

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI**

MEHMED RİF‘AT EFENDİ’NİN ŞİİRLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Muammer HARDAL

**Danışman:
Yard.Doç.Dr. Sadettin EĞRİ**

BURSA - 2013

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda 701041002 numaralı Muammer HARDAL'ın hazırladığı "Mehmed Rıf'at Efendi'nin Şiirleri ve Edebî Kişiliği" konulu Yüksek Lisans/ Çalışması ile ilgili tez savunma sınavı,/...../ 2013 günü -saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının (başarılı/başarısız)olduğuna (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)
Yard.Doç.Dr. Sadettin EĞRİ
Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof.Dr. Coşkun AK
Uludağ Üniversitesi

Üye
Akad Yard.Doç.Dr. Hasan Basri ÖCALAN
Uludağ Üniversitesi

...../...../ 2013

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Muammer HARDAL
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Bilim Dalı : Eski Türk Edebiyatı
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : VIII + 199
Mezuniyet Tarihi : / / 2013
Tez Danışmanı : Yard.Doç.Dr. Sadettin EĞRİ

MEHMED RIF‘AT EFENDİ’NİN ŞİİRLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Hazırlanmış olan bu tez çalışmasında, Bursa’da yayımlanmış Fevâ’id gazetesinin bir dönem başyazarlığını yapmış olan Celal Paşazâde Mehmed Rıf‘at Efendi’nin eserlerinin transkripsiyonlu çevirisi, edebî kişiliğinin belirlenmesi ve şiirlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmamız, dönemin dergileri ve gazetelerinde yayınlanan Mehmed Rıf‘at Efendi’ye ait yazıların ve şiirlerin incelenmesinden meydana gelmiştir.

Üç bölümden oluşan çalışmamızın birinci bölümünde; şairin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri işlenmiştir. Şairin hayatı başlığı altında, sanatçının eserlerini yayınladığı mecmualar ve çağdaşlarıyla ilişkisine yer verilmiştir.

İkinci bölümde Mehmed Rıf‘at Efendi’nin şiirleri, şekil özellikleri ve içerik özellikleri olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Şekil özellikleri başlığı altında; nazım şekilleri, kafiye ve redif, vezin, dil ve üslup bölümleri yer almaktadır. İçerik özellikleri şairin şiirlerinde işlediği konulardan bahseden dokuz bölümde incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise transkripsiyonlu metin olarak Mehmed Rıf‘at Efendi’nin eserleri bulunmaktadır. Şiirleri, nesirleri ve hikayeleri bu bölümde yer almaktadır. Sonuç bölümünde tezimizde ulaşılan sonuçlar özetlenmiştir.

Anahtar Sözcükler:

Mehmed Rıf‘at Efendi, Fevâ’id, Bursa, Ma‘ârif, Ma‘lûmât, Mekteb, Servet-i Fünûn.

ABSTRACT

Name and Surname : Muammer HARDAL
University : Uludağ University
Institution : Social Science Institution
Field : Türkish Language and Literature
Branch : Former Türkish Literature
Degree Awarded : Master
Page Number : VIII + 199
Degree Date : / / 2013
Supervisor (s) : Asst.Prof.Dr. Sadettin EĞRİ

MEHMED RİF'AT EFENDİ'S POEMS AND HIS LİTERARY PERSONALİTY

In this thesis, we have aimed to investigate the works of Celal Paşazâde Mehmed Rıf'at Efendi who was the head writer of Fevâ'id newspaper published in Bursa a short period, transcription translation and his literary personality. The study contains examinations of poems and writings of Mehmed Rıf'at Efendi which were published at the period.

Consisting of three parts, the first part of our study has showed the poet's life, works and his literary personality. Under the title of the poet's life, we will give the artist's works, writings published by the magazines and his relationship between his contemporaries.

The second part of our study, we have studied poems of Mehmed Rıf'at Efendi under two headings; figure (shape) features and content properties. Under the heading of figure features there are poetic forms, rhyme and redif, meter, language and style departments. Content features have committed by nine chapters of the poet's poems talking about the issues.

In the third part, there are Mehmed Rıf'at Efendi's works as the text transcriptions. Poetry, prose and stories are included in this section. In conclusion, the results obtained in the thesis are summarized.

Keywords:

Mehmed Rıf'at Efendi, Fevâ'id, Bursa, Ma'ârif, Ma'lûmât, Mekteb, Servet-i Fünûn.

ÖN SÖZ

Edebî eserler, bir milleti geleceğe taşıyan ve onu başka milletlerden ayıran önemli unsurlardan biridir. Her millet kendi kültür ortamında edebiyatını geliştirir ve kendi kimliğini ortaya koyar. Onlar yazdıkları dönemin sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel durumu hakkında bize bilgi verir. Edebiyatımızda 19. yüzyıl, sanatçıların arayışlar içinde olduğu bir dönemdir. Bu dönemde edebî faaliyetler, gazete ve dergiler aracılığıyla devam etmektedir. İstanbul'a yakın şehirlerden biri olan Bursa bu edebî gelişmelere kayıtsız kalmamıştır. Bu dönemde Bursa'da değişik gazete ve dergiler çıkarılmaya başlanmıştır. Bu gazetelerden biri de Fevâ'id'dir.

1887-1898 yılları arasında Bursa'da yayınlanan Fevâ'id gazetesi geçmişle gelecek arasında bir köprü vazifesi görmüş, döneminin kültür atmosferini günümüze kadar taşımıştır. Bu gazetenin belli bir süre başyazarı olan Mehmed Rıf'at Efendi döneminin önemli şair ve yazarları ile iletişim içinde olan bir şairdir. Şairliğinin yanında hikayecilik tarafı da olan Mehmed Rıf'at Efendi Bursa'nın dışındaki mecmualarda da eserlerini yayınlayıp Bursa'ya sıkışıp kalmamıştır. Onun Fevâ'id'e başyazar olmasıyla birlikte gazetede Tefvik Fikret, Cenab Şehabettin, İsmail Safâ, Süleyman Nesib ve Süleyman Nazif gibi büyük şairlerin eserleri yayınlanmaya başlamıştır.

Bu çalışmamızda Mehmed Rıf'at Efendi'nin dönemin gazete ve dergilerindeki şiirlerini ve nesirlerini tespit ettik. Başyazarlığını yaptığı Fevâ'id dışında Ma'ârif, Mekteb ve Ma'lûmât mecmualarında da eserlerini belirledik. Şiirleri ve nesirleri dışında birisi çeviri olmak üzere iki adet hikayesini bulduk. Bu eserlerden yola çıkarak onun edebi kişiliği hakkında fikir sahibi olduk.

Çalışmamızda, Mehmed Rıf'at Efendi'nin dönemin diğer şair ve yazarlarıyla olan ilişkilerini yer verdik. Onun dönemin ünlü yazarlarla ilişki içinde olduğunu belirledik. Döneminde meydana gelen edebî tartışmalara katıldığını ve İstanbul'daki önemli yazarlarla mektuplaştığını belirledik.

Tez çalışmamız temelde üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Mehmed Rıf'at Efendi'nin hayatı, edebi kişiliği ve eserleri işlenmiştir. İkinci bölümde, Mehmed Rıf'at Efendi'nin şiirleri şekil özellikleri ve içerik özellikleri olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise transkripsiyonlu metin olarak Mehmed Rıf'at Efendi'nin eserleri bulunmaktadır. Şiirleri, nesirleri ve hikayeleri bu bölümde yer almaktadır.

Bir milleti ayakta tutan değerler vardır. Şairlerimiz de bu değerler arasındadır. Söz hazinemiz onlar sayesinde nesilden nesle aktarılır. Atalarımızdan alınan söz bayrağı onlarla taşınır. Bunu yapan şairlerimizi unutmamak ve onlara sahip çıkmak hepimizin görevidir. Biz de bu çalışmamızda Mehmed Rıf'at Efendi'yi tanıtmak istedik.

Tezimde bana danışmanlık yapan, çalışmanın her aşamasında destek ve yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Yard.Doç.Dr. Sadettin EĞRİ'ye, bilgi birikimi ve kaynak temininde yardımlarından dolayı Yard.Doç.Dr. İbrahim İmran ÖZTAHTALI'ya teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ.....	1
19. YÜZYIL TÜRK EDEBİYATINA GENEL BİR BAKIŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MEHMED RIF‘AT EFENDİ’NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1. HAYATI.....	5
1.1. Eserlerini Yayınladığı Mecmualar	6
1.1.1. Fevâ'id.....	6
1.1.2. Ma‘lûmât	13
1.1.3. Ma‘ârif.....	13
1.1.4. Mekteb.....	13
1.2. Çağdaşlarıyla İlişkisi.....	14
2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ.....	20
2.1. Etkilendiği Akımlar	21
2.2. Divan Şiiri İle İlgili Görüşleri.....	22
2.3. Hikayeciliği.....	26
3. ESERLERİ	27
3.1. Şiirleri	27
3.2. Nesirleri	27
3.3. Hikayeleri.....	27
3.4. Diğer Eserleri.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

MEHMED RIF‘AT EFENDİ’NİN ŞİİRLERİNİN İNCELENMESİ

1. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	30
1.1. Nazım Şekilleri	30
1.1.1. Serbest Müstezâd.....	30
1.1.2. Sone	31
1.1.3. Kıt‘a.....	32
1.1.4. Gazel.....	33
1.1.5. Nazire	34
1.1.6. Murabba	35
1.1.7. Muhammes	36
1.1.8. Tahmis.....	37
1.1.9. Müseddes.....	38
1.1.10. Mesnevi	39
1.1.11. Serbest Nazım	41
1.2. Vezin.....	42
1.3. Kafiye ve Redif.....	44
1.3. Dil ve Üslup	45

2. İÇERİK ÖZELLİKLERİ	46
2.1. Dini Konular	46
2.2. Parnasizm Akımının Etkisi	47
2.3. Toplumsal Konular	48
2.4. Tabiat	49
2.5. Çocuklar	50
2.6. Bursa	50
2.7. Askerler	50
2.8. Dönemin Yönetimi	51
2.9. Ölüm	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TRANSKRİPSİYONLU METİN

1. TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ VE METİN TESBİTİNDE İZLENEN YOL	55
2. ŞİİRLERİ	57
2.1. Fevâ'id'deki Şiirleri	57
2.2. Fevâ'id'in Nüsha-i Güzidesi'ndeki Şiirleri	101
2.3. Ma'ârif'deki Şiirleri	110
2.4. Ma'lûmât'daki Şiirleri	129
2.5. Mekteb'teki Şiirleri	136
3. NESİRLERİ	138
3.1. Fevâ'id'deki Nesirleri	138
3.2. Fevâ'id'in Nüsha-i Güzidesi'ndeki Nesiri	168
3.3. Ma'ârif'deki Nesirleri	170
4. HİKAYELERİ	174
SONUÇ	185
KAYNAKLAR	187
EKLER	189
ÖZGEÇMİŞ	199

KISALTMALAR

Kısaltma	Bibliyografik Bilgi
a.g.e.	Adı Geçen Eser
Ank.	Ankara
A.Ü.	Atatürk Üniversitesi
b.	Baskı
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
İst.	İstanbul
N.	Numara
U.Ü.	Uludağ Üniversitesi
yy.	Yüz yıl
S.	Sayı
s.	Sayfa
ss.	Sayfadan sayfaya
TÜBAR	Türklük Bilimi Araştırmaları
TDK	Türk Dil Kurumu
vb.	Ve benzeri
Yay.	Yayınlayan

GİRİŞ

19. YÜZYIL TÜRK EDEBİYATINA GENEL BİR BAKIŞ

Edebiyat bir milletin kültürünün en önemli ürünlerinden birisidir. Bu ürün toplumdaki bağımsız değildir. Toplumun sosyal, siyasi, askeri ve ekonomik yapısı edebiyatı şekillendirir. İçinde büyüyen ve geliştiği toplum değişmeye başladığı zaman bu toplumun edebiyatı da değişir. Divan edebiyatı asırlar boyunca devam ettikten sonra Tanzimat döneminde değişmeye başlamıştır.

“Türk edebiyatının İslam medeniyeti kadrosu içinde doğmuş olan divan edebiyatından sıyrılarak Avrupaî bir karaktere bürünmeye başlaması 19. asrın ikinci yarısına rastlar. İslamî edebiyatın bütün özelliklerine sahip olabilmek için 11. Asırdan 15. asra kadar uzun bir intibak devresi geçirdikten sonra 19. asrın ortalarına kadar gelişip kökleşerek Türk aydınlarının gözündeki değerini koruyan divan edebiyatı, bu asrın ikinci yarısında yetişen idealist, çok kabiliyetli yazarlarla şairlerin çok dinamik ve sürekli çabaları ile, kırk yıl gibi kısa bir süre içinde, yerini hızla batılı bir edebiyata bıraktı. 19. Asır sona ererken, Türk edebiyatı da Batı edebiyatının hemen bütün türlerinde büyük bir başarıya ulaşmış bulunuyordu.”¹

Eski ve yerleşmiş bir geleneğimiz olan divan şiiri on dokuzuncu asrın başından itibaren büyük ustaların taklidi seviyesinde görünmeye başlamış, Namık Kemal'den itibaren de ağır eleştirilere maruz kalarak gitgide unutulmaya başlamıştır. Divan şiirini devam ettirenler bazen yenileşen ve Batılı bir karakter kazanan şiir anlayışına paralel olarak bazı değişikliklerle devam etmiştir.²

19 yy. edebiyatımız açısından değişimlerin dönemidir. Tanzimat'tan sonra Batı'ya yüzünü çeviren aydınlarımız ve sanatçılarımız, Batı'nın edebiyat ve sanatından etkilenmişlerdir. Her değişim gibi bu değişim de kolay olmamıştır. Tanzimat'la başlayan

¹ Kenan Akyüz, **Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri**, İstanbul, 1995, s. 5.

² Geniş bilgi için bkz., M.Orhan Okay, **Türk Şiiri Özel Sayısı IV**, (Çağdaş Türk Şiiri), Türk Dil Kurumu, Sayı 481-482/Ocak-Şubat 1992, 2.b., Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1992, s. 290.

eski-yeni çekişmesi uzun yıllar devam etmiştir. Her geçen gün bizi Batı'ya daha da yaklaştırmıştır. Batı'yı takip etmek gerekli hale gelmiştir.

Her alanda Batı'yı takip etmenin zorunlu bir hal aldığı bu dönemde, şiirimizde değişime uğramıştır. Bu değişimin merkezi İstanbul olmuştur. İstanbul'a yakın olan Bursa bu değişimden nasibini almıştır. Bursa'daki şair ve yazarlar İstanbul'daki gelişmeleri takip etmiş ve gelişmelere ayak uydurmuştur.

Tanzimat döneminde Türk şiiri içerik olarak değişmesine rağmen, şekil bakımından eskinin etkisinden tamamen kurtulmamıştır. Divan edebiyatının nazım şekilleri kullanılmaya devam etmiştir. Dönemin ünlü şairleri eski kalıplarla yeni ürünler ortaya koymuşlardır.

Bu dönemde yönünü Batı'ya dönen şairlerimiz artık eserlerini Batı'nın etkisiyle verdiler. Dönemin hakim anlayışı gereği bazı şairlerimiz, eskiyi çok iyi bilmelerine rağmen eskiyi kötülemiş ve ondan kaçmışlardır. Yenilik adına geçmişe karşı tamamen cephe alanların yanı sıra geçmişle bağlarını koparmayan şairler de vardır. Çoğu şair divan edebiyatında kullanılan nazım biçimlerini kullanmaya devam etmiştir. Bu nazım biçimleri şekil olarak aynı kalsa da içerik olarak değişmiştir.

Servet-i Fünûn dergisinin başına Tevfik Fikret'in geçmesiyle başlayan Servet-i Fünûn edebiyatı olarak adlandırdığımız dönem başlamıştır. Şairimiz böyle bir ortamda eser vermiştir. Servet-i Fünûn yazarları ile etkileşim içinde olan Mehmed Rıf'at Efendi, onların görüşlerini yazılarıyla desteklemiştir.

Mehmed Rıf'at Efendi, yeniliğe açık bir şair olarak dönemin gazete ve dergilerinde şiirlerini yayınlamıştır. Şiirleri yeni şiir anlayışın çerçevesindedir. Dönemin hakim anlayışından o da etkilenmiştir. İstanbul'daki şair ve yazarlarla etkileşim içinde olan Mehmed Rıf'at Efendi onların etkisiyle ve dönemin hakim anlayışıyla yönünü Batı'ya dönmüştür. Mehmed Rıf'at Efendi, Fevâ'id'e başyazar olarak geldikten sonra Fevâ'id'de birtakım değişmeler meydana gelmiştir. Fevâ'id'de yayınlanan şiirler ve yazılar değişmeye başlamıştır. Mehmed Rıf'at Efendi'nin yenilikçi kimliği dergiye sirt etmiştir.

Mehmed Rıf'at Efendi dönemin edebî mecmualarına şiirlerini göndermiştir. İstanbul ile yakın ilişki içinde olmuş ve dönemin büyük şairleriyle iletişim kurmuştur. Tevfik Fikret, Cenab Şehabettin, Süleyman Nesib gibi büyük şairler onun başyazar olmasından sonra Fevâ'id'e şiir göndermişlerdir. Bu durum Rıf'at Efendi'nin dönemin

şairleriyle iyi bir iletişim içinde olduğunu gösterir. Ma‘arif, Mekteb ve Ma‘lûmât dergilerinde şiirleri ve nesirleri yayınlanan Rıf‘at Efendi, dönemin edebi tartişmaları hakkında yazılar yazmış ve dönemin önemli yazarları ile irtibat içinde bulunmuştur. Çalkantılı bir dönemde yaşayan yazarımız Bursa ile İstanbul arasında köprü görevi görmüştür.

BİRİNCİ BÖLÜM
MEHMED RİF‘AT EFENDİ’NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE
ESERLERİ

1. HAYATI

Mehmed Rıf'at Efendi, doktor ve kendisi gibi yazar olan Celal Paşa'nın oğludur. Dedesi Hayrettin Paşa Osmanlı ordusunda miralay olarak görev yapmıştır. Mehmed Rıf'at Efendi'nin hayatı hakkında detaylı bilgiye ulaşmak için "Bursa Kütüğü" başta olmak üzere dönemin diğer kaynaklarını inceledik. Mehmed Rıf'at Efendi ile ilgili bir bölüme rastlamadık. Fevâ'id risalesinin başyazarlığını yapmış bir yazarın hayatı hakkında bilgi olmaması bizim için beklenmedik bir durumdu. Mehmed Rıf'at Efendi ile ilgili bilgileri onun ve babasının yazılarından elde ettik.

Murad Emrî Efendi Fevâ'id ismiyle Bursa'nın ilk edebî nitelikli mecmuasını çıkarmıştır. 1. sene 1. sayı 17 Kasım 1887 Perşembe günü yayımlamıştır. Bu yayın Bursa'nın ilk sivil gazeteciliğinin de başlangıcı olmuştur. Gazete üçüncü sayısından itibaren yayın hayatına ara verir. Fevâ'id'in 4. sene 1. nüshası büyük değişikliklerle 15 Kasım 1896'da çıkar. Gazete artık pazar günleri çıkmaktadır. Fevâ'id'in başyazarlığına Mehmed Rıf'at Efendi getirilir. Fevâ'id'in beşinci senesinde başyazarlığı bırakmıştır ve yazarımızın Fevâ'id'de herhangi bir yazısı yoktur.

Yazarımız İstanbul'da Celal Paşazâde olarak bilinmektedir. İsmail Safâ Servet-i Fünûn dergisinde yayınladığı "Bürûdnâme" adlı şiirini Rıf'at Efendi'ye hediye eder ve şiirin sonuna "Burusada Fevâ'id risâlesi sermuğarriri Celâl Paşazâde Rıf'at Beğe"³ notunu düşer. Mehmed Rıf'at Efendi'nin Ma'ârif dergisinde yayınlanan şiirin başında "Doğtor sa'âdetli Celâl Paşa Hâzretleriniñ necl-i necîbleri Mehmed Rıf'at Beg Efendi birâderimiziñdir."⁴ notu düşülmüştür. Onun Bursa dışında babasının ismiyle birlikte anılması Celal Paşa'nın İstanbul'da tanınan bir kişi olduğunun göstergesidir.

Mehmed Rıf'at Efendi döneminde Bursa ile İstanbul arasında köprü vazifesi görmüştür. Devrinin büyük şairleriyle yakın ilişkiler kurmuştur. Şiirleri ve nesirlerinin dışında hikaye de yazan yazarımız, Fransızcadan çeviriler de yapmıştır. Fevâ'id ve Mekteb'de çeviri yazıları vardır. Ayrıca araştırmamızda yer alan hikayelerden bir tanesi de Fransızcadan çevrilmiştir.

³ Servet-i Fünûn, N.363, s. 387.

⁴ Ma'ârif, 4.Sene, s. 99.

1.1. Eserlerini Yayınladığı Mecmualar

Mehmed Rıf'at Efendi Fevâ'id'in dördüncü senesinde sermuaharrirliğe getirildikten sonra yazılarını burada yayınlamaya başlamıştır. Fevâ'id'in onun hayatında önemli bir yeri vardır. Fevâ'id dışında Bursa'da çıkan diğer mecmualarda şairimizin şiirlerini bulamadık.

Mehmed Rıf'at Efendi Fevâ'id dışındaki mecmualara da şiir ve yazılarını göndermiştir. Dönemin önemli mecmualarından olan Ma'ârif, Mekteb ve Ma'lûmât mecmualarında Rıf'at Efendi'nin eserleri yer almaktadır. Ma'ârif mecmuasının sermuaharrirliğini de yapan İsmail Safâ ile yakın ilişkisi olan Mehmed Rıf'at Efendi çok sayıda şiirini bu mecmuaya göndermiştir.

Bu dönemdeki mecmualarda birden fazla Mehmed Rıf'at isminin olmasından dolayı Rıf'at'ın eserlerini belirlemek pek kolay olmadı. Kilisli Mehmed Rıf'at ve Manastırlı Mehmed Rıf'at ile aynı dönemde yaşayan yazarımız, aynı ismi taşıyan diğer yazarlarla dönemin mecmualarında eserlerini yayınlamıştır. Bu durum araştırma süresinde şiirlerin tesbitini güç hale getirmiştir.

Mehmed Rıf'at Efendi'nin Bursa'ya sıkışıp kalan bir şair olması düşünülemezdi. O'nun eserleri Bursa dışındaki mecmualarda da yerini almıştır. Yeri gelmiş İzmir'de yayınlanan bir yazıya cevap vermiş yeri gelmiş İstanbul'da meydana gelen edebi tartışmalara karışmıştır. Nitekim Fevâ'id'de bu tür yazıları sıkça görebiliriz.

Mehmed Rıf'at Efendi'nin şiir ve nesirlerini yayınladığı mecmualar hakkında bilgi verelim:

1.1.1. Fevâ'id

Murad Emrî Efendi "Fevâ'id"⁵ ismiyle Bursa'nın ilk edebî nitelikli mecmuasını çıkarmıştır. 1. sene 1. sayı 17 Kasım 1887 Perşembe günü yayınlamıştır. Bu yayın Bursa'nın ilk sivil gazeteciliğinin de başlangıcı olmuştur. Gazetenin hedef kitlesi çocuklardır. Edebiyat ve fen konularında faydalı bilgilerin toplanacağı gazetenin yazar kadrosunu da öğretmenler oluşturmaktadır. Gazetenin ilk 21 nüshası Bursa'nın o dönemde tek matbaası olan resmî Vilâyet Matbaası'nda basılmıştır. İlk sayının ilk yazısı "Mukaddime" başlığıyla Murad Emrî imzasını taşır. Bu yazıda Murad Emrî gençlere

⁵ Fevâ'id'e ait birkaç ciltlik bir koleksiyon İnebey Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi'nde numara: 4571'de ve İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Hakkı Tarık Us Koleksiyonu 0580, 0234 numaralarda kayıtlıdır.

seslenir. İçinde buldukları zamanın eğitime elverişli olduğundan bahseder. Bu vatana hizmet borçlarını ödemeleri için çok çalışmaları gerektiğini anlatır.

Emrî Efendi Fevâ'id'i çıkardıktan sonra çok sayıda teşekkür mektubu alarak kutlanır. “Murad Emrî Efendi, ilerleyen nüshalarda her düzeydeki okul çocuklarının hem kişisel gelişimlerini hem de akademik başarılarını arttırmak için sıkı bir yayın atağına başlar; okuldaki derslere katkısı olması için Fevâ'id'in son sayfalarında ilgili muallimlerin gönderdiği ders notlarını yayımlar. Öğrencilerin kişisel gelişimleri için hemen hemen her nüshada çeşitli şiirler, hikâyeler, makaleler yayımlar ve değerli büyüklerin hayat serüvenlerini anlatır.”⁶ Emrî Efendi'nin çocukların çalışma isteğini arttırmak için bulduğu bir yol da nüsha sonlarında yer alan matematik sorularıdır. Bu sorulara, doğru cevap veren öğrencilere ücretsiz abonelik veya kitap hediye edilmektedir. Bu durum Fevâ'id'in eğitime ne kadar önem verdiğinin açık bir göstergesidir.

Murad Emrî Efendi, Fevâ'id'in ilk yılında başyazarlığını Mahmud Kemâleddin Fenârî'ye vermiştir. O da Fevâ'id'de bir teşekkür ve tebrik manzumesi yazmıştır. Fevâ'id'in ikinci senesinde gazetenin müdürlüğüne Saffet Efendi getirilmiştir.

“Ulucami etrafındaki büyük yangın ve Kemâleddin-i Fenârî'nin ölümü üzerine gazete birinci yılın sonunda 21. nüsha çıkarıldıktan sonra tatil edilmek zorunda kalınmıştır. İkinci senenin ilk nüshası 13 Şubat 1894'te “İkinci sene 1. nüsha” başlığıyla çıkar. Her yıl sayı numaraları teselsül etmez ve nüsha numarası birden başlar.”⁷ Murad Emrî Efendi bundan sonra gazetenin on beş günde bir çıkacağını bildirir.

Fevâ'id'in 3. sene 1. nüshası 5 Eylül 1894'te çıkarılır. Gazete önceki senelerdeki haliyle devam eder.

Fevâ'id'in 4. sene 1. nüshası büyük değişikliklerle 15 Kasım 1896'da çıkar. Gazete artık pazar günleri çıkmaktadır. Fevâ'id'in başyazarlığına Mehmed Rıf'at Efendi getirilir. “İfâde-i Fevâ'id” başlığıyla yazılan ilk yazıda, gazetenin neşrinin gecikeceği vurgulanarak bunun nedenleri anlatılır. Daha sonra da başmuharrir Mehmed Rıf'at'ın “İfâde-İ Maḥşûşa” başlıklı yazısı yer alır. Bu yazıda ““Ālem maḥbû'âtda sebḳ eden ḥıdemât-ı fevḳalâ'de zamîme-i aḥrâ olmak fikr-i ḥamiyyetḳārânesiyle Fevâ'idîñ şeklen ve mecmâen bir şüret-i müstaḥsineye ifrâḡını taşmîm eyleyen kitâbî-i ḡayûr-ı Emrî Efendi risâlenin kısm-ı

⁶ İbrahim İmran Öztahtalı, Bursalı Emrî Murad Efendi Ve Divanı, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2009, s. 82.

⁷ Öztahtalı, a.g.e., s. 85.

edebîsince de ba'zı ta'dîlât icrâ etmek üzere faķîri (muħarrir-i edebî) intihâb eyledi. Ben de iktidârsızlığımı bildiğim ĥâlde mücerred edebiyâta olan büyük büyük ĥürmetlerime karşı küçücük bir ĥidmet gösterebilirim zannıyla ĥabulde tereddüt eylemedim.” diyerek bu görevi üstlendiğini bildirir. Yazının devamında “Bendeñiz tarz-ı ‘atîķ düşmanı olmamakla berâber edebiyât-ı cedîde tarafdârıyım.” cümlesiyle Fevâ'id'in bundan sonra nasıl bir çizgide olacağının da işaretlerini vermiştir.⁸ Murad Emrî Efendi'nin Mehmed Rıf'at'ı Fevâ'id'e başyazar olarak getirmesi onun yeniliğe açık olduğunu gösterir. Mehmed Rıf'at'ın başyazarlığıyla birlikte, eski tarzda yazılmış şiirlerin yanında Edebiyât-ı Cedîde taraftarı şairlerin şiirleri Fevâ'id'de ön plâna çıkmaya başlar. Mehmed Rıf'at'ın yazdığa şiirlere ve yazılara bakarak onun yenilikçi bir yazar olduğunu anlarız. Mehmed Rıf'at şiirlerini o dönemin ünlü yazarlarına ithaf etmiştir. Bu yazarlar genelde yenilikçi kimliğe sahip yazarlardır. Mehmed Rıf'at Efendi gazeteye gönderilen yazılara cevap yazmış ve dönemin edebiyat olayları ile ilgili yorumlarını da bildirmiştir. Bunun yanında şiir yazmaya yeni başlayanların gazeteye gönderdikleri şiirler de gazete yönetimi tarafından değerlendirilerek geribildirim verilir. Gazete o dönemde bir okul gibi ĥalıřmıřtır.

Rıf'at Efendi ile birlikte gazeteye dönemin önemli şairleri de şiirler göndermiştir. Özellikle Servet-i Fünûncuların şiirlerine geniş yer verilmiştir. Bu durum Rıf'at Efendi'nin Servet-i Fünûncular ile olan yakın ilişkisinin bir sonucudur. Gazeteye şiir yollayan şairler arasında Tefvik Fikret, Süleyman Nesib, Siret Bey, Cenap şehabettin dikkat ĥekicidir.

Fevâ'id gazetesi ĥok geniş bir yazar kadrosuna sahiptir. Alfabetik olarak bu yazarları şöyle sıralayabiliriz:

- Abdullah Mazhar Bey
- Abdülhakim Hikmet
- Abdülkerim Hâdi Efendi
- Abdürrahim Nâfiz
- Ahmed Hamdi
- Ahmed Mâcid Efendi
- Ahmed Reşid Bey
- Ahmed Rıf'at Bey (Üsküardan)
- Ali Hikmet Bey

⁸ Geniş bilgi için bkz., Öztahtalı, a.g.e., s. 86.

- Ali Suad
- Aziz Bey Efendi
- Bahâ Bey
- Bahaeddin Bey Efendi (Vali Yardımcısı)
- Besim Bey Efendi
- Binbaşı Hilmi Bey (Islahhane Müdürü)
- Burhan-zade Nâci
- Cenab Şahabettin
- Çatalcalı Memduh Bey
- Çiftçi Ahmed Rıza
- Ebuttahir Mehmed
- Ekrem Bey
- Fâik Ali Bey
- Ferâizci zade Fâ'iz Sâlih Efendi
- Hacı Ali Rıza Efendi
- Hakkı Bey
- Hâlid Eyüp Bey
- Halil Hakkı Bey
- Halil Ziyâ Bey
- Hamdi Bey
- Hasan Süheyl Bey
- Hasan Tahsin (Kandiye Mutasarrıf ve Kumandanı)
- Hasköylü Tahsin Basri
- Hıfzî
- Hüseyin Cemil Efendi
- İsmâil Rüşdî
- Kadirzade Hüseyin Hâşim Bey
- Kadri Necib Bey
- M. Hayreddin Bey
- Mehmed Behâî Bey
- Mehmed Ekrem Bey

- Mehmed Necib Bey
- Mehmed Rıf'at
- Mehmed Sami Bey
- Mehmed Sermed Bey
- Mehmed Şevked
- Midhat Bey
- Midhat Hamdi (Dersaadet Liman Muhasebesinden)
- Muallim Feyzi Efendi
- Muharrem Hasbi
- Muharrem Hasbî (Balıkesirde Muallimîn-i İdadiyeden)
- Müstecâbizade İsmet Bey
- N. Vecdî
- Nâci Efendi
- Nâdir Bey
- Niyâzi Bey
- Osman Fâiz
- Ömer Nâci
- Paşa-zâde Yusuf Ken'an
- Recep Vahyî Bey
- Refik Bey Efendi
- Remzî
- Ruşendil Bey
- Rüşdî
- Sa'di
- Safâ Bey
- Şahabzade Fuad
- Şefik Zihnî
- Şevked İlhâmi Bey
- Şevked Kademî
- Tepedelenlizade Kâmil Bey
- Tevfik Fikret

- Vefik Bey
- Yenişehir Fenarî Şükrü Bey zade Ali Hâfî
- Yenişehir Fenarî Hasan Nazmi
- Zeyneb Nesîbe Hanım
- Ziver Bey (Trabzon Ma‘ârif Müdürü)

Bu yazarların arasında o dönemin ünlü yazar ve şairleri de bulunmaktadır. Gazetenin yazar kadrosunun geniş olması o dönemde önemli bir işlevinin olduğunun göstergesidir.

“Fevâid’in 4. sene, 7. nüshasının kapağının iç kısmında bir ilan yer alır. Bu ilanda her hafta edebi bir müsabaka yapılacağı duyurulur, ilk haftanın yarışma konusu da belirlenerek, şairlerden “Kar Fırtınası” konulu şiir yazmaları istenir. Fakat daha sonraki nüshalarda bu yarışma ile ilgili bir ifade yer almaz.”⁹

Fevâid’in 1313 tarihli bir de “Nüsha-i Güzide”si mevcuttur. Bu özel sayı Osmanlı-Yunan savaşının arkasından Osmanlı ordusuna destek için çıkarılmıştır. Bu nüshanın kapak sayfasında: “Meşârif-i tab‘iyesi bi’t-tenzîl-i eşmânı evlâd-ı şühedâ ve guzâta-ı ‘asâkir-i şâhâneye ‘â’id olmağ üzere taht-ı riyâset-i ‘ulyâ-yı hâzret-i tâc-dârîde bulunan pâzâr-ı şefkate dest-âvîz-i nâçîzdir.

Hürmet bu gâziyâna bu er oğlu erlere

Rahmet şehîd olanlara rahmet o ‘askere

Burusada Matbaa-i Emrî 1313”

metni yer almaktadır. Osmanlı-Yunan savaşının arkasından Osmanlı ordusuna destek için çıkarılan bu nüshada olabildiğince seçkin yazarlara yer verilmiş, başta Tefvik Fikret, İsmail Safâ, Cenap Şehabettin, Süleyman Nazif, M. Sami Bey, Besim Bey, Süleyman Nesib Bey, Recep Vahyi, Ömer Naci olmak üzere birçok şairin şiirleri yayımlanmıştır.¹⁰

Mehmed Rıf‘at Efendi, bu nüshanın başına bir mukaddime yazmıştır. Bu mukaddimede nüshanın çıkarılış nedenini de açıklar. Türk ordusu bu mukaddimede övülür. Yunan ordusuna karşı kahramanca mücadele edildiği ifade edilir: “‘Alem-i islâmiyet öyle

⁹ Öztahtalı, a.g.e., s. 89.

¹⁰ Geniş bilgi için bkz., İbrahim İmran Öztahtalı-Cansu ERTUĞRUL, “19. Yüzyıl Bursa Kültürünü Besleyen Fevâ’id Gazetesinin Nüsha-i Güzidesi”, U.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 22, S. 22, Yıl 13, Bursa, 2010, s. 133.

bir iki kahramān gā'ib etmek birkaç gāzi kazanmakla şarşılmaz. Ma'māfih gāzilerimizin boynuna şarılıp nūrānī yüzlerini, arslan pençesi ellerini öpmekten uşanmadığımız gibi şehīdlerimizi de hāzīnāne düşünüp rūhānīyetlerine karşı bir iki damla gözyaşı akıtmağa hamiyyet-i milliye hasebiyle kendimizi vicdānen mecbūr biliyoruz.¹¹

Mehmed Rıf'at Efendi, mukaddimenin son paragrafında bu nüshayı neden çıkardığının sebebini yazmıştır: “Muḥarrir-i nāçızde bu dīn ile bu milletle, o gāzilerle, o şehīdlerle müfteḥir bulunduğumdan şu sırada küçücük bir ḥidmet gösterebilmekliğim için şāḥib-i imtiyāzımız Emrī Efendinin vesātetine mūrāca'atla pāzar-ı şefqate gönderilmek üzere bir nüsha-i fevḫal'āde taḥrīr ve tertīb etmeğimizi tavşīye eyledim. Ma'a'lifṫihār kabūl etti. Bu fikrimizi ba'zı mūrūvvetmendān millette taḫdīr eyleyerek ihdā-yı āşār ile ibrāz-ı hamiyyet buyurdular. Bināen 'aleyh eşerleriyle tezyīn-i şāḥā'if ettiğimiz zevāt-ı muḥteremeye 'arz-ı şükrānla, devlet ve milletimiziñ ilelebed pāyidār olmasını cenāb-ı ḫaḫdan niyāz eylerim.”¹²

Mehmed Rıf'at Efendi, bu nüsha için devrin büyük şairlerinden eser istemiştir. Onun bu isteğine çoğu şair cevap vermiş ve eserlerini göndermiştir. Babası Celal Paşa'dan da eser isteyen Mehmed Rıf'at Efendi babasının gönderdiği yazıyı bu nüshada yayınlamıştır. Celal Paşa bu durumu yazısında şöyle anlatır: “Muḥarriri bulunduğun Fevā'id risāle-i edebiyesiniñ nüsha-i fevḫal'ādesine derc olunmaḫ üzere benden de bir maḫale ṫaleb eylemiş, daha ṫoğrusu hamiyyetmendān milletiñ şu günlerde her gözü, her gönlü tenvīr edecek ḫadar parlaḫ bir sa'y-i dindārāne ile ifā eylemekde bulduḫları vazīfe-i nazīfe-i milliyeden beni de ḫişşe-mend eylemek istemiş olduğundan ṫolayı seni taḫdīs ile teşekkūr ederim.”

Fevā'id Gazetesi'nin ulaşabildiğimiz son nüshası 5. sene 2. nüshadır. Bu nüsha, 13 Temmuz 1898'de çıkarılmıştır. Bu nüshada Mehmed Rıf'at Efendi'nin herhangi bir yazısı yoktur. Mehmed Rıf'at Efendi Fevā'id'in dördüncü senesinin dışındaki nüshalara yazı yazmamıştır. Son sayının başında Mehmed Rıf'at Efendi'nin babası Doktor Celal Paşa'nın bir yazısı vardır. Oğlu gibi yazarlık da yapan Celal Paşa'nı yazıları Fevā'id'in diğer nüshalarında da yer almaktadır.

¹¹ **Fevā'id**, Nüsha-i Güzīde, Matba-ı Emri, Bursa, 1313, s. 3.

¹² **Fevā'id**, Nüsha-i Güzīde, Matba-ı Emri, Bursa, 1313, s. 4.

1.1.2. Ma'lûmât

Ma'lûmât dergisi, Mehmed Rıf'at Efendi'nin eserlerini yayınladığı bir başka dergidir. Ma'lûmât mecmuası, iki ayrı dönemde yayın hayatını sürdürmüş bir dergidir. 1893-1895 yılları arasını kapsayan ilk döneminde imtiyaz sahibi Artin Asaduryan'dır. Bu dönemde 48 sayısı yayımlanan dergi, fennî ve edebî bir dergi olarak okuyucunun karşısına çıkmıştır. Bu dönemden sonra dergiyi Mehmet Tahir çıkarmaya başlamıştır.¹³ “Derginin bu sayılarında İsmail Safâ ve Tevfik Fikret gibi ünlü imzalar da yer alır.”¹⁴

Mehmed Rıf'at Efendi'nin bu mecmuada da şiirlerinin olduğunu düşünerek bu mecmua incelenmiştir. Bu mecmuada birden fazla Mehmed Rıf'at olması şiir tespitinde zorluk oluşturmuştur. Ona ait olduğunu düşündüğümüz şiirleri belirlenmiş. Şairimiz Rıf'at Efendi'ye ait olduğunu düşündüğümüz “Filizinden Koparılmış Bir Çiçek”, “Bir Pir-i Muttali” “Vezinli Kafiyeli Bir Söz”, “Bir Şiir-i Hazin-i Âşıkâne”, “Ne Güzel”, “Bir Manzumeden” adlı altı şiire çalışmamızda yer verilmiştir.

1.1.3. Ma'ârif

Ma'ârif 1 Eylül 1891 tarihinde yayın hayatına başlar. Ma'ârif'in sayfa sayısı 15'tir. Her sene yaklaşık olarak yüz sayı neşredilir. Derginin sorumlu müdürü Kasbar Efendi, başmuharriri Nuri Bey, edebiyat bölümü sorumlusu Mehmet Celâl Bey'dir. Derginin edebiyat sayfası beşinci seneden sonra artmıştır. Mehmet Celâl Bey'den sonra derginin başına İsmail Safâ getirilir. İsmail Safâ'nın yönetiminde dergi son dönemlerinde tamamen edebî kimliğe bürünmüştür.¹⁵

Mehmed Rıf'at Efendi'nin İsmail Safâ ile yakın bir ilişkisi vardır. Bu yakınlığın sonucunda Ma'ârif mecmuasına Rıf'at Efendi şiirlerini göndermiştir. İsmail Safâ'nın sermuharrir olduğu dönemde onun şiirlerine mecmuada daha sık rastlıyoruz.

1.1.4. Mekteb

Mehmed Rıf'at Efendi, dönemin dergilerinde şiirleri ve yazıları olan bir sanatçıdır. Onun eserlerini dönemin değişik yazı organlarında görebilirsiniz. Bunlardan bir tanesi de

¹³ Geniş bilgi için bkz., M.Orhan Bayrak, **Türkiye’de Gazeteler ve Dergiler Sözlüğü(1831-1993)**, Küll Yayınları, İstanbul, 1994, s. 84.

¹⁴ “Ma'lûmât”, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, C.7, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1986, s. 129.

¹⁵ Geniş bilgi için bkz., Asiye KUTEL, **Ma'ârif Ve Hazine-i Fünûn Ve Bu Mecmualardaki Edebî Faaliyetler**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2010, ss. 7-10.

Mekteb dergisidir. “1891-1897 yılları arasında 185 sayı olarak yayımlanan ‘Mekteb’ dergisi, bir çocuk ve okul dergisi kimliğiyle başladığı yayım hayatında nitelikli bir edebiyat dergisi haline dönüşmüş ve sahip olduğu alt yapısıyla Servet-i Fünûn’a geçişte önemli bir rol oynamıştır. Altı yıl boyunca, eski ve yeni edebiyat taraftarlarının kalem ürünlerine sayfalarında yer verdiğinden edebiyat tarihinde önemli bir dergidir.”¹⁶

Bu dergi üzerine yapılan bir tezde Mehmed Rıf‘at Efendi’nin de eserleri olduğunu tesbit edilmiştir.¹⁷ Bu çalışmamıza “Terâne-i Bahar” adlı şiirle “Mehtâb” adlı nesiri dahil ettik. Mehtâb” adlı nesir Fevâ’id’de yayımlandığı için bu yazıya çalışmamızın “Fevâ’id’deki Nesirleri” bölümünde yer verdik. Bu şekilde aynı yazıya iki defa yer vermedik.

1.2. Çağdaşlarıyla İlişkisi

Mehmed Rıf‘at Efendi, Fevâ’id’in başyazarı olduktan sonra gazetenin çehresi değişmiştir. Mehmed Rıf‘at Efendi gazeteye başyazar olarak geldikten sonra kaleme aldığı bir yazısında şu ifadeleri kullanır: “Bendeñiz tarz-ı ‘atîk düşmanı olmamakla berâber edebiyât-ı cedîde tarafdarıyım.” Gazetenin bundan sonraki yazıları ve şiirleri bu ifadede de anlaşılacağı gibi Edebiyat-ı Cedîde ağırlıklı olacaktır.

Onun gelmesinden sonra İstanbul’dan ünlü şairler gazeteye şiirlerini göndermişlerdir. Şiir gönderenler arasında Servet-i Fünûn şairlerinin önemli bir yeri vardır.

Mehmed Rıf‘at Efendi şiirlerinin çoğunu başka bir şaire ithaf etmiştir. Şiirlerini ithaf ettiği kişilerle yakın ilişkisi olduğu bilinmektedir. Bu sanatçıların kimiyle yüz yüze kimiyle mektup aracılığıyla iletişime geçmiştir. Mehmed Rıf‘at Efendi’nin şiirlerini ithaf ettiği şair ve yazarları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Muallim Naci
- Tefik Fikret
- Cenab Şahabettin
- Süleyman Nesib
- Emîn Efendizâde Es‘ad
- Tepedelenlizâde Kâmil Bey
- Ahmed Muhtâr Bey

¹⁶ Cem Şems Tümer, “Mekteb Dergisi Ve Hakkında Yapılan Çalışmalara Dair Bazı Dikkatler”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S. 21, Erzurum, 2003, ss. 323-338

¹⁷ Cem Şems Tümer, Mekteb Mecmuası -Tahlilî Fihrist İnceleme ve Seçilmiş Yazılar, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1994, s. 82.

- Surûdî Bey
- İhsan Bey
- Mehmed Bahâî Bey
- Hamid Bey
- İsmâil Raşidî Bey
- Süleyman Nazif
- Siret Bey
- Kayâsîzâde Refik Bey

Mehmed Rıf'at Efendi'nin Tevfik Fikret ile iyi bir iletişimi olduğu anlaşılıyor. “Tevfik Fikret Beg Efendi Hâzretlerine yâdigârımdır.” diye başladığı şiirinin sonuna şu notu düşmüştür: “Bundan bir sene muqaddem manzûm bir hikâye yazmak istiyordum. Faqat eşhâşa iki vezin ile söz söyletmek arzû eylediğimden vezin intihâbı huşûşunda e'âzîm-i üdebâmızdan Tevfik Fikret Beg Efendiye mürâca'at eylemişim. Bu manzûmeniñ vezinini tavşîye eyledi. Hikâyenîñ nişfına qarîb kısmını yazıldığı şırada Şehâbeddîn Beg Efendi de bu vezinde bir şi'r-i ğarrâ inşâd buyurdular. Bu veziniñ kâşifi Tevfik Fikret Beg Efendi ve kendi re'yleleriyle evvelâ isti'mâl eden bendeñizim. Şu sözleri buraya yazmaktaki maqşadım (Şehâbeddîn Begi taklîd etmiş) gibi bir kinâyeye hedef olmamaktır.”¹⁸

Cenâb Şehâbeddin'i taklit etmediğini söylemesi devrindeki şairler arasında önemli bir yeri olduğunu gösterir. Kuş manzumesinin veznini Fikret'ten alan şairimiz döneminin gözde şairleriyle daima ilişki içinde olmuştur. Bu ilişkilerinin sonucunda o güne kadar Fevâ'id'de yazısı ve şiiri olmayan ünlü şairler, Mehmed Rıf'at'ın başyazar olmasıyla eserlerini Fevâ'id'de yayınlamışlardır.

Mehmed Rıf'at Efendi'nin “Üd Çalarak Şarkı Söyleyen Bir Güzel” başlıklı bir şiiri vardır. Tevfik Fikret'in de bu şiir ile aynı isimde olan bir şiiri vardır. Mehmed Rıf'at Efendi bu şiirini Fikret'ten esinlenerek yazmış olabilir.

Mehmed Rıf'at Efendi sadece Bursa'da faal değildi, o Bursa dışındaki edebî gelişmelerden de haberdardı. İstanbul'la olan sıkı ilişkisinin yanında İzmir'de çıkan gazete ve mecmualardan da haberdardı. Gazetenin ikinci nüshasının sonunda bulunan “Muhâberât-ı Aleniyye” bölümünde gazete çalışanları tarafından şu yazı yazılmıştı: “İzmir gazetesiñ fi 28 Teşrin-i Evvel sene 1312 tarihli ve 24 numaralı nüshasında üdebâmızdan

¹⁸ Fevâ'id, 4. Sene, 2. Nüsha, s. 21.

Tevfik Fikret ve Cenâb Şehâbeddîn Beğ Efendiler hakkında yazılan bend-i ğārîbe muharririmiz Mehmed Rıf'at Beğ tarafından bir cevâb yazılmağdadır. Bu bendi gelecek nüshamıza derc edeceğiz.”¹⁹ Bu metin Tevfik Fikret ve Cenâb Şehâbeddin hakkında yazılan bir bende Mehmed Rıf'at tarafından cevap yazılacağını söylüyor. Bu durum şairlerin arasındaki ilişkinin ne kadar sağlam olduğunu gözler önüne seriyor. Tevfik Fikret ve Cenab Şehabettin Mehmed Rıf'at üzerinde çok büyük etki bırakmıştır. “Biz Dekadanlar” adlı makalesinde bu iki şairin şiirlerine övgü vardır: “Belki hâtırınızdadır bir akşam Tevfik Fikret ve Cenâb Şehâbeddîn Beg Efendiler Hazrâtınıñ âşârından olmağ üzere “Uğde-i Hayât” “Riyâh-ı Leyâl” nâmlarıyla ma'nûn iki manzûme-i ğarrâ okumuştuk. Ah! Onlar ne idi? Bize neler ilhâm etti! Vicdânımızda neler hiss ettik?”²⁰

Mehmed Rıf'at'ın İsmail Safâ ile aralarında güçlü bir bağ vardır. İsmail Safâ Servet-i Fünûn dergisinde yayınladığı Bürûdâdnâme²¹ adlı şiirinde aralarındaki yakın ilişkiyi gösterir:

*BÛRÛDÂDNÂME**

Birâder naşılsıñ, ne 'alemdesiñ?

Kuşûrum benim 'afv olunmaz kuşûr

Üç ay belki dört ay muğaddem gelen

Nemîkañda benden Fevâ'id için

Eşer istemişdiñ değil bir eşer

O mektûba hâlâ üç aydan beri

Hiç olmazsa üç beş şatırlık cevâb

Yazaydım, diyeydim ki Rıf'atcığım!

Benim şimdi vaqtim müsâ'id değil,

Müsâ'id dağı olsa tab'im 'akîm

Şi'r yazdığım yok bu aylarda hiç

Yazaydım seniñçün yazardım inan

Şamîmî olan böyle bir i'tizâr

Değil miydi sence sezâ-yı kabûl?

Fağat bir sū'ale sukût eylemek

¹⁹ **Fevâ'id**, 4. Sene, 2. Nüsha, s. 33.

²⁰ **Fevâ'id**, 4. Sene, 12. Nüsha, s. 189.

²¹ **Servet-i Fünûn**, N.363, s. 387.

*Ricāyı kabūl etmemekden beter
Vefāsızlığa böyle hacet yeter*

*Gücenmekde haqqñ müsellem, faķat
Hulūşumda inkār olunmaz benim
Bilirsin ki Rıf˘at, Safā ķardeşñ
Vefāsız değil belki lāķayddır
Bu lāķaydlıķ ādama ‘ayb ise
Derim işte bundan ‘ibāret suçum
Binā’ en ‘aleyh infi‘ālñde pek
Muşir olma ‘afv et birāder beni
Naşıldır ne ‘ālemde paş a peder?
O şāyān-ı hürmet hekim ihtiyār
O pīr-i sinñn āzmā-yı hayāt
Ser-i ateşñinde berf-i herem
Güler hāl-i şeyhūhatında şebāb
Temeshur-nümā ŗab‘ ş u hānesi
Hayātındaki hāl-i fāniyyete
Vücūdu safā-bahş her encümen
İfādātı teshīr-sāz kılıp
Taķaŗtūrle her gün taķassürdeyim
Evet, şimdi hasret o şoķbetlere
Ne lāyık bu firķat muķabbetlere*

*Bizim ķomş u Vaşfi beęññ rıķleti
Bugünlerde daę-ı dil oldu baña
Bu pek sevdiğim şāf ‘ālīcenāb
Kerīm-üş-şiyem meclis-ārā aşıl
Cihān-dīde kār-ı aşinā muķterem
Fazīletli dostumdu birdenbire
Ne olduysa oldu bugün işte yok
Evet ķar kıyāmet geķen bir şabāh*

Uşak, Vaşfi Beğ sizlere... der demez
Aman şuş, yıkıl şom ağızlı herîf
Yalandır bu, rü'yâ mı? Kim söyledi?
Diyorken tıyulmuşdu ağlaşmalar
Yek-āvāz taşdıķ bir 'ā'ile
Uyandırmamışlar beni uyķudan
Meğer na'sı techîz edilmiş bile
'Aķıbinde tābūt on on beş kişi
Der māteminden zuhūr eyledi
Soķaķlarda da ķar o gün diz boyu
O bārid çiçeklerle tābūtuna
Hemān baķdım örtüldü diğerk kefen
Bizim ķomşuyu aldılar, gitdiler
Ṭabī'at sūkūtıyla nādım gibi
Sebeb olduđu şivene gūş-dār
Niçin ağlıyorsuñ? Ne var? Beğ baba!
Sū'aline İlhāmi, Selma gelip
Şarılmışdılar yavrular boynuma
Evet ağlamak boş, dedim ĥod-be-ĥod
O gündən beri ķasvetim ber-devām
Hevālarda bir bād gāyet soğuk
Birāder ne işdir bu? Dehşetli şey
Ölüm vāķ'ā pek ṭabī'ī faķaṭ
Muĥabbet olunca firāķ olmasa
Olunca firāķ iştiyāķ olmasa
-Gedik Paşa, 6 Şubat 1313-
İsmā'ıl Şafā

*Burusada Fevā'id risālesi sermuĥarriri Celāl Paşazāde Rıf'at Beğe

İsmail Safā'nın şiirinde de görüldüğü gibi Mehmed Rıf'at ile aralarında samimi bir ilişki var. Bu şiirde İsmail Safā, Rıf'at'ın eser istemesine karşın eser gönderemediğini ve bunun nedenlerini samimi bir üslupla anlatıyor. Diğer şairlerden de Fevā'id'de yayınlamak

üzere şiir istediği muhakkaktır. İsmail Safâ Ma'ârif dergisinin sermuharriri olarak görev yaparken Rıfat Efendi'nin şiir ve nesirleri bu dergide yayınlanmıştır.

Servet-i Fünûncuların Fransız edebiyatına aşırı bağlılıkları, onlardan alınan hayaller ve halktan ayrı bir dil kullanmaları o dönemde çok eleştirildi. Eski edebiyat taraftarları Servet-i Fünûncuları şiddetle eleştiriyordu. “Servet-i Fünûnculara en ağır hücumu Ahmed Midhat yaptı. Eserlerinin basit okuyucular tarafından bile anlaşılabilmesini gaye edinmiş olan Ahmed Midhat, Servet-i Fünûncuların konuşma dilinden uzaklaşmakta gösterdikleri aşırılıktan hoşlanmayarak, Sabah gazetesinde meşhur “Dekadanlar” makalesini yayımladı (14 Mart 1987). Bu tarihten on yıl önce Fransa’da karşı çıkanlarca sembolistlere takılmış ve tutulmuş olan “Dekadan” adını Servet-i Fünûnculara da takmakla yazar, onların şiirlerinde yeni hayallerinden ve yeni Arapça, Farsça tamlamalardan doğma anlam kapanıklığına saldırıyordu.”²²

Mehmed Rıf'at Efendi, “Dekadanlar” tartışması hakkında “Biz Dekadanlar” adlı bir makale yayınlamıştır. Bu makalede Ahmet Mithat Efendi'nin büyük bir yazar olduğunu kabul etmekle birlikte fikirlerine katılmadığını belirtmiştir: “Şabâh gazetesiniñ bundan bir kaç hafta muqâddem intişâr eden nüsha-i fevkal'âdesinde ‘utûfetlü Ahmed Midhât Efendi Hazretleriniñ (deqâdânlar) ‘unvânlı bir maqâlesini okumuştum. O makâle beni epeyce düşündürdü. Çünkü Midhât Efendinin, çünkü pek togru söylemekle meşhûr, büyük bir muhârririmiziñ maşşûl-i fikri idi.”²³

Mehmed Rıf'at Efendi, bu makalesinde dönemin tartışma konularından biri olan “Kafiye göz için mi? Kulak için mi?” konusunda da fikirlerini belirtmiştir. Kendisinin Recaizade Mahmud Ekrem'in görüşünün yanında olduğunu belirtmiştir. Bu durumu makalede şöyle ifade eder: “İşte kardeşim kâfiyeniñ şi'rimizde lüzûmuna bu vechle kâni'yim. “Kâfiyeniñ lütfu sem'a 'â'iddir” nazariyesi her zemîn ve zamânda düstür-i haqîkattır.”²⁴

“Birader-i muhteremim Süleyman Nesib Bey Efendi'ye” diye başladığı bu makale Mehmed Rıf'at Efendi'nin dönemindeki olaylarla ve kişilerle yakından ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Süleyman Nesib'e ithaf ettiği beş tane şiiri vardır. Bu durum

²² Akyüz, a.g.e., s. 90.

²³ **Fevâ'id**, 4. Sene, 12. Nüsha, s. 186.

²⁴ **Fevâ'id**, 4. Sene, 12. Nüsha, s. 187.

aralarında samimi bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ayrıca Ahmed Muhtâr Bey'e ithaf ettiği dört şiiri vardır.

Mehmed Rıf'at Efendi, yazılarında ve şiirlerinde Servet-i Fünûn edebiyatının paralelinde sanat hayatına devam etmiştir. Onların Bursa'daki sesi olarak görev yapmıştır, ifadesini kullansak yanlış olmaz. Servet-i Fünûn şair ve yazarları Mehmed Rıf'at Efendi tarafından her yazısında övülmüştür.

2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Mehmed Rıf'at Efendi, yaşadığı dönemde etkin bir topluluk olan Servet-i Fünûncularla yakın bir çizgide sanat hayatına devam etmiştir. Şiirlerini aruz ile yazan şairimiz dinî konulara pek değinmemiştir. Onun sanatında dış dünyanın önemli bir yeri vardır. Eski edebiyatı iyi bilen şairimiz yeni edebiyat taraftarı olduğunu söylemiş ve eserlerini bu doğrultuda vermiştir. Onun şiirlerin milli duygular da kendisine yer bulur. Babasının asker sevgisi ve dedesinin bir asker olması bu konulara hassasiyet duymasını sağlamıştır. Mehmed Rıf'at Efendi iyi derecede Fransızca bilen birisidir. Bu durum onun Fransız edebiyatını yakından tanımasını sağlamıştır. Eserlerinde tercüme metinler de vardır. O Batı'yu ve Doğu'yu yakından tanıma fırsatı bulmuştur.

Mehmed Rıf'at Efendi, Fevâ'id'in başına geçtikten sonra kendi edebî anlayışını dergiye yansıtmıştır. Fevâ'id belli bir dönem kapalı kalır. "İkinci dönem ise Mehmed Rıf'at Efendi'nin başmuharrirliğiyle baslar. Bu dönemde derginin muhtevasında ve üslubunda önemli değişiklikler olur. Hedef kitle içine çocuk okuyucularla birlikte gençler ve yetişkinler de girer. Muhteva açısından da eski tarz şiirlerden ziyade edebiyat-ı cedîde ürünlerinin ağırlıklı olarak yayımlandığı görülür."²⁵

İstanbul'da cereyan eden edebî tartışmalara katılması onun döneminde kopuk kendi dünyasında bir yazar olmadığını gösterir. Şiirlerinde ve nesirlerinde Bursa dışındaki olaylara da yer verir. O tek yönlü bir kişilik değildir. Şiir ve nesirlerinin yanında hikaye yazması bunun göstergesidir.

²⁵ İbrahim İmran Öztahtalı, "XIX. Yüzyıl Bursa Kültür Hayatında Önemli Bir Dönemeç: Fevâ'id", **TÜBAR**, S. 32, Ankara, 2012, s.283.

2.1. Etkilendiği Akımlar

Mehmed Rıf'at Efendi, natüralizm ve parnasizm akımlarından etkilenmiştir. “Natüralizm, realizmin roman, hikaye ve tiyatro türlerindeki daha radikal halidir. Parnasizm ise, bu iki akımın şiirdeki yansımasının adıdır. “Tabiatçılık, doğalcılık, doğacılık” manasına gelen natüralizm köken itibariyle “Tabiat, doğa, yaratılış, mizaç, yapmacıksız” anlamındaki natüre; “Tabiatle ilgili; tabii, doğal, olağan, yapmacıksız” anlamındaki natural kelimesinden gelmektedir.²⁶

Mehmed Rıf'at Efendi, “Tul Kadın” adlı manzumesinin başına; “Bu manzume Fransızların (natüralizm) dedikleri mesleği takliden yazılmıştır.” notunu düşmüştür. Mehmed Rıf'at Efendi'nin şiirlerine genel olarak baktığımız zaman, natüralizmin şiirdeki yansıması olarak kabul edilen parnasizmin etkisinde olduğunu görürüz.

Natüralizmin kurucusu ve en önemli temsilcisi olan Emile Zola adına yazdığı şiir Mehmed Rıf'at Efendi'nin bu akımın etkisinde kaldığının göstergesidir. Mehmed Rıf'at Efendi Emile Zola başlıklı şiirinde Zola'yı yere göğe sığdıramaz.

Parnasizm 19. yüzyılın ikinci yarısında romantik şiir anlayışına tepki olarak doğmuş ve 20. Yüzyılın başlarında sona ermiş bir şiir akımıdır. Daha önce belirttiğimiz gibi realizm ve natüralizm akımlarının şiirdeki yansımasının adıdır. Bu üç akım da aynı kültür ortamında doğmuştur. Parnasizmin ilke ve niteliklerine göre Mehmed Rıf'at Efendi'nin şiirlerini değerlendirdiğimiz zaman onun bu akımın etkisinde olduğunu görürüz. Parnasizmin ilke ve niteliklerini şöyle sıralayabiliriz:

- Objektiflik: Şairin kendi duygu, düşünce, zevk ve eğilimlerinden uzak durması; yani dış dünyanın güzelliklerini nesnellik içinde anlatması.
- Şiirin Muhtevası: İçinde yaşadığımız hayatın, tabiatın, varlıkların sahip olduğu güzelliklerin anlatılması.
- Biçim Mükemmelliği: Şiirin yapı bakımında kusursuz olması.
- Ritim: Parnasyenler, sembolizmin iç yapısındaki ahenge karşılık ritmi önemserler.

²⁶ İsmail Çetışli, **Batı Edebiyatında Edebi Akımlar**, 5.b., Akçay Yayınları, Ankara, 2003, s. 93.

- Sanat Sanat İçindir: Topluma karşı ilgisizdirler, onları mutlu edecek olan şey sanatın güzelliğidir.

- Kötümserlik: Parnasyen şiirde karamsar bir atmosfer mevcuttur.²⁷

Yukarıda belirtilen ilkelerden yola çıkarak Mehmed Rıf'at Efendi'nin parnasizmin etkisinde olduğunu anlarız. Mehmed Rıf'at Efendi, şiirlerinde kötümserdir, biçime önem vermiştir. Dış dünya onun şiirlerinde önemli bir yer tutar. Bütün şiirleri ölçülüdür ve çoğu şiiri toplumsal konulardan uzaktır. Yazdığı iki manzume onun toplumsal konulardan tamamen kopmadığını gösterir.

2.2. Divan Şiiri İle İlgili Görüşleri

Divan şiiri, geçmiş dönem şairlerine ilham kaynağı olduğu gibi günümüz şairleri tarafından da ilham alınan bir şiir geleneğidir. Bu şiir geleneği asırlar boyunca sözün sultanları tarafında hep zirveleri tutmuştur. Bu şiir geleneğinin tarihi asırlar öncesine dayanır. “Türklerin Müslümanlığı kabul etmelerinden sonra İslam medeniyetinin bilim, inanç ve kuralları etkisinde ortaya koydukları edebiyat türü ‘İslamî Edebiyat, Havas Edebiyatı, Yüksek Zümre Edebiyatı, Saray Edebiyatı, Enderûn Edebiyatı, Klasik Edebiyat, Eski Edebiyat’ gibi adlarla da anılan bu edebiyat en yaygın ama eksik bir kullanımla Divan edebiyatı adıyla anılmış ve yaygınlaşmıştır.”²⁸ Bu edebiyat uzun bir süre devam etmiştir. “Divan edebiyatının dili, ortak İslam uygarlığının kullandığı yazılı kültür diline dayanır. Osmanlıca olarak bilinen bu dönem edebiyatının dili, Türkçe, Farsça ve Arapça olmak üzere üç dilin karışımından meydana gelmiştir.”²⁹

Divan edebiyatı, İslam medeniyeti altında asırlarca varlığını sürdürdükten sonra Tanzimat döneminden itibaren yerini Batı edebiyatının etkisinde gelişen bir edebiyata bırakmaya başlamıştır. Bu dönemde çok ağır eleştirilere uğramıştır. Ziya Paşa “Şiir ve İnşa” adlı makalesinde Divan edebiyatını eleştirmiştir. “Ziya Paşa, “ Bizim dilimiz Osmanlıca değil Türkçedir, şiirimiz de divanları dolduran gazelle kaside değil, bazılarının vezinsiz diye beğenmedikleri kayabaşı, üçleme ve çöğürlerdir. İstibdat sahipleri hele bu yola bir kere himmet etsinler, az vakitte ne kudretli şahsiyetler yetişir görürsünüz.” diyecektir.”³⁰

²⁷ Geniş bilgi için bkz., Çetişli, **Batı Edebiyatında Edebi Akımlar**, a.g.e., s. 103.

²⁸ İskender Pala, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, 6.b., Ötüken Neşriyat, İst., 1999, s. 111.

²⁹ Mine Mengi, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, 6.b., Akçağ Yayınları, Ank., 2000. s. 18.

³⁰ Seyit Kemal Karaalioğlu, **Ziya Paşa Hayatı ve Şiirleri**, İnkılap Kitabevi, İst., 2004, s. 45.

Bu dönemden itibaren divan şiiri yerini Batı etkisinde gelişen edebiyata bırakmaya başladı. Tamamen edebiyat sahnesinde silinmese de eski gücünü kaybetti. Dönemin ünlü şairleri onu kullanmaya devam etseler de eleştirdiler. Mehmed Rıf'at Efendi'nin böyle bir kültür ortamında divan şiirinden usandığını söylemesi pek yadırganacak bir durum değildir. Mehmed Rıf'at Efendi divan şiirini iyi bilmekle beraber Edebiyat-ı Cedîdeye taraftar olduğunu açık bir dille belirtmektedir.

Divan şiiri asırlar boyunca belli kurallar çerçevesinde devam eden bir edebiyattır. Bu kurallar asırlardır değişmemiştir. “Divan edebiyatı kaideci bir edebiyattır.”³¹ Mehmed Rıf'at Efendi bu durumdan da şikayetçidir:

*Turur mu kâ'ide altında hiss-i insânî?
Tururdu hissimiz olmuş olaydı cismânî*³²

mısralarıyla divan şiirinin katı kurallarını eleştirmektedir. Bu dönemde şairler divan şiirini içerik ve şekil bakımından ağır bir şekilde eleştirmiştir.

Divan şiiri biçim güzelliğinin yanında sanatlı anlatıma da önem vermiştir. “Divan şiirinde, sanatsız bir beyit hemen hemen yok gibidir. Divan şairleri sanat yapmaya (tasannu‘) çok düşkün olduklarından, bir beyit içinde birkaç sanatı iç içe kullanmışlardır.”³³ Mehmed Rıf'at Efendi şairlerin sanatlı kullanışlarını şöyle eleştirir:

*O leff ü neşr-i müretteble bahş-ı tecnîsi
O şard ü 'aks u kināye, uşûl-i tahmîsi
Bırağ kuzum bize onlar yabancı şeylerdir
Değerli cevhere beñzer yalancı şeylerdir*³⁴

Fevâ'id'de müşterek yazdığı bir gazel ve naziresi vardır. Bu gazeller Mehmed Rıf'at Efendi'nin divan edebiyatını da yakından tanıdığını göstermektedir. Fevâ'id'de bu gazeller dışında gazel nazım biçimi ile şiiri yoktur. Bu da şairin yönünü Batı'ya çevirdiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Şair “Matba‘ada” adlı şiirinde şiir anlayışını açıkça ifade etmektedir. Divan şiirini açık bir dille eleştirmektedir. Şair, “Usandık o eski şeylerden” diyerek divan şiirinden

³¹ Agâh Sırrı Levend, **Divan Edebiyatı Kelimeler Ve Remizler Mazmunlar Ve Mefhumlar**, 2.b., İnkılap Kitabevi, İst. 1943, s. 7.

³² **Fevâ'id**, 4. Sene, 8. Nüsha, s. 116.

³³ Dilçin, a.g.e., s. 405.

³⁴ **Fevâ'id**, 4. Sene, 8. Nüsha, s. 116.

başka şiirlere yönelmek gerektiğini düşünmektedir. Onun “Matba‘ada” adlı şiiri divan şiiri hakkındaki düşünceleri hakkında bilgi vermektedir:

MAṬBA‘ADA

- *Bırak düşünme artık!*

- *Ṭoğunma vaḳtim yok*

- *Seniñ ḥāline bilmem ne oldu? Kaç gündür*

Gören diyor ki: zavallı cihāna küskündür

- *Ne yapmalı?*

- *Yazı yazsañ?*

- *Onuñla meşkülüm*

Düşünmeden yazı yazmak olur mu? Mecbūrum!

Ne yazmalı? Yazacak şey bulunmuyor!

- *Pek çok!*

- *Ġazel nazīre*

- *Uşandık o eski şeylerden*

Nevā-yi neyle zümürürüğ kadehde meylerden

Kaşide, kıṭ‘a, muḥammes maḳāl hīçā hīç

Müfā‘ilen, fā‘ilen mā‘il hīçā hīç

- *Evet fakāṭ bu da bir başka zevka ‘ā’iddir*

Ḥāyır! Ḥāyır! Bu da bāṭıl bu sözde zā’iddir

Ṭurur mu ḳā‘ide altında ḥiss-i insānī?

Ṭururdu ḥissimiz olmuş olaydı cismānī

O ḥissimiz ki meḥāsin içinde ṭā’irdir,

Mezāhiri, melekūtī, hemīşe zā’irdir

Uçar semāya, iner bir de ḳa‘r-ı nā-yāba

Gehī girer ḳulumāta, derūn ḥizāba

Gūzar gūzar bu meḥāsin içinde, bir dāne,

Seçer, bu şevḳ ile başlar o ḥissini ityāne

Bu yolda her ne yazılsa güzel olur elbet

Gören bulur o eşerde kemāl ü ‘ulviyyet

- *Evet bu ṭoĝru*

- *Şu ḥālde o ṭarz merdīde*

Uyuyup geçirmeyiñ artık zamāni beyhūde
- Mūzeyyināti, şanāyi‘ değil mi her āniñ?
Gece revnaķı artar o ħiss-i ‘uryāniñ
- Edīb olan onu şaymaz cihānda bir hīçe
Şıgar mı ħiss-i ħaķīķīye böyle bāzīçe?
O leff ü neşr-i müretteble baĥş-ı tecnīsi
O ħard ü ‘aks u kināye, uşul-i taĥmīsi
Bıraķ ħuzum bize onlar yabancı şeylerdir
Değerli cevhere beñzer yalancı şeylerdir
- Faķať bu tođru deđildir
- Sen öyle zan eyle
Geçir zamāniñi dā’im nidāyı heyheyle

Bu şiirle, divan şiirine o dönemde nasıl bakıldığı anlaşılabilir. Bir zamanlar insanlar divan şiiri hakkında çok iyi düşünüyorlardı kültür ortamının değişmesi onların da düşüncelerini değiştirdi. Divan edebiyatı hakkında “divan edebiyatı Türk şiirinin has bahçesidir. Bu iklim de her his ve her fikir bir çiçek edasıyla koklanır, klasik bir zevkle duyulur, süslü bir üslupla yazılır ve üstadane bir nefesle söylenir.”³⁵ söylemleri Mehmed Rıf‘at Efendi’de ve onun döneminde pek rağbet görmemiştir. Divan şiiri içinde bulunan Arapça ve Farsça sözcükler dolayısıyla gayr-i milli bir şiir olarak algılanmıştır. Divan şiiri halktan kopuk ve kaideci bir şiir olarak değerlendirilmiştir. Bütün bu durumlar dönemin şairlerini bu edebiyattan uzaklaştırmıştır.

Mehmed Rıf‘at Efendi, divan edebiyatının sanatçılarını İran edebiyatını taklit ettikleri için de eleştirir. Osmanlı edebiyatının bugünkü durumundan daha iyi olabileceği halde taklit neticesinde geri kaldığını ileri sürmüştür: “Ķudret ‘ilmiyeleri telsim-kerde-i şeyĥ u şābb cihān olan ħudemā-yı edebā tarz-ı ‘Acemāne maĥşuş şivesiyle edebiyāt, aĥlāķ, tāriĥe da’ir eşer te’lif etmek zaĥmetini ihtiyār buyursalardı edebiyāt-ı ‘Oşmāniye bugünkü mertebe-i kemālinden ħat ħat yükselirdi.”³⁶

Mehmed Rıf‘at Efendi’nin divan şairlerine olan eleştirileri başka yazılarında da devam eder. Fevā’id’de yazdığı “Cevab” adlı yazısında divan şiirini çok ağır bir dille şu sözlerle eleştirir: “Şi’rimizde dağlı lālelerden yaķası yırtık güllerden feleğe beñzer

³⁵ İskender Pala, **Divan Edebiyatı**, 13.b., Kapı Yayınları, Ankara, 2010, s. 3.

³⁶ **Fevā’id**, 4. sene, 1. nüsha, s. 3.

nilüferlerden kıl kadar billurdan yılan gibi saçlardan serv kadar uzun (gül-ı beyābānı gibi) boylardan, kılıç kaşlardan, ok gibi kirpiklerden, hançer gibi gānzelerden, benefşe veyāhūd zümrüd gibi bıyıklardan, şu kenārında bitmiş çemen gibi şakallardan, hiç yok ağızlardan, tuzlu dudaklardan, kuyu gibi çeñe çukurlarından, üzerlerine pamuk yapışmış iğrenç yaralardan, sihirbāz kalemlerden, şarāb içer sarhoşlardan, tımārḥānedden boşanmış gibi sokaqlarda göğsünü döğen ‘aşıklardan, bir dilberin saçına taraq olmuş parça parça gönüllerden, bahş ile şî‘r yazmak demeğe ḥayā ederiz.”

Bütün bu sözler onun divan şiirine bakışını özetlemiştir. Sonuç olarak; Mehmed Rıf‘at Efendi divan şiirinin mazmunlarını, yoğun şekilde kullanılan edebî sanatlarını ve İran şiirini taklit etmesini beğenmemekte ve eleştirmektedir. Onun şiir anlayışı “Edebiyat-ı Cedide” taraftarlarıyla aynı doğrultudadır. Servet-i Fünûn edebiyatçılarının sanat anlayışı paralelinde sanat yaşamına devam eden şairin divan şiirini sevmemesi doğaldır.

3.3. Hikayeciliği

Mehmed Rıf‘at Efendi, şiirleri ve nesirleri dışında hikaye de yazmıştır. Çalışmamızda iki hikayesine yer verdik. Bu hikayelerden bir tanesi tercümedir. Yazarımız Rıf‘at Efendi, çok yönlü bir yazardır. Şairliğinin yanında onun hikayeciliği de vardır.

Kara Tavuk Hikayesi, Mehmed Rıf‘at Efendi tarafından tercüme edilmiştir. Hicrî 1312 (milâdî-1895) tarihinde, Maarif Nezareti ruhsatıyla İstanbul’da yayımlanmıştır. Yayınevi, Âlem Matbaasıdır. Sahibi ve nâşiri, Kitapçı Nasrâh’tır.

Tuhaf Hikaye, Mehmed Rıf‘at Efendi tarafından yazılmıştır. Hicrî 1311 (milâdî-1894) tarihinde, Maarif Nezareti ruhsatıyla İstanbul’da yayımlanmıştır. Yayınevi, Âlem Matbaasıdır. Sahibi ve nâşiri, Kitapçı Nasrâh’tır.

Hikayeleri içerik ve yapı olarak Fransız edebiyatının etkisi altındadır. “Tuhaf Hikaye” adlı hikayesinin içeriği bizim kültürümüzden ziyade Batı kültürüne ait bir hikaye niteliği taşımaktadır. Dönemin hakim anlayışı onu da etkilemiş olacak ki böyle bir eser meydana getirmiştir. İki hikayesi de aşk teması etrafında örgülenmiştir. Araştırmamıza yazarın edebi kimliğine daha iyi anlatabilmek maksadıyla bu hikayeleri de aldık. Bu hikayeler onun dünyaya bakışı hakkında bize az da olsa bilgi vermektedir. Mehmed Rıf‘at Efendi, bu hikayeleri ile Batı dünyasını yakından tanıdığını göstermektedir. Çok yönlü bir yazar olan sanatçımızın şairliği, hikayeciliğinin önündedir. Onun gerçek kimliğini hikayelerinden ziyade şiirlerinde buluyoruz.

3. ESERLERİ

Mehmed Rıf'at Efendi'nin eserlerini Şu Şekilde tasnif edebiliriz:

3.1. Şiirleri

- Fevâ'id'deki Şiirleri
- Fevâ'id'in Nüsha-i Güzidesi'ndeki Şiirleri
- Ma'ârif'deki Şiirleri
- Ma'lûmât'taki Şiirleri
- Mekteb'deki Şiirleri

3.2. Nesirleri

- Fevâ'id'deki Nesirleri
- Fevâ'id'in Nüsha-i Güzidesi'ndeki Nesirleri
- Ma'ârif'deki Nesirleri
- Mekteb'deki Nesirleri

3.3. Hikayeleri

- Tuhaf Hikaye
- Kara Tavuk Hikayesi

3.4. Diğer Eserleri

Mehmed Rıf'at Efendi, çok yönlü bir yazardır. sanatçımızın tespit ettiğimiz eserlerinin dışında ona ait olan ve olabilecek başka eserler de mevcuttur. "Fevâ'id'in bir risale olarak çıkarılan nüshalarının dışında zaman zaman özel tefrikaları da olmuştur. Bunlar arasında; Mehmed Rıf'at'ın 1 Ağustos 1310'da Siret Bey'e yazdığı "*Berk-i jale-dar*" isimli mektup, Said Bey'e yazılmış "Enîs" başlıklı mektup ve M. Safâ Bey'in "Afyon Őikâri" başlıklı yazısı yer alır."³⁷ "Berk-i jale-dar" adlı eser Fevâ'id'in 4. Sene 3. nüshasının sonunda yer alan "Münderacat" bölümünde tefrika olarak belirtilmiştir.

Mehmed Rıf'at Efendi, kendi yazdığı eserler dışında bazı Şiirleri bir kitapta derlemiŐtir. Fevâ'id'in 4. Sene 9. nüshasının sonunda yer alan "Muhâberât-ı Aleniyye" adlı

³⁷ İbrahim İmran Öztahtalı, "XIX. Yüzyıl Bursa Kültür Hayatında Önemli Bir Dönemeç: Fevâ'id", **TÜBAR**, S. 32, Ankara, 2012, s.281.

bölümde bu durum belirtilmiştir. Bu kitap elimizde olmadığı için ayrıntılı bilgiye sahip değiliz. “Muhâberât-ı Aleniyye” adlı bölümde bu eserden bahsedilmektedir: “Mehmed Rıf’at Beğîñ Burusaya gelirken Sulţān Bayezidde aşıkılar apısında Naşrallah Ağanın verdiği ba‘zı kitāb-ı fersūde arasında Kehvāre-i Edeb ‘unvānıyla cem‘ etmekde olduğu bir Ői‘r mecmū‘asının...” diye devam eden metinde sanatının “Kehvāre-i Edeb” adında bir Őiir mecmuasının olduğunu anlıyoruz.

Bu eserler dışında Mehmed Rıf’at Efendi’ye ait olduğunu dıŐundüğümüz bir Şarkı mecmuası vardır. Bu eser Mehmet Rıfat Bey’in hazırladığı “Yeni Şarkı Mecmuası”dır. Bu eser hakkında bir makale de hazırlanmıştır.³⁸ Bu eserin yazarı olan Mehmed Rıf’at hakkında bilgi olmaması, bu eseri hazırlayan kiŐinin alıŐmamızın konusunu oluŐturan Mehmed Rıf’at olabileceği dıŐüncesini akıllara getiriyor. ünkü sanatının aynı tarihlerde basılan hikayelerinin başında da “Sahibi ve nāŐiri, Kitapı Nasrāh” ibaresi yer alıyor. Bu dönemde aynı ismi taşıyan bir müzisyenin olmaması alıŐmamızın konusunu oluŐturan Mehmed Rıf’at Efendi’nin bu eseri hazırlama olasılığını artırıyor. Hazırlanan makalede eserden ve yazardan bahsediliyor: “Yeni Şarkı Mecmuası, Mehmet Rıfat Bey tarafından hazırlanmıştır. Hicrî 1311 (milādî-1894) tarihinde, Maarif Nezareti ruhsatıyla İstanbul’da yayımlanmıştır. Yayınevi, Safā ve Enver Efendi Matbaasıdır. Sahibi ve nāŐiri, Kitapı Nasrāh’tır. Yapılan literatür taramasında, Mehmet Rıfat Bey’in hayatı hakkında herhangi bir bilgiye ulaŐılamamıştır. İhsanoğlu (2003)’na göre, Mehmet Rıfat, yaşadığı asır tespit edilemeyen müellifler arasındadır. Yeni Şarkı Mecmuası’ndan bahseden İhsanoğlu, mecmuanın 2 baskısı olduğunu belirtmiştir. 1. Baskısı; İstanbul, Safa ve Enver Matbaası 1311/1893, 30 sayfa, 10*14 (6*9,5) cm’dir. 2. Baskısı; İstanbul, tarihsiz, 32 sayfa, 11*16 (7*12,5) cm’dir. 2. Baskı için Özege BaėıŐ Kitap Kataloğu ve 15510 no’lu dipnot verilmektedir. Atatürk Üniversitesi Özege BaėıŐ Kitap Kataloğu ile yapılan karŐılaŐtırmada 15510 no’lu kitabın Mehmet Rıfat Bey’e ait Yeni Şarkı Mecmuası olduğu görülmüştür.”³⁹

³⁸ Hasan Tahsin Sümbüllü, “Mehmet Rıfat Bey’in Hazırladığı ‘Yeni Şarkı Mecmuası’ Adlı Eser Üzerine Bir İnceleme”, **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S.46, Erzurum, 2011, ss.333-358.

³⁹ Hasan Tahsin Sümbüllü, “Mehmet Rıfat Bey’in Hazırladığı ‘Yeni Şarkı Mecmuası’ Adlı Eser Üzerine Bir İnceleme”, **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S.46, Erzurum, 2011, ss.337.

İKİNCİ BÖLÜM
MEHMED RİF'AT EFENDİ'NİN ŞİİRLERİNİN İNCELENMESİ

1. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

1.1. Nazım Şekilleri

Tanzimat devrinde Türk şiirinde -şekil bakımından- divan şiiri ve Fransız şiirinin nazım şekilleri birlikte kullanılmıştı. Servet-i Fünûncular ilk şiirlerinde divan nazımının şekillerini kullansalar da sonradan bu şekilleri bırakmışlardır. Servet-i Fünûn şiirinde kullanılan nazım şekillerini üçe ayırabiliriz: Sone, divan nazımından alınıp değiştirilenler (Serbest müstezâd), kendilerinin icat ettiği ve nazımda geniş bir kafiye kolaylığı sağlayanlar.⁴⁰ Mehmed Rıf'at Efendi'nin şiirlerini incelediğimizde Servet-i Fünûncuların kullandığı nazım şekillerini kullandığını görüyoruz. Divan şairlerinin kullandığı nazım şekillerini çok az kullanmıştır. Divan şiirinin nazım biçimleri birtakım değişikliklerle şairimiz tarafından kullanılmıştır.

1.1.1. Serbest Müstezâd

Divan şiirinde kullanılan müstezâd nazım biçimi, Mehmed Rıf'at Efendi'nin yaşadığı dönemde şekli biraz değiştirilerek sıkça kullanılmıştır. “Müstezâd Arapça “ziyade kökünden “artırılmış, eklenmiş” anlamlarındadır. Nazım şekli olarak Müstezâd, gazelden türetilmiş bir şekildir. Müstezâdler aruzun “Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ûlün” kalıbıyla yazılır ve her mısranın altına “Mef'ûlü fa'ûlün” cümleleriyle yazılmış kısa bir mısra eklenir.”⁴¹

Mehmed Rıf'at Efendi, divan şiir geleneğini biliyordu. Kendi şiirleri arasında müstezâdların önemli bir yeri vardır. Şair divan şairlerinin müstezâdlarının aksine serbest müstezâd ile şiirlerini yazmıştır. Özellikle o dönemde şairler arasında yaygınlaşan serbest müstezâd, Servet-i Fünûn şairleri tarafından sıkça kullanılıyordu. Tefik Fikret “... bir gün, çoktan beri hissettiği ve aradığı şeyi, birdenbire buluyor: Müstezâd ve serbest müstezâd”⁴²

Mehmed Rıf'at'ın müstezâdları, divan şiirinde olduğu gibi aruzun mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fa'ûlün” kalıbıyla yazılmış ve her mısrasının altına “mef'ûlü (mefâ'îlü) fa'ûlün”

⁴⁰ Akyüz, a.g.e.,s. 93.

⁴¹ Haluk İpekten, **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, 4.b., Dergah Yayınları, İstanbul, 2001, s. 33.

⁴² Mehmet Kaplan, **Tefik Fikret (Devir-Şahsiyet-Eser)**, 4.b., Dergah yayınları, İstanbul, 1995, s. 90.

kalıbıyla yazılmış kısa bir mısra eklenmiş. Bu şekliyle divan şiiriyle ölçü bakımından benzerlik gösteriyor. Döneminde sık kullanılan bu nazım biçimine şiirlerinden bir örnek verelim:

ÇİÇEKLERİM⁴³

*Bir deste çiçek almış idim cümlesi hoş-bū
Bir hayli benefşe ile bir haylisi fiya
Üç dāne şarı lāle ile dördü de şebū
Beş dāne kamelya*

*Bir şekl-i laṭif eyledi peydā o çiçekler
Külbemde bahār olmuş idi şanki nümāyān
Bulmağa açık rüzını geldi kelebekler
Oldu buña hayrān*

*Ġāyet-i sürem toğrusu ezhār-ı bahārı
Ezhār-ı rebī'ide güzel kızlara beñzer
Ben seyre ṭālıp böylece ebkār-ı bahārı
Vaḳtim güzār eyler*

*Bir dāne alan olsa buña ḥiddet ederdim
Ġāyetle sürüdum oña ifāde edem ben
Biñ dürlü nevāzişler ile ḥidmet ederdim
Göñlüm olarak şen*

*Başlardı kanaryam demete karşı fiğāne
Bī-çāre kuşum 'āşık idi ben gibi hayfā
Ḥasretle bakıp meşcer pür-şevḳ çshāna
Ağlardı dirīgā*

*Bir hafta geçip cümlesi hep soldu şarardı
Beyhūde yere gitdi yazık bunca emekler
Pek dilber iken hepsiniñ elvānı qarardı
Bīçāre çiçekler*

1.1.2. Sone

Sone, edebiyatımıza Batı'dan girmiş bir türdür. Sone on dört dizelik bir nazım biçimidir. İlk iki bendi dörder son iki bendi üçer dizelidir. Sonenin ilk iki bendi son iki

⁴³ Ma'ârif, Sene 3, C.6, N.136, s. 79.

üçlükte söylenecekler için hazırlık mahiyetindedir. Özellikle sonenin son mısrası duygu yönünden çok güçlü olur.⁴⁴

Mehmed Rıf'at Efendi bu nazım biçimin sıkça kullanmıştır. Servet-i Fünûn şairleri tarafından da sıklıkla kullanılan bu türde birden çok şiir yazan Mehmed Rıf'at Efendi, yönünü Batı'ya döndüğünü açıkça göstermektedir. Şiirleri arasında çok sayıda sone vardır. Bu nazım biçimine şiirlerinden bir örnek verelim:

BİR AKŞAM⁴⁵

*Ne hoşdu rengi semâniñ keşif mâviydi
Kebûd sislerin altında muhtefî kühsâr
Gelirdi gûşuma sesler ki hep semâviydi
Ne varsa pîş-gehimde güzeldi ma'nîdâr*

*Buluğlarıñ arasında tururdu cilve-künân
Sükûn şâm-ı garîbâne karşı sîmîn-i mâh
Ufûkda yine şarı mor şehâbeler pirân
Figâne başladı bir kuş hazîn hazîn nâgâh*

*Yavaş yavaş bürüyordu semâyı bir zulmet
Nihân nihân çöküyordu civâre bir kasvet
Zamân zamân görünürdü semâda ahterler*

*Ne hoşdu bir tağın üstünde penbe bir hânde
Vedâ' eder gibi arza olurdu lerezde
O hânde uçdu kararlı semâ zemîn yekser*

1.1.3. Kıt'a

Kıt'a nazım biçimi divan şairleri tarafından kullanılmıştır. Kıt'a, dört mısradan oluşan bir nazım biçimidir. "Kıt'anın sözcük anlamı "parça, bölüm, cüz"dür. Yalnız ikinci ve dördüncü dizeleri birbiriyle uyaklı iki beyitlik nazım biçimine denir. Bu türlü kıt'alar genellikle dörtlük adıyla anılmaktadır."⁴⁶

Mehmed Rıf'at Efendi'nin şiirleri arasında bu nazım biçimine örnek bir adet şiir vardır. Kıt'aların değişik konularda yazıldığını biliyoruz. Önemli bir düşünce, hikmet kıt'anın konusunu oluşturabilir. Şair yazdığı kıt'ada diğer şiirlerinin aksine bir konu

⁴⁴ Geniş bilgi için bkz., Cem Dilçin, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, 5.b., Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1999, s. 368.

⁴⁵ **Fevâ'id**, 4. sene, 7. nüsha, s. 100.

⁴⁶ Dilçin, a.g.e.,s. 202.

işlemiştir. “derūnumda benim meyl-i bekā var” ifadesine başka şiirlerinde rastlamak pek mümkün değildir. Şiirleri arasında yer alan tek kıt’a örneği:

*Şubh oldu yine ‘āleme bir neş’e yayıldı
Hayfā ki derūnumda benim meyl-i bekā var
Göz yaşlarımā rağmen o şuhūñ deheninde
Gördüm yine bir hānde-i pūr-nūr-ı şafā var*

1.1.4. Gazel

Divan şairleri tarafından çok rağbet gören gazel, bu dönem şairleri tarafından da kullanılmıştır. Bu dönemde gazel yazarlar eski dönemlere göre azdır. Divan şairleri gazele ayrı bir önem vermişlerdir. “Divan edebiyatının en yaygın nazım şekillerinden biridir. Kelime anlamı “kadınlar için söylenen güzel ve aşk dolu söz”dür. Özellikle İran ve Türk edebiyatında çok sevilir ve yazılırdı. Arap edebiyatında kasidenin bir bölümü iken sonradan ayrı bir şekil olmuş ve gelişme göstermiştir.”⁴⁷ “Nazım terimi olarak gazel, kafiye örgüsü aa ba ca... olan bir nazım şeklinin adıdır. Türk edebiyatında gazeller 4- 15 beyit arasında yazılmıştır. Dört beyitli gazel yok denecek kadar azdır”⁴⁸

Gazel nazım biçimi “Türk edebiyatında, divan şiirinin kuruluş dönemlerinden başlayıp Tanzimat’tan sonra Batı etkisinde gelişen Türk şiirinin yerleşmesine kadar yüzyıllarca çok yaygın olarak kullanılmıştır.”⁴⁹ Mehmed Rıf’at Efendi’nin de içinde bulunduğu dönemde şairlerin çoğunluğu bu nazım biçimini kullanmayı terk etmişler. Bu dönemdeki şairler Batı’dan gelen türleri daha çok tercih etmiştir.

Mehmed Rıf’at Efendi’nin Fevâ’id’deki şiirleri arasında gazel nazım biçimi ile yazılmış şiirler vardır. Bunlardan bir tanesi müşterek yazılmıştır, bir başkası ise nazire şeklinde yazılmıştır. Nazire nazım biçimi ile yazılan şiirini ayrı başlıkta incelediğimiz için müşterek yazdığı gazel üzerinde duracağız. Aruzun fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün kalıbıyla yazdığı müşterek gazel yedi beyitten oluşmaktadır. Bu gazeli R. İsimli bir şairle beraber yazmıştır. R.nin açılımına dair elimizde bir bilgi yoktur ama bu şairin Fevâ’id’de şiirler yazan Razî olma olasılığı yüksektir. Razî’nin diğer şiirlerinden bu şiirin ona ait olduğunu söyleyebiliriz.

⁴⁷ Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, a.g.e., s. 150.

⁴⁸ İpekten, a.g.e., s. 17.

⁴⁹ Cem Dilçin, *Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Türk Dil Kurumu, Sayı 415-416-417/Temmuz-Ağustos, Ankara, 1986, s. 78.

Mehmed Rıf'at Efendi'nin Ma'ârif'de yayınlanmış gazelleri vardır. Gazel nazım biçiminin bu dönemde de kullanılması divan şiirinin etkisini hala devam ettirmesinin sonucudur. Mehmed Rıf'at Efendi'nin sonelerinin yanında gazellerinin olması dönemin geçiş dönemi olmasının somut bir örneğidir. Şairimiz eski şiiri çok iyi biliyor ama yeni edebiyat taraftarı olduğunu söylüyor. Şiirlerinde eski ve yeni bir arada bulunuyor. Genel olarak değerlendirdiğimiz zaman yeni türlerin ağır bastığı görülüyor. Bu nazım biçimine şiirlerinden bir örnek verelim:

ĞAZEL⁵⁰

*Gönlüm açılır şevkim olur sevdiğim efzûn
Ol dem ki olur hânde nümâyân femîñizde*

*Ey siz ki beni eylediñiz beni 'aşk ile meşhûn
Sevdâlar uçar zann ederdim perçemiñizde*

*Lâyık mı dil âzarde-i cevri eylemeñiz ah
Ma'nâ bulamam ben meleğim hiddetiñizde*

*Etmez mi sizi rengim 'aceb hâlîme agâh
Hâyfâ ki müdâvim yine siz şiddetiñizde*

*Sevmekliğim etmez size irâş-ı tenezzül
Lâyık size bir dil bulunur kemteriñizde*

*Vardır size elhâşılı gönlümde temâyül
Rıf'at bilirim olmağı çâker deriñizde*

1.1.5. Nazire

Divan şiirinde nazirelerin önemli bir yeri vardır. Beğenilen şairlerin şiirleri her zaman taklit edilmiştir. Bu gelenek asırlarca şairler tarafından devam ettirilmiştir. Şairimiz de beğendiği bir gazele nazire yazmıştır. Nazire “Bir şairin şiirine başka bir şairce, aynı ölçü, uyak ve redifte yazılan benzerine denir.”⁵¹ Mehmed Rıf'at Efendi, bu nazireyi Fevâ'id'de gazel yazan Sami Bey adlı bir şairin şiirine nazire olarak yazmıştır. Naziresi Sami Bey'in “aheste aheste” redifli gazelinden sonra yazılmıştır. “Nazire beğenilen bir

⁵⁰ Ma'ârif, Sene 3, C.6, N.146, s. 156.

⁵¹ Dilçin, a.g.e., s. 269.

şiiire yazılır. Yeni yazılan şiiirde orijinal şiiirin biçimi ile konusu yeniden ele alınmış olur.”⁵²
Mehmed Rıf‘at Efendi, bu naziresi ile divan şiiirini yakından tanıdığını da göstermiştir:

*Gelince bŷy-ı mey peymāneden āheste āheste
Çıkar dilden hemān jeng-i miħen āheste āheste*

*Ƙadeħkār-ı şafağ renk-i meyiñ rindāne iħsānı
Olur biñ nāz ile nağl-ı dehen āheste āheste*

*Ʀağılmış turralar kim şŷr-bağş fikr-i şā‘irdir
Şaçar eṫrāfa bir bŷy-ı semen āheste āheste*

*Ħarābāt ehline bir şı‘r-i nev-mŷlhem olur derħāl
Düşünce gerdeninden pirhen āheste āheste*

*Meleklerden çiçeklerden güzel bostānın üstünde
Olur bir ħande pŷrān-ı nŷrdan āheste āheste*

*O gül ruhsār olan tersā kıızı güldü gece mestāne
Olur bŷlbŷl gibi dil-i nağmezen āheste āheste*

*Getir Allah içŷn peymāne-i cān-bağşıñiñ sākī
Ħarāb olmağdayım ‘aşkıñla ben āheste āheste*

*O rŷtbe şoldu ki çehrem benim bu derd-i ħurbetle
Döker eşk-i teraħħŷm her gören āheste āheste*

*Devām eyler ise tenzīre böyle şı‘r-i Sāmīyi
Olur Rıf‘at da bir ehl-i sŷħan āheste āheste*

1.1.6. Murabba

Murabba divan şairleri tarafından sıkça kullanılan musammatlardandır. “Murabba, ‘dört köşeli, dŷrtlŷ’ demektir. Edebiyatta da aynı vezinde dŷrder mısralık bendlerin birleşmesinden oluşan bir nazım şekline de murabba adı verilmiştir.”⁵³ Bu nazım biçimine Mehmed Rıf‘at Efendi’nin şiiirlerinden bir örnek verelim:

NĀLE⁵⁴
*Oldum bu yekneseğ reviş-i ‘ŷmre mŷnfā‘il
Yalñız oğamda hicr ile miħnetle mŷşteğil*

⁵² Pala, **Divan Edebiyatı**, a.g.e., s. 72.

⁵³ İpekten, a.g.e., s. 84.

⁵⁴ **Fevā‘id**, 4. sene, 4. nŷsha, s. 54.

*Bir zaḥm-ı kalb ile lertzende bī-mecāl
Fikrim idi bütün gece māziye intiḳal*

*Tezyīd eder melālimi her dem bir ābşār
Taḥrīş eder şimāḥımı vāveyl-i sengsār
Şarşar vurur derīçeme şiddetli silleler
Maḥv etti ḳalbimi benim artık bu çileler*

*Pejmürde bir nigāh ile baḳsam manāzıra
Gūyā hücūm eder odem eşya-ı ḥāzıra
Sesler gelir ki sem‘ime ma‘nāsı iḡbirār
Ḳasvet gelir ḳalbime perverde-i mezār*

*Leyliñ o ḳahr u şiddeti ḥandān olsun baña
Fecriñ tonuḳ ziyāları giryān olur baña
Şūrīde-i maḡz olub ederim ‘arşa bir ḥiṭāb
Lakin cevāb olur baña bir şayḥa-ı ‘itāb*

1.1.7. Muhammes

Muhammesler beş dizeden oluşan şiirlerdir. “Muhammes ‘beşli’ demektir. Edebiyatta beş mısralık bentlerden oluşan nazım şekline de muhammes denmiştir. Genellikle 4-8 bend arasında yazılmışlardır.”⁵⁵ Muhammesler birden çok konuyu işleyebilir. “Hemen her konuda muhammes yazılabilir. Ancak felsefi düşünceler ve tasavvuf konuları ile övgü ve aşkın dile getirildiği muhammesler çoğunluktadır.”⁵⁶ Mehmed Rıf‘at Efendi’nin şiirleri arasında bu nazım biçimine örnek şiirler vardır. Mehmed Rıfat Efendi, şiirlerinde yeni tarz nazım biçimlerinin yanında divan edebiyatının nazım biçimlerini de kullanmıştır. O dönemde Batı’yı takip eden diğer edebiyatçılar gibi o da divan edebiyatının nazım biçimlerini tamamen bırakmamıştır.

***BULUŖLARDAN*⁵⁷**

*Göñül bir şey sorar bilmem nedir her an buluŖlardan
Alır feyz-i taḳtīr gizlice çeşmān buluŖlardan
Güler birvech-i nūrānī gehī raḥşān buluŖlardan
Gehī taḡlar olur pişimde bir zindān buluŖlardan
Bürür eṭrāfımı ba‘zānde bir ‘ummān buluŖlardan*

⁵⁵ İpekten, a.g.e., s. 95.

⁵⁶ Pala, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, a.g.e., s. 291.

⁵⁷ **Fevâ'id**, 4. sene, 19. nüsha, s. 290.

*Ne söyler kalbime bilmem şu sengistân dehşet-res
Nedir gūşumda yer tutmuş benim gāyet hāzīn bir ses
Nedir zehr-ābe-i ekşim ki şīrīn-kām iken herkes
Yazık her gün beni tesmīme sa'y eyler cihān maḥbes
Olur da isterim ben ol zamān dermān buluḫlardan*

*Şabaḫūñ nūr-ı dīdārı düşer ruy-ı çemenzāre
İner renk-i meşiyet nāz ile aḡūş-ı enhāre
Küçük kevkebleriñ enzārıda uçduḫca ezhāre
Şahrada koyunlar başlayınca yek-zebān zāre
Alır bir ra'şe-i rikḫat göñül lerzān buluḫlardan*

*Ne oldu çok çabuḫ geçdi o günler nerededir nerde?
Gezerdiñ el ele biz bir zamān kırlarda meşcerde
Bu gün ben cüstücu etmekdeyim cānānı her yerde
Faḫaḫ bir ses diyor rencīdedir āḡūş-ı maḫberde
O māhī bir gören yoḫ mu semā yuyan buluḫlardan*

*Gezerken kırdā baḫş eyler idiñ her dem buluḫlardan
Muḫabbet öğretirdiñ gizlice tev'em buluḫlardan
Şitāyişler tıyardı gūşumuz ebkem buluḫlardan
Faḫaḫ sevdāmıza yoḫdu bizim maḫrem buluḫlardan
Bu gün aldım aniñçün şī'rimi giryān buluḫlardan*

1.1.8. Tahmis

Şairler beğendikleri şiihlere mısralar ekleyerek yeni nazım biçimleri oluştururlar. Tahmis de bu şekilde meydana gelen bir nazım biçimidir. “Tahmis bir gazelin bir beytinin başına başka bir şair tarafından aynı vezinde üç dize eklemek suretiyle meydana getirilen nazım biçimidir.”⁵⁸ “Tahmis edebiyatımızda çok kullanılmıştır. İlk yüzyıllardan başlayarak hemen her şairin divanında bir ya da birkaç tahmis bulunur.”⁵⁹ Mana ve söyleyiş bakımından Tahmisin güzel olması için sonradan eklenen mısraların diğer beyitlerle uyumlu olması gerekir. Bu şekilde olmayan tahmisler başarılı sayılmazlar.⁶⁰ Mehmed Rıf'at Efendi'nin şiihlere arasında bu nazım biçimine örnek bir adet şiiir vardır. Bu şiiir Muallim Naci'nin gazeline eklediği dizelerle meydana gelmiştir. “Umumiyetle gazeller tahmis edilmekle birlikte, sadece gazeller tahmis edilir diye bir kayıt yoktur. Tahmis bize

⁵⁸ İskender Pala, *Divan Edebiyatı*, a.g.e., s. 87.

⁵⁹ İpekten, a.g.e., s. 100.

⁶⁰ Mustafa Erdoğan, *Türk Edebiyatında Muhammes*, 1.b., Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002, s. 17.

göre, bir beyte veya beyitlerden oluşan her manzumeye yazılabilir.”⁶¹ Mehmed Rıf‘at Efendi, bu tahmisini Naci’nin ruhuna hediye etmiştir. Sakız zelzelesinin ilham ettiği gazele, Tanpınar Naci’nin en güzel eserlerinden biri olarak görmektedir.⁶²

Muallim Naci’nin Sakız’da kaldığı yıllarda yazdığı bu şiir hayatın manasızlığını, basitliğini anlatıyordu:

*Nedir o nev‘ha şu vīrāneniñ civārında
To‘qundu hātırıma hāl-i inkisārında*

*Değil garīb bulunsam müdām mest-i harāb
Misāfirim va‘tanıñ bir harābe-zārında*

*Hevāda yaprağa döndürdü rüzgār beni
Hazāna muntazırım ‘ömrümüñ bahārında*

*Ederse dil yeri vardır vedā‘-ı mülk vücūd
Garībe yer bulunmuş ‘adem diyārında*

*Karār-yāp olamam gerçi mest-i ser-şārım
Hased o rinde ki āsūdedir mezārında*

*Göñül o nev-sefer-i nūr-‘tal‘atıñ Nācī
Yanar kıyāmete dek nār-ı intizārında*

1.1.9. Müseddes

Divan şiirindeki musammatlar mısra sayılarına göre isimlendirilmiştir. Müseddes de ismini mısra sayısından almıştır. “Aynı vezinde altı mısralık bendlerin birleşmesiyle meydana gelen musammatlara müseddes denir. Genellikle 5-7 bend arası yazılmışlardır.”⁶³ Mehmed Rıf‘at Efendi, “Üd Çalaraq Şarkı Söyleyen Bir Güzel” başlıklı şiirini müseddes nazım biçimi ile ele almıştır. Tevfik Fikret’in de bu şiir ile aynı isimde olan bir şiiri vardır. Fikret bu şiirini “Rübab-ı Şikeste”ye almamıştır. Fikret bu şiiri 14 Mart 1894 yılında kaleme almıştır.⁶⁴ Mehmed Rıf‘at Efendi, bu şiirini Fikret’ten esinlenerek yazmış olabilir:

⁶¹ Erdoğan, a.g.e., s. 18.

⁶² Ahmet Hamdi Tanpınar, **19’uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, 9.b., Çağlayan Kitabevi, İst., 2001, s. 603.

⁶³ İpekten, a.g.e., s. 103.

⁶⁴ Geniş bilgi için bkz., Kaplan, a.g.e., s. 89.

ÜD ÇALARAK ŞARKI SÖYLEYEN BİR GÜZEL⁶⁵

Bir ğamlı gönülden mi ‘aceb tārı bu ‘ūduñ
Bilmem neye muhriķ bu kadar çeng ü sürüduñ
Ey muṭribe! Bir mu‘cizedir dehre vürüduñ
Şāzın gibi şavtıñ gibi baķ çeşm-i kebūduñ
İḥyā ediyor gönülümü sen ṭurma devām et!
Çal ‘āşık-ı bīçāreñi ey māh bekām et

Urduķca o mızrābıñı sen perde-i evce
Lāhūta şu‘ūd etmede biñ nağmeli mevce
Ey yār şaķın nağme-i şehnāzı unutma
Ol nağme-i ziynet-i dehr-sāzı unutma
Sen çal o güzel ellere ḥayrān olayım çal!
Çal sevdiceğim çal sañā kurbān olayım çal!

Bir şubḥ-ı bahārīde çiçeklerle müzeyyen
Bir lāne-i bülbüldeki feryād-ı ḥazīne
Öpdükçe şabā berkini dilsüz enīne
Kem ḥāşil eder kırdaki eşcār-ı melūn
Beñzer ā güzel nağmelerin ṭurma devām et
Çal sevdiceğim çal beni sen mest ü müdām et

Bir yavru kebüter olarak mā’il-i pervāz
Çarpar küçücük bālını yapraķlara her bār
Māderde eder şevķ ile hūhūlara āġāz
Beñzer o güzel vālideniñ şavtına ey yār
Nağmeñ ki verir beynime biñ nükteli efkār
Nağmeñ ki sezā dense oña maṭla‘-ı eş‘ār!

Vaktā ki nevāzişler olur baḥra şabādan
Raķş eyler o dem nūr-ı kamerīde şafādan
Gülbūse-i emvāc ile ḳumluķdaki sesler
Beñzer o ḥazīn nağme ki kim rūḥumu besler
Çal sevdiceğim ṭurma sen ey pār-ı nağmekār
Ey sāzı eden gönülümü āzāde-i ekdār

1.1.10. Mesnevi

Mesnevi nazım biçimi uzun şiirler yazan şairler tarafından raġbet görmüştür. Mehmed Rıfat Efendi, bu nazım biçimi ile şiirler yazmıştır. “Her beyti başlı başına kafiyeli

⁶⁵ Fevâ'id, 4. sene, 15. nüsha, s. 231.

ve başından sonuna kadar aynı vezinde yapılan manzumelere”⁶⁶ mesnevi denilmiştir. Mesnevi nazım biçimi ile yazılan şiirler genel olarak uzundur. Mehmed Rıfat Efendi'nin mesnevi nazım biçimi ile yazdığı şiirler divan şairlerinin mesnevilerinden farklıdır. Mehmed Rıfat Efendi, mesnevinin özelliklerinden kafiye ve aruzu değiştirmemiştir. Mesnevinin bölümlerini onun şiirlerinde görmeyiz. “Her beytin ayrı kafiyeli olması yüzünden mesnevide büyük bir yazma kolaylığı vardır.”⁶⁷ Şairimiz belki de bu yüzden çoğu şiirini mesnevi nazım biçimi ile kaleme almıştır. bu nazım biçimine şairin şiirlerinden bir örnek verelim:

MEZÂR-I YÂRDA⁶⁸

*Pîrāye-i hayālim idi hiss-i hilkatiñ
Ey gonca-ı güzidesi baĝ-ı tabi'atıñ*

*Senden gelirdi fikrime bir revnaĝ-ı bahār
Senden gelirdi ŧi'rime āhenk-i dilŧikār*

*Eñ hoŧ eŧerlerim saña 'ā'iddi cümleten
Senden bana deĝāik-ı eŧ'ārı öğreden*

*Hüsünüñ gelirdi karşıma ey yār-ı muhterem
Bāl-ı hezārdan banā baĝş eyleyip kalem*

*Yaz beyannāt-ı hüsünüme derdi o nāz ile
Yaz titrek elimle 'acz ile biñ ihtirāz ile*

*Tersim eder gibi seni oldukça hāmerān
Hayrān olurdu ŧi'rime ezhār-ı āsumān*

*Lakin bu gün ŧu tūde-i hāk içre inĝılāl
Etmek revā mıdır saña ey hiss-i pür-kemāl*

*Oldukda çöktü fikrime baĝ zulmet-i melāl
Artık olur mu sözlerim eyvah zī-me'al*

⁶⁶ Ferit Devellioĝlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, 19.b., Aydın Kitabevi Yayınları, Ank., 2002, s. 628.

⁶⁷ İpekten, a.g.e., s. 59.

⁶⁸ **Fevâ'id**, 4. sene, 3. nüsha, s. 38.

1.1.11. Serbest Nazım

Mehmed Rıf'at Efendi'nin şiirleri arasında serbest nazım ile yazılmış şiirler bulunmaktadır. Serbest nazım "genel anlamda ölçü ve uyak kurallarına bağlı olmayan şiirdir. Türk edebiyatında, divan müstezâdlarının geliştirilmiş biçimi, gözüyle bakılan serbest nazım, aslında Servet-i Fünûn döneminde Batı edebiyatından alınarak yeni Türk şiirine uygulanmış bir biçimdir."⁶⁹ Şairimiz tarafından yazılan serbest nazım ölçülü olmakla birlikte her mısra aynı vezinde değildir:

ÂHENK-İ BÎ-ĞARÂR⁷⁰

Zamân olur ki şabâhıñ temevvüc-i rengi
Ufuğların o cenâh-ı sefîd-i bî-jengi
Kevâkebiñ mehe karşı hafif-i nirengi
Sehâ'ibiñ o semen-rîz leyl-i Erteng
İçinde bir hazîn mâ'il
Eder benimle hasbiñhâli
Zamân olur ki ğurûbun cemâl-i mañzûnı
Mezâhiriñ o serâb-i hazîn gülgünü
Şevâhıñ o sükûn hayâl meşhûnı
O penbe mevceli şâmiñ ğurûş-ı mecnûnı
İçinde bir güzel çiçek
Cenâhına şebîh pek
Sevimli şaf bir cemâl
Olur da mâhî-i melâl
Döker hayâle ğande ver
Nükât içinde zühreler
Zamân olur ki şebistân o târ-ı 'ummânda
Bütün meñâsini sâ'ir ridâ-yı nisyânda
Bütün deĝâyıĝa medfun bu ğür-ı hicrânda
Mâ'il-i 'ömrümü nâtiğ bu semt-i giryânde
Zavallı bir ĝuşun sesi
O 'âşıkâne beste sesi
İçinde şivekâr olan
Hevâda târumâr olan
Küçük edâlî bir mağam
Verir hayâtıma ĝarâm
Zamân olur ki bahârın sefîd ezhârı
Ħazîn Ħazîñ öpüyorken sürûd-ı enhârı
Sür-ı nesîm sebek-rû ĝuşûn eşcârı

⁶⁹ Dilçin, a.g.e., s. 385.

⁷⁰ Fevâ'id, 4. sene, 23. nüsha, s. 383.

Güneş uyandırırken perī-i eşhārı
Uzakda bir koyun meler
Ne dil-şikār nağmeler
Uçar tellāl-ı ‘ātıra
O mevce-zār şātıra
Bağar bağar da bir çoban
Kaval çalar o şādımān
Bu nağme bir mā’ildir
Mā’il bir cemāldir
Zamān olur ki hāzānıñ fem-i raķīkinden
Cihāna ‘aks ediyorken ğarīb bir şīven
Yavaş yavaş şoluyorken veremli bir gülşen
Bu ye’sse qarşı gülerken hevā-yı berk efken
Düşer zemīr zata
Şahīka zār miħnete
Ağaçlarıñ leṭāfeti
Sa‘ādeti
Şikeste renk u bī-ķarār
Ġubār içinde nāle-kār
Olur iken gezelim gel enīs-i ķalem sen
Alır ğıdāsını rūḥum seniñ cemāliñden
Bütün bu şeyleriñ āhenk-i bī-ķarārında
Ġurūb u şubḥ u leyālīñ cenāḥ-zārında
O ğonca ğonca temevvūc eden güzellikler
Ki hepsi şaf u mu‘teber
Zılāl-ı rūḥuma vermez seniñ ķadar ziver
Evet ne varsa güzeldir bahār-ı ezherde
Faķāṭ seniñ ṭarāvetiñ
Zarāfetiñ
Feşāḥatiñ
Belāğatiñ
Bütün o ince sevimli güzelliĝin nerde

1.2. Vezin

Şiir ritim ve ahenk unsurlarıyla asırlar boyunca dilden dile dolaşmıştır. Onu düz yazıdan ayıran unsurların başında ritim ve ahenk gelir. Şiirde ritim ve ahengi sağlayan en önemli unsur vezindir. “Dünden bugüne uzanan süreçte şiir sanatının en temel unsurlarından birisi vezin olmuştur. O kadar ki bizim edebiyat tarihimizin Tanzimat Edebiyatı’na kadar olan döneminde “mevzûn” (vezinli) olmak, sözün şiir olabilmesinin ilk

şartı olarak görülmüştür.”⁷¹ “Manzum metinlerde vezin, kelime savurganlığını dizginleyerek dilin musikisini öne çıkarmaya yarayan bir unsurdur.”⁷² Mehmed Rıf‘at Efendi de tüm şiirlerini vezinli olarak yazmıştır. Hece ölçüsü ile yazılan bir şiiri yoktur. Bütün şiirlerini aruz ölçüsü ile yazmıştır.

“Aruz ölçüsü, Arap dilinde hecelerın seslerine, bir başka deyimle de hece sonlarındaki harflerin harekeli ve sakin oluşu temeline dayanır.”⁷³ “Şiirimizin Arap ve İran şiirinden etkilendiği dönemde seslerin uzun ve kısa söylenişine dayanan aruz ölçüsü kullanılmıştır.”⁷⁴ Aruz ölçüsü asırlar boyunca divan şairleri tarafından kullanılmıştır. Divan şairleri aruzu önemli bir ahenk unsuru olarak ele almışlardır. Uzun bir süre boyunca şairlerimiz aruz ölçüsünü kullanmaya devam etmişlerdir. Şairimiz şiirlerinde, biçime önem verdiği için, aruzu kullanmıştır. Bazı şiirlerinde aruzun kısa ve uzun kalıplarını birlikte kullanmıştır. Mehmed Rıf‘at Efendi Fevâ‘id’deki tüm şiirlerini aruz ölçüsü ile yazmıştır. Mehmed Rıf‘at Efendi’nin şiirlerinde çeşitli vezinler kullanılmıştır. Fevâ‘id’de kullandığı vezinler şunlardır:

Mef‘ûlü fâ‘ilâtü mefâ‘ilü fâ‘ilün (12)

Mefâ‘ilün fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün (fa‘lün) (13)

Mef‘ûlü mefâ‘ilü mefâ‘ilü fe‘ûlün (11)

Mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün (3)

Mef‘ûlü mefâ‘ilü fe‘ûlün (3)

Fe‘ilâtün mefâ‘ilün fa‘lun

Mefâ‘ilü müstef‘ilâtün fe‘ilün

Ma‘ârif’deki şiirlerinde kullandığı vezinler şunlardır:

Mef‘ûlü mefâ‘ilü mefâ‘ilü fe‘ûlün (6)

Mef‘ûlü fâ‘ilâtü mefâ‘ilü fâ‘ilün (5)

Mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün (2)

Mef‘ûlü mefâ‘ilün fe‘ûlün (2)

Mef‘ûlü fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fe‘ûlün

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

Fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün

⁷¹ İsmail Çetişli, **Metin Tahlillerine Giriş-Şiir**, 4.b., Akçağ Yayınları, Ankara, 2006, s. 32.

⁷² Muhsin Macid, **Divan Şiirinde Âhenk Unsurları**, 1.b., Akçağ Yayınları, Ankara, 1996, s. 82.

⁷³ İpekten, a.g.e., s. 131.

⁷⁴ Şerif Aktaş, **Şiir Tahlili Teori-Uygulama**, 1.b., Akçağ Yayınları, Ankara, 2009, s. 39.

Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün (fa'lün)
Müstef'ilâtün müstef'ilâtün müstef'ilâtün müstef'ilâtün
Ma'lûmât'daki şiirlerinde kullandığı vezinler şunlardır:
Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün (fa'lün)
Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
Mef'ûlü mefâ'ilü fe'ülün
Mef'ûlü fe'ilâtün

Mekteb dergisindeki şiirinde kullandığı vezin de aşağıda gösterilmiştir:

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

1.3. Kafiye ve Redif

“Kafiye (Halk şiirinde ayak kelimesi ile de karşılanır.) manzum anlatımın veya şiirin en temel ve -çoğu zaman da- belirleyici unsurlarından birisidir. Genel manada kafiye; mısra sonlarındaki ses benzerliğidir.”⁷⁵ Kafiye şiirde ahengi sağlayan unsurlardan birisidir. “Kafiye şiirde yer alan diğer kelimelerin ses ve anlam değerleriyle uyum içinde olduğu zaman etkileyici ve bütünlük taşıyan bir nitelik kazanır. Şiirde mısraların ritmik düzenlemesine izin veren ve onu teşvik eden kafiyedir.”⁷⁶ İslamiyet öncesi Türk şiirinden itibaren tüm şairler şiirlerinde ahenk sağlamak için kafiyeye başvurmuştur.

Mehmed Rıf'at Efendi'nin şiirlerinde genel olarak tam ve zengin kafiye kullanılmıştır. Şiirlerinde mesnevi nazım biçimi şeklinde kafiyelenmiş şiirleri bulunmaktadır. Sone nazım biçimi ile yazılan şiirlerin kafiye örgüsü benzerlik göstermektedir. Diğer nazım biçimleri de genel olarak nazım biçiminin kafiye örgüsünün dışına çıkmamıştır.

Mehmed Rıf'at Efendi kafiye hakkında ne düşündüğünü “Biz Dekadanlar” adlı makalesinde açıkça belirtmiştir: “Kāfiye hepimiziñ bildiği gibi, bir beyti teşkil eden efâ'il ve tefâ'ilden mütehaşşil āhenk mükemmel ve mütemmī veyā daha toğrusu bir çok fikirleri birbirine bağlamak için icād edilmiş bir nev' rabtiyeden 'ibārettir. Faqať bu rabtiyeyi

⁷⁵ Çetişli, a.g.e., s. 34.

⁷⁶ Macid, a.g.e., s. 87.

isti'māl için o kadar muğlak o kadar mu'kād kâ'ideler icād olunmuş ki āhenk-i hissimiz o kâ'idelere taṭbīka bağlanınca ṭabī'liğinden çıkıyor. Ža'if lerzide bir şekil alıyor. Hülāşa bir perīṣānīye uğrayarak maḥv oluyor. Evet vezin kâfiye ta'bīr olunan bu iki despotik kâ'ide taḥvile uğramadıkça ḥayātımıza tercümān olmak mümkün değildir. Bunu olanca kuvvetle taṣdīk ediyorum.” Bu ifadelerini devamında meseleyi şu sözlerle açıklar: “Kâfiyenin ṣi'rimizde lüzūmuna bu vechle kâni'yim. (kâfiyenin lüṭfu sem'a 'ā'ididir.) nazariyesi her zemīn ve zamānda düstūr-ı ḥaḳīḳattır.”

1.3. Dil ve Üslup

Mehmed Rıf'at Efendi, şiirlerinde ağır bir dil kullanmıştır. Bu durum içinde bulunduğu dönem ile doğrudan ilişkilidir. Dönemin baskıcı yönetiminin etkisiyle şairler içlerine kapanıp şiirlerinde ağır bir dil kullanmışlardır. “Servet-i Fünûncuların, Tanzimat'la başlayan halkın diliyle yazma hareketine ters bir yol tutarak, şiirde ses ve imaj güzelliğini Arapça ve Farsça kelime ve terkiplerde aradıkları hatta az sayıda da olsa bu dillerden kelime icat ettikleri bilinir.”⁷⁷ Bu durum şairlerin topluma bir şey anlatamamaları ve kendi iç dünyalarına yönelmeleri sonucu meydana gelmiştir. Mehmed Rıf'at Efendi de bu dönemin hakim şiir anlayışından etkilenmiştir. Şiirlerinde ağır bir dil kullanmıştır. Şiirlerinde ağır bir dil kullanmasına karşın manzumelerinin dili sadedir.

Servet-i Fünûn dergisinde Matbuat-ı Cedide adlı bölümde Mehmed Rıf'at'tan şöyle bahsedilmektedir: “Fevā'id risalesi: On beş günde bir kere edebī ve fennī bir çok maḳālāt-ı müfīdeyi, neṣā'id-i güzīdeyi ḥāvī olarak Burusada intiṣār eden Fevā'id risālesi geçen nüṣhasından i'tibāren bir iki tarz u şekilde ziynet-sāz-ı maṭbū'āt olmağa başlamışdır. Risālenin baş muḥarrirliği ṣa'ir nāzik ṭabī'at Mehmed Rıf'at Beğ Efendiye tevdi' edilmiş...”

Nazik tabiatlı bir şair olarak tanıtılan Mehmed Rıf'at şiirlerinde bu iltifata layık olduğunu göstermiştir.

Mehmed Rıf'at Efendi dil ile ilgili düşüncelerini “Cevab” adlı yazısında belirtmiştir. O yazısında şu ifadeler geçmektedir: (“Göz) elfazı ṭururken (çeşm) demekte ne ma'nā var? Sözüne gelince, bu söz her müntesib-i edebī benim gibi ḥayretten ḥayrete düşürüyor. İnṣāf buyurulsun! Bir (göz)le ne yapabilirim? Mevzu' vardır ki (göz) ta'biri bir beyti veya bir kıṭ'ada bī-tezyīn eyler. Faḳāṭ yine mevzu' vardır ki orada (çeşm) yerine

⁷⁷ Okay, a.g.e., s. 301.

(göz) demek şi'riñ letâfetini maḥv eder. Emîn oluñuz ki lisân-ı Türkî ‘Arabî ve Fârisî lafızlarını terk ile kendi kendini süslemeye muḳtedir değildir. Bugün ‘Arabî ve Fârisî lafızlarını isti‘mâl etmeksizin bir güzel veya bir bahâr levḫası taşvîr ve tavşîfe muḳtedir olacaḳ varsa aşlâ!”

Mehmed Rıf’at Efendi, Türkçe’yi kendi başına yetersiz olarak değerlendirmektedir. Onun şiirlerinde Arapça ve Farsça kelimeler çoğunluğu teşkil etmektedir. Bu durum dönemin ünlü şairleriyle aynı paralelde bir anlayışa sahip olmasını göstermektedir. Nitekim “Cevab” adlı metni Tevfik Fikret ve Cenab Şehabettin hakkında yazılan bir eleştiriye cevap amaçlı yazmıştır.

Mehmed Rıf’at Efendi, dönemlerinde ağır yazdıkları için ve anlaşılmadıkları için eleştirilen Serveet-i Fünûn yazarlarını da savunmuştur. Bu onun nasıl bir dil anlayışına sahip olduğu hakkında bize bilgi vermektedir: “‘Uşşâķî-zâde Ḥalid Ziyâ Beg Efendi Ḥazretleriniñ Mâvî ve Siyâhında farezâ: (Lambaniñ kırmızı âbajorundan düşen bir şaķızıñ gümrâh siyâh saçları üzerinde uçuşurdu.) gibi bir cümle okuduğumu taḫaḫḫtur ediyorum ki bunu sâ’ir görenler: Bir ziyâ uçuşur mu? Bu yañlıştır. Buradaki (ş) iştirâk içindir. (uçuyor) demeliydi, diyorlar. Evet pek toğru faķaḫ eminim ki Ḥalid Ziyâ Beg Efendi Ḥazretleri (uçuşuyordu) ta‘biriniñ mâhiyyetini bilerek biraķmışlardır.”⁷⁸

2. İÇERİK ÖZELLİKLERİ

Mehmet Rıfat Efendi, şiirlerini yazarken dönemin zihniyetini yansıtmıştır. Eserlerini meydana getirdiği dönemde Servet-i Fünûn edebiyatçıları sanat anlayışlarıyla etraflarını etkiliyordu. Mehmet Rıfat Efendi, bu etkilenmeden nasibini almıştır. Şiirleri genel olarak bireysel konulardan bahsetmektedir. Şiirlerinin içeriğini incelediğimiz zaman Servet-i Fünûncularla ortak noktalarının olduğunu görüyoruz.

2.1. Dini Konular

Mehmet Rıfat Efendi’nin şiirlerinde, yazılarında tasavvuf ve dini konulara pek yer verilmemiştir. Genel olarak şiirlerinin ve yazılarını din dışı konular etrafında yazmıştır. Ancak bir şiirinde tabiata karşı olan yoğun ilgisi onun Allah’a secde etmeye kadar götürmüştür.

⁷⁸ Fevâ’id, 4. sene, 12. nüsha, s. 190.

*Eşcâr-ı pür-ezhâre baķın cümlesi dilber
Zannım yağıyor arza semâdan bu çiçekler
Serkeşte-i hayret olarak uçmada yer yer
Rengîn kelebeler*

*Her şey ediyor şâni‘a kendince teşekkür
İnsân bunu görünce gelir hâlet-i vecde
Eyle bu küçük ‘aql ile hallâķı tefekkür
Bilâhîre secde⁷⁹*

Mehmet Rıfat Efendi tabiatın yaratıcısı olan Allah’a şiirlerinde bu muhteşem eserinden dolayı yer verir. Onun şiirlerinde dış dünyanın önemli yeri vardır. Bütün bunları yaratan Allah şiirlerinde mükemmel tabiatın sani-i hakimi olarak yer alır.

*Olur mihr-i cihân-ârâ nümâyân fevķ-i hâverde
Münevverdir mükemmeldir ne varsa baķr ile berde
Tebessümler eder zerrât olur da nûr-ı perverde
Nümâyândır tebessüm eylemiş şun‘-ı hüdâ yerde⁸⁰*

2.2. Parnasizm Akımının Etkisi

Mehmed Rıfat Efendi natüralizm ve parnasizm akımlarından etkilenmiştir. Emile Zola adına yazdığı şiir onun natüralizme ne kadar bağlı olduğunu göstergesidir. Bu akımlar Mehmed Rıfat Efendi’nin şiirlerinin oluşmasında ve içeriğinin belirlenmesinde çok etkili olmuştur.

“Tül-ı Kadın” adlı manzumesinin altına “Bu manzume Fransızların(naturalizm) dedikleri mesleği takliden yazılmıştır.” notunu düşmüştür. “Emil Zola” adıyla yazdığı şiirinde baştan sona Zola’yı över. Ona olan saygısını bildirir; onun eserlerinin güzelliğinden bahseder. Şiirinin başına Zola’nın resmini koyan şair, şiirinde bu durumu konu alır. Ona olan sevgisini “Resmine hürmet ediyorum.” diyerek gösterir.

Natüralizm akımı ve onun şiirdeki yansıması olarak görülen parnasizm akımı Mehmed Rıfat Efendi’nin şiirlerinin içeriğini belirler. Onun çoğu şiiri toplumsal konulardan uzaktır ve şiirlerinde dış dünya önemlidir.

⁷⁹ Ma‘ârif , Sene 3, C.6, N.142, s. 123

⁸⁰ Ma‘lûmât, Sene 1, N.42. s. 331.

Şiirlerinde karamsarlık vardır. Şiirlerinin birçoğunda bu durum sezilir. Şairin şiirlerinden yola çıkarak hayata bakışı hakkında çıkarımlarda bulunabiliriz. Şair hayatta pek mutlu değildir. Bu durum onun Parnasizm akımının etkisinde şiir yazmasından da kaynaklanabilir. Parnasyen şairlerde kötümser bir atmosfer mevcuttur.⁸¹

2.3. Toplumsal Konular

Mehmet Rıfat Efendi'nin manzumeleri içerik olarak şiirlerinden ayrılır. Manzume yapı, dil ve anlatım bakımlarından hikayeye yakındır. Manzumelerde günlük konuşmalara sıkça yer verilir. Mehmed Rıfat Efendi manzumeleri ile toplumsal konulardan tamamen kopmadığını göstermiştir.

“Matbada” adlı manzumesinde divan şiiri hakkındaki düşüncelerini söylemiştir. “Tûl-ı Kadın” ve “Bir Köyde” adlı manzumesinde toplumun o dönemki halini gözler önüne sermiştir. Diğer şiirlerinin aksine manzumelerinde toplumsal konuları ele almıştır:

- *Yavrum*

- *Ne var baba?*

- *Beni bir parça gel çevir*

Hâlâ ışınamadım bu gece her yanım demir

Ateş de sönmek üzere biraz büyükçe yonga at

- *Sen üzme kendini yaparım rāhat eyle yat*

- *Yatmağ mı? Ey kızım ne diyorsuñ*

- *Fakağ sanā*

- *Bir şey mi söylemekti merāmiñ seniñ baña*

- *Yoğ yoğ üzülme göğsüne darlık gelir āman*

- *Yoğ yoğ değil kızım beni sen diñle her zamān*

Mümkün değil bu rāhatı bulmağ bu hastalık

Etti za'if kalbimiyavrum delik deşik⁸²

“Her edebî metin, oluştuğu dönemi temsil eder. Çünkü o dönemde ortaya konulmuş insan başarılarının ve bilgi birikiminin tümünden yararlanarak oluşur. Ayrıca yazıldığı veya oluştuğu dönemin dilinin özellikleri edebi metinde açıkça görülür.”⁸³

⁸¹ Geniş bilgi için bkz., Çetişli, a.g.e., s. 103.

⁸² **Fevâ'id**, Nüsha-i Güzide, Matba-ı Emri, Bursa, 1313, s. 61.

⁸³ Aktaş, a.g.e., s. 25.

Mehmed Rıf'at Efendi manzumeleri ile yaşadığı dönemi bize yansıtmıştır. Dönemin zor şartlarını, çekilen sıkıntıları edebî bir üslûpla nakletmiştir.

2.4. Tabiat

Mehmed Rıf'at Efendi şiirlerinde tabiata ayrı bir önem vermiştir. Onun şiirlerinin hemen hemen hepsinde tabiattan bir parça vardır. Dış dünya onun penceresinden şiirlerine yansımıştır. “Semâya Karşı” adlı şiirinde şu mısralar geçmektedir:

*Ben görmek isterim o müşa‘şa‘ sahraları
Bālā bahār-ı encümü, ezhāri, meşceri
Murğān-ı nağmekār ile kühsārı, cūlar i*⁸⁴

“Yeşilde” adlı şiirinde tabiat ile ilgili şu mısralar da onu tabiata karşı olan ilgisini gösterir:

*Yaz gelse de gitsem şu güzel tağlara bir gün
Gezsem o zümürüd gibi şāhiķaları yekser*⁸⁵

Ma‘ârif’deki şiirlerinde de tabiat temi önemli bir yer tutar. Ma‘lûmât’da yer alan şiirinde de tabiat kendine yer bulmuştur. Ma‘ârif dergisinde yayınlan “Çiçeklerim” adlı şiirden sonra dergiyi çıkaranlar tarafından şöyle bir not düşülmüştür: “Çiçeklerle kelebekleri pek ziyâde sevmekde olduğu anlaşılın Rıf'at Beg Efendiniñ bu manzûmesi çiçek, kelebek mazmûnundan hoşlanmayan bir takım erbâb-ı şebâbıñ nazār-ı diķķātini celb edecektir.”⁸⁶

Onun şiirlerinde tabiat kendine hep yer bulmuştur. O dönemde kelebek, çiçek mazmunlarından hoşlanmayan bazı insanların Rıf'at Efendi'nin şiirlerinden hoşlanmadığını yukarıdaki yazıdan anlıyoruz.

Ma‘lûmât’da yer alan bir şiirinde tabiat yine kendine yer bulur. Şiirin bir bölümü şöyledir:

*Semādan ħandeler yağmış denir ezhāre baķdıķça
Göñül müstağraķ ezvāķ olur enhāra baķdıķça
Gelir vicdāna ‘ulviyyet hemān eşcāra baķdıķça*

⁸⁴ Fevâ'id, 4. sene, 1. nüsha, s. 7.

⁸⁵ Fevâ'id, 4. sene, 5. nüsha, s. 70.

⁸⁶ Ma‘ârif, Sene 3, C.6, N.136, s. 79.

*O çarpışım da hayretlerim zehhâre bağıdıkça*⁸⁷

Şiirin devamında, tabiatı şairi irşad eden olarak görür. Şiirinde şu ifadeler yer alır:

Tuyûruñ nağmesi eyler sürür gülşeni müzdâd

Bu şeyler hep mu‘âlîdir eder bir şâ‘iri irşâd

Mekteb dergisinde yer alan “Terâne-i Bahâr” adlı şiiri de konusunu tabiattan almıştır:

Semâ, zemîn, çemen, buhâr bağıñ ne rütbe-i âbdâr

*Şükûfeler güler, bütün gönüller oldu neşve-dâr*⁸⁸

2.5. Çocuklar

Onun şiirlerinde çocukların da yeri vardır. Nesirlerinde de çocuklara yer ayırmıştır. Bir şiirinde çocuklardan şöyle bahseder:

Çocuksuz ev çiçeksiz bağa beñzer bî-leţâfetdir

*Çocuksuz hâne bir virâne-i meskûn kasavetdir*⁸⁹

2.6. Bursa

Mehmed Rıf‘at Efendi’nin şiirlerinde Bursa’nın ayrı bir yeri vardır. “Gökdere’de” adlı şiirinde günümüzde de güzelliğini devam ettiren Gökdere nehrinden bahsetmektedir.

Sukûn ü hüzn şebâne o şi‘r-i pür-ahenk

Hazîn hazîn dökülürdü fem-i tabî‘atdan

Şevâhik üzerinde turuyordu rengâ-renk

*Birer bedî‘a o hayret-nişâr-ı kudretten*⁹⁰

2.7. Askerler

Şair, “Askerlerimize” adlı şiiriyle millî duyguları yoğun olarak işlemiştir. Kahraman askerlerimize şöyle seslenir:

Ey cedd-i mecîd-i dilâver olan şanlı gâziyân

‘Osmânlılık celâdeti sizlerdedir ‘ayân

Bir hışn-ı âhenîn vaţandır vücûduñuz

Ezher sizin şecâ‘at ve şaţvetle sûduñuz

⁸⁷ **Ma‘lûmât**, Sene 1, N.42. s. 331.

⁸⁸ **Mekteb**, Sene 4, N.37, s. 578.

⁸⁹ **Fevâ‘id**, 4. Sene, 19. Nüsha, s. 290.

⁹⁰ **Fevâ‘id**, 4. sene, 9. nüsha, s. 132.

*Sizlersiñiz muhâfızı nâmüs-ı milletiñ
Sizlersiñiz müşahhâşî nâm-ı ‘adâletiñ
Hâdîmsiñiz bu hey’eti infâka her zaman
Sizlersiñiz eden vaţan uğrunda terk-i cân⁹¹*

Fevâ'idin özel sayısı Osmanlı-Yunan savaşının arkasından Osmanlı ordusuna destek için çıkarılmıştır. Bu sayı Rıf'at Efendi'nin askerlerimize olan sevgisinin açık bir ifadesidir.

Rıf'at Efendi'nin babası tarafından kaleme alınan bir makalede oğluna verdiği öğütler önemlidir. Babası Celal Paşa yazdığı makalede oğluna şöyle demektedir: “Bâkî, ihtiyâr babanıñ bu zemine ‘â'id olmak üzere saña söyleyeceği sözler şu cümlelerden ‘ibâretidir: İslâmiyetini muhâfaza et! Muhib-i vatan ve millet ol! Bir yerde bir ‘asker gördüñ mü derhâl kıyâm edip elini öp! Zirâ ben dünyâda büyüklüğü ancak bu meslek efrâdında görüyorum.” Bu sözler kalbi vatani için atan bir babanın, oğluna vatan ve asker sevgisi aşılama gayretidir. Rıf'at Efendi'nin dedesi Hayrettin Paşa da orduda miralay olarak görev yapmıştır. Bütün bu durumlar onun askere karşı derin bir sevgi duymasına neden olmuştur. Fevâ'id'in özel sayısını çıkarma nedeni de kahraman askerlerimize maddi destek içindir.

2.8. Dönemin Yönetimi

Mehmed Rıf'at Efendi, dönemin padişahı Abdülhamid'in veladeti münasebetiyle bir şiir yazmıştır. Bu şiir onun padişaha olan sevgisinin göstergesidir. Döneminde çoğu şair tarafından istibdad yönetimi nedeniyle sevilmeyen Abdülhamid, Rıf'at Efendi tarafından şu ifadelerle övölmektedir:

*Ey zât-ı hümâyûnu bize mevhibe-i hağ
Ey ‘âdil olan şâh-ı kerem-kâr-i yegâne
Mevlâ biliyor gelmedi gelmez yine muţlađ
Miřliñ bu cihâna*

*Ey nîr-i ‘irfânı eden ‘âlemi raşşân
Kâbil mi ki evřâfiñi ta‘dâd ede insân
Ey hilkati mâfevķ-i beřer hażret-i sul‘tân
Dünyâ saña hayrân*

⁹¹ Fevâ'id, 4. sene, 14. nüsha, s. 212.

*Hayretle sitāyişle añıp nāmıñı her bār
Hayretle verir hayretine her kişi pāyān
Ey sevgili sulţānım ey şanlı hükümdār
Cānlar sañā kurbān*⁹²

Şiirin devamında Abdülhamid'e olan övgüler devam etmektedir. Rıf'at Efendi'nin şiirlerinde dönemin yönetimine ve Osmanlı tarihine yönelik herhangi bir eleştiri bulunmamaktadır. "Cülûsiyye" adlı şiirde de padişah övülmektedir:

*Bu gün yevm-i cülûs-i hāzret-i hākān-ı zī-şāndır
Temādī-i şekve ü şānına herkes du'ā-ḥāndır
Bu gün bir 'ıyd-ı ekberdir bütün Oşmānlılar şādān
Ne dürlü şānlı şenlikler edilse ḥāl-i cesbāndır*⁹³

2.9. Ölüm

Mehmed Rıf'at Efendi, şiirlerinde sıkça ölümden bahsetmiştir. Onun şiirlerinde "mevt, memat, ölüm" kelimelerine sıklıkla rastlanır. O ölümden bahsederken karamsar bir halde bahseder. Ölümden korktuğu şiirlerinden anlaşılmaktadır. Yakın bir arkadaşının ölümü üzerine yazdığı "Mersiye" adlı şiirde ölümü sorgulamaktadır:

*Kānūn imiş ölüm bize bildik faḫaḫ niçin
Hikmet nedir yaratmada insānı maḫv için
'Aḫl ermiyor bu şeylere beyhūdedir emek
Eñ añlaşılmayan yeri vaḫtinde ölmemek*⁹⁴

Mehmed Rıf'at Efendi, genç yaşta ölen Emri Efendi'nin oğlu Lütfi'nin ölümü üzerine şu beyitleri yazmıştır:

*Derūnumda varken temeyyül ḫayāta,
Vücūdum esīr oldu ḫayfā memāta!
Revā mı sinimde girmek turāba?
Sezāsıñ sezāsıñ! Ölüm 'itāba!*⁹⁵

⁹² Ma'ârif, Sene 4, s. 99.

⁹³ Ma'ârif, Sene 3, C.6, N.146 s. 155.

⁹⁴ Fevâ'id, 4. sene, 3. nüsha, s. 38.

⁹⁵ Fevâ'id, 4. sene, 15. nüsha, s. 226.

“Teheyyüc” adlı şiirinde ölümden şu mısralarla bahseder:

Bilmişdi ki çāre yok necāta

*Her yerde hedef idi memāta*⁹⁶

“Bir Köyde” adlı şiirinde ölüm ile düşman olarak gördüğü hayatı aynı beyitte kullanır:

Yoktur cefāya kudretim artık bugün memāt

*Karşımda işte bak gülüyor düşman hayāt*⁹⁷

⁹⁶ **Fevâ'id**, 4. sene, 18. nüsha, s. 274.

⁹⁷ **Fevâ'id**, Nüsha-i Güzîde, Matba-ı Emri, Bursa, 1313, s. 61.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TRANSKRİPSİYONLU METİN

1. TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ VE METİN TESBİTİNDE İZLENEN YOL

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

Elif	ا	a, e, ā	Sad	ص	ş
Be	ب	b	Dad	ض	z, d
Pe	پ	p	Tı	ط	ţ
Te	ت	t	Zı	ظ	z̤
Se	ث	s̤	Ayin	ع	‘
Cim	ج	c	Gayın	غ	ġ
Çim	چ	ç	Fe	ف	f
Ha	ح	h	Kaf	ق	k̤
Hı	خ	ħ	Kef	ك	k, g, ñ
Dâl	د	d	Lâm	ل	l
Zel	ذ	z̤	Mim	م	m
Ra	ر	r	Nun	ن	n
Ze	ز	z	Vav	و	v, o, ö, u, ü, ū
Je	ژ	j	He	ه	h, e, a
Sin	س	s	Ye	ی	ī, i, ı, y
Şin	ش	ş			

Metin tespitinde tutulan yol:

1. Metindeki kelimelerin ve eklerin imlasında metne bağlı kalınmıştır.
2. Metinde Arapça ve Farsça kelimeler uzun vokal و ,ى , sırasıyla â, î, û şeklinde gösterilmiştir.
3. Metinde geçen “yapıp, edip” gibi Türkçe kelimelerdeki zarf-fiil eki Arap alfabesinde “b” ile yazılmasına karşın “-p” olarak çevrilmiştir.
4. Farsçadaki vâv-ı madûle, geçtiği kelimelerde italik yazılmıştır: *hâb* gibi.
5. Muzaf ve Muzafun ileyhin yer değiştirmesi sonucu meydana gelen Farsça birleşik isim ve sıfat tamlamalarında (izafet-i maktu) iki kelime arasına (-) konulmuştur: *âşüfte-hezâr, hûn-âşâm, nükte-şinâs, ser-nigûn* gibi.
6. Metinde geçen Farsça ikili tekrarların yazımında, tekrarlanan kelimelerin arasındaki ek veya edatlar kısa çizgi ile gösterilmiştir: *ser-â-ser, mâl-e-mâl, demâ-dem, ser-be-ser* gibi.
7. Tamlamalardaki “kesre”, “ye”, “hemze” işaretleri transkripsiyonda “-i” ve “-yı, -yi” biçiminde gösterilmiştir
8. Metinde geçen “içün” kelimesi “için” şeklinde yazılmıştır.
9. Metinde *gice, ide* şeklinde geçen kelimeler *gece, ede* şeklinde yazılmıştır.
10. Metinde eksik harf veya yabancı özel isimlerden dolayı okunamayan bölümlerin yerine Arap alfabesi ile asılları verilmiştir. “Bu ايلو زيك *ta‘rîzleri okuduğça hayretten hayrete düştüm.*” gibi.
11. Metinde *diliyor, geleyor* vb. şeklinde geçen kelimeler *diliyor, geliyor* şeklinde ses daralmasına uğramış şekilde yazılmıştır.
12. Alıntılarda “Mektep” olarak geçen derginin ismi “Mekteb” olarak yazılmıştır.
13. Metinde *işitdi, girmişdi* v.b. şeklinde geçen kelimeler metinde geçtiği şekliyle yazılmıştır. Günümüz Türkçesinde meydana gelen ses olayları belirtilmemiştir.
14. Metinde Fransızca özel isimler okunuşlarına göre yazılmıştır. Biz de özel isimleri metne bağlı olarak okunuşuna uygun yazdık. *Şatobiryan* gibi.

2. ŞİİRLERİ

2.1. Fevâ'id'deki Şiirleri

SEMĀYA KARŞI⁹⁸

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

Şikeste bir derîçeden ecrāma doğru gāh
Māvī karanlığın arasından uçub nigāh

Bir refref-i hazîn ile şedd-i riḥāl eder
Lakin o rāh-ı dūr anı rencide bāl eder

Qalmaz mecāli sa'y ile artık teḥayyüre
Eyler sükût-ı 'acz ile ḥāk-ı teḥayyüre

Siz ey ḥired-fiken olan ecrām-ı nā-bidār
Ey siz ki künhünüz eder insānı bî-ḳarar

Her fikr-i 'ālimāneyi şeb ḳām edersiniz
Ağreb ki siz 'avālim-i raḥşande-tersiniz

Bir dūr-bîne 'aḳsınız işbāt eder cihān
Hep müttefik bu noktada ārā-yı 'āḳılān

Māliksiniz bizim gibi milyārca ādeme
Tābi'siniz bizim gibi devr-i demādeme

Noḳşān derim faḳat size nisbetle fen yine
Zirā giden bulunmadı ḥālā şu engine

⁹⁸ Fevâ'id, 4. sene, 1. nüsha, s. 7.

Vardır siziñde biz gibi leyl ü nehârîñiz
Vardır siziñde biz gibi kıh u bihârîñiz

Eşcâr u murğzârîñiz ân-ı bahârîñiz
Ezhâr-ı nüktedâr ile elbet hezârîñiz

Mümkün neden değil bize görmek o yerleri
Ben görmek isterim o müşa‘şa‘ sağraları

Bâlâ bahâr-ı encümü, ezhârı, meşceri
Murğân-ı nağmekâr ile kühsârı, cuları

Bir gün olur bulur buña elbette çâre fen
Lâkin görür müyüm bunu mümkün mü ah ben

Her kim giderse encüme âtîde ibtidâ⁹⁹
Mażhar olan bu şöhrete dünyâda evvelâ

Benden şadâ-yı şevk ile pür hiss-i ihtirâm
Şâ‘irleriñ ‘umûmuna ‘arz eylesin selâm

SÂHİLDE¹⁰⁰

Mef‘ülü mefâ‘ilü mefâ‘ilü fe‘ülün

Altun gibi kıumları baña olmuşdu nişimîn

Yalñız başıma gitmiş idim seyr-i gurûba

Nâgâh hevâ başladı şiddetle hubûba

Bir ah-ı garîbâne işitdim o zaman ben

Lâhût ile yemden

⁹⁹ Bu fikir Perudum’dan iktibâs edilmiştir.

¹⁰⁰ **Fevâ’id**, 4. sene, 2. nüsha, s. 19.

Gūyā ki bir ateşgede karşımdaki hāver
Şiddetlenerek kükredi şūrişine seyyāl
Bir şūrete girmişdi ki tağlar ile hemhal
Her mevceniñ üstünde birer mihr-i münevver
Olmuşdu şenāver

Bağdım ki seḥā'ib oluyor ufka girizān
Her pāresi bir tayfı kefen-pūş idi gūyā
Ervāhı ğazabla kovuyor 'ālem-i bālā
Ağūş açıyor anlara bir mevceli nīrān
Bir qahr-ı ħurūşān

Ḥurşiddir ğurūb eyledi mağribde qarardı
'Ummāna sūkūn gelmedi bir qat daha azdı
Bir pīr o zaman sāhilde birkaç dere qazdı
Deryā oraya dalğalar atdıqça şarardı
Bilmem ne arardı

Esdikçe hevā etdi perestūları berbād
Bir lāne bile qalmadı hep ḥāk ile yeksān
Rencīde per olmuşdu bütün lāz-ı nişinān
Bīçāreleriñ cümlesi dermānde-i feryād
Şāyeste-i imdād

Sevdālı bulutlar uçarak qondu cibāle
'Aqs eyledi fīfelere bir ḥande serāser
Bir ḥande ki dehhāş idi pervende-i āzer
Her ḥādişe mālīkdi bir ahenge, kemāle
Bir gizli mā'ile

Çok sürmedi maḥv oldu o hengāme-i dehşet
Bir leyl-i muḳammerle cihān raḫata daldı
Deryā yine evvelki güzel ḫālını ümit
Baḫş eyledi ‘ummān ile ormanlar ziynet
Fānūs-ı meşiiyyet

Baḫdım ki şevāhıḳ mah-ı nevvar ile raḫşān
Gördüm ki te bessüm yağıyor ḫāke semādan
Tuydum ki teşekkür çıkıyor ‘arşa serādan
Düşmez mi bu ‘ulviyyeti seyr eyleyen insān
Hayretlere her an

Gönlümdeki sevdāları hep eyledi cūşan
‘Ummānda ḫükümrān olan ahenk-i ṭabi‘ī
Geçdiyse de gelmiş yine bir lütf-ı rebī‘ī
Kaçdıysa da meşcerden o ḫanende bir an
Bākī yine elḫān

Ettikçe teneffüs o ciyādetli hevāyı
Gezdikçe o ḳumluḳları ormanları yekser
Olduḳça leb-cūda ḫayālāt ile hemser
Añdım tıyaraḳ cūdaki sūzişli nevāyī
Her laḫza şafāyı

ṬUL ḲADIN¹⁰¹

(Bu manzume Fransızlarñ Natüralizm dedikleri mesleḳi takliden yazılmıştır.)

Mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün

Te‘mīn eder ḡidāsını hep şest cāmeden
‘Aciz faḳaṭ ḫayātını artık idāmeden
Şolmuş cemāli naziresini maḡmum el-ḫarab
Bir ḳız çocukla çekmede her gün cefā, ‘azab

¹⁰¹ Fevâ'id, 4. sene, 2. nüsha, s. 20.

Bir gün onda bulunmadı bir parça nân bile
Vermişdi komşusu oña biñ imtinân ile
Bir çare bulmağ üzre koyuldu te'emmüle
Mecbūr gördü kendini artık tesā'ele
El açdı biñ hicāb ile aşhāb-ı şervete
Birkaç ğuruş bulunca kıyām etdi 'avdete
Hātūn yolunda hūzn ile eyler iken devām
Bir ses çıkardı yavrusu bir ses ki pūr-ġarām
- Bağ anne bağ aman ne kadar süslü bir bebek
- Bağ bağ ne hoş şu fistanı göğsünde bir çiçek
Lakin kızım!
- 'Aceb şunu vermez mi istesek?
- Elbette!
- Şāhibi onu pek çok sever demek!
- Gelmez o süslü kız bize
- Bir kere şor yine
- Gelmez dedim çocuk beni kızdırma sen yine
- Ben gitmem isterim onu
- Gel artık alıyoruz
- Şor anne şor kızum eger ister iseñ verir.
Girmişdi kār-gāha kadın fikr-i tār ile
Kızlar alırdı tentene, mendil, çorap, file
- Oğlum şu süslü kız kaçça?
- Şoñ sözle seksene
- Allah esirgesin
- Hānım esvābı tentene
- Bir kere bağ yine pek süslü pek güzel
- Yavrum bahalı, etme
- Kızum anne gitme gel
- Bir başka var hānım! Daha ehvence onbeşe
- Al anne

- Şuş kızım! Anneñi yakma ateşe
- Versem olur mu on ğuruş
- Olmazsa hoşcaçal
- Mümkün değil hānım! Ona, sen
- Gitde başka al
Nāçār verdi vālide nağd-ı ğıdāsını
Gösterdi yār-ı cānına şıdķ u vefāsı

Ferdāsı gün çocuk bebeĝi kırdı ansızın
Bir çok zamān o on beşe aĝlardı tul kadın

KUŞ MANZŪMESİ¹⁰²

(Tevfık Fikret Beg Efendi Hāzretlerine yādigārımdır.)

Mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün

(*Ey kavvs-ı kuzahlardan alan renk ü leṭāfet

Ey tā'ir pehnā-i meşiyet

Bilmem bu ne hikmet?

Yalçın kayalıklarda şevāhiķde yaşarsıñ

Eṭrāfına diķķatle baķarsıñ

Sūr'atle kaçarsıñ

Hayrān o bu o puñarlardaki zümürüd gibi eşcār

Elvānıñā elhānıñā her bār

Ey mürg-i naĝmekār!

Derler ki: şu kuş tıtmalıdır bizde

Aĝzānımızıñ sāyesi me'men

Āzāde-i şīven!

Bir sāye-i ḥaḍrā ki derūnunda perīler

Biñ nāz ile hem ḥālet-i güher

Cūlarda şenā-ver

Bir sāye-i ḥaḍrā ki biri ḥāne-i ezher

¹⁰² Fevā'id, 4. sene, 2. nüsha, s. 21.

Her kûşesi hoş nefha-yı ahter
Biñ gonca-yı zî per
Bir şevk ile daldan dala oldukça şitâbân
Her dalda kalır mâ'il-i tayrân
Bir nağme-i lertzân
Terk ile o hecri biri aç bālîni uç gel
Gel kaçma bulunmaz saña engel
Zevk ile mükemmel
Düştükçe güzel göğsüne envârı nehârın
Sevsin seni ezhârı bahârın
Minkârı hezârîñ
În inde niyâz eylerim ey murğ-ı mezher
Gel eyleme bir kalbi mükedder
Bir meşceri muğber

(*)Bundan bir sene muqaddem manzûm bir hikâye yazmak istiyordum. Fakat eşhâşa iki vezin ile söz söyletmek arzû eylediğimden vezin intiḥâbı huşûşunda e'âzîm üdebâımızdan Tevfik Fikret Beg Efendiye mürâca'at eylemişim. Bu manzûmeniñ vezinini tavsiye eyledi. Hikâyeniñ nişfına qarîb kısmını yazıldığı şırada Şehâbeddîn Beg Efendi de bu vezinde bir şi'r-i garrâ inşâd buyurdular. Bu veziniñ kâşifi Tevfik Fikret Beg Efendi ve kendi re'yleriyle evvelâ isti'mâl eden bendeñizim. Şu sözleri buraya yazmaqtaki maqşadım(Şehâbeddîn Begi taqlîd etmiş) gibi bir kinâyeye hedef olmamaqtır.

KÜÇÜCÜK BİR KIZA ¹⁰³

(Süleyman Nesîb Beg Efendi Hâzretlerine)

Fe'ilâtün mefâ'ilün fa'lun
Yaramazdır şu tıfl-ı nevreste
Küçücük ellerinde bir deste
Yeñi açmış şükûfe bâzîçe
Şayıyor da bu şi'ri bir hece

¹⁰³ Fevâ'id, 4. sene, 3. nüsha, s. 37.

Yoluyor bir hevesle aheste
Dağılırken o şî'r-i berceste

İşidirdim ğarîb bir feryād
Ki ederdi çiçekler istimdād

Küçücük kız dağıtma mahv etme
Merhamet et de böyle sen ditme

Bize 'aşıkdı gökde ahterler
Uyuyordu zemînde duhterler

Dökülürdü hasedle göklerden
Bize yaşlar şabaḥ-ı enverden

Huccelerde bizimle fāḥirdir
Yüzümüzde kemāl zāhirdir

Ḳalacaḳdı bu ḥāk-ı bî-pāye
Olmasaydıḳ çıḳıp da pîrāye

Yaramaz kız düşün ki bir gün sen
Gezinirken çemende bir dilden

İşidip bir sâ-y-ı hiss-i perver
Büyüyüp de olunca bir dilber

Vurulursuñ evvelde ta cāndan
Ḳoparıp bir şükûfe bir yandan

Anı bir gizli yerde beklerseñ
Küçücük bir hediyedir derseñ

Bir çiçekse hediye-i sevdā
Anı lāyık mı eylemek ifnā

Bir çiçek bir mā'il-i vicdāndır
Ki bu yüzden senāya şāyāndır

MEZĀR-I YĀRDA¹⁰⁴

Mef'ūlü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

Pīrāye-i hayālīm idi hiss-i hilkatiñ
Ey gonca-ı güzidesi baġ-ı tabi'atıñ

Senden gelirdi fikrime bir revnaġ-ı bahār
Senden gelirdi ŧi'rime āhenk-i dilŧikār

Eñ hoŧ eŧerlerim saña 'ā'iddi cümleten
Senden bana deġāik-ı eŧ'ārı öğreden

Ĥüsünüñ gelirdi karşıma ey yār-ı muĥterem
Bāl-ı hezārdan banā baĥŧ eyleyip ħalem

Yaz beyyināt-ı ĥüsünü mü derdi o nāz ile
Yaz titrek elimle 'acz ile biñ iĥtirāz ile

Tersīm eder gibi seni oldukça ĥāme-rān
Ĥayrān olurdu ŧi'rime ezhār-ı āsumān

Lakin bu gün ŧu tūde-i ĥāk iĥre inĥilāl
Etmek revā mıdır saña ey hiss-i pūr-kemāl

¹⁰⁴ Fevā'id, 4. sene, 3. nüsha, s. 38.

Oldukda çöktü fikrime bağ zulumet-i melāl
Artık olur mu sözlerim eyvah zī-me’āl

MERŞİYE¹⁰⁵

(Tārīk gazetesi sermuğarriri iken vefāt eden tekā’üd-i şanduķī muğasebecisi Emīn
Efendizāde Es’ad Beg merğuma)

Mef’ülü fā’ilātü mefā’ilü fā’ilün

Müşğül tefhimi bu mu’ammā-yı ħilķatiñ
Serbestedir serā’iri insāna rıħletiñ

Vicdānına bu ħikmeti herkes su’al eder
Herkes bir ufķ-ı muzlime şezer-i ħāl eder

Meş’ale arar ħaķıķati tenvīre hep zılāl
Tedķiķ eder o zulmeti ħayfā ki bī-me’āl

Hīçi mā’il olur oña manzūr-ı dīdesi
Ħal eylemez o müşğülü mağz-ı remīdesi

Ķānūn imiş ölüm bize bildik faķaķ niçin
Ħikmet nedir yaratmada insānı maħv için

‘Aķl ermiyor bu şeylere beyhūdedir emek
Eñ añlaşılmayan yeri vaķtinde ölmemek

Olmaķ revā mı gülşende bir ħonca-ı şebāb
Elbet yaķar göñüllerini bir böyle iğtirāb

Ez-cümle mīr Es’ad Beg nā-sezā memāt
Eyler şavaf ķabrini mātemle hep ħayāt

¹⁰⁵ Fevā’id, 4. sene, 3. nüsha, s. 38.

Ġāyet ħulūk idi biriniñ ħāñ idi
'Ulviyyet-i fū'adına ħāli güvāh idi

Şāyān görürdü 'ācizi ħardaşca ħürmete
Allah mazhar eylesin anı her zevħ-i cennete

Bilmem nedir beşerde bu sür'atlı inħilāb
Bilmem nedir bu topraħa şiddetle incizāb

Bundan beş on gün evveli birlikte bir gece
Bir baħş-ı izdivāc ile güldüħdü ħaylīce

Ferdāsı gün vedā' ile geldim bu yerlere
Meftūn idim şafaħlara taħı saħralara

Bildir demişti ħālını her hafta nazm ile
Yazdım cevāb gelmedi ħatta ħaber bile

'Atf etmedim bu ħālını ben bir felākete
Ķalmış meħer görüşmemiz artık kıyāmete

Aldım peyām-ı mevtini bir murħzārda
Zan eyledimdi kendimi 'ayn-ı mezārda

Aşlā inanmadım buña düştüm tereddüde
Ĥālā da müsta'iddir o şüphem teceddüde

Es'ad birāderim bu ne sūzişli ayrılış
Heyhāt iħvaniñ soñu bir böyle hicr imiş

Yazmaħ diler idim saña tebrīk-i izdivāc
Fikrim ħaderle etmedi ħayfā ki imtizāc

Ziyinetlesin mezārıñı evvel bahārlar
Merşıye söylesin saña her dem hezārlar

ƘIT‘A¹⁰⁶

Mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün
Şubh oldu yine ‘āleme bir neş‘e yayıldı
Hayfā ki derūnumda benim meyl-i bekā var
Göz yaşlarımā rağmen o şuñ deheninde
Gördüm yine bir hānde-i pür-nūr-ı şafā var

NĀLE¹⁰⁷

(Süleymān Nesīb Beg Efendi hāzretlerine)

Mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün
Oldum bu yekneseğ reviş-i ‘ömre münfa‘il
Yalnız oğamda hicr ile miñnetle müşteğil
Bir zañm-ı kalb ile lerezende bī-mecāl
Fikrim idi bütün gece māziye intiğal
Tezyīd eder melālimi her dem bir ābşār
Taħrīş eder şımāñımı vāveyl-i sengsār
Şarşar vurur deriçeme şiddetli silleler
Mañv etti kalbimi benim artık bu çilleler
Pejmürde bir nigāh ile bañsam manāzıra
Güyā hücüm eder o dem eşya-ı hāzıra
Sesler gelir ki sem‘ıme ma‘nāsı iğbirār
Ƙasvet gelir kalbime perverde-i mezār

¹⁰⁶ Fevā‘id, 4. sene, 3. nüsha, s. 39.

¹⁰⁷ Fevā‘id, 4. sene, 4. nüsha, s. 54.

Leyliñ o ahr u iddeti andān olsun baña
Fecriñ onu ziyāları giryān olur baña
ūrīde-i maz olub ederim ‘ara bir iāb
Lakin cevāb olur baña bir aya-ı ‘itāb

NAZĪRE¹⁰⁸

Mefā‘ilūn mefā‘ilūn mefā‘ilūn mefā‘ilūn

Gelince būy-ı mey peymāneden āheste āheste
ıar dilden hemān jeng-i man āheste āheste

adekār-ı afa renk-i meyiñ rindāne isānı
Olur biñ nāz ile nal-ı dehen āheste āheste

aılmı urralar kim ūr-ba fikr-i ā‘irdir
aar erāfa bir būy-ı semen āheste āheste

arābāt ehline bir i‘r-i nev-mūlhem olur derāl
Dūınce gerdeninden pirhen āheste āheste

Meleklerden ieklerden gūzel bostānın ūstūnde
Olur bir ande pūrān-ı nūrdan āheste āheste

O gūl ruhsār olan tersā ızı gūldū gece mestāne
Olur būlbūl gibi dil-i namezen āheste āheste

Getir Allah iūn peymāne-i cān-baıñı sākī
arāb olmadayım ‘aıñla ben āheste āheste

O rūtbe oldu ki ehrem benim bu derd-i gūrbetle
Döker ek-i teraūm her gūren āheste āheste

¹⁰⁸ Fevā‘id, 4. sene, 5. nūsha, s. 68.

Devām eyler ise tenzîre böyle şi‘r-i Sāmîyi
Olur Rıf‘at da bir ehl-i sühan âheste âheste

YEŞİLDE¹⁰⁹

Mef‘ülü mefâ‘ilü mefâ‘ilü fe‘ülün

Yaz gelse de gitsem şu güzel tağlara bir gün
Gezsem o zümürüd gibi şâhiqaları yekser
Oldum bu şitâ kıhrı ile ‘âleme küskün
Mâtemiñde gūyâ

Âdem buña taş olsa tayanmaz acınır hâl
Bārân ile berf etmede yekdiğeri ta‘kıb
Eyler bu televvünle hevâ şihhatı ihlâl
İnsânları taqrīb

Etmez buña elbette taḥammül re’iyyetînim
Burhân ise eşnâ-yı teneffüsdeki ‘usret
Bir fikr-i kavvâsuz ile her şaniye beynim
Âlüde-i dehşet

Bir cazibe çekmekte beni ğavr-ı ‘ademden
‘Ömrüm şolacak görmeden eşhâr-ı bahârı
Meşcerleri, şahraları, jâle ile müzeyyen
Ezhâr-ı bahârı

Her şaniye yaklaşmadayım ân-ı memâta
Teḥallîş edemem kendimi beyhüde tevîl
Pejmürde nigâhım uçamaz semt-i necâta
Çâk oldu taḥammül

¹⁰⁹ Fevâ‘id, 4. sene, 5. nüsha, s. 70.

MA'ŞŪḲ-I ḤAYĀL¹¹⁰

(Tepedelenli-zāde Kāmil Beg Efendi'ye)

Mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

Bir 'aşk-ı sermedī ile peyrev olub saña
Meknūz olan serā'iri rūḥum tavāf eder
Encümle ḥasbiḥāle ḳasıddır eyler ı'tlā
Tārīki-i fezāda şafā iḳtıḫāf eder

Gāhī sihr bulutları üstünde bī-mecāl
Bir ḳaçreciḳ gibi düşer āgūş-ı mezhere
Eyler bütün meḥāsin-i dünyāya intikāl
Derken uçar fiḡān ile ḥaşyetle meşcere

Gāhī zālām-ı maḳber ile periştīr olur
Hīçīye bir nigāh ederek ḥanderīz olur
Ta'ḳīb eder o ḥandeyi bir 'aḳs bī-mā'il

Diñler iken o ḥavf ile eḫrāfi nāgehān
Başlar güzāra zulmet içinden yegān yegān
Fersūde bir kefenle şanādīd bī-maḳāl

BİR AḲŞAM¹¹¹

mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fa'lün

Ne hoşdu rengi semānıñ keşīf māviydi
Kebūd sislerin altında muḫtefī kühsār
Gelirdi gūşuma sesler ki hep semāviydi
Ne varsa pīş-gehimde güzeldi ma'nīdār

¹¹⁰ Fevâ'id, 4. sene, 6. nüsha, s. 85.

¹¹¹ Fevâ'id, 4. sene, 7. nüsha, s. 100.

Buluřlarıñ arasında ururdu cilve-künān
Sükūn řām-ı ġarībāne arřı sīmīn-i māh
Ufuda yine şarı mor seřābeler pirān
Fiġāne başladı bir uş ġazīn ġazīn nāġāh

Yavař yavař bürüyordu semāyı bir zūlmet
Nihān nihān çöküyordu civāre bir asvet
Zamān zamān ġörünürdü semāda aşterler

Ne ġořdu bir řaġın üstünde penbe bir ġande
Vedā‘ eder gibi arza olurdu lertzende
O ġande uçdu arardı semā zemīn yekser

MAṬBA‘ADA¹¹²

Mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fa‘lün

- Bıraġ düşünme artık!
- Ṭoġunma vaştim yoġ
- Seniñ ġāline bilmem ne oldu? aç ġündür

ġören diyor ki: zavallı cihāna küskündür

- Ne yapmalı?

- Yazı yazsañ?

- Onuñla meřķülüm

Düşünmeden yazı yazmaġ olur mu? Mecbūrum!

Ne yazmalı? Yazacaġ şey bulunmayor!

- Pek oġ!

- Ġazel nazīre

- Uřandıġ o eski şeylerden

Nevā-yi neyle zümüröd adehde meylerden

aşide, çıt‘a, muġammes maġāl hīā hīç

Müfā‘ilen, fā‘ilen mā‘il hīā hīç

¹¹² Fevā‘id, 4. sene, 8. nüsha, s. 116.

- Evet faķaķ bu da bir baŗka zevķa ‘ā’iddir
Ĥāyır! Ĥāyır! Bu da bāṭıl bu sözde zā’iddir
Ṭurur mu ķā‘ide altında ĥiss-i insānī?
Ṭururdu ĥissimiz olmuş olaydı cismānī
O ĥissimiz ki meĥāsin içinde ṭā’irdir,
Mezāhiri, melekūtī, hemīŗe zā’irdir
Uķar semāya, iner bir de ķa‘r-ı nā-yāba
Gehī girer zulumāta, derūn ĥīzāba
Gūzar gūzar bu meĥāsin içinde, bir dāne,
Seķer, bu ŗevķ ile baŗlar o ĥissini ityāne
Bu yolda her ne yazılsa gūzel olur elbet
Gōren bulur o eŗerde kemāl ũ ‘ulviyyet
- Evet bu ṭōĝru
- Ŗu ĥāilde o ṭarz merdīde
Uyuyup geķirmeyiñ artıķ zamānı beyhūde
- Mūzeyyinātı, ŗanāyi‘ deĝil mi her ānıñ?
Gece revnaķı artar o ĥiss-i ‘uryānıñ
- Edīb olan onu ŗaymaz cihānda bir hīķe
Ŗıĝar mı ĥiss-i ĥaķīķīye bōyle bāzīķe?
O leff ũ neŗr-i mūretteble baĥŗ-ı tecnīsi
O ṭard ũ ‘aks u kināye, uŗūl-i taĥmīsi
Bıraķ ķuzum bize onlar yabancı ŗeylerdir
Deĝerli cevhere beñzer yalancı ŗeylerdir
- Faķaķ bu ṭōĝru deĝildir
- Sen ũyle zān eyle
Geķir zamānıñı dā’im nidāyı heyheyle

ĤĀṬIRA¹¹³

(Aĥmed Muĥtār Beg Efendiye)

Mef‘ūlü mefā‘īlü fe‘ūlün

¹¹³ Fevā‘id, 4. sene, 9. nūsha, s. 131.

Beñzer o güzel yüzde ki şafvet
Bir leyl-i bahārīdeki māha
Çeşmāni de bir şī‘r-i siyāha
Rengīn femi, gül-ħande meserret

Bir ufağ bahārı üzerinde
Açmış gibi göğsündeki ezhār
Her zühre birer buse-i nevvār
Güyā ten-i dil-cū-yi terinde

Bir zezeme yelpāzesi lertzān
Eylerdi siyeh zūlfünü her ān
Gönlüm buña, çırpındı üzöldü

Ĥayretlerime karşı o yārīñ
Ol nükte-i pür-nūr-ı bahārīñ
Āhū gibi çeşmāni süzüldü

GÖKDEREDE¹¹⁴

(Aħmed Muħtār Beg Efendiye)

Mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün (fa‘lün)

Sukūn ü ĥüzn şebāne o şī‘r-i pür-ahenk
Ĥazīn ĥazīn dökülürdü fem-i tabī‘atdan
Şevāhik üzerinde turuyordu rengā-renk
Birer bedī‘a o ĥayret-nişār-ı ĥudretten

Cevānım kayalıklar, siyāh tağlardı
O tağlarıñ üzerinden miyāh-ı şiddetle
Düşünce taşlara mevvāc olur da çağlardı
Ĥayātımız gibi āħir, geçirdi sür‘atle

¹¹⁴ Fevā‘id, 4. sene, 9. nüsha, s. 132.

Kenār-ı cūy-ı hurūşānda vardı bir hāne
Ġarīb şekli bürünmüş ridā-yı nisyāne
Siyāh-renk kudüret payındaki eşcār

Teheyüç āver dildi bu gördüğüm şeyler
Yeşil çemenler içinden laṭif ü şevk-āver
Menekşeler ediyordu bahārı istibşār

GEÇMEZ Mİ¹¹⁵

Mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fa‘lün
Bu ḥasta ḳalbime ‘arız-ı melāl geçmez mi?
Mefekkiremdeki fikr-i zevāl geçmez mi?
Nedir ḥayātıma sārī kelāl geçmez mi?
Benimle mi bitecekdir bu ḥāl geçmez mi?
Bu yolda ‘ömr ise pek bī-mā’il geçmez mi?

Düşünmeyim diyorum ĩn u ān devrānı
Düşünmeyim diyorum ben ḥayāl-i cānānı
Faḳaṭ naşıl? Bu da mümkün mü? Ah! Vicdānī
Zamān zamān yakıyor bir ‘azāb-ı nīrāni
Bu ḥāle ḳarşı gönülden sū‘al geçmez mi?

Şu leyl-i muzlim içinde sönük sönük devvār
Sitāreler ediyor pīş-gāhıma īşār
Mā’ili ‘uḳdeli ḥal u tefehhümü düşvār
Serā’ir ḥired-efken zūnūn zulmet-bār
Bu mübhemiyyet yekser zılāl geçmez mi?

¹¹⁵ Fevā’id, 4. sene, 9. nüsha, s. 132.

Yetiřdi renk-i siyāhıñ! Yetiřdi ey şeb! Sen
Çekil, ufuğda eşer var řabāğ-ı enverden
Çekil! Çekil ki şu şağlar řazīn řazīn řīven
Edip, diyor ki: Uşandığ bu leyl-i muğberden
Bizi iğāta eden infi‘āl geçmez mi?

ŞEB-İ BAHĀR¹¹⁶

(Tevfik Beg Efendi şardeşime)

Mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün

Şahrāda sukūnet fağat ezhār ile encām
Bir řīve-i dil-cū ile etmekde tekellüm
Oğşar yüzümü refrefesi bāl-ı bahārıñ
Ey faşl-ı rebī‘ī ne güzel leyl ü nehārıñ

‘Ummān-ı zālām-ı mütevecciddeki gözler
Hāmūřī-i řahrādaki perende bu sözler
Tārīkī-i efkārıma hep şande-nümādır
Şu reşke şalbimde bütün nağme-i fezādır

Lakin şu ağaclığdan uçan, lağn-ı te’eşşür
Bilmem neye eyler beni meyyāl-ı tefekkür
Elverdi bu çırpınma göñül! Etme teveyyül

Şahrāda sukūnet! Yine ezhār ile encām
Bir řīve-i dil-cū ile etmekde tekellüm
Peyrev bu sefer onlara bir nağme-i bülbül

¹¹⁶ Fevā’id, 4. sene, 11. nüsha, s. 163.

KENĀR-I DERYĀDA ¹¹⁷

(Muhtar Beg Efendi kardeşime)

Mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fa'lün

Uzağda tā ötesinde şu sisli 'ummāniñ
Keşāfet-i semenīsinde ebr-i giryāniñ
Nedir o tayf-ı siyeh per memāt şeklinde
Ki bir tebessümü māhī hayāt şeklinde

Nedir iniltileri tündbād bād-ı qahhariñ
Nedir bu cenneti bilsem şu baħr-ı zıhāriñ
Neden bu pür kef-i hiddet maħūf mevā-mevc
Şerīr-i cinleri hācim şu ufka fevcā-fevc

Bu ufağ mazluma ey nevbahār-ı hūrşīdī
Ziyā-yı hüsñüü yağdır mesār hālinde
Görünmesin baña zıl-ı mezār hālinde

Eritdi beynimi artıq bu hāl-i nevmīdī
Canān-ı şikeste gözüm eşkrīz-i hicrāndır
Bu çekdiğim ne büyük bir ğazāb-ı vicdāndır

MEVĶİFDE ¹¹⁸

(Süleymān Nesīb Beg Efendiye)

Mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

Her gün ağın ağın dökülüb intizār eder
Bir biñ āhenīn serī'un peyāmına
Erkek kadın çocuk bütün 'arz mesārr eder
Ma'tūf gözleri ufkuñ sīm-i fāmına

¹¹⁷ Fevâ'id, 4. sene, 12. nüsha, s. 178.

¹¹⁸ Fevâ'id, 4. sene, 13. nüsha, s. 195.

Şahrāya bir düdük sesi şiddetle ‘aks eder
Halkıñ o ānda görmeli mesrūr hālını
‘Arz-ı vücūd edince uzaqdan şimendüfer
Şallar büyük küçük o zamān destmālını

Vāşıl olunca mevķife [ħasret kavuşdurana]¹¹⁹
Yüzlerde bir tebessüm şādī olub ‘ayān
Herkes birer misāfir ile rû-be-rāh olur

Bir yüz gülümsemez baña yoqdur bir āşinā
Düşmez perīde çehreme bir nazire-i vefā
Göñlüm bu hāl-ı ye’s ile meyyāl-ı āh olur

‘ASKERLERİMİZE¹²⁰

Mef’ülü fā’ilātü mefā’ilü fā’ilün
Ey cedd-i mecīd-i dilāver olan şanlı ġāziyān
‘Osmanlılık celādeti sizlerdedir ‘ayān

Bir hışn-ı āhenīn vaţandır vücūduñuz
Ezher sizin şecā‘at ve şavvetle sūduñuz

Sizlersiñiz muħāfızı nāmūs-ı milletiñ
Sizlersiñiz müşahħaşı nām-ı ‘adāletiñ

Hādimsiñiz bu hey’eti infāka her zaman
Sizlersiñiz eden vaţan uğrunda terk-i cān

Ecdādıñız o şöhre-i āfāk olan cünūd
Baş eyledi bu devlete bir mülk-i bī-ħudūd

¹¹⁹ Lisān-ı ‘avāmda şimendüfere bu nām veriliyor.

¹²⁰ **Fevâ’id**, 4. sene, 14. nüsha, s. 212.

Mermi tüfek belâları altında kaldılar
Şarşarla yıldırımlar içinde buñaldılar

Lakin şufûf-ı düşmana şîrâne daldılar
Nışf-ı cihâni ceng ile merdâne aldılar

Sizlersiñiz o qahramanlarıñ evlâd-ı fâhri
Sizlersiñiz şecâ'atîñ emşâl-ı bâhiri

Zırh-ı metîn şun ilâha büründüñüz
Nûr-ı hüdâ iner gibi birden göründüñüz

Sizler o hûn-ı mû'mine dil-teşne düşmanı
Ġafil ğabî denî o belâ hâh-ı reh-zeni

Bir şavlet-i mehîb ile on günde ezdiñiz
Yunan memâlikiñde delirâne gezdiñiz

Ecdâdıñız ki hepsi revândır semâ-hârem
Tağdîs eder bu gün sizi hürmetle lâ-cerem

Tebrîk eder bu gün sizi ol bahârlar
Tebcîl eder bu gün sizi hep kühsârlar

Ey siz vaţan muhibleri ey zağmdârlar
Tevhîd ile şehîd olan ey tîze-hârlar

İşâr-ı hayret eyledi dünyâya şanıñız
Hûrî kucaklarında gülümser revâniñiz

Hürmet bu ğâziyâna bu er oĝlu erlere
Rağmet şehîd olanlara rağmet o 'askere

ÜD ÇALARAK ŞARKI SÖYLEYEN BİR GÜZEL¹²¹

Mef'ülü mefâilü mefâilü fe'ülün

Bir ğamlı gönülden mi 'aceb tārı bu 'ūduñ
Bilmem neye muhriķ bu ķadar ķeng ü sürüduñ
Ey muṭribe! Bir mu'cizedir dehre vürüduñ
Şāzın gibi şavtıñ gibi baķ ķeşm-i kebūduñ
İhyā ediyor gönlüümü sen ṭurma devām et!
Çal 'āşık-ı bīçāreñi ey māh bekām et

Urduķca o mızrābıñı sen perde-i evce
Lāhūta şu'ūd etmede biñ naġmeli mevce
Ey yār şaķın naġme-i şehnāzı unutma
Ol naġme-i ziynet-i dehr-sāzı unutma
Sen çal o güzel ellere ḫayrān olayım çal!
Çal sevdiceġim çal sañā ķurbān olayım çal!

Bir şubḫ-ı bahārīde çiçeklerle müzeyyen
Bir lāne-i bülbüldeki feryād-ı ḫazīne
Öpdükçe şabā berkini dilsüz-i enīne
Kem ḫāşıl eder kırdaki eşcār-ı melūn
Beñzer ā güzel naġmeleriñ ṭurma devām et
Çal sevdiceġim çal beni sen mest ü müdām et

Bir yavru kebūter olarak mā'il-i pervāz
Çarpar küçücük bālını yapraķlara her bār
Māderde eder şevķ ile hūhūlara āġāz
Beñzer o güzel vālideniñ şavtına ey yār
Naġmeñ ki verir beynime biñ nükteli efķār
Naġmeñ ki sezā dense oña maṭla'-ı eş'ār!

¹²¹ Fevâ'id, 4. sene, 15. nüsha, s. 231.

Vaqtā ki nevāzişler olur baħra şabādan
Raqş eyler o dem nūr-ı kamerīde şafādan
Gūlbūse-i emvāc ile umludaki sesler
Beñzer o ĥazīn nağme ki kim rūħumu besler
Çal sevdiceğim urma sen ey pār-ı nağmekār
Ey sāzı eden gönümü āzāde-i ekdār

SŪR-I ĤARĀB¹²²

(Aħmed Muħtār Beg Efendiye)

Mefā‘ilūn fe‘ilātūn mefā‘ilūn fa‘lūn
Ĝarīb her ciheti lānezār bŭm olmuş
Gŭzel çiçekleri ĥatta şolmadan şolmuş
İnen derŭnuna her dem zıllāl-ı nisyāndır
O zıll içinde ĥaıkat ziyāsı giryāndır

Ĝarīb her arafında ‘adem olur rūşen
Neden açar gŭneş āyā bu zıll-ı māzīden
Düşer mi bir gŭn olubda ziyā-ı feyz-āver
Gŭler mi şān ile bilmem bu tŭde-i muğber

Nedir o ses ki içinden ruhām-ı şad-ākiñ
İñildeyŭb ıkıyor tā semā-yı giryāne
Nedir şadāsı mıdır bir dehān-ı pŭr-ākiñ

Ki bir te’siri mŭcib cināne vicdāne
Nedir bu ĥāl-i ĝarībıñ ĥarābe-i ebkem
Nedir nedir o ĥazīn ses mā’ili pek mŭhim

¹²² Fevā’id, 4. sene, 16. nŭsha, s. 242.

EMİL ZOLA¹²³

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

Heraçin cephesinde pedîdâr bir me'âl
Meşhûd naziresinde birer zühre-i kemâl
Bir fem ki 'alem hikmeti tefsîr eder bugün
* Bir fem ki yâve-gûları taḥḳîr eder bugün

Uçamaz ḥayâl içinde oñun nûr-ı naziresi
Ta'ḳîb eder ḥaḳîḳati mağrûr naziresi
Munḥal olur nigâhına her 'ömr-i 'ukdedâr
Târîki-i ḥayât oña bir şubḥ-ı lem'abâr

Ey zât-ı muḥterem Zola ey neyyir-i dehâ
Senden gelir zekâlara envâr-ı ı'tilâ
Her yazdığıñ eşer buña burhân-ı mu'teber

Ḥürmet seniñ bu resmine ey nâşir-i edeb
Ta'zîm o 'ilm u fazlına ey muḥyî-i edeb
Bîgâne olmayan saña dünyâyı fehm eder

*Bu mıṣrâ'ın Aḥmed Muḥtâr Beg Efendi kardeşimiz tarafından yazılan (Zola) maḳâlesine te'allâkı yokdur. Bu sözler Zola ḥaḳḳındaki maḥsûsâtımdır.

VAPURDA¹²⁴

(Süleymân Nesîb Beg Efendiye)

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

Her yer siyah renk 'adem baḥr-ı mevcedâr
Rûy-ı semâda bir küçücük nûr-ı hande-kâr
Nev'i beşer o 'âcize-i gümrâha nazara pâş
Olduḳça ḥis eder idi kendinde irti'aş

¹²³ Fevâ'id, 4. sene, 17. nüsha, s. 260.

¹²⁴ Fevâ'id, 4. sene, 17. nüsha, s. 261.

Sā'y-ı mürūra 'acz ile 'umman-ı müdhişi
Sā'ıķ za'ıf cismini bī-tāb cebineşi
Ġür-ı siyah lücceye bīçāre bir gemi
Nākıl koyun, inek keçibir ħayli ādemi

Fānī şadāsı vermedi deryāya bir ħuzur
Hemĥāl tündbād olarak uçdu nāleler
Olduķ o ĥāl-ı ye's ile bāzīçe-i 'adem

Bilmem ne sevdi var bize nām-ı şerāfetiñ
Maķhūr ĥādişātı iken biz tabī'atıñ
İmhāya elverir bizi bir kaķtre lā-cürm

NAĞME-İ ĖAZĀN¹²⁵

(Surūdī BeĖe)

Mefā'ılü müstef'ilātün fe'ilün

Ėazān şoldurunca cemāl-ı bahārı
Bürür şamt-ı mātem leyālī nehārı

AĞaçlarda kıalmaz tarāvet leķāfet
Alırlar serāpā birer şekl-i kıasvet

Çemenler perīde ne gül var ne bülbül
Olur serçeler yek-zebān teğazzül

Ufuķlarda tağlarda sevdā pedīdār
Bütün 'ālem eyler o dem mātem ezhār

İner dūzaķı bir tebessüm semādan
Düşer eşk-i zücret 'uyün-ı ĥafādan

¹²⁵ Fevā'id, 4. sene, 17. nüsha, s. 262.

Gelir albe riat-ı enn hevdan
EŖer almaz aŖl bahr-ı Ŗafdan

Gider hep birer semt-i mechle muran
Baarsı tebeddl eder gz sırrı‘n

Kefen pŖ olur bir gn eŖcr u khsr
O manzr eder albe riatler Ŗr

azndır dem-i vpesini bahrn
Tekfndır elbet Ŗou itizrn

Baıb Ŗekl-i yepre bend-i cihne
Tekeffndr olur dil bu yolda fiane

Bu talar bu kızlar bu vd bu meŖcer
Olur feyz nola serser mezher

Bu mrg-i nebtnn olmaz Ŗebt
ab‘at verir nkib-ı ayt

Nizm-ıab‘at bu yolda muarrer
Neden vardır insna ann-ı dier

Cemli Ŗolar bir bahr Ŗebbn
Gler vech-i menusu Ŗanki turbn

BeŖer zb-i dendn olur mor u mre
Neden lyk olmaz ‘aceb itiare

TEHEYYÜC¹²⁶

Mef'ülü mefâ'ilün fe'ülün

Bir şâh-ı nihâl nesterende
Lerzende za'if ü nîm zinde

Bir serçe kuşu figân ederdi
Güyâ ki lisân-ı hâli derdi

Yâ rab eder miyim 'aceb ben
Bir atmaca pencesinde hayvan

Bir avcı olursa âh rehzen
Tecrîd edecek revâni tenden

Olmuşdu bu fikr ile her asân
Ârâm-ı cenneti de perîşân

Bilmişdi ki çâre yok necâta
Her yerde hedef idi memâta

Maşûs heves değildi aşlâ
Pervâz ile megeş için dırıgâ

Bir dâhî-i şer olub padîdâr
Fikrinde anı ederdi bîzâr

Teb-lerze-i mevt olurdu sâdî
Titrederdi fevd-i ğam nişârı

Bir zıl-ı turâb nâ-be-hengâm
Olmuş idi şûr-bağş ârâm

¹²⁶ **Fevâ'id**, 4. sene, 18. nüsha, s. 274.

Nefret ediyordu alı'inden
Bİ-are ayāt-ı zāyi'inden

Etdikce bu is ile o feryād
Her nağmesi eyliyordu icād

Bir meriye-i melāl perver
Bir fāci'a-ı teheyyc āver

Lakin bu teheyyc mū'eir
Ālām-ı derūnunu mūfessir

İnsānlara cālib uzūzāt
Olma yaraır mı bōyle heyhāt

Zātında iken mūsebbīyet
Etsin mi bu āle sermediyyet

Ezhār-ı 'alā'im sukūnet
Mūbhem ne adar arīb ikmet

Bİare uuñ o rū-ı āfi
Pejmūrde za'ıf olan nigāhı

Gördükce bu cāy-ı i'tisāfi
Artardı dilinde avf u āhı

Zirā bu maalde ram u rikat
Āārı gōrūlmüyordu nikbet

Eylerdi nigāhına iābet
*Heyecāy-ı ayāt ūkm-i ilat!

Ey nām-ı muḥayyel temeddün
Ey fikri ‘aḳīm-i ādemiyet

Dünyāda bu mu ‘aceb tefennün
Bir maḳtule karşı ‘arz-ı ḥıffet

Teşbīh revā mı ḥūni öyle
Elnān-ı şabāḥa söyle söyle

*La lutte Pour La vie. (yaşam için mücadele)

KENDİME DĀ’İR¹²⁷

(İḥsān Beg Efendiye)

Mef’ülü fā’ilātü mefā’ilü fā’ilün

Her dem yağan o göz yaşı bārānı ḳalbimiñ
Ḥālā izāle etmedi jeng-i melālını
Mümkün neden değil baña bilmek bu ḥālını
Olmaḳdayım bu fikr ile ḥayrānı ḳalbimiñ

Pişimde tūde tūde ṭuran zıll-ı bī-mā’il
Bir perdedir rumūzunosātır-ı necātımıñ
Fersūde ‘ukde ‘ukde mā’il ḥayātımıñ
Eşḥār olur geçer yine etmez o inḥilāl

Gāhī emel o berḳ-i şitā bende nāgehān
Tārıkī-i ḥayālime encüm nişar olur
Aḥterlarıñ ziyāları şaf şaf nigār olur

¹²⁷ **Fevā’id**, 4. sene, 18. nüsha, s. 275.

Çok sürmez ah o levhada birden nihān olur
Tedkīke başlarım o zaman ‘ömrü ben yine
Ümīd uçar o qahr ile bir simli engine

BULUŖLARDAN¹²⁸

(Mehmed Bahāi Beg kardeşime)

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

Göñül bir şey şorar bilmem nedir her an buluŖlardan
Alır feyz-i takŖtir gizlice çeşmān buluŖlardan
Güler birvech-i nūrānī gehī raḥşān buluŖlardan
Gehī tağlar olur pīşimde bir zindān buluŖlardan
Bürür eṭrāfımı ba‘zānde bir ‘ummān buluŖlardan

Ne söyler qalbime bilmem şu sengistān dehşet-res
Nedir gūşumda yer tütmuş benim gāyet ḥazīn bir ses
Nedir zehr-ābe-i ekşim ki şīrīn-kām iken herkes
Yazık her gün beni tesmīme sa‘y eyler cihān maḥbes
Olur da isterim ben ol zamān dermān buluŖlardan

Şabaḥıñ nūr-ı dīdārı düşer ruy-ı çemenzāre
İner renk-i meşiyet nāz ile aḡuş-ı enhāre
Küçük kevkebleriñ enzārıda uçduḡca ezhāre
Şahrada qoyunlar başlayınca yek-zebān zāre
Alır bir ra‘şe-i rikqat göñül lertzān buluŖlardan

Ne oldu çok çabuk geçdi o günler nerededir nerde?
Gezerdiñ el ele biz bir zamān kırlarda meşcerde
Bu gün ben cüstücu etmekteyim cānānı her yerde
FaqaŖ bir ses diyor rencīdedir āḡuş-ı maḡberde
O māhī bir gören yok mu semā yuyan buluŖlardan

¹²⁸ **Fevā‘id**, 4. sene, 19. nüsha, s. 290.

Gezerken kırdā baḥş eyler idiñ her dem buluḫlardan
Muḫabbet öġretirdiñ gizlice tev'em buluḫlardan
Şitāyişler tıyardı gūşumuz ebkem buluḫlardan
Faḫaḫ sevdāmıza yoḫdu bizim maḫrem buluḫlardan
Bu gün aldım anıñçün şi'rimi giryān buluḫlardan

TĀRĪḤ¹²⁹

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

Zamān bir çīn-i siḫr şahrā ġarīḫ şevḫ ü zīverdi
Enīsım ġoncalar kuşlar nücüm-ı nur perverdi

Hevā sākıt şular rākid semāda ruḫlar ḫandān
Bu hīçistān-ı suflīde ġörürdüm başḫa bir 'umrān

O şīvenkār olan ḫalbmimde yoḫdu lerziş-i miḫnet
Buluḫlardan inerdı rūḫuma bir ḫande-i nezahet

Bu ḫāl şevḫ ile bir Vecdī-i şānī olup ḫaldım
Çiçeklerden çimenlerden mu'aḫḫar būseler aldım

O pīşimden ġeçen cedvel raḫīḫ-i şevḫ idi biraḫ
Eder nūş eyleyen şa'irleri bülbul gibi intāḫ

Benim de eyleyip bir ḫaḫresi efkārımı eş'ād
Bu ḫoş āyinde şi'ri irticālen eyledim inşād

Çocuklardan meleklerden kevākebden ġüzel şeyler
Cihānda her peder māder bunuñla iftiḫār eyler

¹²⁹ Fevā'id, 4. sene, 19. nüsha, s. 290.

Çocuksuz ev çiçeksiz bağa beñzer bî-leţāfetdir
Çocuksuz hāne bir virāne-i meskūn asavetdir

Neler his eylemez z oğlunu grdkce bir ādem
Olur eţvārına bağdıca rhu dembedem harem

Tenāsldr beā-yı nām u şāne başlıca alet
Bunuñ emşali pek ok var mıdır ta‘dādına hācet

Bu gn herkes birer tārīhdır ecdāddan bāhiş
azanma isteriz ‘ālemde biz de byle bir vārış

Diyorken gşuma peyk-i şabādan bir şadā geldi
O sesden alb-i mes‘de evet bir nev şafā geldi

Meğer kim teyzezādemden gneş yzl melek hāşlet
Sevimli bir oğul vermiş cihān glzārına ziynet

Gneş gārīb ufuklar penbe blbl zıll-ı meşcerde
Hdā envārı mevcā mevc idi āgş-ı mezārda

Mcevher tārīhin inşād ederken beş gzel jāle
Dşerdi reşk ile pīşimdeki bir ateşin lāle

Gş eyler iken bir başa ufuñ zıllını imha
Celāleddīnimiz oğdı ufukdan māh-ı ‘ıyd-āsā

NİYÂZ¹³⁰

(Süleymân Nesîb Beg Efendiye)

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün

Vermiş saña bir nükte-i şeffâf

Eshâr ile mezherdeki her ince güzellik

Âmâde bütün etmeğe es'âf

Her râ'îni her 'emriñi hâşişle melâ'ik

Ey sen ki tebessümlerin îşâr

Etmekde güzel pâyiña biñ hüsni mükevkeb

Diller dökülür râhıña her bâr

Tebcîl ediyorken seni bir şubh-ı mezheb

Gîsûlarıñ ettikce temevvüc

Şebbâlini açmış gibi rûhum baña karşı

Fikrimde eder gizli teheyvüc

Bir şî'r-i canân perver ezher saña karşı

Ŧur gitme güzel gözlü güzel gel

Baş kalbime geç nâz ile dîvâne ezilsin

Üstündeki fersûde emel gel

Güller gibi pâyiñdaki nükteyle(silinsin)*

*Kâfiye olmadığını bilerek bırakıyorum

¹³⁰ Fevâ'id, 4. sene, 21. nüsha, s. 290.

ELLİ SENE EVVEL¹³¹

(İsmâ'îl Raşidî Beğe)

Mef'ulü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ülün

Bu leyl-i mağmerde neşimin
Olmuşdu değil mi bize manolyalar altı
Zannım ki haṭâ etmiyorum ben
Üç yüz yedi nisân ayı sâ'at de beş altı

Bir cüy-ı hurüşân nağmekâr
Şaḡlardı o şehbâl-ı semenfâm hafîfin
Güşumda uçardı benim eş'âr
Ettikçe temevvüc o girîbân-ı laṭîfîñ

Zülfüñdeki âhenk-i siyah-fâm
Fikrimdeki sevdâlara envâr saçardı
Kalbimdeki bir gülbin-i kemnâm
Ümîd-i mezher gibi bir gönca açardı

Eylerdi baña mirvaḡa taḡrîr
Öpdükçe dehâniñdaki lerzende cemâli
Eyler gibi bir ṭâlebe tefsîr
Bir felsefe baḡsindeki bir ince me'âli

Ma'süm gönül göz saña ma'tûf
Bir şey şoruyordum saña kendimce de mübhem
Bir sır oluyordu baña mekşûf
Kalbim yine lakin olamazdı oña maḡrem

¹³¹ Fevâ'id, 4. sene, 21. nüsha, s. 341.

Şordum onu tekrār ile senden
Hayretle demişdiñ baña ey maḥẓ-ı leṭāfet
Bilmek o kadar güc mü ki benden
Şorduñ bunu al şaḳla cevābım şu muḥabbet

NĀLIŞ-İ RŪḤ¹³²

(İsmā‘īl Raşidī Beğ kardeşime)*
Mef‘ülü mefā‘ilün fe‘ülün(fā‘lun)
‘Ālem baña bir mezār sensiz
Gülmez baña nev-bahār sensiz
‘Ömrüm baña bī-mesār sensiz
Oldum yine zār zār sensiz

Sen sen söyle nedir bu derd ü şiven
Dīvāne miyim neyim ‘aceb ben?
Ḥüsnüñ baña oldu ah rehzen
Karşımda turur uyur gezerken

Rūḥumda bir ıztırāb lerzān
Fikrimde bir ıḡtırāb pirān
Kalbimde bir iktirāb giryān
Karşımda fem-i azāb ḥandān

Ey gönül gaşb eden mülk gül
Ey nūrumu söndüren emel gül
Ey fikrimi tār eden çiçek gül
Ey rūḥumu güldüren güzel gül

Göklerde bütün senin kemāliñ
Mezherde bitün senin me‘āliñ

¹³² Fevâ'id, 4. sene, 22. nüsha, s. 341.

Şahrā deryā seniñ cemāliñ
Her yerde gülümsüyor hayāliñ

Rūhumda bir infi‘āl kaldı
Senden baña bir melāl kaldı
Çārşımda bugün zılāl kaldı
Lāyık baña bir zevāl kaldı

Ādem yaşamaz cihānda eşsiz
Ezhār açamaz zemin güneşsiz
Aysız gece bir cefāyı zindān
İnsān çekemez bu hāli her ān

Fevkimdeki necm-zār muğber
Pişimdeki murğzār muğber
Ufķumdaki sengsār muğber
Çuşlar muğber nehār muğber

Gelmez bu gidişle rūha şādī
‘Ömrümce eder bu şeb temādī
Göz görmeyecek o bāmdādī
Hicrān eziyor yazık fevā’idī

Yād et o geçen zamānı yād et
Fehm et bu hazīn fiğānı şād et
Muhtazdayım evet bugün ben
Peyğām umarım gelüb geçenden

Al şakla bu şi‘r-i girye-bārī
Güş et bunu ey ihtizārī
Yād et bu solan dem-i bahārı
Çalbiñ olsun onuñ mezārı

Yād et beni sen cihānda her gün
Düşkün saña göñül ah düşkün
Senden baña eñ büyük mürüvvet
Bir kaçre şāf eşk-i rikkat

*Bu şi‘rimi hem-hiss olduğumuzu düşünerek evvelā size okudum, beğendiniz.
Onuñ için size ithāf ediyorum.

ÇARŞU-YI KÜHEN¹³³

Mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fā‘lun
Bütün ğarā‘ib-i māzī ‘imāme şalvarlar
Kenāri şırmalı çaқşır çiçekli astarlar
Gelin duvaқları nergis zemīnli entāri
Şaқāik işleme cora çedik ‘acemkārı
Yeşilli allı çorablar felekli yasdıқlar
Tulum tulum kına sürme buhūrlu rāstıқlar
Beter çocık şacı keşkül kadīfe haftānlar
Şapan cirid pala oқ yay gümüşlü kalkanlar
Bütün bu şeyler üstünde cābcā nisyān
Saḡā‘ibi oluyordu ḡazīn ḡazīn cūnbān
Teşādüfī medeniyet ḡānımla ferzendi
Girüb bu çarşıya bir gün epeyce eğlendi
ḡānım şu çevre bu uçқur şu pullu terlikler
Ve yā şu kırmızı telli libādapek dilber
-Gelin duvaқları
-Duvaқlar
-Kınamla sürmemden
Alıñ baқıñ ne güzeldir
-Büyük ḡānım benden
Küçük beḡe ḡacīyatmaz çiçekli bir şāқ şāқ

¹³³ Fevā‘id, 4. sene, 22. nüsha, s. 303.

uzān iŖi yemenim var ne incedir gel bağ
Ne sylyor nine bunlar
uzum bu mağbnlar
Bu khne Ŗeyleri ĥayliyle Ŗatmaę isterler
Cemāl ĥālī ghenle donatmağ isterler
Bu gn bizim yerimizdir Ŗu ufağ nrānī
'Evet o yerde glmser kemāl-i insānī
NaŖıl olur da dnersiņ zamān-ı māzīye
NaŖıl olur da dŖersin o gāvır-ı māĥīye
Açık iken geçelim gel Ŗu rāh-ı istikbāl
Eder bu çarŖı seniņ de ĥayālīni izlāl

Ĥānım çocukla çıkarken bu çarŖıdan velhān
Grnd gzlerine pek gārīb bir insān
Uzunca boylu mlĥem maĥf bir çehre
Olur meŖel-i gārābet o ĥāl ile dehre
nnde bir kfe meyve ederdī vāveylā
-Ne tatlı ayvalarım var Ŗu elmalar a'lā
Ĥānım ucuz veririm gel
- Aman çekil geçelim
- Bağ
- Bu 'ādetā engel
- Alıņ
- Çrk ne kadar pis
- Ĥāyır hāyır aŖlā
Bu ayvalar kılāsiędir çrk değil ĥāŖā

MŖTEREK BİR ĖAZEL¹³⁴

Fāilātn fāilātn fāilātn fāiln

Gzlerim maĥmr-ı gāmdır kalb 'aŖĥ me'vāsıdır (R.)

Dilde fermāyiŖ eden hep bir melek sevdāsıdır

¹³⁴ Fevā'id, 4. sene, 22. nsha, s. 304.

Kaatre-i eşkimde h̄ande h̄andelerse eşk-bār (M.Rıf'at)
'Alem-i 'aşkıñ bu zıdlar rāz-ı nev-peydāsıdır

Çehresinde berķ uran ol h̄ande-i nūr-ı vefā (R.)
Kaalb-i miħnet muħtehir demek müstelzim iħyāsıdır

Düşse fevcā-fevc aħterler sezā dāmenine (M.Rıf'at)
Nır-i ħüsnünü cihāniñ nüshā-i kübrāsıdır

Düşdü kaalbe nūr-ı çeşminden oñun sevdā-yı nev (R.)
Bendeki sevdā bütün sevdālarıñ aķşāmıdır

Göñlümü bir nīm nazarıyla esir etdi esir (M.Rıf'at)
Gözleri iķlīm-i ħüsnüñ şāh-ı bī-pervāsıdır

Bir ğazel yazdık bunu eslāfa taķdim eyleriz (R.)
Tarzımız tarz-ı 'atıķiñ aħsen-i ğarrāsıdır (M.Rıf'at)

ĀHENK-İ BĪ-ĶARĀR¹³⁵

(Süleymān Nazıf Beg Efendiye)

Mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fā'lun

Zamān olur ki şabāħiñ temevvüc-i rengi

Ufuķların o cenāħ-ı sefid-i bī-jengi

Kevākebiñ mehe ķarşı ħafif-i nirengi

Seħā'ibiñ o semen-riz leyl-i Erteng

İçinde bir ħazın mā'il

Eder benimle ħasbiħali

Zamān olur ki ğurūbun cemāl-i maħzūnı

Mezāhiriñ o serāb-i ħazın gülgünü

¹³⁵ Fevā'id, 4. sene, 23. nüsha, s. 383.

Şevāhıķıñ o sūkūn ĥayāl meşĥūnı
O penbe mevceli şāmiñ ĥurūş-ı mecnūnı
İçinde bir güzel çiçek
Cenāĥına şebīh pek
Sevimli şaf bir cemāl
Olur da māĥī-i melāl
Döker ĥayāle ĥande ver
Nūkāt içinde zühreler
Zamān olur ki şebistān o tār-ı ‘ummānda
Bütūn meĥāsini sā’ir ridā-yı nisyānda
Bütūn deķāyıķa medfun bu ĥūr-ı hicrānda
Mā’il-i ‘ömrümü nāţıķ bu semt-i giryānde
Zavallı bir kuşun sesi
O ‘āşıķāne beste sesi
İçinde şīvekār olan
Hevāda tārūmār olan
Küçük edālı bir maķam
Verir ĥayātıma ĥarām
Zamān olur ki bahārın sefid ezĥārı
ĥazīn ĥazīñ öpüyorken sūrūd-ı enhārı
Sūr-ı nesīm sebek-rū ĥuşūn eşcārı
Güneş uyandırıyorken perī-i eşĥārı
Uzaķda bir koyun meler
Ne dil-şıkār naĥmeler
Uçar tellāl-ı ‘āţıra
O mevce-zār şāţıra
Baķar baķar da bir çoban
Ĥaval çalar o şādımān
Bu naĥme bir mā’ildir
Mā’il bir cemāldir
Zamān olur ki ĥazāniñ fem-i raķīkinden
Cihāna ‘aks ediyorken ĥarīb bir şīven

Yavaş yavaş şoluyorken veremli bir gülşen
Bu ye'se qarşı gülerken hevā-yı berk efken
Düşer zemîr zata
Şahîka zâr miḥnete
Ağaçlarıñ leṭâfeti
Sa'âdeti
Şikeste renk u bî-ḳarâr
Ġubâr içinde nâle-kâr
Olur iken gezelim gel enîs-i ḳalem sen
Alır ġidâsını rûḥum seniñ cemâliñden
Bütün bu şeyleriñ âhenk-i bî-ḳarârında
Ġurûb u şubḥ u leyâliñ cenâḥ-zârında
O ġonca ġonca temevvüc eden güzellikler
Ki hepsi şaf u mu'teber
Zılâl-ı rûḥuma vermez seniñ ḳadar ziver
Evet ne varsa güzeldir bahâr-ı ezherde
Faḳâṭ seniñ ṭarâvetiñ
Zarâfetiñ
Feşâḥatiñ
Belâġatiñ
Bütün o ince sevimli güzelliġin nerde

ÜD¹³⁶

(Ḥamid Beg Efendiye)

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

Zemîn beyâz eliñ bu gece târ-ı üduña
Verdi enîn-i ye'sini bir ḳalb-i ḥastanıñ
Vâbestedir tekmiñi 'ulvî-i sürüduña
Muḥarriḳada deḳâiḳi ey yâr besteniñ

¹³⁶ Fevâ'id, 4. sene, 24. nüsha, s. 384.

Ahenk-i hâdişât ediyor secdeler saña
Destiñde çırpınıp turuyor nükte-i hayât
Ey sen! ‘alîl rûhumu tehzîz eden şadâ
Pîşimde nağme nağme uçar luţf-ı kâ’inât

Çal ! ‘ömr-i ‘uğde iremi giryân eden melek
Çal! Rûhum ağlasın bu güzel sesle müşterek
Öğret aynını kalbime mahrûm şivedir

Ey nağmeler alıñda uçun rûh-ı zâr mı
Rehber olup bulun baña cây-ı karar mı?
Tahtlîs eden gelsin beni ‘ömrüm gerivedir

TAHMÎS¹³⁷

(Rûh-ı Nâcîye)

Mefâ‘ilün fe‘ilâtün mefâ‘ilün fâ‘lun
Şu sâl dîde cihânıñ bu nev-bahârında
Hayât taze gülerken şükûfe-zârında
Fiğân eder gibi bir dil ki ihtizârında
Nedir o nevha şu vîrâneniñ civârında
Toğundu hâtırıma hâl-i inkisârında

Nedir o şey ki verir kalbe gizli gizli ‘azâb
Benim hayâtımı pür-hiss eder turur bî-tâb
Nükât-ı şevk mi etdi o rahne-dâr türâb
Değil garîb bulunsam müdâm mest-i harâb
Misâfirim vaţanıñ bir harâbe-zârında

O dil-şikendir eden öyle bî-karâr beni
Dem-i mesârr şebâbımda nâle-kâr beni

¹³⁷ Fevâ'id, 4. sene, 24. nüsha, s. 384.

Görür mü ‘aşkına lâyıķ o şīve-kār beni
Hevāda yapraĝa döndürdü rüzgār beni
Ĥazāna muntazırım ‘ömrümüñ bahārında

Benim cihāna vürüdüm deĝil midir bī-sūd
Eder münāzır-ı ‘alem melālımı efvūd
Göñülde lerziş-i miĥnet ĥayāt zehr-ālūd
Ederse dil yeri vardır vedā’-ı mülk vücūd
Ĝarībe yer bulunurmuş ‘adem diyārında

Ĝarīb bir emelim bī-naşīb ĝam-ĥārım
Bu ‘ömr beyhude bitmez beni ah bīzārım
Beynimde ĥande-fezādır melāl-i zehĥārım
Ķarār-yāp olamam gerçi mest-i ser-şārım
Ĥased o rinde ki āsüdedir mezārında

Zılāl içinde görünmez ümīd minhācı
Emel göñülde mışırır ne mümkün iĥrācı
Naşıl unutmalı Rıf’at o ĥasen ĝünāhı
Göñül o nev-sefer-i nūr-ṭal’atıñ Nācī
Yanar kıyāmete dek nār-ı intizārında

2.2. Fevâ'id'in Nüşa-i Güzidesi'ndeki Şiirleri

DEM-İ SEHER¹³⁸

(Ķardeşim Rāzīye)

Mef’ülü mefā’ilü mefā’ilü fe’ülün

Bir penbe Ķapı fetĥ olunur kendiĝinden
Sevdāsına ufķuñ o zaman fecr gülümser
Bir ĥādime beñzer, uyanıp cümleden erken
Destindeki şem’ayla gezer ĥāneyi yekser

¹³⁸ Fevâ'id, Nüşa-i Güzīde, Matba-ı Emri, Bursa, 1313, s. 8.

Enhârı gümüşler o zamân şubh-ı münevver
Bir hânde-i lerzende olur meşcere pirân
Şahrâ o hâzîn hânde ye velhân nâzar eyler
Yer yer açılır perde-i matemres çeşmân

Kühsârı ederken güneşin tal'atı harem
Diñler gezerim rûhumu kalbimse tekeddür
Eylere deyüp: insândaki bu zıll demâ-dem
Bir nûr-ı hâkîkat ile etmez mi tenevvür?

Gümrah beşer pîşi bütün gür-ı felâket
Hayrân gidiyor gittiği yer kendine mechûl
Kimdir olacak âdem için hâ'if ü mes'ûl
Sen söyle bu sırrı baña ey sisli tabî'at

O VAĞİTLER¹³⁹

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

Şâmit bulunurdu baña birlikde gezerken
Sevdimdi o ma'nâlı sükûtu o zamân ben
Fikrim ne kadar şâf idi âsûde yaşardım
Kalbimde fağat bir küçücük lerze tıyardım

Ekşer o zamân kırlara birlikde giderdik
Birlikde e'vet el ele tenhâda gezerdik
Tenhâlığa rağmen aña bir bahş açardım
Her hissimi her fikrimi meydâna şaçardım

Bir gündü unutmam onu inâka temenni
'Azmile hemân şî'rimi etdimdi teganni

¹³⁹ **Fevâ'id**, Nüsha-i Güzîde, Matba-ı Emri, Bursa, 1313, s. 8.

Lakin yine şāmitdi o her nağme-i nāçīz
Ağşāndaki göz yaşlarınııeyledi tehzīz

Bir sırr-ı kebūter eşer eyler idi imā
İnzārı ki etmişdi semā vūs‘ati ihyā
Bir mehd-i melek lerzişi müjgānını pūsān
Mağberde toğan bir sihr olmuş aña hayrān

Bir gündü onuñla yine biz böyle gezerken
Evvelki sukūnet süzülürken deheninden
İnmişdi benim kapıma bir darbe-i nāvek
Bir darbe ki ‘āşıklığıma eylemedik şekk

TELEHHÜF¹⁴⁰

Mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fā‘lun
Keşīf bir şeb qahrñ ‘alīl bir nūru
Perīde handeleriyle öperdi eşcārı
O sevdiğim vermekde ümīd zehhārı
Coşup coşup döküyordu melāl-ı deycūru

Hafif öksürüğünden hayāt titrerdi
Memāt ‘āşıkı lākin hayāta lāyıkdı
Evet, o ipince güzellik cihāna fā‘ikdi
Bütün meḥāsını muḥyī o mihr-i envārdı

Gülerdi şevq-ı hayātım o qalb-i pākinde
Bugün sürünmeli elbet civār-ı ḥākinde
Olup rübāb-ı serverim şikeste-i mātem

¹⁴⁰ **Fevâ'id**, Nüsha-i Güzîde, Matba-ı Emri, Bursa, 1313, s. 12.

Uyurdu alb-i hazinim vefalı albinde
O öldü gitti bugün ben alır mıyım zinde
Yaşar mı albi ölürse cihanda bir adem

RĀ'Ī¹⁴¹

Mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fā'lun
Güneş gurūba müheyyā zılāl-ı şeb yekser
Ufuqlarıñ üzerinde çemende bir adem
Şikeste reng-i hürrem pek 'alil pek muğber
Gurūba arşı oturmuş enīs-i ğam mātem

Bu bir çoban idi ol uyurdu şahrāda
Faır genç idi lakin enīs-i hürriyet
aval çalıp geziyordu sürüyle tenhāda
Bu hāl ile ediyordu hayātına rağbet

Bugün o şahib-i servet zamān-ı pīride
Faa ğāva'il-i beytiyye var canānda
Bugün koyunları görse zavallı yanında
Eder hayālini geçmiş zamānı rencide

Değerlidir geçecek gün şabāh-ı ātiden
Deyip tefekkür ederdı sükūt her yerde
Öñünde baħr vesi'in şebih idi şeklen
Ümīd zāhide hayrān kenār-ı maberde

Sükūt uyur idi taqlarda kırdı 'ummānda
Havāda çıt bile yoktu sükün her yanda
Baar idi arışırken bugünde māziye
O pīr ğaribe, ğaribde pīr-i fāniye

¹⁴¹ **Fevā'id**, Nüsha-i Güzide, Matba-ı Emri, Bursa, 1313, s. 12.

BİR KÖYDE¹⁴²

(Süleymān Nazîf Beg Efendiye)

Mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fâ'ilün

Bir kış günüydü qar yağıyordu 'ale'd-devām

Evler o bār-ı berf ile meyyāl-ı inhidām

Dehşet-res-i kulüp idi tağlardaki hevā

İnsāna devler ediyormuş gibi nidā

Bir mūr-ı siyāh renge bürünmüştü āsumān

Maşşer-i suvār maqbere dönmüştü hākdān

Eşcār sāl-ı dīdeyi kırdıkça tend-bād

Eylerdi qahr u şiddeti güyā ki iştidād

İşyār ederdı birlere biñ lāne-i harāb

Peyrev bu faşl-ı müdhişe āvāze-i garāb

Evlerde yok imiş gibi aşlā zevi-l hayāt

Olmuş gibi 'umūmuna mihmān o şeb memāt

Zulmet içinde cümlesi āzāde-i şadā

Yalnız bir evde var idi ma'lül bir ziyā

Bir ev ki dense lāyık oña tūde-i giyāh

Bir ev ki şekli şāhibiniñ hāline gevāh

Şāhib idi bu hāneye bir hasta ihtiyār

Bir hasta ki sefāleti vechinde āşikār

Sönmüş nigāhı çehresi bī-renk ü bī-mā'il

Tahrīk için vücūdunu bigāne-i mecāl

Vechinde handekār idi āşār-ı ihtizār

Sarı za'if cismine bir serdī-i mezār

Pişinde vardı hastanıñ āzürde baña

Bir kız ki naziresinden uçan lem'a hayā

Piriñ ser-sefidini oqşardı bī-qarār

Ağlar gibi semenlere bir necm-i nevbahār

¹⁴² **Fevâ'id**, Nüsha-i Güzîde, Matba-ı Emri, Bursa, 1313, s. 61.

Varken emel çiçekleri kalbinde bir zamān
Giryān bugün feminde onuñ hānde-yi hūzān
Bağdıkça ihtiyāra o ümīd zārına
Bir an görürdü rūhunu yokluk diyārına
Zirā bütün emelleri her fikr ve niyeti
Hālindeki beşāseti ātī sa‘adeti
‘Ā’id bütün bu ādeme cūyunda-i rehā
Lakin esef ki hastaya bīgānedir şifā
Mātem yağardı sis gibi pīriñ civārına
Beñzerdi o bu hāl ile dünyā mezārına
Bīçāre kız sūkūt ile mevķūf-ı intizār
Sā‘āt-ı şamt ye’s ile eyler idi güzār
Bir hayli kaldı böyle sūkūt içre ihtiyār
Etti kelāma soñra şu şüretle ibtidār

- Yavrum

- Ne var baba?

- Beni bir parça gel çevir

Hālā ışınamadım bu gece her yanım demir

Ateş de sönmek üzere biraz büyükçe yonga at

- Sen üzme kendini yaparım rāhat eyle yat

- Yatmağ mı? Ey kızım ne diyorsuñ

- Faķaķ sanā

- Bir şey mi söylemekti merāmıñ seniñ baña

- Yok yok üzülme göğsüne darlık gelir āman

- Yok yok değil kızım beni sen diñle her zamān

Mümkün değil bu rāhatı bulmağ bu hastalık

Etti za‘if kalbimiyavrum delik deşik

Yoktur cefāya kudretim artık bugün memāt

Karşımda işte bağ gülüyor düşman hayāt

- Lakin bu sözleriñ baba

-Şus diñle ah ben

Ben böyle ağlamaz idim ama ne çāre sen

Sensiñ güzel kızım beni firqatle ağlatan
Dünyāda sen kimiñle qalırñ o qahramān
Oğlum o qardeşinde vefāt etti ‘āqibet
Güyā zavallı öldü de şenlendi ahret
Gittim cihānda her yere gezdim qulaç qulaç
Gün oldu ben yatağıma girdimdi qarnı aç
Qoşdumdu hep seferlere düşmanla harb için
Ateş duman içinde erirdi benim bütün
Qalbimde ‘aşq ve şefqati rahmetli anneniñ
Fikrimde ince ince güzel sözleriñ seniñ
Düşmanla süngü süngüye yumruqla uğraşıp
Tağlar bayırlarıñ üzerinden koşup aşıp
Qan ter içinde qaldığıma vāqıf olmadan
Rūhumda parlayan o ğazā nūru şolmadan
Günler geçerdı uyquya meylim görünmeden
Pulād imiş meğer o zamān ah cān u ten
Lakin bugün azıp duruyor qalbi ıztırāb
Sensin kızım evet baña sensin veren ‘azāb
Nöbet zavallı hastayı şusdurdu nāgehān
Bī rengī memāt idi vechinde pek ‘ayān

Şarşar o eski hāl ile olmaqda hükümrān
Hiddetle kā’ināt ediyormuş gibi fiğān
Mevtiñ sükūt-ı bāridi pīşinde pīr için
Bīçāre kız du‘ā ediyorken için için
Şiddetle āh edip o elim dīde-i muhteżir
Ferzend girye bārına ‘atf eyledi nazār
Soñra ‘ilāve etti:

- Kızım geçti nöbetim

Lakin azaldı bitti şabr u tākātım

Bāk baq şu ellerim ne qadar şışti simsiyāh

Gitmek zamānı geldi kızım artık āh āh

Dünyâda kimsesiz kalırsıñ bugün saña
Eñ şoñ naşîhatım şu: şağın ‘ırzını fedâ
Etme cihân içinde kızım olma sen hağîr
Herkes desin görüpte seni şanlı fağîr
Üç yıl bu hastalıkla benim geçti günlerim
Kaldım esîr böylece tutmazdı bir yerim
Bir şey müyesser olmadı almağ kızım
- Baba
- Kimler acır gözüm saña eyvâhlar baña
Gel al kızım şu çevreyi sen şağla bir zamân
Rağmetli vâlideñ baña vermiş idi nişân
Benden bugün gülüm sanâ ancak budur çeyiz
Bir çevre eskisiyle harâb olmuş evceğiz

Bir yıl geçince kız dağı girmişti mağbere
Evden niş âne kaldı bugün tûde-i gubâr
Çevreyse intikâl ederek başka ellere
Olmuştu ‘âkıbet evde fersûde târumâr

UNUTMA¹⁴³

(Sîret Beg Efendiye)

Mefâ‘ilün fe‘ilâtün mefâ‘ilün fâ‘lun
‘Adem cenâhını girmişti ufğa kühsâra
Semâ güler gibi bir ses yağardı eşcâra
Memât uçar gibi bir zıll kaçardı sür‘atle
Gider ulurdu uzağda siyâh bir kütle

Unutma ben o zamân bir ‘alîl-i mezherde
Bütün mağāsini göçmüş garîb bir yerde
Ağaçların arasında seniñle gezmiştim
Bu ‘aşğ-ı müdhişi ben bir hazânda sezmiştim

¹⁴³ Fevâ‘id, Nüsha-i Güzîde, Matba-ı Emri, Bursa, 1313, s. 63.

Seniñ yüzüñde terahhüm benim lelim lertzân
Bütün dünyâ olurdu cemâliñe hayrân
O sisli yollar içinde gezer iken harem

Yed-i hazân dövüyorken kadîd eşcârı
Naşıl düşürdü unutma! O nağl-ı ğam-ğārı
Bahâra ağlayarak bir neşîde-yi mâtem

EDNA¹⁴⁴

(Kâyāsî-zâde Refîk Bege)

Mefâ‘ilün fe‘ilâtün mefâ‘ilün fâ‘lun

Düşünmeyim diyorum ben dedikçe her yanda
Bütün mehâsini karşımda mütebessim rahşân
Ölür de çırpınırım ben zülâl-ı hicrânda
Şimâhıma uçuşur bir temevvüc-i elhân

O şimdi gitti uzak bir maħale bârid, bir
Mesâfe var aramızda sefîd bir ateş
Şerâre-i semenîsiyle kalbi maħruktur
Yağar yağar yine kıanmaz hadîd pek serkeş

Benim o şimdi düşünmez bu hâlimi aşlâ
Taşavvur eyleyemez ki bu kalb-i ğamğārı
Ezer rehinden uçan bir melâl-i persûde
Gözüm görünce şu mâtemli qarlı kühsârı

O bilmiş olsa ki gönül esîr-i firqattir
Severdi çünkü ne varsa delîl-i vicdâne
Güzel yüzünde tebessüm kenân-ı şefkattir
Onu küçüklüğü eyler bu ‘aşka bîgâne

¹⁴⁴ **Fevâ‘id**, Nüsha-i Güzîde, Matba-ı Emri, Bursa, 1313, s. 64.

2.3. Ma‘ârif’deki Şiirleri¹⁴⁵

ÇİÇEKLERİM¹⁴⁶

Mef‘ülü mefâ‘îlü mefâ‘îlü fe‘ülün

Bir deste çiçek almış idim cümlesi hoş-bū

Bir hayli benefşe ile bir haylisi fiilya

Üç dâne sarı lâle ile dördü de şebū

Beş dâne kamelya

Bir şekl-i laṭîf eyledi peydâ o çiçekler

Külbemde bahâr olmuş idi şanki nümâyân

Bulmağa açık rûzını geldi kelebekler

Oldu buña hayrân

Ġâyet-i sürem toğrusu ezhâr-ı bahârı

Ezhâr-ı rebî‘ide güzel kızlara beñzer

Ben seyre ṭâlîp böylece ebkâr-ı bahârı

Vaktim güzâr eyler

Bir dâne alan olsa buña ḥiddet ederdim

Ġâyetle sürüdüm oña ifâde edem ben

Biñ dürlü nevâzişler ile ḥidmet ederdim

Gönlüm olarak şen

Başlardı ḳanaryam demete karşı fiğâne

Bî-çâre ḳuşum ‘âşîḳ idi ben gibi hayfâ

Ḥasretle bakıp meşcer pür-şevḳ çşhâna

Ağlardı dirîğâ

Bir hafta geçip cümlesi hep şoldu şarardı

Beyhūde yere gitdi yazık bunca emekler

¹⁴⁵ Millî Kütüphanesi, Yer numarası: 1956 SA 288.

¹⁴⁶ Ma‘ârif, Sene 3, C.6, N.136, s. 79.

Pek dilber iken hepsiniñ elvānı qarardı

Bīçāre çiçekler

-Ma'ārif-

Çiçeklerle kelekleri pek ziyāde sevmekde olduğu añlaşılın Rıf'at Beg Efendiniñ bu manzūmesi çiçek, kelek mazmūnundan hoşlanmayan bir taqım erbāb-ı şebābıñ nazār-ı diqqātini celb edecektir.

BAHĀR YAĖŪD BİR ÇİÇEK¹⁴⁷

Mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün

Bir feyz-i mesārr oldu vürūduyla bahārīñ

Ėam-dīde eşcār ve çiçekler Ėazān-dīde nihālān

Gül-geşt-i cihān tıldu sürūrile hezārīñ

Şenlendi Ėıyābān

Bir cāme-i Ėadrāya büründü yine tağlar

Emvācı çiçek perim ra'nā şu çemenzār

Vecd-āver olur dallara bir şevĖ ile çağlar

Vādīdeki enhār

Geçdi hele nice efken olan şarşar-ı sırmā

Her şeyde teceddūd oluyor dīdeye meşhūd

Feyziñ yine dūnyāyı bütün eyledi iĖyā

Ey mevsim-i behbūd

Eşcār-ı pür-ezhāre baĖıñ cümlesi dilber

Zannım yağıyor arza semādan bu çiçekler

Serkeşte-i Ėayret olarak uçmada yer yer

Rengīn kelekler

¹⁴⁷ Ma'ārif , Sene 3, C.6, N.142, s. 123.

Her şey ediyor şāni‘a kendince teşekkür
İnsān bunu görünce gelir hālet-i vecde
Eyle bu küçük ‘aql ile hallākı tefekkür
Bilāhire secde

TUḤAF BİR NAZM¹⁴⁸

Mef‘ülü fā‘ilātün fā‘ilātün fe‘ülün

Ağlar zavallı gönüm her dem o yāre karşı
Cānān gülümser eyvah feryād ü zāre karşı

Bülbül demek sezādır mevķūf derd ü ğamdır
Eylar ğurūr u şīven ol ğülzāre karşı

Şabrım tükendi bitti yoķdur mecālim aha
Etmez mi lutf u şefķat cism-i nizāre karşı

Ger rūhumu varsa muḥlaķ eylār ‘ināyet ol māh
Vuşlat sezādır elbet bu intizāre karşı

Yazdım kederli bir dem pek sade oldu nazmım
Bir şey denilmez elbet bu i‘tizāre karşı

TAḤLİDE ÇALIŞDIM¹⁴⁹

Mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün

Ġüzelsin necm-i şubḥuñ ḥānde etmek ihtimālinden
Ġüzelsin ḥāver-i pūr-renk-i ‘aşķıñ nev-hilālinden

Meḥāsin bāĝınıñ ezhār-ı ğüne-ğün reşķ etsin
Ġüzelsin nev-demīde bir ğülünñ sen renk-i ālından

¹⁴⁸ Ma‘ārif, Sene 3, C.6, N.143, s. 133.

¹⁴⁹ Ma‘ārif, Sene 3, C.6, N.143, s. 149.

Güzelsin sen muşa‘şa‘ bir şeb-i vuşlatda ey cānān
İki hasret-zede qalbiñ hafice hasbiñālınden

Güzelsin sen semā-yı lāciverdiden gehī sessiz
Tenezzül eyleyen arza şehābıñ inşi‘ālınden

Güzelsin sen nesīm-i aheste olduqca vezān-ı bahre
O dil-cū serv-i sīmīniñ habāb dürr-i mişālinden

Güzelsin bahārıñ eñ dilā bir zamānında
Küçük bir lāneden peydā sürüduñ hoş mā’ilinden

Güzelsin sen siyeh dil bir yetimiñ zevk-i dünyāya
O me’yūsāne tavrıyla nigāh-i infi‘ālınden

Güzelsin sen büyük ressāmlarıñ elvāh-ı ‘aşkından
Güzelsin şā’irleriñ şubha karşı gamlı hālinden

Güzelsin sen şevāhıqdan şahārīye revān cūyuñ
O hiss-perver o şi‘r-āmız şavt-ı inşilālınden

CÜLÜSİYYE¹⁵⁰

Mefā‘ılün mefā‘ılün mefā‘ılün mefā‘ılün

Bu gün yevm-i cülüs-i hāzret-i hāqān-ı zī-şandır
Temādī-i şekve ü şānına herkes du‘ā-hāndır

Bu gün bir ‘ıyd-ı ekberdir bütün Oşmānlılar şādān
Ne dürlü şānlı şenlikler edilse hāl-i cesbāndır

¹⁵⁰ Ma‘ārif, Sene 3, C.6, N.146, s. 155.

Cülüsiyye-i mesrūr cāvidānī verdi dünyāya
Ki ol günden beri mülkü cānāne ğıbtā-efşandır

Açıp tarīḫ-i māzīyi geçirseñ gözden eslāfi
Tezāhür eyler elbet ki gözün cümle şāhandır

Ne ‘ālī-baḫt imiş Oşmānlılarıñ böyle bir şāhā
Kul olmağla miyāhīdir demā-dem şād u ḫandandır

Ne müşğüldü cülüsundan muḫarrem ‘ilm ü fen bilmek
Bu gün nūr-ı ma‘ārifle bütün mülkü firūzandır

Muḫarrem yok idi tehīl eder taḫsīl bir Mekteb
Bu gün seyr eyleyiñ mektepleri bī-ḫadd u pāyandır

Cihānda kalmadı cāhil ne a‘mālar ne dilsizler
Felāketdir dide-gānda mazḫar en‘ām u iḫsandır

Bu maşrūfī-i luḫf ḫazret gītī-sitānīden
Değil müselleme re‘āyāde ğarīḫ-i nūr-ı ‘irfandır

Ḫülāşa neyyir-i luḫfu bırakmaz zılda bir ḫūşe
Cihānıñ şarḫ u ğarbında hemīşe ‘adli tābandır

Büyükdür padişāhım pek büyükdür şıgmıyor ‘aḫla
Celālī şevketi vāreste-i taşrīḫ ü ityandır

Ḫüdā iclālını iḫbālını müzdād ede her an
Ḫayāt mülk ü millettir bize iḫsān bizdendir

‘ĀLEM-İ HĀB¹⁵¹

Mef’ülü mefā’lū mefā’lū fe’ülün

Yād eyledim ey māh seni dün gece coşdum

Rū’yāda hayālîñ baña olmuşdu hüveydā

Tağlarda çayrılarda hayālîñle konuşdum

Maḥzūn idi şahrā

Aheste geçerdî çemenistān arasından

Bir zemzeme-i ḥüzn ü keder baḥş eyle enhār

Arz-ı nağamāt etdi nihālān arasından

Bir murğ-ı nevā-kār

Bir başqa terennüm var idi cūy-ı revānda

Şahrāda peri kızları oynar idi yer yer

Ben böyle şafā görmedim ‘ömrümde cihānda

Ey sevgili dilber

Deryā ne kadar hoş idi her mevce münevver

Sevdāmıza olmuş idi ecrām-ı nigahbān

Vaktā ki görüp girmiş idiñ beḥre berāber

Oldum sanā ḥayrān

Titriyordu şafaḫ rüyuña baḫdıḫca demā-dem

Bostānıñı gördükçe ḫamer reşk ile ey yār

Bir ebr-i siyāhı ederek sūtre-i mātem

Ağlar idi her bār

Bir būse ki aldım leb-i gülgünuña yandım

Zülfüñ daḫıdıḫ şīveler eyler iken ey māh

Bilmem ki naşıl oldu da bir sesden uyandım

Rū’yā imiş ay eyvāh

¹⁵¹ Ma‘ārif, Sene 3, C.6, N.146, s. 156.

ĠAZEL¹⁵²

Mef'ülü mefā'īlü mefā'īlü fe'ülün

Gönlüm açılır şevkim olur sevdiğim efzün
Ol dem ki olur ḥande nümāyān femiñizde

Ey siz ki beni eylediñiz beni 'aşk ile meşhün
Sevdālar uçar zann ederdim perçemiñizde

Lāyık mı dil āzarde-i cevri eylemeñiz ah
Ma'nā bulamam ben meleğim ḥiddetiñizde

Etmez mi sizi rengim 'aceb ḥālime agāh
Ḥāyfā ki müdāvim yine siz şiddetiñizde

Sevmekliğim etmez size irāş-ı tenezzül
Lāyık size bir dil bulunur kemteriñizde

Vardır size elḥāşılı gönlümde temāyül
Rıf'at bilirim olmağı çāker deriñizde

ÇOCUK¹⁵³

Müstef'ilātün müstef'ilātün müstef'ilātün müstef'ilātün

Şu tıfl-ı dilber güzel hevādan ne añlıyor ki bu rütbe ḥandān
Baķıp gülümser semāya arza eder bu ḥāli cihānı ḥayrān
Perene sā'id perenesine қоşar durur baķ çemende her-dem
Kelāle yoқdur tū cihāti ḥüdā yaratmış bu yolda ḥaram

Libāsı penbe başında tüller görünce şā'ir te'emmül eyler
Nazīre yazmaқ diler bu şī're teheyyüc eyler tegazzül eyler
Faқaţ bu şī'r belīg ü garrā kabūl eder mi nazīre heyhāt
Ne yazsa olmaz nazīr oña hīç bu işte eyler kemāl-i işbāt

¹⁵² Ma'ārif, Sene 3, C.6, N.146, s. 156.

¹⁵³ Ma'ārif, Sene 3, C.6, N.148, s. 170.

Ne hoş ilahî şu yoşma-ı ma‘şüm kulübu oşar bu tatlı sözler
‘Ukûlu pür-beht eder baqınca semāya togru o māvī gözler
Hülāşā iclāl gird-kārı olur bu kııda baqınca zāhir
Muvaffaq olmaz bu hissini resme ne rütbe ressām olursa māhir

YĀD ET¹⁵⁴

Mef‘ülü mefā‘ilün fe‘ülün

Vaqtā ki hazān gelir de eşcār
Arz etmez olur ‘uyūna ezhār
Her yeriñ hazān resīde bī-cān
Āheste kopup düşer zemīne
Hīçī-i cihānı eyler i‘lān
Āgāz ederek tıyur enīne
İşte o zamān melīl ü ğam-nāk
Sen saçlarıña büründe ey yār
Endāmıñı seyr ederken eflāk
Gel qabrime mātem ile ezhār
Yād et beni ğamlı ğamlı yād et

Vaqtā ki gelip bahār-ı dil-cū
Zī-nükhet olur cihānda her sū
Bülbüller eder sürüda ağāz
Her ğonca eder tebessüm ibrāz
Şebnemler olur çemende tābān
Bir başka şafā verir hıyābān
Çık sen de gezin çemende ey māh
Mesmū‘ıñ olursa ğamlı bir ah
Yāhūd ki saña olunca meşhūd
Bir qabr-i keder şi‘ār-i merdūd
Yād et beni ağla ağla yād et

¹⁵⁴ Ma‘ārif, Sene 3, C.6, N.148, s. 170.

VEZİNLI KĀFİYELİ BİR SÖZ¹⁵⁵

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Bir seher vaḳtiydi çıkdım seyr için şahrālara
Hilḳaten meclūbdur gönlüm benim tenhālara

Bir nihāl-i sāye-dār altında oldum cānişin
Müştekiydim ḫāl-i zārımdan talıp ḫayāllere

Nāgehān bir nūr zāhir oldu da ḫayretle ben
Tire çeşm oldum bakınca karşıki mecrālara

Ah o mecrālarda bilseñ ben neler gördüm neler
Bir sürü dilber ki beñzer saçları sevdālara

Seyre çıkmış dense lāyıkdı bütün ebkār-i ḫalid
Göremedim dünyāda beñzer ol melek sīmālara

Ravza-i firdevsi tanzīr eylemişdi her taraf
Öyle bir 'ālem ki girmez her zamān rü'yālara

'Ākıbet kuşlar çiçekler kaldı ḫūriler faḳat
Tir-i 'ālem toğunca uçdular bālālara

**Doḳtor sa'ādetli Celāl Paşa Ḥazretlerinin necl-i necībleri Mehmed Rıf'at Beg Efendi
birāderimiziñdir:**¹⁵⁶

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

Ey zāt-ı hümāyūnu bize mevhibe-i ḫaḳ

Ey 'ādil olañşāh-ı kerem-kār-i yegāne

Mevlā biliyor gelmedi gelmez yine muḫlaḳ

Mişliñ bu cihāna

¹⁵⁵ Ma'ārif, Sene 3, C.6, N.148, s. 211.

¹⁵⁶ Ma'ārif, Sene 4, C.7, N.169, s. 99.

Ey nîr-i ‘irfânı eden ‘âlemi rahşân
Kâbil mi ki evşâfiñi ta‘dâd ede insân
Ey hilâkati mâfevķ-i beşer hazret-i sul‘tân
Dünyâ saña hayrân

Hayretle sitâyişle añıp nâmiñi her bâr
Hayretle verir hayretine her kişi pâyân
Ey sevgili sulţânım ey şanlı hükümdâr
Cânlar saña kurbân

İkbâlimiziñ mebde’idir yevm-i velâdet
‘Oşmânlılara toğdu bugün mihr-i sa‘âdet
Ref’ oldu bu gün perde-i bed-renk cehâlet
Yer tutdu feţânet

Bir küre-i te’emmül edelim geçmişî hâlî
Vādî-i cehâletde idi mışf-ı ahâlî
Yağdırdı bize sür‘at-i berķıyye mişâli
Hep nûr-i kemâl

Baķ vâsıta-ı ‘ilm u hüner etdi tekeşşür
Fırşat bu zamân sa’y edelim kesbe kemâhi
Vaķtiyle naşıl eyler idik ‘ilme taķassür
Var olsun ilâhî

‘Alemlere hayret veriyor azl u zekâsı
Bir zâtına vâbeste bütün mülkü himâye
Āsâyişe maşrûf bütün şubķ u mesâsı
Yok luţfuna gâye

Ey aḥter-i iḳbāli firūzān olan ümmet
Demdir ki bütün eyleyelim ‘arż-ı meserret
Mevlā bize etmişdi bu gün çünkü ‘ināyet
Bir kân-i ‘adālet

Reşk etdirelim arza bu şeb bāğ-ı cinānı
İşār edelim göklere encüm gibi envār
Pür-renk-i leṭāfet kıla āfāk-ı cşhānı
Ḥayrān ola eşḥār

Şā‘irleri bülbül gibi olmağda nağm-kār
Eltāf ü meziyetini ta‘dād ile her dem
Biñ ṭāğ-ı zafer olmada her sūde bedīdār
‘Askerleri ḥürrem

Bir tarz-ı hoş-āyenda ile oldu şitābān
Rıf‘at ḳulu da medḥine bā-şafvet ü vicdān
Bınler yaşasın ol meh-i tābende-i ‘irfān
Ey ḥazret-i yezdān

LĀNE¹⁵⁷

Mef‘ülü mefā‘ilün fe‘ülün
Külbende ṭuran bu āşiyāne
Seyr et ne güzel ne şā‘irāne

Cūfundaki naḳra fām-ı beyza
Güyā ki şadefde şāh-dāne

Üstündeki jāle-dār güller
Beñzer üzerinde iḥtirāne

¹⁵⁷ Ma‘ârif, Sene 4, C.7, N.185, s. 233.

Nev-reste çiçekli bir nihālîñ
Ağsānı içinde pür-terāne

Bir kuş turuyor terennümātı
Uçmağda fezā-yı āsumāne

Envārı şabāh-ı pür-mesārîñ
Birlikde o gül, o kuş, o lāne

‘Aks eyleyerek derün havza
Olmuş şuda bir laṭîf ravza

Seyāhatnāme tarzında yazılmış bir manzūmeden¹⁵⁸

Mef’ülü fā’ilātü mefā’ilü fā’ilün

Yetmez mi cān şıķıntısı lāzım mı derd-i ser
Ġurbetde hastalık ne fenā şey imiş meġer
Peyġüle gir miḥnet edem yoķdu ġam-ġüsār
Kalbim şikeste, fikrim ise oldu tārūmār
Taḥrîş ederdî sīnemi her laḫza bir su’āl
Beynim cehennem ateşî, karşımda hep zılāl
Feryād ederdim ah beni yoķdur diñleyen
Taşdıķ eder bu ḫālîmi ġurbetde inleyen

Bir hafta şoñra geldi tamāmıyla tākātım
Melḫūz idi bu vech ile artık ifākātım
Aldım refīķ-i cānımı inmedi sāḫile
Ġūyā bu gösterişdi o dem mevt-i hā’ile
Āfāk ḫande ḫande bütün kā’ināt şād
Şevķim ederdî kızlara baķdıķca izdiyād
Hayret! Bu meşher-i ḫikmet āmūz-ı ḫilķate
Ta’zīmîler o ḫālîķ-ı zī-ilm ü ķudrete

¹⁵⁸ Ma’ārif, Sene 4, C.7, N.185, s. 378.

Sâkindim semâda görölmezdi bir şehâb
Pervâz ederdi meşcere murğân bî-hesâb
Derken yayıldı ufğuma bir hâl-i iğtirâb
Sis çökdü kühsâr deñiz oldu pür-ğabâb
'Aţf eyleyip nigâhımı ufuğ muğâbele
Gördüm gelir şehâbeler olmuş da kâfile
Bir kaç dakîka şoñra da şiddetli rûzgâr
Etdi bütün çiçekleri eşcârı hâksâr

Żulmet kuşatdı 'âlemi bir anda se-te-ser
Yağmur yağar hevâ ise gitdikce sert eser
İnsân kaçır karanlığa girdikce sendeler
Gökden inerdi yerlere ateşli ħandeler
Deryâ aşır sevâhili tağlarla uğraşır
Toprakları, ağaçları, ħayvânları taşır
Yerden çıkardı göklere sūzişli nâleler
Lakin inerdi yerlerde ateşli jâleler

ÇOBAN KIZ¹⁵⁹

(Me'âli Fransızcadan)

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

Düşmüş verem dedikleri 'illetle nâtüvân
On beş yaşındaki bu perî zâde kız çoban

Şolmuş bahâr-ı ħüsnüne çökmüş yazık melâl
Sönmüş o nûr-ı dîdeñe 'âşıkdı iğtirân

'Aţf eylemiş nigâhını ħürşîd-i tâli'a
Olmuşdu mencilî oña esrâr-ı âsumân

¹⁵⁹ Ma'ârif, Sene 4, C.7, N.199, s. 401.

Āfākı tağlar ile şahārīsi mütebessim
Eşcār-ı nev-demīdesi ezhārı bŭ-feşān

Şādī- nŭmŭd her yeri mesrŭr u ħande-ver
Lakin beşer değildi o ‘ālemde sākīnān

Bir şamt-ı zī-me’āl ile t̄ā’irdi ser-te-ser
Güller şaçardı göklere bir çok fereştegān

Ta’k̄īb edip sŭrŭşları vecd-i ħāl ile
Āğŭş açardı güllere ervāḥ-ı kıdsiyān

Bakdıķca kıız bu ‘āleme gördükçe onları
Bir şevķ-i ma’nevī ile olmuşdu şādmān

Nāzık şafaķ bulutları şeklinde bir melek
Bir çok çiçek demetleri üstünde nāgehān

‘Arz-ı vŭcŭd edip dedi bir tavr-ı raḥm ile
Terk et bu kŭhne arzı hemān şimdi ey civān

Geldiñ ne lezzet añladıñ āyā bu ‘ŭmrden
Ta’k̄īb eder sŭrŭrunu ekdārı her zamān

Terk et bu cāy-ı fitne fezāyı semāya gel
Gel gel ki bekliyor señi bir ‘ŭmr-i cāvidān

Bir feyz-i sermedīye ħŭdā mazḥar eylemiş
Her dem bahār olur bu mevākı‘de yok ħazān

Diñlerdi kıız bu sözleri farḥ-ı sŭrŭr ile
Tutmaķ dilerdi öyle güzel yerde āşiyān

Vaqtā ki indi mağribe mihr oldu al renk
Çıkmışdı āsumāna tebessümle kız çoban

Şafā-zāde mini mini İlhāmiye¹⁶⁰

Mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

Bir nūr-ı gönca şeklini almış da şubḥ-dem
Öpmüş geçer iken onu bir rūḥ-ı muḥterem
Ermiş o dem o goncaya bir nefḥ-i cān-nüşūr
Olmuş bu tıfl-ı ğıbṭa fezā-yı cemāl-hever

Nūr-ı bahārdır o açık māvī gözleri
Oqşar göñülleri o ğarībāne sözleri
Bir şi'r-i nev-me'al oluyor her-dem āşikār
Ettikce ḥandeye bu güzel gönca ibtidār

Mağbūt naziresi bütün ezhār u ṭā'irān
İ'lān eder sürürünü gördükce her zamān
Olsun fedā o ḥandeye envār-ı āsumān
Olsun fedā o ḥandeye elvāḥ-ı şā'irān

Etdiñ dil-i şikestemi ey yavru neş'e-yāb
Bağdıqca rüyuña gelir efkäre āb u tāb
Etsin señi muḥāfaẓa ey şi'r-i zī-ḥayāt
Ālām-ı rüz-ı merreden ah kā'ināt

¹⁶⁰ Ma'ārif, Sene 4, C.7. N.199, s. 402.

MĀL KAYADAN GEÇERKEN¹⁶¹

Mef'ülü mefā'īlü mefā'īlü fe'ülün

Ey 'arşı öpen şāhiqa-i meşcere berdüş
Ey қа' r-ı 'ademden uzanan heykel-i hāmūş
Eyler bu belāğatlı sükūtuñ beni bīhoş
Gördüm seni etdim bütün ālāmı ferāmūş

Ey şā'iri pür-neş'e eden nağmeli eşcār
Ey kıavs-ı kıuzahlar uçuran jāleli ezhār
Ey ah-ı ğarībāneyi tanzīr eden enhār
Rūhum dinliyor sizlere yār olmağı her bār

Ey mezhere ey ma'ruz-ı 'ulvī-i bekāret
Şaçmış saña zannım ki semā renk ü leṭāfet
Her yanda birer hānde bütün şı' r u şeṭāret
Bir sāfile hayret verir elbette bu hālet

Gül-rengī-i hūrşīd ile ārāste tağlar
Olmuş gibi peyrev baña kıuşlar dağı ağlar
Geçdim bu güzel yerleri sür'at ile nāçār
Lakin geliyor şa'sa'ası 'aqlıma her bār

NEŞVE-İ HAYĀT MANZŪMESİNİ TAQLİD¹⁶²

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün

Yine böyle bir geceydi nefahāt-ı rūḥ-bahşā
Nevhāt-ı 'aşq-perver bizi eyliyordu ihyā

O nedīme-i canānıñ tağılınca zülfü ḥatta
Geliyordu kıalbe sevdā ne güzel geceydi ḥayfā

¹⁶¹ Ma'ārif, Sene 4, C.7, N.201, s. 326.

¹⁶² Ma'ārif, Sene 4, C.7, N.203, s. 351.

Yine böyle bir geceydi lema‘āt-ı mäh-ı enver
Öperek şüküfe-zârı saçıyordu arza cevher

Olarak sedîr-i nâzı o zümürüdîn çemenler
Baña râzın etdi efhâm o Venüs edâlî dilber

Yine böyle bir geceydi ki görünmüyordu mähım
Olarak tıyûra peyrev uçuyordu ‘arşa âhım

O belâlî ğamlı hissim oluyor gönülde coşan
Baña rûh yağsa min-ba‘d bulamam hayât bir ân

Yine böyle bir geceydi melekûte oldu pirân
O firişte-i melâhat baña kaldı âh hicrân

Dökerek dumû‘-ı hasret ararım semâda her şeb
Görünür zalâm içinde baña yâr-ı ħande bir leb

ĠAZEL¹⁶³

Mefâ‘ilün fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün (fa‘lün)

Görünce ħüsnüñü ben bu bahâr ħâlinde
Fiğâna başladı gönülüm hezâr ħâlinde

Beni ümîde düşürdüñ güzel melek eyvâh
Revâ mı ‘aşıkı terk-i intizâr ħâlinde

O rütbe verdi ki ‘aşkıñ hayâtıma nefret
Görür bu ‘âlemi çeşmim mezâr ħâlinde

¹⁶³ Ma‘ârif, Sene 4, C.7, N.203, s. 461.

Yazık bu vaqt cevābı baña harām oldu
Görün bulur beni bī-ihtiyār hālinde

Ne sūd olur saña bilmem bu gamlı hālinde
Yetiş yetiş banā bir gam-güsār hālinde

GEÇEN GÜN GÖRDÜĞÜM¹⁶⁴

Mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

Rüyunda cilve-ger lema'atı şebābınıñ
Pür-neş'e dīdesinde bahārı bekāretiñ

Eyler bütün şafaqları lerezende hādesi
Eyler bütün şeherleri şermende hādesi

İhsān eder çiçeklere ruhsarı renk ü bü
Lāyık Venüs ederse bu endāma ser-fürü

Öpmekde şāf destini bir dāne penbe gül
Şāyān değıl mi luţfuna bilmem ki bir göñül

Mekşūf olunca sīnesi enzār-ı 'ibrete
Düşmez mi penbe-zār meşiyetde hayrete

Ey sen ki hūsn-i nādir-ül-emsāli hilkatıñ
Pek sevdi Rıf'atıñ seni pek sevdi Rıf'atıñ

KEBÜTER-İ ŞİKESTE-PER¹⁶⁵

Bir gün kıra çıkmışdım epeyce gezindikden soñra bir mezāristāna dāhil oldum:
Mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

¹⁶⁴ Ma'ārif, Sene 5, C.8, N.2, s. 21.

¹⁶⁵ Ma'ārif, Sene 5, C.8, N.4, s. 50.

Gördüm siyeh seḥāb ile pūṣīde-i kühsār
Ṭuydum fiġān-i yevm ile feryād-ı rūzgār

Bir laḥn-ı uḥrevī gibi ‘ākṣeddi ‘āleme
Mevķi‘-i delālet etmede hīçīye māteme

Her yer gönül ḥarābesi her ṭaşda ahlar
Yırtık kefen bakıyyesi şolmuş giyāhlar

Bir çok şikeste kıḥf ile esnān-ı tārūmār
Parmağ ayak kemikleri yerlerde bī-şamar

Ḥayret bu istiḥāngehe bu şaḥn-ı nekbete
Ḥürmet bu sengsāre bu vādī-i ‘ibrete

Bir serv-i sālđideniñ altında bir zamān
Ṭalmış idim tefekküre bir şavt-ı nāgehān

İķāz eyledi beni bu nīm-ḥābdan
Döndüm çıkan cenāzeye zīr-i turābdan

Ettim ḥavāle sem‘imi ḥayretle şavta ben
Ṭuydum gelir yanımdaki bir köhne ḥafreden

Çökdü o dem fevā’idime bir ḥüzn iġtirāb
Etdim kenār-i ḥafrāya ḥaşıyyetle iķtirāb

Şemşin ziyā verir gibi zulmetli bir yere
Nūr-ı nazar o ḥafreden a‘māķ-ı maķbere

Pervāz edip ṭolaşdı fenā-gāhı derbeder
Lakin bütün serā’iri bulmuşdu besteser

Temdīd edip nigāhımı gördüm şikeste-per
Bir murğ-ı nīm-mürdeyi olmağda nevha-ger

Pervāza başlıyor gibi bir rūh-ı muhterem
Rencīde bālını yere çarpardı dem-be-dem

Bağdım zavallınıñ şu muşbetli hāline
Gönlüm cevāz vermedi aşla zevāline

Tahlīs eyliyip onu bir şevk-i tām ile
Koymadı hāb-gāhıma bin ihtirām ile

İşbāb ederdi nālesi hāl-i harābını
Dāver i'āde etmedi eyvāh tābını

Hoş gelmiş olmalı oña şahrā-yı ahiret
Uçdu şikeste-bāl ile bīçāre 'ākıbet

2.4. Ma'lûmât'daki Şiirleri¹⁶⁶

BİR MANZŪMEDEN:¹⁶⁷

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

Temāşā-yı şahrārī pek dilārādır seher vaqti

Bütün āşār-ı 'ulviyyet hüveydādır seher vaqti

Neler maḥsūs olur insān mu'allādır seher vaqti

Olur mihr-i cihān-ārā nümāyān fevḳ-i hāverde

Münevverdir mükemmeldir ne varsa baḥr ile berde

Tebessümler eder zerrāt olur da nūr-ı perverde

Nümāyāndır tebessüm eylemiş şun'-ı hüdā yerde

¹⁶⁶ Millî kütüphane, Yer Numarası:1957 SB 208, 1960 SB 116.

¹⁶⁷ Ma'lûmât, Sene 1, N.42, s. 331.

Semādan hāndeler yağmış denir ezhāre bađdıķça
Gōñül müstağraķ ezvāk olur enhāra bađdıķça
Gelir vicdāna ‘ulviyyet hemān eřcāra bađdıķça
O arpışımda hayretlerim zeħħāre bađdıķça

Ėuřunuñ refrefi eyler bir ahenk-i ĥazīn icād
řanırsıñ ki belīgāne řabī‘at şi‘r eder inřād
Tuyūruñ nağmesi eyler sūrūr gūlřeni müzdād
Bu şeyler hep mu‘ālīdir eder bir řā‘iri irřād

Temeřřül eylemiş bir neş’edir baķsañ bütün eřcār
Onā bir bařķā revnaķ baħř eder üstündeki ezhār
Kūlūbe-i ķudret ĥallāķı eyler dem-be-dem iħřār
O şafiiyyet ki řaħrālar çemenler ‘arz eder her bād

NE GÜZEL¹⁶⁸

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün (fa‘lun)

Ediyor şalbe meserret iřār
Ruħunuñ rengini eyler izħār
şu siħr levħası ey meh, ne güzel!

Tarab-efzā oluyor baķ gūlřen
Bu da beñzer diyorum nağmeñe ben
Kūřlarıñ nevhası ey meh, ne güzel!

Ne güzel ĥāle getirmiş şebnem
Gūlüyor řanki řu verd-i Meryem
Gerdeniñ boynuna beñzer, ne güzel!

¹⁶⁸ Ma‘lūmāt, Sene 1, N.46, s. 361.

Sisler altında görünce güneşi
Hüsnüüñvvarsa dedim işte eşi
Şu sehâ'ib ne müzehher, ne güzel!

Ufkuñ üstündeki ebr-i seyyār
Nice sevdālara eyler izmār
Beñziyor zülfüne cānā, ne güzel!

Çıkalım seyre seniñle ey yār
Señi görsün de utansın ezhār
Güzelim bak yemm ü şaħra ne güzel!

BİR Şİ'R-İ HAZİN-İ 'AŞIKĀNE¹⁶⁹

Mef'ülü mefā'ülü fe'ülün

Sevdim seni ey gözleri maħmūr
Ey zülfü eden göñlümü deycūr
Bī-rengi-i vechimle 'ayāndır
Ol 'illet-i sevdā ki yamandır
Ey kıameti gelin gibi dilber!
Görseñ şu ħoyābānı serāser
Açsam saña be rāzımı ey māh!
Etsem seni ben ħālime āgāh

Şehbāl oluyor göñlüme sevdā
Uçmağ diliyor nezdiñe her bār
Bak ħālime bak ħālime ħayfā!
Raħm et baña raħm et baña ey yār!
Ey göñlümü bāzıca eden māh!
Gel oyna faқаt kızma yazık ah!
Sermest olurum ħandelerinden

¹⁶⁹ **Ma'lûmât**, Sene 1, N.48, s. 371.

Farz et beni sen bendeleriñden
Gel vaşla sezā kı1 beni güldür
İsterseñ eğer soñrada öldür

Sensiñ baña her yerde hüveydā
Rü'yāda ve hülyāda da Һatta
Gitsem farezā kırlara tenhā
Şaħrādaki ezħār-i mülevven
Envār-i kevākeble müzeyyen
Her ğonca eder nāziñi ĩmā
Bülbüller ise naĝmeñi ğūyā
Her şey señi söyler baña cānā
Sensiñ edecek göñlümü ihyā
Ben söyleyeyim derdimi Һayfā.

VEZİNLİ QĀFİYELİ BİR SÖZ¹⁷⁰

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Bir seħer vaĝtiydi çıĝdım seyr için şaħrālara
Hilĝaten meclübdur göñlüm benim tenhālara

Bir nihāl-i sāye-dār altında oldum cānişin
Müştekiydım ĝāl-i zārımdan Һalıp Һayāllere

Nāĝehān bir nūr zāħir oldu da Һayretle ben
Tire çeşm oldum baĝınca ĝarşiki mecrālara

Ah o mecrālarda bilseñ ben neler gördüm neler
Bir sürü dilber ki beñzer şaĝları sevdālara

¹⁷⁰ Ma'lûmât, Sene 1, N.61, s. 267.

Seyre çıkmış dense lāyıkdı bütün ebkār-i ḥalid
Göremedim dünyāda beñzer ol melek sīmālara

Ravza-i firdevsi tanzīr eylemişdi her taraf
Öyle bir ‘ālem ki girmez her zamān rŭ’yālara

‘Āķıbet kuşlar çiçekler kaldı ḥūrīler faķať
Tīr-i ‘ālem toĝunca uçdular bālālara

FİLİZİNDEN KOPARILMIŞ BİR ÇİÇEK¹⁷¹

Fe‘ilātŭn mefā‘ilŭn fe‘ilŭn (fa‘lun)

Ķudretiñ baķ şu zŭhre-i terine
İhtizāz-ı ĝarām perverine

Ne güzel arz-ı ibtisām ediyor
Bir perī şanki nŭŝ-ı cām ediyor

Bir melek şanki ḥāb-gāhında
Jaleler parlıyor niĝāhında

Bu ne renk-i nażar-firīb ya Rab
Bu ne vaż’-ı feraḥ-fezā-yı tarab

Ṭal‘atı mehtābı añdırıyor
Dilde feyz-i nevīn uyandırıyor

Yapraĝında nedir o şekl-i zarīf
Ṭuruşunda nedir o ḥŭzn-i laťif

Diyor ŝanki nuťķ-ı ḥāli ile
O leťāfet-fŭzŭd maķāli ile

¹⁷¹ **Ma‘lŭmāt**, Sene 1, N.61, s. 249.

Neye kıydıñ ‘āceb bañā söyle
Şallanırken dalımda neş’e ile

Seviyorsun beni faķaķ ne demek
Böyle pejmürde dil-fikār etmek

Şoñra bir de kıyın kıyın baķmaķ
Ağlamak feylesofluk añlatmaķ

Қudretiñ ben bedī‘a-zārı idim
Melekūtda füyüz-dāri idim

Beni şoldurduñ ah dest-i beşer
Bu da mı yoķsa hūkm-i sū-yi ķader

Ne ķadar tatlı arz-ı hāl ediyor
Bu teesşür zebānı lāl ediyor

Bu çiçek rūhumuñ ğıdāsı benim
Buña meczūb bütün kuvā-yı benim

Nice bu feyz-i aķdesiyyetdir
Hüsni muţlāk hayāl-i hikmetdir

Rūy-i zerdūzi añdırır veremi
Ağlatır manzarı gözü ķalemi

Bu çiçek maţla‘-ı me‘ālidir
Bu çiçek levh-i fikr-i ‘ālidir

Bu çiçek ‘aşkın sefālesidir
Sebeb-i izdiyād nālesidir

BİR PİR-İ MUṬĀLİ¹⁷²

Mef'ülü fe'ilâtün

Etmiş dimāğa te'sîr

Efzāyiş-i tetabbu'

Yok bunda bir taşannu'

Bu en sevimli vaḳti

Pîşinde bir mücelled

Oḡ neş'e-i mü'ebbed

El cebheye dayanmış

Gözler kitāba nāzır

Ya Rab ne hoş menāzır

Görmüş bu cism-i nermîn

Seksen bahārı amma

Hiç bıkmıyor o ḫālā

Titretti varsa anı

Yād-ı dem-i güzeşte

Bir ah çekdi işte

Bir laḫzâcık düşündü

Şoñra o vech-i tábân

Oldu besîm ü şādân

Evvelki ah-ı dildüz

Serdî-i bād-ı gamdır

Gerd-reh-i 'ademdir

¹⁷² Ma'lûmât, Sene 2, N.75, s. 547.

Eñ soñra o tebessüm
Feyz-i beķā eşerdir
Bir incilā-yı terdir

2.5. Mekteb'teki Şiirleri¹⁷³

TERĀNE-İ BAHĀR¹⁷⁴

Mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

Semā, zemīn, çemen, buķār baķıñ ne rütbe-i ābdār
Şükūfeler güler, bütün gönüller oldu neşve-dār

Ħayāt-ı cāvidān iner bu ħākdāne nūr ile
Çıķār semāya rūĦlar, kuşlar uçar sürūr ile

Derim: semā meşīme-i ħayāl zī-mā'ildir
Bulut tebaĦĦur eylemiş cemāl-i pūr-kemāldir!

Bahār, o dilber-i nihān ki ħüsñü olmuş āşikār
Eder şadā-yı ħandesi bütün cihānı bī-ķarār

Bu jāleli şükūfeler bütün onuñ cevāhiri
Ki ğibta-keş eder kemāli cevherī-i māhiri

Şaçıp da pīş-i nazireye diyor o daĦt pūr-vaķār
- Evet, benim bahār, o dilber-i ferīd ü zī-yesār

Beşer ħayātı añlıyor bütün dei bahārda
Bulur şafā-yı sermedī leyālde, nehārda

Bulur ğidā-yı rūĦunu terāne-i hezārda
Görür mā'il-i şi'rini perī-i murġzārda

¹⁷³ Millî Kütüphane, Yer numarası: 1957 SB 2.

¹⁷⁴ **Mekteb**, Sene 4, N.37, s. 578.

Ṭuyar fiġān-ı albini adā-yı murġzārda
alır mı dilde derd ü ġam bahar-ı pür-mesārda?

Ṭulū‘-ı necm-i ubḥ ile cibāl olur ġarī-i nūr
Feā-fe hazīn ile gezer gibi perī-i hūr

Eder nesīm-i dil-ġüā iekleri öpüp mürür
Eder bu ev ikmāle ḥüdā-yı lem yezel-i ġurūr

Beer, düer zemīn-i ‘acze bā-kemāl-i iḥtirām
Olur o ḥāl vecd ile fū‘ad u rūḥu pür-ġarām

u‘ā‘ı mihr-i ġāribiñ ufuda lāle-zār olur
Nesīm-i ḥo-vezān ile yazı ki tārmar olur

Dalar cihān sükūnete ġöñülde nāle-kār olur
Uar ḥayāl o dem alām iinde bī-arār olur

Düer zemīne ‘āıbet fiġān ki pür-ġubār olur¹⁷⁵

Derūndur readāre ‘aks edince māhtāb
ebīḥ eb-eraġ olur o aḥreler ki bī-ḥesāb

Gehī uar sükūn ile olur hevāda ü‘le-ver
Gehī iner olur emende lerzelerle cilve-ger

Semā ġüler, eri ġüler nesīm eser, hezār öter
ġüzel ḥülāa pek ġüzel bahārda eb ü seḥer

¹⁷⁵ Metinde bu mısranın devamında bir dize daha olması gerekirken eksiktir.

3. NESİRLERİ

3.1. Fevâ'id'deki Nesirleri

İFÂDE-İ MAHŞÛŞA¹⁷⁶

'Âlem maḥbû'âtda sebḳ eden ḥıdemât-ı fevḳalâ'de zamîme-i aḥrâ olmak fikr-i ḥamiyyetḳârânesiyle Fevâ'idiñ şeklen ve mecmâen bir şüret-i müstaḥsineye ifrâgını taşmîm eyleyen kitâbî-i ğayûr-ı Emrî Efendi risâlenin kısım-ı edebîsince de ba'zı ta'dîlât icrâ etmek üzere faḳîri (muḥarrir-i edebî) intihâb eyledi.

Ben de iḳtidârsızlığımı bildiğim ḥâlde mücerred edebiyâta olan büyük büyük ḥürmetlerime ḳarşı küçücük bir ḥidmet gösterebilirim zannıyla ḳabulde tereddüt eylemedim.

Müvaffaḳiyetimi Cenâb-ı Ḥaḳdan temenni ile bu bâbda bir iki söz söylemek istiyorum. Ya'ni ḫarz-ı 'atîk ile ḫarz-ı cedîdi şu yolda muḥâkeme ederim:

Edebiyât bir ḳavmiñ kürûr-i a'sâr ile iktisâb eylediği teraḳḳiyât-ı medeniyeniñ derecât-ı muḫtelifesine göre te'essüs eyler.

Mişâl olarak şanâyi'-i nefîseniñ mühr-i tıfûliyeti olan mışr ḳadîm edebiyâtını ele alacak olursak mes'ele 'arz-ı dîdâr-ı ḫaḳîḳat eyler.

Ma'lumdur ki mışr-ı şanâyi'-i nefîsemi eñ ḳadîm olmaḳla beraber nezâket-i fikriye noḳta-yı naḫarından edyân-ı sâ'ire şanâyi'-i nefîsesine tefriḳ edememiştir. Bu kâre sebeb her ḳavmiñ şanâyi'-i nefîsesi iḳlimleriniñ leḫâfet âb u hevâsı nisbetinde teraḳḳi-pezîr olur ḫükümet felsefiyesidir.

Çünkü her ḳavm efrâdınıñ cümle-i 'aşabiyesi muḫâḫ bulunduḡu hevânıñ taḫt-ı te'sîrinde ḳalarak ya teraḳḳi eder veya bir noḳtada şabit ḳalmıyor. İşte bu ḫaḳîḳate mebnîdir ki Mışr-ı şanâyi'-i nefîsesi Yunanistana geḫtiği zaman orada fevḳalâ'de teraḳḳi göstermese ve ḳavimden ḳavme seyr ile Avrupa ahâlisine intihâl eylediği zaman her beş kısımında ya'nî şî'r, resm, mûsîḳı, mi'mârlık, heykeltraşlıkda bugün bizi ser-be-ceyb-i ḫayret eden mertebe-i mükemmeliyete şu'üd eylemiştir. Bizde de böyle olmasa!

¹⁷⁶ Fevâ'id, 4. sene, 1. nüsha, s. 2.

Edebiyatımız kendi fikrimize kendi hissimize muvafık bir şürette zühür etmişken ba'zı şiire çeşmān kudemā bizce ma'lūm olmayan bir fikr-i ġarā'ib Yunanistana kapıların hayālātınıñ ġarābeti leṭā'ifine tefriḡ eyleyen 'Acem edebiyātına gūyā naşş-ı ḡāṭi' imiş gibi dört elle şarılmışlar ve hayfā ki 'Acem-i 'ālem edebiyātınıñ birer neyyir-i raḡşānı olan ba'zı ḡaşā'id-i 'ulviyedeki:

Büzürk ūst ki ber ḡāk hemḡü sāye-i ebr

Çinān-reved ki dil-i mur-rā neyāzāred¹⁷⁷

gibi ḡakimāne sözleri terk ile:

Diraḡthāy-ı bār-ver ḡü ūstürān bār ber

Hemī zi-püşt-i yek-diger keşide şāf-ı ḡaṭārḡā¹⁷⁸

veya:

Dü zūlf-i müşk bār o be-çeşm-i eşk-bār-i men

Çü çeşme-i ki enderūn şinā kūnend mār-hā¹⁷⁹

Gibi insanı edebiyāta ikrāḡ ettirecek iğrenç hayālleri iḡtidāya ḡalkışarak elmāslı incili zūmrüdlü yāḡūtlu saġarlardan maḡbūblardan desti desti raḡıllardan şarāblardan bayıla bayıla baḡş etmişler.

Zehī tensīb-i ḡaḡiḡāt ber-endāzāne!

Her biri bir 'ālim edib itlāḡına şāyān olan o fāzıl zātları böyle mekrde maḡbūḡ vādilerde idare-i kelāma sevk eden sebep 'acabā ne gibi bir sebebdir?

Bu bu ḡaḡiḡatleri bizden evvel keşf eyleyen Nedīm:

"Erbāb-ı diliñ ekserisi civāna meftūn oldu. Şu'arā-yı zamān biker olduğu için şi'rlerinde tāze maẓmūn ḡullanmıyorlar. Sözleriyle mu'āşırını tenḡid etmek istemiş ve faḡat:

(Meydāndan ḡaber şordum dedi ol gözleri āḡū)

Lā-edrī

¹⁷⁷ Büyük insan, topraġın üzerinden geḡen buludun gölgesi gibidir, öyle geḡerki karıncayı bile incitmez.

¹⁷⁸ Meyve dolu ağaḡlar birbirinin arkasında dizilmiş yük taşıyan develere benzer (kervan gibidir).

¹⁷⁹ Onun mis gibi kokan ve yüzünün iki yanından sarkan saçları benim ağlar gözümde, pınarın içinde süzülen yılanlar gibidir.

Gibi bî- edebâne sözlerden vazgeçilmediğini görerek hâh ve nâ-hâh o tarzda hâme-rân olmağa mecbûriyet hissetmişdi.

Çudret ‘ilmiyeleri telsîm-kerde-i şeyh u şâbb cihân olan kudemâ-yı edebâ tarz-ı ‘Acemâne mahşûş şivesiyle edebiyât, ahlâk, târîhe da’ir eser te’lif etmek zahmetini ihtiyâr buyursalardı edebiyât-ı ‘Osmâniye bugünkü mertebe-i kemâlinden kat kat yükselirdi.

Çudemânîñ bu huşûştaki musâmağaları toğrusu hõşa gider şeylerden değildir. İşte şu sözlerden anlaşılır ki edebiyât-cedîde ya’nî edebiyât-ı şahihâ tarafdârânî kudemânîñ kudret-i ‘ilmiyelerini inkâr gibi bir hadd-i nâ-şinâşlıkda bulunmayarak hayâllerini taklîde tenezzül göstermez ve ma‘mâfih:

“ Görmeden mecnûnlarıñ şahrâdaki cem‘iyyetin

Sevdiğim meşk-i nigâr eylerdiñ âhûlarla sen”

Nedîm

veya

“Biñ cân olaydı kâşkî ben dil-i şikestede

Tâ her biriyle bir kez olaydım fedâ saña”

Fuzûlî

Beyitleri gibi bir Türk şâ‘irine yakışır şivelerle tanzîm eyledikleri âşâr-ı laîfeye karşı kemâl-ı şevk ile serfûrû bedre-i ihtirâm olurlar. Edebiyat-ı cedîde tarafdârânî şî‘r-i ‘Osmânî nâmını ba‘zı zann bâttalları gibi şanâ‘i-yi kelâmîden müberrâ olarak inşâd edilen vezinli kâfiyeli sözlerle değil şanâ‘i-yi kelâmîñin cümlesini ihtivâ etmekle beraber hayâlette teşbihâtında terâkkiyatında leţâfet nezâhat metânet görülen aşâr-ı pür-güzîdeyi verir.

Şu temhîd etmeden (Fevâ’id risâlesini tarz-ı ‘atîka dâ’ir eserler kabûl edilmeyecek) gibi bir fikr çıkarılmasın.

Hâriçten gelecek âşârîñ kâffesini kabûl ile ‘alî merâtibihim neşr ve faķaķ hâ hâbîde mazmûn olanlarını tenkîd edeceğiz.

Âdâb-ı münâzara dâhîlinde tenkîd-i âşâr zann edersem fenâ bir meslek değildir. Bundan ma‘adâ risâlemiziñ edebiyât kısmını (Mahfûzât-ı Edebiye) ser-levhasıyla üdebâ-yı

hâzıramızın ba‘zı âşâr-ı ‘âliyesini derc edeceğiz ki risâleniñ bir senelik cildi arasında böyle bir Münteħabât bulunması her hâlde fâ’ideden hâlî değıldir.

Bâķī (Fevâ’id) risâlesini bu ana kadar eşerleriyle tezyîn eden üdebâ-yı kirâmın kemâfissâbık himmetlerini niyâz ile hâtm-i maķâl eylerim.

CEVĀB¹⁸⁰

Hâķķ-ı nâçizânemde gösterilen teveccüh değıerimden ķat ķat ziyâdedir. Binâ’en ‘aleyh bunu bir tâziyâne-i teşvīķ telâķķi eder ve bu bâbda cevâb‘ale-l cevâb olarak bir iki söz söylemek isterim.

Bendeñizin bahş etmek istediğim şey edebiyât-ı ‘atīķanıñ şanâyi’-i kelâmiye veya ‘ilm-i lügate ‘â’id kısımları değıl hayâle te‘allak eden cihetidir. Bu hâlde şanâyi’-i mezkûreden uzun uzadıya bahş ile sözü etñâbed düşürmekte ne ma’nâ var.

Mesâ’il-i mezkûrede yed-i tûlâ şâhibi olduğıunuz añlaşıyor. Bundan ayrıca bahş ederseñiz istifâdemizi muħib olacağı cihetle tabi’î teşekkür ederim.

(Göz) elfazı tırurken (çeşm) demekte ne ma’nâ var? Sözüne gelince, bu söz her müntesib-i edebî benim gibi hayretten hayrete düşürüyor. İnşâf buyurulsun! Bir (göz)le ne yapabilirim? Mevzu‘ vardır ki (göz) ta‘biri bir beyti veya bir kıt‘ada bî-tezyîn eyler. Faķât yine mevzu‘ vardır ki orada (çeşm) yerine (göz) demek şî’riñ letâfetini maħv eder.

Emîn oluñuz ki lisân-ı Türkî ‘Arabî ve Fârisî lafızlarını terk ile kendi kendini süslemeye muķtedir değıldir. Bugün ‘Arabî ve Fârisî lafızlarını isti‘mâl etmeksizin bir güzel veya bir bahâr levħası taşvîr ve tavşîfe muķtedir olacaķ varsa aşlâ!

Lisânımızın bu noķta-ı nazardan olan ihtiyâcâtı devletimiziñ hîn-ı te’essüsünde nazâr-ı diķķate alacaķ şeylerdendi.

Binâberîn edebiyât-ı ‘Oşmâniye bugünkü mertebe-i memdühıyete vâşıl olduķtan soñra onu tekrar azup bozup Türkçe yazmağı çalışmaķ şahş-ı vâhidiñ değıl iķtidârı hatta şalâhiyeti hâricindedir.

Bu gibi mesâ’il-i mühimme ile uğraşmaķ için bir encümen-i dânişe ihtiyâcımız vardır. Zât-ı ‘âli-i kerimâneleri edebiyât-ı cedîde tarafdarânınıñ eslâf haķķındaki

¹⁸⁰ Fevâ’id, 4. sene, 3. nüsha, s. 40.

tenkîdlerini şâyân-ı tenkîd görerek (Bir şan‘atın hüsni ü kubhunu temyîz o şan‘atta bir üstâd-ı kâmil olmağa mütevaqqıf değildir. Meşelâ bir minârenin eğri olduğunu görmek için muṭlaḳâ minâre ustası olmaḳ lâzım gelmez.) diyorsunuz.

Bu da olduḳça ğarîb bir kıyâs evet bir minârenin eğriliğini herkes görür lakin ma‘rifet yalnız o eğriliği görmek deḡil eğrilik haḳḳında bir müṭâla‘a beyân etmektir.

Bunuñ için de bir fenden bir şan‘attan behremend olmaḳ iḳtizâ eder. Bunuñ bir şâ‘irin mâhir bir ressâmın mükemmel bir mûsikî-şinâsın şî‘rinde levhasında noṭasında yañlış bulmaḳ tenkîd etmek için yalnız çeşm âşinâlık yâḥût kulaḳ ṭolgunluğu kifâyet etmez.

Bir şî‘r, bir levḫa, bir noṭadaki noḳşânları görmek zan-ı ‘âlileri gibi ḳoca bir minârenin eğriliğini görmek ḳabîlinden deḡildir. O şan‘atlara ‘â’id aşârdaki noḳşânları görmek evvel emirde zevḳ-ı selîm şâhibi olmağa ikinci derecede ustanın bilmeḡe üçüncü derecede o şan‘ata intisâbı bulunmağa dördüncü derecede de ḡâyet ḥurdebîn yaradılmağa mütevaqqıfdır.

Gelelim şadede,

Fevâ’id risâlesini okuyanlarca daḡı ma‘lûm olacaḡı vecihle bendeñiz o ifâdede eslâfı taḫḳîr etmek gibi sezâvâr tekdîr bir ḫafîf meşreblik göstermek şöyle ṭursun fazîletleri cihetiyle her ḫâlde şâyân-ı ḥürmet ü tevḳîr olduklarından baḡş ve sâlifiz-zikr tarz-ı maḳbûḫâ haḳḳında gösterdikleri ta‘aşşub seyvi’atından olmaḳ üzere edebiyât-ı ‘Osmâniyenin bugünkü mertebeye gelinceye ḳadar epeyce güçlüḡe teşâdüf ettiğini meydâna ḳomaḳ istemiştım. Yine de fikirdeyim. Zât-ı ‘âlî-i fâzılâneleri o sözlerden eslâf haḳḳında bir taḫḳîr-i mâ’ili istiḫrâc ile ḳuluñuzu oḳşaya oḳşaya istiyorsanız ve müṭâla‘a-i ‘âcizenâmin ‘adem-i şuḫte mişâl olarak (O zamânın modası öyle imiş de öyle yazılmışlar bu cihetle ma‘zûrdurlar.) diyorsunuz.

Ma‘lûm-ı ‘âlîñiz moda nev‘-i beşerin şarf-ı ihtiyâcât-ı cesimâniyesine ta‘alluḳ eder bir şey olduğundan bir ḳanûna ‘arz-ı inḳıyâd eder gibi efrâd-ı beşer modaya mecbûrî olarak teb‘iyyet edemez. Bu şırf arzû u hevâ’iye tâbi‘dir.

Meşelâ efendimizle bendeñize bu senenin modası berehne-ser gezmektir. Deseler ḳabûl eder mi? Elbette etmeyiz.

Etmediğimiz hâlde de bizi o modayı taklîde cebr eder bir kuvvet bulunamaz. Re'yimizde muhtâr kalırız.

(‘Örf ve ‘âdet beldeye ri‘âyet etmişler.) sözünde bendeñize pek muğlak pek mu‘aqqad görünüyor.

Zan-ı ‘âlîleri gibi kudemâ ‘örf ve ‘âdet beldeye tâbi‘ olmuş olsalardı (Tazarru‘ât Sinân Pâşâ) vesâ’ir buña mümâşil Türklüğe Türklere yakışır şürette yazılmış olan aşâr bir güzîdeniñ revîş ifâdesini taklîd eylemeleri lâzım gelirdi.

Hâl buña elde bulunan dîvâneler bunuñ âksini işbât ediyor. Ya’nî ‘Acemleriñ ‘örf ve ‘âdetlerine tâbi‘ olduklarını gösteriyor. Hülâşa modanıñ lisân hakkında pek te’sîri olamaz zannındayım. Birinci şukkkâ ya’nî tezyînat-ı cismâniyeye nazara herkesiñ istediği modayı taklîde şalâhiyeti olabilir. Faqâţ öyle ahlâk-ı milliyemize menâfîbir lisân modasını taklîdde ısrâr ile bir kıvmiñ lisânını bozarcasına ta‘aşşublar gösteriş olan kudemâyâ (lisân hüşüşunda müsâmağa etmişler) demek hıtağ değildir zannındayım.

Yine tekrar edeyim. Biz o fazîletleri değerli zâtlarıñ aşârını yalnız şanâyi‘-i kelâmiye öğrenmek için okumağâ muhtâcız. Bu ma‘lûm faqâţ hayâlât ‘acîbelerini taklîd ile neşrimizde: (mezbur tûde-i mezbeleden bir kabza hâk alıp kef ü dest mübârekile mâlîde ve derhâl bir kaç dâne küfe sâhte ve derûn kâseye endâhte edip) gibi ğarîbler ve şi‘rimizde dağlı lâlelerden yakâsı yırtık güllerden feleğe beñzer nilüferlerden kıl kadar billurdan yılan gibi saçlardan serv kadar uzun (gül-ı beyâbânı gibi) büylardan kılıç kaşlardan ok gibi kirpiklerden hançer gibi ğamzelerden benefşe veyâhüd zümrüd gibi bıyıklardan şu kenârında bitmiş çemen gibi şakallardan hiç yok ağızlardan tuzlu dudaklardan kıyu gibi çeñe çukurlarından üzerlerine pamuk yapışmış iğrenç yaralardan sihirbâz kalemlerden batmânla şarâb içer sarhoşlardan tımârhânededen boşanmış gibi soğaklarda göğsünü döğen ‘âşıklardan bir dilberiñ saçına tarağ olmuş parça parça gönüllerden bahş ile şi‘r yazmak demeğe hayâ ederiz. Hâtîme-i maqâl olmak üzere ‘an-ıl-ğıyâb şâyân görüldüğüm tevcihât-ı üstâdâneniñ temâdisini temenni ile hatm-ı maqâl eylerim.

L'ESCRİME¹⁸¹

MAÇ TA'LİMİ

Ta'dād etdiğim sevdākardan biri de maç ta'limidir. 'Avārız-ı bedeniyyeye karşı kendimi maçla müdāfā'a ediyorum. Sāyesinde bu kadar yazı yazmağa muvaffak olduğum o muhteren maç için satḥī bir kaç söz söylemekle iktifā edeceğim.

Ben bu maça 1822'de i'lān-ı aşk etdim. 1891 senesine kadar devām eden bu muhabbetim altun düğünlerine müsteḥakdır.

Evet, bugün yine o aşk-ı kavīye binā'en silāh-ḥāneme giderek kemāl-i şevk on, on iki daḳıka kadar maç ta'limi yaparım. Bu vazīfemi ikmāl ile yazı-ḥāneme, bir fa'āliyet, bir mesrūriyyetle çıkararak işe başlarım. Bugün kalem tutmağa muvaffak oluşum maç tutmaḳdan bir gün vāz geçmediğimdendir.

La lecture a haute voix

Bülend-avāz ile kırā'at

Şu küçük müdevver kürsi-i ḥiṭābet encümen-i ma'ārif maḥşūşdur.

Resmī ictimā'iler zamānında a'zādān beri oraya çıkarak ahāliye şāyān-ı ehemmiyyet cālib-i ḥayret nuṭḳlar irād eyler.

İfādemi muḳarrerı şaffetile orada pek çok def'a arz-ı vücūd eylemek şerefine nā'il oldum.

A'zā-yı şavtiyye için eñ mükemmel eñ şihḥī jimnāstik intikād-ı āşār için eñ güzel vāsıta bülend-āvāz ile kırā'atdır. 'Ale-l-ḥuşuş encümen-i ma'ārif Sorbon Fransız mektebi gibi büyük salonlarda keşretli sām'iyin ḥuzūrunda icrā edilecek olursa muḳarrerde bir mesrūriyyet-i 'azīme verir ki bunuñ derecesi ancak tecrübe ile ta'yin edebilir.

Size ehemmiyetli iki mişāl arz edeyim.

Bunlardan biri naḳl, diğeri de bir ḥāṭıra-i zātiyyedir. İşte naḳl:

Mösyö Fortil isminde bir genc adam ba'zı dersler vermekle geçinirdi. Faḳat ḥançeresiniñ nezāket-i ḥalkıyesi kendisini ekşer vakitler şan'atını icrādān men' ederdi. Fransa ḥükümeti mümāileyhī mektebine edebiyāt mu'allimi ta'yin eyledi. Bu me'mūriyyet

¹⁸¹ Fevâ'id, 4. sene, 11. nüsha, s. 168.

zavallı genc için ‘âdetâ Fransa mârâşâliniñ bir tâziyânesi hükümünü aldı. Bu büyük mektebde edebiyât mu‘allimliği ne müşkil vazîfe za‘if hânçeresi buña mani‘!

O zamân bir ihtiyâr doğtor mûmâileyh:

“Kabûl ediñiz dostum! Kabûl ediñiz bu vazîfe siziñ için mûcib-i selâmetdir. Günde üç def‘a büyük bir şalonda yüksek şadâ ile ders tekrîr ediñiz. Cenûbun hevâsı hânçereñizi kuvvetlendirir.” dedi.

Delikanlı dođtoruñ bu teklîfini kabûl ile şifâ-yab ve bir kaç vaķit soñra mekteb-i mezkûre nâzır oldu.

İşte hâtıra-i zâtiye:

1870 eylûlüne muşâdif çarışıklık daye’sine iştirâķ, müdâfâ‘ları ‘adâdine dâhil olmak üzere Paris’e ‘avdet eyledim. Faķaķ te’essüf ederim ki on beş gün devâm eden tecâribim netîcesinde silâh isti‘mâl ve hasta-hânelerdeki ‘askeri hidmetkâr onun vezâifine iştirâķ iktidârımıñ fevķinde bulunduğunu añlayarak fevķ-al-ħad me’yûs oldum. Kendimi, işleri sâde söz söylemekden ‘ibâret olan sebek-mağzân gürûhundan ‘add ediyordum. Teşekkür olunur ki bu hâl çok devâm etmedi.

Bir gün Ma‘ârif Nâzırı Jül Simonuñ ahlâķ-ı ahâliyi i‘lâ maķşadıyla eylûlden beri kapalı kâlan tiyatrolarıñ tekrâr küşâdına (Komedî Fransız)ıñ mükemmel ahlâķ numûneleri göstermesine ve teşrîn-i evveliñ on sekizinci şabâhı tiyatroda bir añlatı icrâ edilerek bu añlatıyı bir konferans ta‘ķib eylemesine ķârâr verdiğini haber aldım.

Konferans vazîfesi baña tevcîh edişdi. Kemâl-i hâşişle kabûl eyledim. Ne olduğumu şaşırđım. Konferansa zemin olmak üzere “eşnâ-yı muhâşarada ğidâ-yı ahlâķ” bahşini intihâb ederek şu yolda söze başladım. Madam ve mösyöler:

Bulduğumuz şu hengâme eşnâsında şüphesizdir ki vücûdu ğidâlandırmaķ kadar müfid bir şey yokdur. Faķaķ rûhu ğidâlandırmaķ mâdesi bundan aşığı kalmaz. Eğer haķîķati arayacaķ olursak vücûdumuzuñ el-ħâletü hazîhi o kadar mezâhime uğramadığını añlarız. Vücûdumuz mu‘ayyinâtını buluyor. Faķaķ rûhumuz perhîzde. Evet onu teselli edecek, himâye eyleyecek şeylere karşı perhîzde bî-çâre bî-ħavf, ye’s, fütür lerze-nâķ ediyor, iftirâķ cerîhalar açıyor. O da bir yaralı.

Evet yaralı! Paris şehriniñ her köşesinde nîm-mürde yıkılıp kâlan mecrûhlardan hiç farkı yokdur. Bu nev‘ yaralılarla mâlî olmadık bir hâne bulamazsıñız.

Huzūruñuzda ğayret, emniyyet zevāl-pezir olan kuvvet-i ma‘neviye gibi levāzım-ı rūhāniyenin fıkdānını bādī olan esbābı arayacağım mezra‘a-i refāhda kalan ümīd-i hoşelerini, filizlerini toplayarak bir demet yapacağım o demetle hasta ğıdālandıracağım.

Emīn oluñuz ki ğıdā-yı rūh mes‘elesı pek mühimdir ğıdā-yı rūh ğıdā-yı beden demektir. Metānet-i ahlākiyye bir devā-yı dil-küşādır. Şāhib-i kalb bir adamın ekl eylediği çerezin bir ziyāfet it‘amesine rüçhāni vardır. Kuru ekmekten mā‘adā bir şey’e mālİK olmadığıñız zamānlar o nān-pārenin üzerine bir az ğayret koyarak ekl ederseniz şüphesiz ğıdāñızı te‘mīn eyler. ‘Ahd-ı cedīddeki (ekmek mu‘cizesi)ni der-hātır ediniz.

Bilmiş oluñuz ki bu mu‘cize yalnız İncile Mesīhe maşşūş değildir. Bu gibi havārık kalbi hissiyāt-ı vaṭaniyye, imān ile meşhūn olan her ferdiñ gösterebileceği şeylerdendir.

Üç ekmekten üç biñ ekmek, beş balıktan beş biñ balık çıkarmak haşşasına, haşā’ili mezkūreyi hā’iz bulunan her ferd mālİkdir.

Lamartin, Len Kolen, Jül Favri gibi ecile etrāflarında bulunan ahāliyi rūhī sözlerle ğıdālandırmışlardır. O ahāli de İncilde zikr edilen efrād gibi toparak ‘avdet eylemiştir.

Öyle ise emniyyet, ümīd gibi yegāne menba‘-ı ğıdādan çokca isti‘māle çalışalım. Hamd olsun henüz ğıdā-yı bedeniyyemizi taḫsīm edecek derecede değiliz. Binā’en ‘aleyh arzu buyurulursa ğıdā-yı fikrimizi taḫsīm edelim.

Derhāl yazılıp bir tarz-ı emniyyet-baḫsa ile okunān bu nuṭk netāyic hissine huşūle getirdi. Mecrūhlara maşşūş i‘āne bilenlerinin her biri 3600 franğa çıktı.

O günün aḫşamı bir çok ahāli gelerek belediye dā’irelerinde, hasta-hānelerde, tiyatrolarda, tarab-hānelerde hāşılāti mecrūhine ‘ā’id olmak üzere nuṭk irād etmemi ricā eylediler. Cümlesini ḳabūl etdim ve bülend-āvāz ile ḳırā’at sāyesinde sevgili vaṭanım pārsa olan dinimi biraz edāya muvaffāḳ olabildim. İşte bu kadar.

İksir mümed hayātımın tertīb-nāmesini istemişsiniz. Ben size beni tedāvi eden beş hekimin nāmını gönderiyorum. Eger bu yazdığım şāḫifeler müşterilerini tezyīd ederse o müşterilere ḳarşı ne büyük bir ḫidmet etmiş olurum.

BİZ DEKĀDĀNLAR¹⁸²

(Birāder-i muḥteremim Süleymān Nesīb Beg Efendiye)

Şabāḥ gazetesiñiñ bundan bir kaç hafta muḳāddem intişār eden nüsha-i fevḳal‘ādesinde ‘uṭūfetlü Aḥmed Midḥāt Efendi Ḥāzretleriniñ (Dekādānlar) ‘unvānlı bir maḳālesini okumuştum. O makāle beni epeyce düşündürdü. Çünkü Midḥāt Efendinin, çünkü pek ṭoḡru söylemekle meşḥūr, büyük bir muḥārririmiziñ maḥşūl-i fikri idi.

Evet! Böyle ehemmiyetli bir mes‘eleye dā‘ir yazılan o maḳāleyi bir kaç def‘a müṭāla‘a ettim. Aradıḡım ḥaḳıḳate teşādūf edemeyince bu ḥāli kem-beḍa‘alığıma ‘aṭf ile maḳāle-i mezkūre ḥaḳḳındaki fikrinizi şormuş ve bu bābdaki müṭāla‘añızıñ (Burūsa) idārehānesinden yine o fikr-i ḥamiyyetle neşr edilecek olan nüsha-i maḥşūşiyeye maḳāle şeklinde ihdā buyurulmasını niyāz eylemişim.

Ricāmı ḳabūl ederek münderacātı mahz-ı ḥaḳıḳat olmaḳ üzere bir maḳāleyi de değersizliğime bakmayarak nām-ı ‘ācizāneme hediye etmek gibi bir ‘ulūvcenāb gösterdiñiz. Teşekkūr ederim.

Deḳāik bī-nān-ı edeb nezdinde ma‘lūm olacaḡı vecihle maḳāleñizi o silsile-i feşāḥati teşḳil eden ḥaḳāik-i münevvere ‘umūm müntesibīn-i edibiñ fikrine feyz verdi.

Oḳuyanlar bu böyledir! Böyle olmaḳ lāzım gelir dediler. Faḳat maḳāleñiziñ birinde evet yālñız bir yerinde ḳāfiyelerimiz için şiddetlice bir fikr bir müṭāla‘a beyān buyurursuñuz ki ‘afv-ı ‘ālīñiz maḡrūran bunu evvelcede söylemişim. Ma‘māfih o fikriñiz benim ṭoḡru telāḳḳi etmemeliğime ḥ ḥaṭı‘a-dār olamaz. Bugün henüz yürümeye başlayan edebiyātımız için bir vāşıṭa-ı terāḳḳi olması aḡlebdir.

Biliyorsuñuz yā bu ḳāfiye mes‘elesine dā‘ir üstād-ı muḥterem ‘uṭūfetlü Ekrem Beg Efendi Ḥāzretleri olanca fazīlet ve meziyyetleriyle ṭabi‘-i selīmlerinde meknūz olan olanca cevāhir-i ‘irfānlarıyla ārasta bulunmaḳ üzere bir kaç maḳāle-i nefīse yazmış ve ḥatta bir dānesi de (Ma‘ārif) risāle-i mevḳūte-i edebiyesine hediye etmişlerdi.

O maḳāle pek ḥurdebīnāne yazılmış iken ne ḳadar ḥaḳsız ta‘rīzlere uğradı. O ḥaḳıḳat ziyālarına ḳārşı göz yumdular. Öyle deḡildir dediler. O mes‘eleye ḥālā ḥal olunmamış nazarıyla bakıyorlar. Ne ḳadar keḳ-bīnlik?

¹⁸² Fevā‘id, 4. sene, 12. nüsha, s. 186.

Üstād-ı muhterem Ekrem Beg Efendi Hâzretleri kâfiyeniñ şi‘rimizde vücūdundan ve faķaķ o ķadar kuyūd altında bulunması lüzūmundan bahş ediyorlar ki en tođru müţāla‘a da budur.

Evvelce söyledim yā bundan biraz bahş lüzūm görüyorum. Çünkü nām-ı ‘ācizāneme hediye edilen (Deķādānlar) mektūbuna cevāb olmak üzere Tercümān-ı Hāķīķāt ğazetesinde okuduđum satırlar hāķķında da ‘ācizāne beyān ũali‘a etmeye o bahş dāhil olmak için söze buradan başlamađa lüzūm hiss ediyorum.

Kāfiye hepimiziñ bildiği gibi, bir beyti teşķil eden efā‘ıl ve tefā‘ılden mütehaşşıl āhenk mükemmel ve mütemmī veyā daha toğrusu bir çok fikirleri birbirine bađlamaķ için icād edilmiş bir nev‘ rabıyeden ‘ibārettir. Faķaķ bu rabıyeyi isti‘māl için o ķadar muğlak o ķadar mu‘ķād kâ‘ideler icād olunmuş ki āhenk-i ħissimiz o kâ‘idelere taţbīķa bağlanınca taţbī‘liğinden çıkıyor. ũa‘ıf lerzīde bir şekil alıyor. Hülāşa bir perīşāniye uğrayarak mahv oluyor.

Evet vezin kâfiye ta‘bīr olunan bu iki despotiķ kâ‘ide taĥvile uğramadıķca ĥayātımıza tercümān olmak mümkün değildir. Bunu olanca kuvvetle taşdıķ ediyorum.

Bir kere şi‘ri düşünelim. Şi‘r nedir? Şi‘r āşār-ı taţbī‘iyeden birine karşı yāĥūd bir ĥüzn, meserret neticesi olarak ĥalbimizde uyanan ĥayāt-ı muĥtelifeden mürekkeb bir āhenk değil mi?

Öyle olduđu ĥâlde ĥalbimizdeki bedāyi‘-i taţbī‘iyedeki ahengi taķlıde niçün çalışmayalım? Bilirsiñiz ki bir şeyden me‘yūs olarak ađladıđımız memnūn, mesrūr olarak geldiđimiz vaķit o me‘yūsiyet ıķırıkķları o mesrūriyet ĥandeleri pek āhenk yekseneķolarak zuhūr etmez. Hıķķıra hıķķıra, feryād ede ede, göđüs geçire geçire ađlarız. ũahķāha parlada parlada, tebessüm ede ede, göz yaşı dōke dōke güleriz.

Yāĥūd şuraya Gökdereye bir ķulaķ verelim diñleyelim burasını belki nazār-ı i‘tibāre almamışsıñızdır. Faķaķ diñleyelim... Baķıñız Keşiş tađınıñ ķarlı yaylalarından, tepelerinden eriyerek ķoca ķoca tađlarıñ eteklerini dōkerek Gökdere değirmenleri önünden geçen şu cūy-ı ĥurūşān şu söđūd ađāçları yeñi yeñi yeşillenmeye başlayan şu çalıķķlar ötede dereniñ tā iķ tarafında evlādlarıñ yüzünü güneşten ķışķanan nineler gibi yekdiğerini ķucaķlayarak çemenleriñ tarāvetini muĥāfaza eyleyen şu ađāçların zıll-ı ĥazārat-i neşāta şığınarak feryād eden ķuşları bir kere diñleyelim. Bunlar ne güzel bir āhenk ĥāşıl ediyor. O ķadar laţif rūĥ-nevāz bir āhenk ki gönülleri hemān ķanatlanıp uçarak

bir h ale getiriyor. R h o  henk ‘um m -i  ab ’i ile bir m n sebet peyd  ediyor, seviyor. Seviyor da acı acı fery da başlıyor.  h işte o fery dı herkese  uyurma   in o dediği iz lis na iştiy cımız pek şar dirdir.

şimdi bu  hengi teşk l eden şad ları  maşdarına m r ca‘atla cinslerini birer birer gözden geçirirsek k fiyeni  m beynini epeyce a larız. Evvelce G kdereden geçen şuyu nazar-ı tadk ke alalım. O şudan h şıl olan şad -ı m beynini epeyce a larız.

Evvelce G kdereden geçen şuyu nazar-ı tedk ka alalım. O şudan h şıl olan şad -yı nev’ d ve cinsince beyenlerinde hiçbir fark olmayan bir çok  atrelerden yapraklardan m teh şıl refrefe  alılardaki cıyırtı ‘aynı kuvve-i enb tiye ile v c d bulan ağ  lardan zuh r eyliyor. Bunların hepsi bir araya gelince r humuzu guş eden o  henk-i la if h şıl oluyor. H l böyle iken raşş n, giry n, h ndan, raşş n ve daha bilmem nelerle iki ‘ad t ni un ta fiye edilemiyor? ‘Acab   henksiz mi oluyor? Bil’akis hiç fark edilemiyor. Böyle k fiyeler sem’e hoş gelse de nazar beğenmez diyenlere  arşı k fiyeni  göze olan te’şir-i şekli si şırf bir te’şir-i مادیدرک bu te’şiri  r h ile o  adar m n sebeti olamaz. R hu yalnız te’şir-i ma’nev si (Veya ta’b r-i  oğru ise) te’şir-i sem ’isi besler demekten  ekinmeyiz.

Yine tekr r edeyim. Bizi e  ziy de m te’eşşir eden m dem ki  henk-i  ab ’idir onu ta lid etmeye  uyduğumuz gördüğümüz gibi yazmağa mecb ruz. ‘ lm-ul kav fi denilen mecm ’a-i gar ’ibe ba aca  olursa  hişsimizi hiçbir va it ta’r f edemeyiz. Bizi irş d edecek bed yi’-i  ab ’iyedir.

İşte  ardeşim k fiyeni  şi’rimizde l z muna bu vechle k ni’yim. (k fiyeni  lütfu sem’a ‘ ’iddir.) nazariyesi her zem n ve zam nda d st r-ı ha ı attır.

şimdi gelelim r h-ı mes’eleye:

Midhat Efendi H zretlerini  (De ad nlar)ına cev b yazma ızı ric  ettiğimden  layı cidden m te’essifim onu size yazdırma daki ma şadım z t-ı ‘ li iz gibi edebiy t-ı ‘Oşm niye ve garbiyeyi epeyce tedk k etmiş bir z ti  Midhat Efendiye  arşı bey n-ı m t la’a eylemesi ve  deb -yı s ’ireimizden birini  de o m t la’a ha ı ında fa at tafşilen m da k k ne bir cev b vermesiyle pek mühim olan şu mes’eleni  hal ve faşl edilmesi fikri hamiyyetk r nesine mebn  idi.

Deķādānlardan birkaçınıñ ismine “Decadantisme, Synbolisme”ye dā’ir yine o tarz-ı taħrīr (Deķādāniye) ile mafşalca bir hikāye naql ederek esās bahşe dā’ir pek za’if bir fikr ile eski müdde’ālarını mışrāne tekrār buyurdular.

Evvelā şunu arz edeyim ki biz kendilerinden senbolizm, deķādānizm pozitivizm ve daha bilmem ne gibi mesleklerin tarihçesini istemiyorduk. O meslekleri biz de kendileri kadar biliyoruz. Farz-ı muhāl olarak bilmemiş olsaķ meslek-i mezkūre haķķında Fransızca yazılmış birçoķ eşer vardır. Onlara mürāca’atla müşğūlümüzü hal edebiliriz. Bu huşuşda kendilerine ihtiyācımız yokdur.

Elbette diķķat etmişsinizdir, Efendi Hāzretleri maķāleñizi kendi gazetelerine naql eyledikleri şırada bālāsına (kaşdım ma’lūmāt-fürüşlük değil bu maķāleyi yazışım ıslāh-ı lisān ile uğraşanlara bir zemīn hāzırlamaķdı.) diyorlar ki bu kavillerini de pek muęlaķ buluyorum.

Bir hey’et-i ictimā’iyenin lisānını taşhīhe kaķkışmaķ o kadar kolay olamaz zannındayım. Hikāyecilik değil bir lisān ıslāhından bahş olunuyor. Düşünölsün!

Kaķabil-i inkār olmayan haķāyık dandır ki ‘ulūm-ı fūnūnuñ teraķķisi, tekāmölü tenķīd sāyesindedir.

Evet bizde ma’nāsı henüz mübhem olan (tenķīd) ile teraķķī eyler. Faķāt bu gibi mesā’il-i mühime ü mu’zile haķķında yürödülecek tenķīdler hatta böyleler kendilerini öyle bir vazīfe ile mükellef zan etseler bile (Deķādānlar mes’elesinde olduğu gibi) ğarābetden ğarābete düşmekten kurtulamazlar.

Elde bulunan aşār-ı edebiyemiz diķķātle tetebu’ edilecek olursa fī-zamāninā bu mes’eleden bahşe şalāhiyetdār üç zāt-ı muhterem görölür ki bunlarda üstādım muhterem ‘uţūfetlü Ekrem ‘uţūfetlü ‘Abdülhaķ Hāmīd sa’ādetlü Sa’īd sa’ādetlü Zihnī Beg Efendiler hazır ettiler.

Bu zatlarıñ aşārı nazar-ı diķķāte alınacaķ olursa ıslāh-ı lisāndan bahşe şalāhiyetleri gün gibi zāhir olur. Çünkü onların eşerlerinde, Midhad Efendi Hāzretleriniñ henüz on yedi yaşında hayret, fellāh, mellāh nāmlarıyla yazup Kırk Anbārıñ bir gözüne atıverdikleri aşārda görölen (Gecenıñ nısf-ıl-leyli) (Göz-hāne) (Kat ender kaķ) (Gün-be-gün) (envā’-ı dürlü) (Avrupa’iye) (Deķādāniye) ve ile-l-aħre gibi küçük küçük çocuklarımızıñ yapmaķdan çekindikleri ğalaţāt görölmez.

Hem hepsi de bir meslek şāhibidir. Öyle değil mi kardeşim? Ne hācet Efendi Hāzretleriniñ her eşerinde hatta cevāb ‘ale-l-cevāb olmak üzere yazdıkları maķāledeki şarf ve naḥv ḥaṭāları deķādānizm , faķaṭ ğarīb bir deķādānizm değil de nedir? Bunlar Ḥalid Ziyā Beg Efendiniñ o ḥāriķa-i fiṭratıñ (Māvī ve Siyāh) ‘unvān ile meydān-ı edebī tezyīn buyurduķları eşerde Tevfīķ Fikret, ‘Alī Nādir, Cenāb Şehābeddin Beg Efendiler Hāzrātınıñ eşerlerinde görülen deķādānizme miķyas olabilir mi?

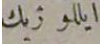
‘Uşşākī-zāde Ḥalid Ziyā Beg Efendi Hāzretleriniñ Māvī ve Siyāhında farezā: (Lambanıñ kırmızı ābajorundan düşen bir şakızıñ gümrāh siyāh saçları üzerinde uçuşurdu.) gibi bir cümle okuduğumu taḥaṭṭur ediyorum ki bunu sā’ir görenler: Bir ziyā uçuşur mu? Bu yañlıştır. Buradaki (ş) iştirāk içindir. (uçuyor) demeliydi, diyorlar. Evet pek ṭoĝru faķaṭ eminim ki Ḥalid Ziyā Beg Efendi Hāzretleri (uçuşuyordu) ta‘bīriniñ māhiyyetini bilerek bırakmışlardır. Çünkü o ma‘hūd uçmaķ maşdarını isti‘māl eyleselerdi ta‘rīf ettikleri ziyā her müntesib-i edebiñ her zevķ-i selīm şāhibiniñ gözlerini kamaşdıracak kadar laṭif bir şüretde cilve-ger olamazdı. ‘Ādetā mülḥam meşḥum bir ķazıñ pervāza yeltenişine nazīr olurdu.

Māba‘dı var.

BİZ DEĶĀDĀNLAR (Māba‘d u ḥitām)¹⁸³

Deķādānizmiñ bu gibi daķıķalarını zevķ-i selīm şāhibi olanlar taķdīr eyler. Geçelim. Efendi Hāzretleri makāleñiziñ Edmun Ğongor ile jul Ğongora ‘ā’id kısmı ḥaķķında (Ğongorlar Fransa edebiyatına pek büyük ḥidmetler etmiş iki birāder, faķaṭ deķādān değildir.) me’ālli bir müṭāla‘a serd ediyorlar ki, bu fikirleri de sā’irleri ķadar keķ-bīnānedir.

Böyle bir ta‘rize hedef olmak için ğongorları deķādān olarak göstermeñiz lāzım gelirdi. Ḥāl bu ki siz öyle demiyorsunuz. Midḥat Efendi Hāzretleriniñ daḥi taķdīr buyurduķları vecihle lisān içinde bir lisāna iḥtiyācdan baḥş etmek daha ṭoĝrusu (Lisan-ı edeb başķa lisān-ı ‘avām başķadır.) Demek istediğiniñ şırada o iki ‘ālī ḥilķat birāderi mişāl olarak zikr ediyorsunuz.

Bu ta‘rīzleri okuduķça ḥayretten ḥayrete düştüm. Lisān içinde bir lisāna iḥtiyācımız der-kārdır. Evet lisan-ı edeb başķa lisān-ı ‘avām başķadır.

¹⁸³ Fevā’id, 4. sene, 13. nüsha, s. 196.

Faḫaṭ ba‘zı ḥissiyāt-ı ‘ulviye vardır ki onların ta‘rifi lisān-ı ‘avām şöyle ḫursun, hatta lisān-ı edebimizle bile mümkün olamıyor. Nāzım, muḫarrir bunuñ fevḫinde bir lisān aramağa mecbūr olur. Ḥayāl ḥāne-i fikrinden gülşen-sarāy edebe ṭoĝru nāzān nāzān ḫırāmān olmağa başlayan zāde-i edebī bir başka kisvede laṭif zaṛif bir şūrette göstermek için bir çok libāsa mūrāca‘at ediyor. Pāzār-ı kühendeki emni‘a-i fersūdeden başlayarak eñ cedīd şeylere baş vuruyor, bunlardan hiç biriniñ o ḫasen mecrada yaḫışmadığını görerek taḫarrīde devām ediyor ve nihāyet uşul ve ‘ādetimize göre ĝarīb faḫaṭ zāde-i ḫayālını tezyīn için pek muşīb bir cāme bulup giydiriyor.

Ya‘nī fikrini bir vasf terkibi izāfi bunlarıñ maḫlūbu veyā şūr-ı aḫirle ifāde edemeyerek kendine maḫşūş bir lisān kendine maḫşūş bir ḫā‘ide içinde mecbūriyet his ediyor. Öyle yazıyor yazdığı eşerde fevḫal-maṭlūb bir ḫasen iḫrāz eyliyor. Benāberīn parlak ‘ālī ḫaḫīki bir fikri ihtivā eyleyen vaşfi aşāfi bir terkibiñ ḫā‘idesiz olmasıyla bir manzūmeniñ bir neşiriñ kā‘id edilmesi neden icāb eyliyor. Eĝer maḫşad çocuk uyancağı gibi kelimelerle uğraşmaḫtan ‘ibāret olsaydı bu iddi‘ā ḫabūl edilebilirdi. Ḥābukı iş öyle deĝil.

Bir şī‘r bir neşir okuyan adamıñ rūḫu onlarda kendine maḫşūş bir ĝidā arıyor. İstedini bulunca maşdarını nazār-ı diḫḫāte almak ḫāṭırına bile gelmiyor.

Şu ḫāle nazaran deḫādāntizm lisān-ı ‘avāma nazaran elzem olan lisān-ı edebiniñ mükemmel ve mütemmimi oluyor.

Belki ḫāṭırınızdadır bir aḫşam Tevfik Fikret ve Cenāb Şehābeddīn Beg Efendiler ḫazrātınıñ āşārından olmak üzere “Uḫde-i Ḥayāt” “Riyāḫ-ı Leyāl” nāmlarıyla ma‘nūn iki manzūme-i ĝarrā okumuştuk. Ah! Onlar ne idi? Bize neler ilhām etti! Vicdānımızda neler hiss ettik? Ya o “Riyāḫ-ı Leyāl” ? bütūn meḫāsin-i kā‘inātı överek bir çok bahār-ı ḫayātıñ siyāḫ siyāḫ şarı şarı şaçlarını okşayarak bir vādi-i mechūle ṭoĝru uçup giden o rayiḫa-ı mu‘aṭṭarıñ āhenk-i dil-pezīrine fonograflar ḫadar noḫşānsız bir ḫudretle naḫl eden o manzūme bizi naşıl düşündürdü. ‘ādetā ĝaşy-ı muṭlak ḫāline geldik deĝil mi ḫardeşciĝim?

Her zevḫ-i selīm şāḫibiyle beraber bizi de vāyedār-ı ‘ulviyyāt eyleyen o iki eşer-i bālā-ter deḫādāntıñ deĝil mi idi?

Taḫarri-i ḫaḫiḫatte ḫilḫat-i ḫalbleri ile ḫassās ḫible-nümālar ḫadar meyyāl lerziş olan bu iki genç faziletli meziyyetli üstād o iki manzūmeyi yazmağa ḫoyulduĝu zamān hiç şūphe etmem ki evvelce, lisān-ı ‘avām soñra da lisān-ı edebe mūrāca‘at etmiş. Faḫaṭ

kalblerini şıka şıka kıpırmağa çalışan hissi bu iki üslup ile ifade edemeyeceklerini anlayarak dekadantizme müraca'at için bir lüzüm-i şedit hiss etmişler. Göñüllerini halka bu vecihle açmışlardır.

Bu zātlañ yazdığı kırk anbar müdürünüñ (Dekadantıñ!) nāmıyla tehzil etmek istediği manzümeleri biraz evvel söylediğim vecihle zevk-i selim şāhibleriniñ 'umūmu anladi, tebcil etti. Övdi başına koydu.

Bu sırada zevk –i selimden mahrum mürde-i tab'i köhne -fürüş bir kaç kişiniñ (anlaşlamıyor!) demesi şırf kendi noşānlarını i'lāndan 'ibaret kalmaz mı?

Lisān içinde bir lisāne ihtiyācımızı işbāta delil olmak üzere Hāmid Beg Efendiniñ o dāhī-i şī'riñ (Mağber) neden şu:

Pişimde bu secde-gāh-ı tevḥid
'Aklımda şükük dilde ümmid
Fevkimde liķā-yı sermediyyet
Zirimde fenā-yı ādemiyet
Ḥaqtan dilerim ḥayāt-ı cāvīd
Eyler beni seng ü ḥāk tehdīd
İnsāna derim fenā muḥakḳak
Rūḥum heyacānla der ki: teb'id

Ger yoksa beşerde bir meziyet?
Var zannı niçin verir meşiyet?
Ey kabır gelir bañā sükūtuñ
Taqriri o ḥayy-i lā-yemūtuñ
Ey sırr-ı nühüfte-i hüviyyet
Çekmek mi naşibimiz eziyyet?
Bunda ebedi görüp de şamtıñ
Densin mi bu ḥāle sermediyyet?

Bir başkā ḥayāt müstedildir
Maḥv olmaz o rūḥ müntakıldır
Her şeyde bir inķılābdır bu

Ya rûh nedir beķā bulur o?
Bir sırr-ı muhîṭ ü müstaķildir
Bir emr-i muhāl ü muh̄temeldir
Ol sırrı bilen o zātdır ki
Esrārına zātı müstemildir.

Parça-ı ‘ālī bir vicdānıñ ‘ālī vicdānlara karşı bir feryādıdır ki efendi ḥazretleriniñ iddi‘aları vecihle bunu herkes añlayamaz!

Māba‘dı var.

BİZ DEĖĖADĖANLAR (Māba‘d ü ḥitām) ¹⁸⁴

Şimdi düşünölsün, ‘ulvī bir vicdānıñ şāf bir fikriñ maḥşöli olan şü manzöme ki şırf mütefennin daķıķa-şinās ḥikmet ve edeb bir fırķa-ı beşeriye için yazılmışdır. Mümkün olup da kemāl-il-ilḥāḥ ile tavşkiye edile gelen lisān-ı ‘avāma nakl olunsa, ṭabaķa-ı ‘avāmı teşķil eden eşḥāş bundan ne añlar? Kemāl-i ḥayretle ṭurup diñlemekten başķa ne yapar?

Onlara lisān-ı ‘avāmile:

Aķşam olur güneş geķer ovadan

Gel dalında bülböl öter yuvadan

gibi ‘āmiyāne şeyler söylemeli ki añlasınlar, lezzet bulsunlar.

İşte şü sözlerden añlaşılacağı vecihle lisān-ı edeb ile lisān-ı ‘avām beyninde ḥāyli fark vardır. Ya‘nī lisān-ı edeb ile yazılacak şeyler başķa, lisān-ı ‘avām ile ifāde olunabilecek şeylerde başķadır.

Her Fransız (HuĖo)yı her Alman (Göte)yı her İngiliz (Şekspir)i añlar. Ḥükm-i nā-muşṭbeti Midḥat Efendi Ḥazretleriniñ taşdıķlarına rağmen tekzīb ederim.

Fransızlarıñ HuĖoyu Almanlarıñ Göteyi İngilizleriñ Şekspiri añlamaları ya‘nī Ėavāmız-ı hissiyelerine iştirak etmesi nasıl mümkün olabilir? Her Fransız, her Alman, her İngiliz diye Ėarşonlara arabacılarā kadar teşmīl edilen ma‘na şināsılık iddi‘ası her ḥavşala-ı idrāke şığar şeylerden değildir.

Bu iddi‘āyı taşdıķ etmek ya‘nī her Ėarşonu, her arabacıyı HuĖolarıñ seviye-i kemālince eş‘ād eylemek ķadar keķ-bīnlik göstermek ‘aķıllara ḥayret verecek şeylerdendir.

¹⁸⁴ **Fevā’id**, 4. sene, 14. nüsha, s. 213.

İsimleri zīver hāfıza-ı enām olan o dāhīlerinñ eşerleri öyle kolayca añlaşılır şeylerden şeylerden olaydı her Fransızın, her Almanın, her İngilizin Hugo, Göte, Şekspir olması lāzım gelirdi. Hālbuki bunlar ‘aşırılarında yegāne olarak zūhūr etmiş dehāndandır. Evet, dāhī-i şehīr Viķtor Huģonuñ:

Laisse-moi non-ogriffe sombre

Bouche horrible oterture!

Ödeuil!

Pourquoi te glisses tudans

Lombre

Par les lents de mon cerceuil?

ķıt‘asıyla başlayan (şu ter) (Sous terre) ‘unvānlı manzūmesi yāhūt Lamartiniñ:

Toi, donele monde encore ignore

le vrais nom

Esprit mysterieux mortel, ange

ou demon

Qui quetu sois, Byron bon

ou fatal genie

mısrā‘larıyla başlayan (lum) (L.homme) şi‘rini¹⁸⁵ Dümafiziñ Ladamev Ķamelyasını bulvārlardan birinde müşteri bekleyen arabacıardan birine veriñiz. Görürsünüz ki ħarīf, edīb-i ħakīmimizin iddi‘ā buyurduğı vecihle bilā-sehv okur. İsterseñiz bir taħlīl şarfī, naħvīde yapar.

Birinci manzūmedeki ħaķāik-i hissiye felsefiyeyi añlayamaz.

İkincisini okuduğdan soñra Lamartin Bayronu ne ħadar seviyormuş, ne güzel bir medħiye yazmış. Marģarīt Götete olmamalıydı der.

Şimdi buña Huģoyu Dumafizi añladı taķdır etdi mi denilir? Bir eşeri añlamak ki taķdır etmek demektir. Bu da ancak o eşeriñ tarīħ, aħlāk, felsefe gibi büyük büyük noķta-i nazarlardan muħākeme etmekle ta‘yīn eyler. Yine tekrar edeyim:

¹⁸⁵ Bu kıyās elsine-i sāire edebiyātına ķābil-i taṭbīķ olduğıuçun hepsinden ayrı ayrı bahşse lüzüm görmedik.

* Bu şi‘ri Lord Bayron için yazılmışdır.

Bu zātların āşārını añlamak onların hiss ettiği gördüğü şeyleri hiss edecek, görecek şüretde yaradılmağā şāniyen büyük bir taḥşil görmeğe mütevaķıfdir. Mütāla‘āt-ı ‘ācizāneme nihāyet vermeden şunu da arz edeyim:

Midḥāt Efendi Ḥāzretleri bir mes’eleniñ toğrulugu eğriliği ḥaķķında mütāla‘a beyān etmek vazıfesini herem resīd-kāne taḥşış buyuraraq: “Süleymān Nesīb Beg Efendi oğlumuz ğālibā pek genc bulunmalıdır. On beş sene evvelki mübāḥiş eśnāsında pek çocuk bulunmalıdır.” k̄aydıyla pek ğarīb bir şüretde netīcelenen ma‘hūd mübāḥiş-i edebiyeyi der ḥātır etdirmek istiyorlar.

Evet! O zamān siz de bendeñiz de ḥaķīqaten pek genc idik faķāḥ mes’ele hemān ḥārfiyen ḥātırımızdadır. Sa‘id Beg Efendi Ḥāzretleri o mes’elede olanca ḥaķlarına rağmen ne çirkin bir mu‘āmeleye hedef olmuşlardı.

Ḥülāşa kardeşim, bir şey’in ḥaķīqatine varmak için iḥtiyār olmak lāzım geleydi bugün rüy-ı arzda bulunan iḥtiyārların ‘umūmen toğru söylemesi iķtizā ederdi. Biz bilāḥire bir nedāmet-i vicdāniye dūçār olmak için dā’imā toğru düşünmeğe ḥaķīqat yazmağa çalışalım.

Bāķī -i ‘ārz-ı uḥuvvetle elleriñizi öperim.

Kardeşiñiz

TE’ESSÜF¹⁸⁶

Bir müddetten berī pençe-i kahrında zār u zebūn olan şāḥib-i imtiyāz-zāde Lüṭfi Efendiniñ gül-bīn-i zekāniñ şükūfe-i ‘ömrü geçen cum‘a gecesi ğubār-alūd fenā olmağla na‘şı mađfired naķşı iḥtifālāt lāzıme ile k̄aldırılarak Emīr Buḥārī Ḥāzretleriniñ türbe-i şerīfesi k̄urbunda tehiyye edilen k̄abr-i maḥşūşa defn edildi. Cenāb-ı Ḥaķ peder ve vālide-i mātemzedesine şabr u taḥammül iḥsān buyursun.

Genç Luṭfi Begiñ iki yüz toķsān altı sene-i māliyyesinde yeñi şehir-i fenar turnuvasında k̄adem-nihāde-i dünyā olmuş ve üçyüz senesinde peder felekzedesiyle birlikte Burūsaya ḥicret etmiştir.

Muḥaddimāt-ı ‘ulūmu Reyhān Paşa ibtidā’iyesinde ikmāl etmiş ve Rüşdiye-i ‘Askeriyeden dağı şehādetnāme aḥzına muvaffaķ olarak Mekteb-i i‘dādī-i Mülkiye

¹⁸⁶ Fevā’id, 4. sene, 15. nüsha, s. 226.

dehâletle dördüncü sınıfa kadar terakķī eylemişken vücūduna ‘arız olan za‘af-ı ‘umūmī hasebiyle taḥsīlden men‘ edilmişti ki o za‘af-ı ‘umūminiñ netīce-i dilsūzī bugün bizi şu gözyaşlarıyla karışmış satırları yazmağa mecbūr eyledi.

Hulķaten mālīk olduđu zekā-yı fevķal‘āde sāyesinde taḥşīl ve terbiyede pek ileri gitmişti. (Burūşa) Refīkimizin taķdīr ve taḥmīn ettiđi vecihle merḥūmuñ İstanbulda bulunduđu sırada pederiyle muḥarrir-i ‘ācize gönderdiđi mektūblar ve ara sıra qaraladıđı satırlar mūrūr-ı zamān ile selāset-i ifādeye mālīk bir muḥarrir olacađına delīl idi.

Me‘yūs iftirāķı peder ḥurūşān-ı sirişkiniñ ḳalbgāhındaki onulmaz yāraya nemek-pāş olmak ḳorkusu olmasaydı merḥūmuñ o sāde güzel mektūblarını yazmaḳtan çekinmezdik.

Ĝarīb bir pederiñ ümīd refāh istiķbālī olan genç Lūṭfīniñ şanāyi‘-i nefiseden şī‘r. Resim, mūsīķī ḥurdacılık gibi şeylerde bir meyl-i ṭabī‘yesi vardı. Güzel bir şī‘rde laṭīf bir levḥaya āhenkdār bir nağmeye qarşı mesrūr mūte‘eşşir olmaḳtan ḥālī ḳalmazdı. Biri eski señelerden diđer pullardan mūrretteb olmak üzere iki nefīs ḳoleksiyona mālīkti.

Ān vapesīninden bir hafta olana ḳadar pederiniñ tesviye-i meşālīhi ile uğraşmaḳtan men‘ edilemedi. Ĝayūr genç a‘zā-yı ‘umūmiyesindeki mürdeliđe rađmen maṭba‘adan bir gün eksik olmadı.

Za‘if ḥālinden baḥş ile maṭba‘aya gelmemesini birkaç kere birāderāne niyāz etmiştik. Faḳaṭ ḥamiyyetli Lūṭfī pederine qarşı vicdānen maḥsūs olduđu muḥabbete bina‘en niyāzlarımıza ḥakīmāne bir ṭavır ile şu:

“ İbrāz-ı müsāide ḳuşūr etmeđe olmuş

Vābeste bu ‘ālemde sūkūnuñ ḥarekāta

Mevtā yaraşır var ise raḥat dōşeđinde

İḳdām-ı taḥammül gerek erbāb-ı ḥayāta”

ḳıṭ‘ayı oḳurdu.

Faḳaṭ bir zamān oldu ki ḥādişāt-ı ṭabī‘yeden en küçüğüne qarşı nefisini muḥāfazādan ‘āciz olduğunu unutarak eşref-i maḥlūķāt ‘unvāniyla i‘lān-ı iftiḥār eyleyen her fānī gibi ḳuvvetten ḳudretten düşmeğe, şedīd öksürükler muḥarriķ nōbetlerle mūcādeleye başladı. Çalıştı çabaladı. Lakin heyhāt! O çalışmak o çabalamak baḥr-ı muḥītiñ mūdḥiş dalğalarını küçücük bir yelken gemisiyle yararak sāḥil-i selāmete çıḳmak ḳadar muḥāl idi!

Binā'en 'aleyh artık maṭba'aya gelemiyordu. On beş gün kadar devām eden bu ḥāl-i ihtizārda Lütfiyyi görmek teselli vermek daha ṭoğrusu- merāk etme birāder! Hastalığıñ geçici bir şeydir.- sözleriyle aldatmağ için her gün gitmek istiyordum. Faḫaṭ o genç-i muḫtażırın titrek dudakları arasından dökülecek birkaç kelimeyi yād ile ile-l aḫiri-l'ömr mu'azzab olacağını teemmül ettikçe o ārzü pek çabuk zā'il oluyordu.

Lakin her ḥālde gitmek görmek lāzım geliyordu. Çünkü arḫadaşların 'umūmu gidiyordu. Binā'en 'aleyh ḫalbimdeki ḫiss-i māni'a rağmen gitmeğe mecbūr oldu.

Āh! Evet gittim! Ḳocaman bir ḫaryolanın içinde uzanıp ḫalmış olan o on yedi yaşındaki deliḫanlı gözümde küçücük bir çocuk gibi göründü. Derd-i ciğer-ḫārın nāḫun ser-tizi bīḫārenin ريشه‌نى şıkıyor güçlkle nefes alıyordu. Beni görünce ekşer fitınalı havālarda semāyı ḫaplayan siyāh bulutların arasında görünen şu'le gibi gözlerinde ānī bir meserret parladı. Memnūn olmadığını imā ediyordu.

Bu ḥāl çok devām etmedi. Şiddetli bir nöbete ṭutuldu. Çehresindeki o kāzib gülerliği zā'il oldu, göz ḫapaḫları ḫapanıyordu. Zavallı genç o dehşetli nöbet arasında lisān-ı ḫāl ile:

Derūnumda varken temeyyül ḫayāta,
Vücūdum esīr oldu ḫayfā memāta!

Revā mı sinimde girmek turāba?
Sezāsın sezāsın! Ölüm 'itāba!

Diyorlar ki 'ālemde fānīdir 'ālem
Ḳalan yok giden çok bu da'va müselleḫ

'Ademden gelenler gidermiş beḫāya
Olurmuş muḫaffer cinān-ı şafāya

Bu pek ṭoğru lakin tenāsüb yok işte
Müsāvī-heremle civānı gidişte

Ben olmağ isterdim mu'ammer cihānda
Tefennündü maḫşad evet in u ānda

Ederdi vaþan belki bir istifade
Gülerdi peder vâlide aþrabâd

Cihânda bu þeylerdi nefsimce maþþad
Faþaþ geçtim ‘âlemden bî-þûd

Ne buldum ne gördüm cihânda ‘aceb ben
Ki hiss eylerim bir muhâbbet gönûlden

Tezâyüd ederken bu muhriþ bu dehþetli nöbet
Uçarken mükeffen hayâl-ı sa‘âdet

Ümîdim kesilmez şifâdan ne hikmet
Yetiş gel yetiş gel firâr etme şihhât

Devâ-sâz oluñ bârî siz ey melekler
Bu senemde ölmek revâ mı çiçekler

Veda‘ ey mehâsin vedâ‘ ey şebâbet
Yetiş ey ecel gel yetiþti eziyet

diye feryâd ediyordu. Daha ziyâde tûramadım hastayı ta‘cîz etmemek için ayaklarımıñ ucuna başarak tıþarıya çıkdım.

Ferdâsı gün zavallı genci yine yoþlamak için evleriniñ bulunduğu soþaęa girdiğim sırada kapınıñ önünde penbe aþlas üzerine semîn şükûfeli bir örtüye bürünmüş bir tâbut gördüm ki bir kaç kiþi kapağını bağlamağla meþgûldü. Meğer bîçâre genciñ rûhu âgûþ-ı ebediyete toğru ecniha-küşâ-yı i‘tilâ olmuş. Tâbutuñ üzerine konulan o müþa‘şa‘ sûtreniñ Lütfî öldüğü zamân elbise örtüsü olmak üzere yapıldığını vâlidesiniñ ‘aliyyini titreden vicdânları tırmalayan feryâdları arasında söylediği bir iki sözden istidlâl eyledim. Ne ğarîb isti‘mâl?

IZIM ADELE¹⁸⁷

Vitor Hgonun (atrvan D Lespiri) nam-ı mecm'a-i e'arından mtercemdir.

Sen kkken benim yanımdayatardın o gl-reng-i nermn cismile hba dalıın
Hzet-i Meshin dnedn ıtabl iinde nm-hbde oluuna bezerdi.

Senin o uyun o adar skitne o adar laif idi ki dern-ı syede namekr olan bir
uu nevhnı iidemiyordu. Bense mtehayyir bir rette sem-ıyı esrra mzin
mestr zlm olan letfetini teneffsle mel bulunduum hlde baını stnde pervz
eden meleklerin refrefe-i blini tyarak hbına ayrn olur feminin zerine hfife
ysemin aranfil yapraları aar mestr bulunan ecfnına nekrn olarak du'a eder zlm-ı
leyl iinde bizi bekleyen eyleri te'emmlle ekrz olurum .

Bir gn olup nevbet-hn baa gelecektir fat ma'ml sye olan h baa hem o
adar trik o adar mdhidir ki bir mur ho elanı dilemek olmayacak her dem deycr
iinde alacaım. Ey benim ggercinler adar laif olan ızım! Seni seng-i kh-vr ki
dkdm gzyalarını du'a iekleri o zamn sen de benim mezrıma i'de etmelisin

MEHTB¹⁸⁸

(atobiryandan Mtercemdir.)

Bir akşam Niygra nehri elesinden epeyce uzak bir ormanda gmrh olup
almıtım. Gndzn nru ahesta aheste snd. Yeni dnynin ahrları arasında sknetli
bir gece temaasıyla mteleziz olmaa baladım. Grb-ı emsden bir s'at ora amere
ari cihetin ufunu tekil eden ecr zerinde 'arz-ı ddar eyledi.

Ber 'lem-i tenh'ı olan o necm-i nr-efn gh semnin mvı yolları zerinde seyr
eder gh ahiaları berf ile mestr silsile-i cebel eklinde 'arz-ı heybet eden bir cmle-i
ehbiye zerinde arar ıllardı ki beyz afk bir ats adar nazar-ı rib olan o bulutlar
in'if u inbist ettike 'lem-i blda bir mevcezar kef-niar temel eylerdi.

Ry-ı arzdeki letfette o semvı manzaraya rebet eder bir derecede idi. merin
mvimsi bir adife adar nermn olan hzme-i ziy'yeleri yekdierinin g-ı iltifatına
atılarak bir gr-ı sevd-fez tekil eden gun zerinde nevzi-mn oluyor. Zir-i
pyımdan mrr eden hehr hybnin ciht-ı mutelifesini tlaa tlaa teb'id ediyor.

¹⁸⁷ Fev'id, 4. sene, 16. nsha, s. 246.

¹⁸⁸ Fev'id, 4. sene, 17. nsha, s. 262.

Ba‘zı taraflarda da bir cümle-i kevkebeye ma‘kes olarak gözler kamaştırıcı iltima‘lar hâşıl eyliyordu. Nehriñ diğeri bir cihetinde ise nūr-ı kâmer bir çemenzâr feyzâ feyz üzerinde günöde-i huzūr olmuş gibi sükün-nüma şurada burada tağınık bir hâlde bulunan kayın ağaçları nesīm-i āheste vezān ile ihtizāz ettikçe o nur deryāsında sâbiḥ ḥayālī adalara beñziyordu.

Etrāfında bir kaç yaprağın sükūḫundan müteḥaşşıl za‘rīf bir şadā ḥafif bir rūzgār fisıltısı baykuş feryādları tıyuluyor, Niyāğāra şelālesiniñ enīn dura duru, fīfādan fīfāya ‘aks ede ede, ḥālī ormanları geçe geçe işidilmez oluyordu. Bu tablonuñ ‘ulviyyet ve ḥüzn rūḥānīsini lisān-ı beşer ḥaḳḳīyla ta‘rīf edemez. Avrupanıñ eñ parlaḳ bir gecesi o geceye nazīr olamaz.

Evet! Bizim meZRū‘ şahrālarımızda fikr-i beşer pervāz etmek istedikçe bir taḳım binālara çarpar i‘tilā edemez. Bunuñ içindir ki insān vāsi‘ bir çemenzārda şelāleniñ girdābları üzerinde tolaşmak veya eñtoğrusu cenāb-ı ḥālīk kā’inātın huzūrunda yalnız bulunmak için bu vahşet ābādı özler.

VEFĀSIZ¹⁸⁹

Ḳardeşim Rūşen-dile

Ṭarābkār deycūruñ sönük zīyālī kevkepleri fecriñ fem-i nermīn ü tāb-nākinden süzülen müstehziyāne tebessümlere ḳarşı lertzān āğūşunda bir cūy dīlcūy-ı semāfām uyuyan vāsi‘ bir ḥıyābāniñ bir çok sevdāzedeleriñ girye-i ḥasret ḥānde-i meserretine āşiyānzār olan aḡşān-ı ḥazārat ālūd keşīfī arasından titreye titreye nūfūz eyleyen māvī ḳadifeler ḳadar nermīn siḥr zīyālārı ötede biraz ileride kendini ṫaşdan ṫaşa çarpan bir cadūluḳ müteverrim bir çemenzāra şaçdıḡı berrāḳ ḳaṫreler içinde āhenknīsār olurken uşūl-i pervāzi ninesinden yeñi öğrenmiş bir serçecikleriñ tıfl-ı muḥabbet elinden ḳurtulmuş birer mühim ser-tīz-i cānşīkār gibi yuvalarında süzölüp gāḥ ‘alīl bir ağacıñ sāk-ı zaḫmına künde-gāḥ yıldırımlarıñ zelāziliñ ḳarbe-i ḳāhhārına muḳāvemēt edemiyerek tārumār ve perişān olan ḳayalarıñ çuḳurlarında zemzeme-ḥān olurken gelde henüz açılmış çiçekleriñ o muḳāddes peymāneleriñ içindeki raḥīḳ sa‘ādeti içelim. O mestī-i semāvī o şevḳ-i sermedī ile saña ḳalbimi açayım demediñ mi?

¹⁸⁹ **Fevā‘id**, 4. sene, 19. nüsha, s. 298.

Niçün uyuyorsun bu ḥāb-ı girān ne? Zānū-yı za‘īfīm o güzel başını o rengin saçlarını incitmiyor mu? Seni görmek için giryān olmağtan ḥālī kalmayan gözlerime o ilahī gözlerini çevirseñe!

Bak bak! Bu çerine çerine yine rehğüzārına atlamak isteyen kalb-i ma‘lūl artık maḥv olma derecesine geldi.

Uyan uyan da o mini mini parmaklarının arasında buruşturduğun destmāl-ı mu‘aṭṭırla etrafını felāket kavı-ı kuzahı ihāta eyleyen şoluğ ziyālı yaşlı gözler mi sey! O güzel penbe kulağını đarabāndan ezile ezile yok olma derecesine gelen göğsüme koy da kalbimiñ feryādını diñle!

İşte uyan diñle göğsümden fırlıyor! Küçücük ayaklarının ucuyla pīşimizden geçen şu şāf şulu cedveliñ kenārındaki beyāz taşlarını arasına doğru iniver! O beyāz taşlarını arasında az az da şadağa-ı ḥaseniñ olmak üzere kartalların şahinlerin atmacaların yuvalarına doğru serp!

Vākıf değıl misin meleğim iktirābıma?

Layık değıl miyim ‘acabā bir ḥiṭābıñā ?

Ağlar iken semā bile şolmuş şebābıma

Bir kere etmediñ beni maḥzar cevābıñā

Uyan bak ne acı feryādlar, ne vicdānsüz istimdādlar ediyorum. Ṭarāb-gāh-ı deycūruñ ziyālı kevkeblerini fecriñ fem-i tāb-nākinden süzülen müstehziyāne tebessümler lertzān ederken ağūşunda bir cūy-ı dılcūy semāfām uyuyan vāsi‘ bu ḥıyābānıñ bir çok sevdāzedelerin giryē-i ḥasret ḥande-i meserretine āşiyānzār olan ağşān-ı ḥazārat ālūd keşīfi titreye titreye nüfūz eyleyen māvī kadifeler kadar nermīn siḥr ziyāları ötede biraz ileride kendini taşdan taşa çarpan bir cadūluk müteverrim bir çemenzāra şaçdığı berrak kaṭreler içinde āhenknışār olurken uşūl-i pervāzı ninesinden yeñi öğrenmiş bir serçeciklerin tıfl-ı muḥabbet elinden kurtulmuş birer mühim ser-tiz-i cānşikār gibi yuvalarında süzülüp gāh ‘alīl bir ağacın sāk-ı zaḥm-nākinde gāh yıldırımların zelāziliñ đarbe-i qahhārına muḥāvemēt edemiyerek tārumār ve perişān olan kayaların çukurlarında zezeme-ḥān olurken kalbimiñ bu müdhiş bu yeksenek đarbātını dinlemekle mi meşğūl alalım! Ah bu semāvī güzellikler benimle māhtāb ediyor.

Ona gidiyor bir söz söylemeden bir kere olsun yüzüme bakmadan gidiyor. Bu ne dehşet bu ne sevimli gidiş. Rūḥumuñ Allahına doğru tayrânını görsem bu kadar müteleziz olurum.

Ey beni şikeste-i ümîd bırakân vefâsız güzel! O sönük ziyâlı kevkebler o istihzâlî tebessümler o cüy-ı semâfâm o cedvel-i hurûşânîñ berrak kıtrelere içinde âhenknîşâr olan o mâvî nermîn sihr ziyâları o pertevler serçecikler etrârîña dökülerek sed-i râh olsun.

MÂH-I GİRYÂN¹⁹⁰

(Muhtâr Beg-zâde mini mini Hâmide)

Henüz on dört günlük kamer meşime-i ğarbdan meşhûr herkes âsumânî olan fezâ-yı nâmütenâhîye doğru nâzân nâzân pürân olurken, sâ'î nesîm leṭâ'if-i kevnîyeden aldığı muâṭṭar, münevver selâmları peri-yi şebîñ gümrâh siyâh saçlarına serperken, semânîñ o nükte-bîn hayât olan çeşmân-ı rahşânından nüzûl eden sîmîn hüzmeler, efrâdı fenâya yüz tutmuş bir köydeki 'âşr-dîde, ma'lûl bir kaç hânîniñ bir kühsâr-ı âhenîñ manzarîñ şevâhik sengsârından kırtulan ebr-pâre-i câ-be-câ sefid ile mükeffen giyâh-beste şakaqlarına çarparak ḥandegâr olurken, cismi gümüş ma'den paralarına ma'ruż mûr-ı siyâh ğarîb bir kayanîñ ezeliyyet oklarıyla yaralanmış sînesinden fışkıran bir şî'r seyyâl semenfâmîñ, mûr u mâre âşiyân olan ağaç kovuqlarına çarpmasından müteḥaşşıl âheng-i rûḥânî, sîne-i rengînlerinde birer kıt-re-i ma'nidâr titreyen nîm-ḥâbîde çiçeklere ninni söylerken tenhâ bir ḥıyâbânîñ loş, muzlim bir küşesinde râkid bir cüybârîñ ḥazîn ḥazîn enîni diñleyerek, her zamân üzerimde taşdığı nâme-i muâṭṭarını za'îf parmaklarımla kılbimîñ üzerine başdırarak seni, evet hep seni düşünüyordum.

Âh o günler, ne muḳaddes ne kıymetdâr günlerdi! Kılbimde ümîd çiçekleri açılıyor, gözlerimde vefâ şu'leleri parlıyordu.

İstikbâl!... âh evet o herkese mazlum görünen zamân-ı âtiye doğru bakdıķca düşündükçe tîz-i hüsnüññ orada da fûrûzân olduĝunu görürdüm.

Ey bahâr-ı şebâbımda baña âĝuş u vefâ iltifâtını açan güzel neredesîñ? Gel! Gel ki hayâtım zehirlendi. Vaktiyle o güzel ellerini temâs ettirmek tenezzülüne kıtlandığıñ

¹⁹⁰ Fevâ'id, 4. sene, 20. nüsha, s. 311.

şaçlarıma müteverrim bir şā'iriñ tábütuna örtülen puşide-i mâtem renk üzerine muķavveş sîmîn ĥaṭa'ir gibi ma'na-perver melâl-i nişâneler ķardeşdi!.

Āh! Ey sen! Ey vefâsızlığına ķāni' olamadığım güzel! Bîgâne 'aşık olan göñlüme serâ'ir-i muĥabbeti ilkâ eden melek! Güneşlerde, kevkeblerde, kehkeşânlarda mı ârâm ediyorsuñ? Yoksa yeñi açılmış ķamelyâlarıñ, penbe gülleriñ, manolyâlarıñ ķoynuna mı gizlendiñ? Buluṭlara mı ķarışdıñ?

Baķ! Baķ! Şu henüz on dört günlük mâh bile şolmuş çehreme iki ķaṭre-i semâvî düşürmekden çekinmiyor. Ĥayât ile olan heyecânı görmemek için perî-i şebiñ mirvaĥa-i siyâhî altına gizleniyor.

Sen nerdesin? Ķalbimiñ eñ derin kûşelerinden ķopan feryâd-ı istimdâdı işitmiyor musuñ? Bir ses yok! Her yerde bir şamt-ı 'uĥrevî, her şeyde bir renk-i 'adem!

Āh! O baĥtiyârâne geçirdiğim sâ'atler nerede? Evet bu gece de henüz on dört günlük ķamer meşime-i ģarbdan meşhûr herkes âsumânî olan fezâ-yı nâmütenâhîye toĝru nâzân nâzân pürân olurken, sâ'î nesîm leṭâ'if-i kevniyeden aldığı muâṭṭar, münevver selâmları peri-yi şebiñ gümrâh siyâh saçlarına serperken, semânîñ o nükte-bîn ĥayât olan çeşmân-ı raĥşânından nüzûl eden sîmîn ĥüzmeler, efrâdı fenâya yüz tıtmuş bir köydeki 'âşr-dîde, ma'lûl bir kaç ĥâneniñ bir kühsâr-ı âhenîñ manzariñ şevâhik sengsârından ķurtulan ebr-pâre-i câ-be-câ sefid ile mükeffen giyâh-beste şaķaķlarına çarparak ĥandegâr olurken, cismi gümüş ma'den paralarına ma'ruż mûr-ı siyâh ģarîb bir ķayaniñ ezeliyyet oķlarıyla yaralanmış sînesinden fışkıran bir şî'r seyyâl semenfâmîñ, mûr u mâre âşiyân olan aĝaç ķovuķlarına çarpmasından müteĥaşşil âheng-i rûĥânî, sîne-i rengînlerinde birer ķaṭre-i ma'nidâr titreyen nîm-ĥâbîde çiçeklere ninni söylerken tenhâ bir ĥıyâbâniñ loş, muzlim bir kûşesinde râkid bir cüybârîñ ĥazîn ĥazîn enîni diñleyerek, her zamân üzerimde taşdığım nâme-i muâṭṭarını za'îf parmaķlarımla ķalbimiñ üzerine başıdırarak seni, evet hep seni düşünüyordum.

Faķaṭ bu düşünme 'aķabinde ne görüyorum? Ridâ-yı 'ademe bürünmüş bir melek ki dâ'imâ suķûṭ ediyor.

BİR ANDA¹⁹¹

¹⁹¹ Fevâ'id, 4. sene, 24. nüsha, s. 386.

“Bir berķ arasından ederek ‘ömrü temāşā

Bir müddet için göz kamaşır işte muhabbet”

Cenāb Şehābeddīn

Pencereler birbirine pek yakındı ‘aşırdan āşra intikāl eden zıll-ı nisyān o maħalledeki evleriñ her tarafını şarmış bütün taħtalarını, pencerelerini örümcekler kaplamışdı. Bir eviñ otaşından diğerk öñ otaşu pek iyi görölüyordu.

Bu maħalleniñ sükkānı iri elleri varyos isti‘mālinden katılaşmış, müsekkirātdan lerze-dār olarak ihtiyār ‘uzlete mecbūr olmuş demirciler henüz küçük iken tese’üle alışarak kālblerindeki hūsn-i i‘tilāyı bütün isti‘dād-ı beşeriyesini maħv eylemiş parça parça dökümlü dökümlü eşvāb içinde kālmiş ‘atālet-perverler elleri şest cāmeden harāb iken yüzlerini düzgün denilen zehrābe-i sühanfām ile yıķamaķdan geri kalmayan boyalı saçları renkden renge giren buruşuķ yüzlü çürük dişli kadınları evet derūnlarına bir nevm-i dā’imī-i baķālet yağan o örümcekleri hāneleriñ sükkānı işte bütün bu yolda adamlardı.

Teşrīn-i evveliñ harāretli bir gününü ta‘ķīb eden keşif, ruķūbetli bir gece şiddetle esen bir hevā o ‘āşr-dīde ma‘lūl hāneleri şarşıyor. Gökden yere billūrī sicimler sağılıyormuş gibi bir düziye yağan yağmur, o eski evleriñ çürük taħtalarına tuzlanmış, rekden renge girmiş cāmlarına çarparak bir ahenk-i ġarīb hāşıl eyleyordu. Girintili çıkıntılı eski dīvārlarñ yıķılmasından ġayr-i muntazam, şa‘b-ül-mürūr bir hāle gelen karanlık, çamurlu bir soķağın ötesinde bir bir köşe başında vaktiyle pencereciñ olduğu ba‘zı yerlerden istidlāl edilebilecen çirkin yapılı, maħūf bir hāneniñ hevānıñ şiddetinden bir tezelzül-i dā’imīye hedef olmuş sekiz numaralı kapınıñ jeng-beste halkasına kadīd denilecek kadar za‘īf bir el şarılmış vuruyordu.

Bir kerre vurdu, bir daha vurdu açılmadı, yine açılmadı. O zamān o kadīd eliñ şāhibi kalbiñde bir helecān sinirlerinde bir gerilmek kulaklarında bir çınılamak hiss etdi ve kapıyı şiddetle şarşarak açdı.

İleride kademeleri manţar hāline girmiş bir merdīveniñ şoñ daķıķasına girmiş bir adamıñ gözlerindeki ziyā kadar fersiz küçük bir lambayı eline alarak, cāmsızlıķdan tolayı perestūlara aşiyānzār olmuş, şivāsı kararış vāsi‘ bir şofanıñ biraz ötesinde sağ tarafındaki bir oşaya girdi ve orada vaktiyle yaldızlı olduğu birkaç yerinde parlayan nişāneden belli şolmuş kadīfe yüzlü bir iki iskele ile şāhibesiniñ çehresi kadar müteğayyir atlasdan ma‘mūl

bir yerde örtü yığınının üzerine sarılmış vaktiyle güzel fakat bugün güzelliğine şahitle bile kanâ'at edilemeyecek kadar ürkünç çehreli bir kadın gördü. Ve o kadını tanıır bilir olmalı ki hiç sesini çıkarmadı.

Otaniñ içinde titreyen süküt maķberle mehd arasında hüküm-rân olan şamt kadar ma'nîdâr, hazîn idi.

O zamân deliķanlı şağ elini coşa coşa kâynayan kâniñ te'eşiriyle çırpına çırpına göğsünü delmeye çalışan kalbiniñ üzerine koydu ve kadının yüzüne doğru eğilerek:

- Nine uyuyor musun? dedi.

Cevâp yok.

Delikânlınıñ uzun şarı bıyıklarla muhâf ince şarımtırak dudakları arasından çıkan sıcak nefes kadınıñ soğumuş morarmış bıyıklarına temâs ettikçe orada birer katre hâlini alıp kalıyordu.

Vaktiyle manolyalı, fâmiyalı bir bağçeniñ zümmürdîn tarhları üzerinde ipek tenteneler kadar ince zarîf işlenmiş yaldızlı mermer Semâlara çıkmaya çalışırcasına yükselmiş bir hâneniñ eñ güzel mefruşatıñ şâhibesi olan bu kadını müdhiş bir teşâdüf sefâlete sefâlet de mezâra atıyormuşdu. O kadın ölmüşdü.

Bir yasemenliğin ağuş-ı nevâzişine sığınmış mu'atтар, cā-be-cā besim bir zulmetiñ ğarîb dalgaları arasında na'âtı ve bülbüllerin lahn-ı hazîniyle taķdîs eyleyen bir muhâbbetiñ maşşûli olmak üzere dünyâya gelen bu şarışın sevimli deliķanlı ninesiniñ öldüğünü bilmiyordu.

Bir daha seslendi... yine seslendi.

Cevâb yok yine cevâb yok.

O zamân zan etdi ki o eski hâneniñ baykuşlara tarab-gâh olan paslı çivili asumânesi beyninde çökdü ve düşünmemek için elini bir iskemleye uzattı. İhtilâcât-ı 'aşabiye onu oturmaya mecbûr etdi.

Derünunda bulunduğu ota her dalgası tağlar gibi yüksek, siyâh şulu müdhiş bir deñiz oldu. O azgın o kuvvâ-hâr dalgaların arasında ıslaķ saçları gemileri birer birer

görünen omuzuna yapışmış, mağmûm çehreli nâ- ümîd bir kadın görüyor ve onuñ imdâd! diye haykırdığını duyuyordu.

Onu o dalğa darbeleriniñ eziyetinden kurtarmak için koşmak istedikçe ayağına yosunlar, yengencerler, yılanlar şarılaraq dolaşiyor, gidemiyordu.

O zamân üzerine birer kâbus felâket oturmuş kadar ağırlık hiss ettiği ecfânını güçlûkle açarak kalkmak istedi, bir iki kere kalkamadı.

Güç hâl ile kalkdı. Orada oțanıñ bir köşesinde tıran çârçıvesini kırtlar yemiş şarımtrağ eski bir ayineniñ karşıısına geçti ve o maşanıñ üzerindeki küçük bir şişeyi eline alarak acı acı gülmeğe başladı.

Sefil çocuk şekl-i fânisine şoñ bir nigâh teħassür ‘atf etmek istiyordu. Bu esnâda karşıiki eviñ bu fâci‘aya ma‘ruż olan oțasınıñ kârşısındaki karanlık bir oțanıñ şararmış tül perdelerinden biri hafıfçe dalğalanarak iki perdeniñ arasından gümrâh kıumral saçlarla büyük iki siyâh gözle, uzun kirpiklerle müzeyyin bir baş göründü.

Bu güzel kıız başını kafese tıayadı, gözlerini deliklere uydurarak gözlerinden uçan hüzme-i ziyâ’iyyeleri genç adamıñ bulunduğı oțanıñ penceresindeki kırıkđökük kafesden geçirerek ötede olanları görmek istiyordu.

Bu kıızla vâlidesi o dediğimiz kadınlardan değildi. Bunlarda vaķtiyle manolyalı, kamelyalı bir bağçeniñ zümrrüdîn tarhları arasından ipek tenteneler kadar ince, zarıf işlenmiş, yıldızlı, mermer direkli, semâlara çıkmaya çalışırcasına yükselmiş bir hâneniñ eñ güzel mefrüşâtiñ şâhibesi idi.

Ve ihtimâl ki o kıız da o şarışın deliķanlı gibi, bir yasemenliđiñ ağuş-ı nevâzişine şıgınmış mu‘atıtar câ-be-câ besım bir zıulmetiñ ğarıb dalğaları arasında na‘atı ve bülbüllerin lahn-ı hazıniyle taķdıs edilen bir muħabbetiñ maħşüli idi. Bu eve geleli henüz beş gün geçmişti. Gözünü kafesden bir laħzacık olsun ayırmadı.

Çârçıvesini kırdlar yemiş şarımtrağ camlı o eski ayinenin saıh-ı nım-münevverinde gördüğü, şarı saçlı müdevver baş māvı gözler vaķtiyle penbe iken şararmış renk, vâsi‘ cebhe, uzun şarı beđiñ şekli kıızıñ kıalbine, şaf bir fotoğraf cāmına ‘aıks eder gibi ‘aıks ediyordu.

Yirminci sāl hayātında buruşmaya yüz tutmuş olan o yüzde ne görüyordu ki bu kadar bakıyordu? Ve ne görüyordu ki başında o kadar tatlı bir dönüş.. Evet pek tatlı bir dönüş hiss ediyordu.

O zamān kalbi döğünmeğe, nefesi darlaşmaya başladı. Façağ yine bakıyordu. Güzellikten düşmüş, şararmış olan o çehredeki ufağ bir güzelliğın hazīn bir cāzibesi kızıñ kalbini, bütün hissini, bütün fikrini oraya doğru çekiyordu. Bağdı yine bağdı. Hālā bağmağ istiyordu.

Oşırada genc adamıñ elindeki şişeyi dudaklarına götürdüğünü soñra da ellerini şaçını düzeltir gibi başına koyduğunu gördü. Ve belki süsleniyor dedi.

Yanılıyordu, o şişe onuñ şoluk dudadına temās eder etmez hiss ettiğı bir serkeştelikten kurtulmağ, düşmemek için şaçlarını pençelemişdi. Şişe o za'ıf eliñ ince parmağları arasından kayarağ yere yuvarlandı. Deliğanlı da oradaki iskemleleriñ birine oğurdu, daha doğrusu yıkılıyordu.

Ertesi gün o dünyāya fırlamış mezār gibi evde bir şerī'at mā'mūru insānlara karşı olan soñ vazīfesini ifā eyliyordu. Üç ay soñra, evet tam üç ay soñra müşfikatli bir el o kumral şaçlı büyük siyāh gözlü güzeli o muzlika-i sefāletten çekdi çıkardı. Lakīn dikenler arasında açan çiçek başğasına 'ā'iddi. Arzū ettiğı teveccühe nā'il olamıyordu.

O kumral şaçlı büyük gözlü uzun kirpikli dilber her ne zamān gözünü kapasa, o dünyāya fırlamış mezār gibi eviñ bayğuşlara şarabğāh olan şavanlı oğasınıñ orada, bir köşesinde köhne bir ceviz masanıñ üzerinde şuran çārçivesini kurtlar yemiş eski bir ayīnenin sağ-ı nīm-münevverinde gördüğü, şarı şaçlı müdevver başı māvī gözleri şarı kirpikleri vağtiyle penbe iken şararmış rengi vāsi' cephe görüyordu.

Düşünüyor, aňlıyardı ki bir anda hāşıl olan bu muğabbet, bütün bu hisler, bütün bu hāğıralar hep o şarışın çehreye 'ā'iddi. Ve aňlıyordu ki artık onu unutamayacağdı.

3.2. Fevâ'id'in Nüşa-i Güzidesi'ndeki Nesiri

MUĞADDİME¹⁹²

Hīn-ı zuhūrundan beri 'ālem-i insāniyete mü'eşşir-i 'ālīcanābāne ibrāz eylemekle meşhūr-ı āfāğ olan devlet-i ebed müddet-i 'āliye ile Yunān hükümeti beyninde tağdiş edip

¹⁹² Fevâ'id, Nüşa-i Güzide, Matba-ı Emri, Bursa, 1313, s. 2.

pek şanlı bir şürette neticelenen küre-i ‘arz üzerindeki ‘umüm mevcudiyetin vicdânlarına bir server-i sermedî ilķāeyleyen muhārebe-i zā’ile eşnāsında hey’et-i ictimā’iyemizi teşķil eden efrādiñ her biri ‘uhde-i şadāķatine muşib vezā’if-i milliye ve ħamiyyetmendāneyi hemān vüs‘aları ħāricinde denilecek bir şürette ifā ile islāmlar beyninde cāy-gir olan ħubb u vidādiñ ne kadar ‘ālī bir mertebede bulunduğunu yār u aġyāra karşı pek parlak şürette işbāt ettiler.

Devr- i te’sisinden beri birçok taarruzāta uğramış ve faķāť o ta’arruzlarıñ ‘umümuna tāriħlere altın yazılarla yazılmaġa şāyān bir şevķ mūħişāne bir şaťvet delirāne ile göġüs germiş olan herbir neferi bir sūr-ı āhenīn ħükmünde bulunan ordulara mālīk bir arslan cem‘iyetine karşı öyle umūr-ı dāħiliyesini idāreden ‘āciz müflis bir ħükümetiñ ‘arz-ı ‘isyān eylesine cihān-ı medeniyette ķahķaha ķahķaha-zen-i istiħfāf olmadık ferd-i āferīde ķalmadı.

Devlet-i ‘Aliye-i Oşmāniyeden gördüġü eltāf-ı bī-ġāyeye karşı şüphe- tıynetlik izħār ve düvel-i mu‘azzamanıñ ārā-yı ħurdebīnānesinde naşib nazar-ı ihtikār eyleyen bu cāħil çocuk mürur etmek ārzüsunda bulunduġu reh-i nār-ı fitnedeki ġūr-ı felākete doġru yuvarlanıp gitti. Biz şu ħāle karşı (Men ħafere bi’r faķāť veķa‘a fiħi)¹⁹³ demekle iktifā ederiz.

(Cihād) nam-ı mübeccelini duyar duymaz sevgili vaťanlarınıñ şühedā ķanıyla taťhir etmiş mübārek topraġına ķürük-ālūd ayaklarıñ baştıġına vicdānen ķa’il olmayan o ķahramān ‘asker ķardeşlerimiz yaydan ķurtulmuş birer nāvek gibi ordugāhda tahaşşüd ve cem‘iyyet-i beşeriye içinde meķārim aġlāķ, muħabbet-i vaťaniye, milliye gibi mü’eşşir-i celīle ile müştehir bir ķavm-i necībe Oşmānlılara maġşüş bir fa’āliyet-i ħüdā-pesendāne ile müdafa‘aya ķoyularak düşman şaflarını şīven-mu’tād eylediler. Bu şavlet-i ķahhārāneye karşı tāb-āver muķāvemem olamayan ħaşm-ı ħā’if istimān ve bu şırada bizim arslānlarımızdan ba’zısı ġāzilik gibi bir nām-ı celīl-üş-şān kimisi de mertebe-i şehādet gibi ‘ālī bir dereceye iķtirānla ħūrī ķucaķlarında ħandān oldular.

‘Alem-i islāmiyet öyle bir iki kahramān ġa’ib etmek birkaç ġāzi ķazanmakla şarşılmaz. Ma‘māfiħ ġāzilerimizin boynuna şarılıp nūrānī yüzlerini, arslan pençesi ellerini öpmekten uşanmadıġımız gibi şehīdlerimizi de ħazīnāne düşünüp rūħāniyetlerine karşı bir

¹⁹³ Başkasına kuyu kazan, kazdıġı kuyuya kendisi düşer.

iki damla gözyaşı akıtmağa hamıyyet-i milliye hasebiyle kendimizi vicdānen mecbūr biliyoruz.

Bu ciheti herkesten evvel herkesten ziyāde nazar-ı diğkate alan umāndān-ı a‘zam ve efhamımız efendimiz hāzretleri gerek ğazāt gerek evlād-ı Őhedānıñ tenŐt ve terfih buluŐunda bũyũk bũyũk, gũzel gũzel areler buldular. Bugũn ğazilerimizden (muhtac) Őuhadā ‘ailesinden (sefil) ‘unvānını taŐıyacak kimse kalmadı.

Bu luft-ı hākimāneden soñra bir hidmet bir idārane vardı ki onu da intisābıyla mebhı bulunduğımız dīn-i celil-il-adr-ı Aħmedīnīñ ‘umũm mũntesibleri ifā eyledi.

Muħarrir-i nāızde bu dīn ile bu milletle, o ğazilerle, o Őehidlerle mũfteħir bulunduğumdan Şu Şırada kũcũcũk bir hidmet gŕsterebilmekliğim iin Őāħib-i imtiyāzımız Emrī Efendinin vesātetine mũrāca‘atla pāzar-ı Şefkate gŕnderilmek ũzere bir nũŐha-i feval‘āde taħrīr ve tertīb etmekliğimizi tavŐiye eyledim. Ma‘a’liftihār abũl etti. Bu fikrimizi ba‘zı mũrũvvetmendān millette tadīr eyleyerek ihdā-yı āŐār ile ibrāz-ı hamıyyet buyurdular.

Bināen ‘aleyh eşerleriyle tezyīn-i Őāħā’if ettiğimiz zevāt-ı muħteremeye ‘arz-ı Őũkrānla, devlet ve milletimiziñ ilelebed pāyidār olmasını cenāb-ı hādan niyāz eylerim.

3.3. Ma‘ārif’deki Nesirleri

MAĀLE-İ EDEBİYYE¹⁹⁴

Melek, o kıvrıcık Şarı Őalı, Őabāħ buluqları adar Őeffāf māvī gŕzlũ, beyāz ehreli, yavrucu dũnyāya apadığı gŕzlerini, bir ‘ālem-i laif diğere amıŐ uyuyordu. Mini mini dudaklarında ara Őıra bir ziyāyı ibtisām belirerek hemen uuyor, nazlı nazlı nefes alıyordu.

Beyāz tũllerle mestũr bir āryola iinde yatan bu yavrunuñ gŕğsũ aılmıŐ, eñ māhir heykelturaŐları hāyretde bıraacak adar laif, penbe ollarından birini baŐının altına oymuŐ, diğelerini de gelişi gũzel yanına ŐalıvermiŐti.

Ah! Bu tıfl-ı hũsn-perver beyāz buluqlar iinde hāb-ı nāze dalmıŐ, bir hāyāl-i leāfet-perver hālini almıŐdı.

Oaya girdiğim zamān, uyandırmamak istedim, faa ta‘yanamadım, nũrlu yanağına ondurduğum bir bũse, zavallıyı uyandırdı. Gũlmeğē başladı. Kollarını boynuma atıp

¹⁹⁴ Ma‘ārif, Sene 3, C.6, N.146, s. 155.

küçücük elleriyle yüzümü oğşadı. Ben o tebessüm, o nevâziş-i şâfiyânedan gâni olma derecesine geldim. Ne yapacağımı şaşırđım. Bir düziye uyuyordum. Ah! Bu yavrular ne kadar sevimli olur! Dedim ki:

- Cicim! Uyurken niçin gülüyordun? Rû'yâmı görüyordun?

- Rû'yâ ne demek?

- Uyurken kendini bir yerde gezinir gördün mü?

- Evet! Gezindim, gördüm.

- Öyle ise nerde gezdiğini, ne gördüğünü söyle.

- Zehra ablama bir çayırda geziyorduk. Kırmızı kırmızı şarı şarı çiçekler vardı. Hâni benim güzel gözlü kızum yok mu? O da yanımızda idi. Ablam birçok kelebek tutmuşdu. Onları elindeki tîre ile bellerinden bağlayıp uçuruyordu. Kızum şu başına gitdi. Ben de gitdim. Ablam birçok çiçek toplamışdı. Başına takıyordu. Şoñra iki kânadlı kadın geldi ikimizi de öpdü. Siz ne güzel çocuklarsınız dedi. Bir dâne gül verdiler, soñra kaçdılar ben de uyandım. O kadınlar anneciğimizden güzeldi. Ben öyle kadın görmedim.

- Mini mini! O kadınlar yalnız sizin gibi şâf kalblerin rû'yâ 'âleminde uçurur. Ancak size hem-dem olurlar. Ah bu yomşa kızın rû'yasına rengin bir şi'r denilemez mi?

-Ma'ârif-

İhsâsât-ı ma'sûmâneyi pek güzel taşvîr eden Rıf'at Beğın bu mağâlesini şayân-ı taqdîr bulduk

İSTİĞRÂK¹⁹⁵

Ey sen! Ey sen! Ey şu milyonlarca 'âlemi lâtenâhilik içinde püyân eden fa'al-ı muṭlağ! Bu muşa'sa' küreleriñ 'azamet ve iclâliñe nisbetle şıfır derecesinde olduğunu bilirim. Ah ne büyüksün.

Semâ şu on beş yaşında genç kızın rûḥ-perver mâvî gözleri kadar şâf, berrâğ olan fezâ-yı nâmütenâhi gâh bir perde-i zılla bürünür, gâh her biri bir şâh dâne-i Güher gibi lem'a-rîz olan nücûma meşhur olur.

¹⁹⁵ Ma'ârif, Sene 3, C.6, N.153, s. 202.

Bu ne muhayyiril-‘ukûl hâl?

Güneş o küre-i nâriye neşr-i ziyâya başladığı günden beri insâna nebâtâta cemâdâta feyz bahş olmakda devâm ediyor. Bize vedâ’ eylediği zamân bir ‘âlem-i diğeri hayâtlandırıyor. Ah bu ne kudret?

Şafaq! Şâ’irleriñ ressâmlarıñ kalemle tavşif fırça ile tersîme muvaffik olamadığı o hengâme-i hüsn-perver mübeşşir-i şubh olmakdan hangi gün geri kaldı?

Bu ne intizâm? Şubh ihtiyâcât-i beşeriyemiziñ istikmâli için ne güzel bir vaqt. Şeb! Zihnen, bedenlen meşgûl olanlara ne hoş bir vaqt-i râhat.

Ah! Pek büyüksün! Eşref-i mahlûkât olan beşer şu ‘azamet hıred-aşûbuña karşı titriyor, düşünüyor, düşünüyor da: “Lâyık betû in debdebe ey hâlîk her cân” diyerek cebhe bir zemîn şükrân olmakdan başka çare bulamıyor.

BU BİR Şİ‘RDİR¹⁹⁶

Vaqtâ ki şeb hulûl eder, cihânı bir sükûnet bürür. Çiçekleri ağaçları mesken ittiḥâz eyleyen tûyûr bir şadâ-yı rûḥ-perver ile nağme perdâz olmağa başlar, çemenler arasından geçen bir ırmağ, ḥazîn bir zembeme ḥuşûla getirir, bir yanda aḡnâm ile şahrâ-nişîn olan bir çobanıñ yekseyâk faqat ‘aşîkâne terennümâtı işidilir, bir hayâl-i siyeh pûş gibi rû’yet olunan şevâhîk üzerinde, ansızın nazar-ı ribâ bir penbelik görülür, bunu müte‘âkib fânûs-ı kudret ‘âlem-i lâtenâhiye toḡru i‘tilâ-nümûn olmağa başlar, nesîm cû-i peymâ, saḥ-ı deryâyı oğşadıqça ḥâşıl olan münevver mevceler, sâhilleri öper. İşte o kuşlarıñ, o ırmağıñ, o çobanıñ, o mevceleriñ şadâ-yı sâmi‘a-perveri yekdiğeriyle imtizâc ederek bir âhenk-i rûḥânî ḥuşûla gelir. Bu âhenk insânlarda hayât-ı ‘âliyye tevlîdini mücib olur. Bu bir şi‘rdir.

Vaqtâ ki ḥavâb-âlûd olan kâ’inât, nîr-i cihân-tâbîñ iş‘â-i zir-i târına ma‘rûz bulunan her zerre ḥande-nişâr mesâr olmağa başlar. Nesîm-i âheste-vezân ezharî tehzîz eyledikce her berk revk-perver üzerinde bulunan ve a‘aşîkâne göz yaşları kadar şâf olan kaḥarât-i seḥer titreye titreye nûrlar saçmağa başlar. Bir ‘andelibiñ şadâsı-yı devrâ devri ḥıyâne teşrif seheri i‘lân eder. Analarına peyrev olan kuzular meler, bî-ḥarâr kelebekler hevâ’î bir şükûfe-zâr teşkil eyler. İşte kâ’inâtıñ o ḥandesî, şebnemleriñ o nûru, ândelibiñ o şadâsı, kuzularıñ o meleyişi, kelebekleriñ o seyrânı rûḥumuzu besler. Bu bir şi‘rdir.

¹⁹⁶ Ma‘ârif, Sene 4, C.7, N.166, s. 77.

Etrāfı eşcār gūne-gūn ile müzeyyen bir külbeniñ qapısı önünde yādigār-i ‘ömrünü āgūş-ı iltifāta almış bir peder görölür. Şabī-i şāfdil mini mini ellerini pederiniñ boynuna uzadır. Peder bir tavr-ı mesrūrāne ile iri bıyıklı dudaklarını tıfl-ı dil-ārāmiñ bir penbe gōnca qadar nāzik olan dudaklarına temās etdirir. İki qalb qarşı qarşı çırpınmağa başlar, bu eşnāda şabīniñ çehre-i melekānesinden uçan nūru tebessüme “ah yavrum” nidā-yı şefkat-nişāri peyrev olur. İşte o iki qalbiñ birbirine qarşı çırpınışı, çocuğun hādesi, pederiñ nidāsi ma‘nevī bir lisān ile qalbe bir şeyler söyler. Bu bir şi‘rdir.

ÇOCUK UYUYORDU¹⁹⁷

Derūnī bez parçalarıyla tolu bir minder üzerinde yatan vālideyi kānūn-i şāniyeniñ şiddetli rüzgāriyla, cāmsız pencereden duğūl eden berf titrediyor, kameriñ sōnük ziyāsi za‘īf çehresine ‘aks etdikce şolmağa müheyyā bir penbe sūnbül gibi hāzīn renkler görölüyordu.

Kim bilir? Vaqtiyle ne qadar adamı renk ü letāfetine hayrān eden qumrāl saçlar, bālīn ihtizāre serpilmiş, şiddetli bir fırtınayı müte‘ākib ‘arz-ı tābiş eyleyen semā qadar māvī, faqat fersiz olan gözlerini, nīm-küşāde qapıya toğru ‘atf etmiş, şiddetle öksürüyordu.

Külbeniñ bir tarafında henüz beş bahār geçirmiş bir kız çocuğu iri siyāh toñlu bir kediyi kucaklayarak büzülmüşdü.

Hasta güc hāl ile qalkdı. Şu içmek istedi. Titrek ellerini ayak ucunda tūran destiye uzatdı, faqat içindeki şu tonmuşdu. Qadıncağız, cān evlerini yıqacaq qadar gāmlı bir tavr ile başını çevirip çocuğuna seslenmek istedi, kıyamadı, çünkü çocuk uyuyordu.

Tekrār yatağına yıqılıverdi. Çehresi morardı. Bir hayli vakit böyle qaldı. Şoñra titrek şadā ile dedi ki:

- Ah yine böyle bir gece idi ki zevcim garq oldu.

Rüzgār yine böyle şiddetle esiyor, talğalarıñ her biri arslan gibi sāhilleri aşaraq tağlara tırmanmaq istiyordu. Bīçāre adam o müdhiş talğalar arasında hayātını kurtarmağa çalışdığı zamān ben zānū-be-zemīn olarak ağılıyordum. Efsūs ki o du‘ālar hūkm-i taqdiri tağyir edemedi. O mağv oldu. Ah! Ben de mağv olmāk isterim. Hasta vālide bir qabāhat

¹⁹⁷ Ma‘ārif, Sene 4, C.7, N.167, s. 85.

işlemiş gibi ansızın tırdu, çocuğuna mahzûnâne bakdı. Çocuk uyuyordu. Ba'de 'ilâve eyledi: "Uyu! Ey şâf u yetîm maḥlûḳ! Uyu da vâlideniñ şu sözlerini işitme. Ah! Yavrum ben de her vâlide gibi sensi büyütme ve bir gün başını çiçeklerle vücudunu şırmalı elbise ile tezyîn ederek, ḥacle-nişîn görmek isterdim. Lakin heyhât o yevm-i mes'ûdu görmek için vücudumda kuvvet göremiyorum. Ah! Yavrum! Seni Allah muḥâfaẓa etsin."

Hastaniñ şu vicdân-sûz sözleri bir ninni ḥükmünü alıyordu. Çocuk uyuyordu. Uyu güzel melek! Uyu! Ey bir kediden mâ'ada refîḳe mâlik olmayan maḥlûḳ! Şu sâ'atde ne kadar çocuk var ki, kimi mâderiniñ ağuşunda bûselerle, nevâzişlerle vakit geçiriyor, sen ise soğukdan morarmış olan küçücük vücudunu iştimaḳ için şu kediye şarılmış yatıyorsuñ.

Ḥasta bir ses işidir gibi oldu, başını güç ḥâl ile çocuğun yattığı tarafa çevirerek diñledi. Ḥayır hîç bir ses yok. Çocuk uyuyordu.

Rûzgâr tezyîd-i şiddet ederek külbeniñ kapısını bütün bütün açdı. İçeriye ḳar hücum etmeğe başladı. Ḥasta vâlide soñ bir ğayretle ellerine tayanarak ḳalkdı. Kendisine yorganlık eden palâs pâreyi çocuğuş üzerine atdı. Mûte'âḳiben yere düşdü. Başını yine yavrusunuñ tarâfına çevirerek bir elini göğsüne koydu. Bîçâre ḳadın öldü. Açık ḳalan gözlerindeki iki büyük yaş ḳâtresi tonmuşdu. Külbe derûnunda dehşetle vezân olan rûzgâr şadâsından başka bir şey işidilmez oldu.

Çocuk uyuyordu.

4. HİKAYELERİ

ḲARA ḤAVUḲ HİKÂYESİ¹⁹⁸

Ḳarnalyus Şantağaryo, şanâyi' piyanğosundan beşyüz frank ḳazandığını ḥaber alır almaz o derece memnûn oldu ki müddet-i 'ömründe bu kadar mesrûriyet ḥissetmedi desek sezâdır.

Yuvarlak çehresinde gül-rengî-i mâhât müşâhede olunuyor, gözleri parlıyordu.

Şantağaryo dedi ki :

¹⁹⁸ Âlem Matbaası, İstanbul, 1312.

- Artık şimdi bir dâne org almak isterim. Ertesi gün istediğine nâ'il oldu. Zevcesi ki ma'î gözlü gâyet genç bir kâındı, çalgı kutusunu görür görmez çehresinde 'alâ'im-i şübhe şübhe bedîdâr olarak zevcinde gördüğü hâli bir muqaddeme-i cinnet zan eyledi, dedi ki:

- 'Acâyib! Bu çalgıyı ne yapacaksın?

- Ne mi yapacağım? Nasıl mı? Ne için mi? Bağçeniñ leylâkları arasında her akşam altıya togru öten kara tavuğu işitmiyor musun?

Bu söz üzerine Madam Şantağaryoñ çehresi kemâle ermiş bir çilek gibi kızardı. Kanı ancak bir def'a devr etdi. Başı dönmeğe başladı. Esrârı kocası tarafından keşf edilen bir kadın gibi şaşırđı. Tereddütle dedi ki:

- 'Afv edersiniz... ben... şey... añladım... faķat çalgıyı... münâsebet?

- Çalgıyı almakdaki sebebi mi añlamak istiyorsunuz? Leylâklarda öten kara tavuğa maķâm öğretmek için.

Şantağaryo bu sözü bir şüret-i beşüşânede söyledi.

Zevciniñ bu sözleri üzerine Madam Şantağaryoñ kalbini havf değil sürür ihâta eyledi. Genç kadın az kaldı bir kâhķaha parladaķdı. Mesrûriyetini ketm arzûsuyla oņasına kapandı.

Leylâklara gelen kara tavuğa maķâm öğretmek için çalgı! Ğarîb hâl. Madam kara tavuğuñ kim olduğunu pek 'alâ biliyordu. Kara tavuķ leylâķ için değil madâm hazretleri için geliyordu.

Zevciniñ kara tavuķ haķķındaki mu'âmelâtına derece-i nihâyede memnûn oldu. Kara tavuķ şadâsını taķlîd eden bu şadâ haķķında bir kuş sesi değil, bağçeniñ parmaķlıklarını aşarak Madam ile görüşmeğe gelen Armanek idi.

Madam memnûn olmaz mı? Kara tavuķ mûsîķî taķşîline devâm ettikçe bu iki 'âşık için leylâķdan yayılmış olan o âşiyâne-i muħabbetde nevâzişler, bûseler 'âşıkâne sözler revâç bulacaķ, Madam aşıkıyla bilâ-pervâ görüşebilecekdi.

Şantağaryo 'alem-i ahvâl-i tuyûr ve ahenk-i tuyûra pek ziyâde merâķlı olduğundan taht-ı taşarrufunda bulunan taķtîr hâneyi bir kuş kafesine tebdîl ile işden el çekmiş, altmış iki yaşında bir adamdır. Her gün kuş hânesine gidip tuyûra ta'lîm için ri'elerini berbâd edercesine şabâhdan akşama kadar şarkı meşķ ederdı. Faķat bî-çâreniñ şadrı öyle her gün

şarkı söylemeğe elverişli olmadığından bir kuş çalgısı edinmiş olsa meşak্কatden kurtulacağını, kuşlarında daha iyi ta'lim edeceğini fikir ile fırsat bekliyordu.

Bu hâle binâ'endir ki genç Parisli Madam , kocasının şu arzû-yı tıfilânesine münkâd olmağdan uşanarak kendisini mu'âşaka 'âlemine atıyordu.

Arman isminde birisiyle görüşmeğe başladı. Her akşam bağçeye gelip kara tavuk şadâsını taklîd ile kendisini vürûdünden haberdâr etmesini 'âşika tenbîh eyledi, ve şadâyı işidir işitmez çiçek toplamağa gidiyorum diye bağçeye koşardı. İşte şadâsı zavallı Şantağaryoñ nazar-ı diğğatini celb eden kara tavuk Madamın âşıkı Arman idi.

İhtiyâr Şantağaryo kuşun biraz vahşice olan şadâsını düzeltmek, mûsîkî ta'lim etmek hevesine düşdü. Bilâde söylediğimiz vechle beşyüz franğı alır almaz bir dâne org kuş çalgısı edindi.

Madam Şantağaryoya gelince, mezkûr zevciniñ kara tavuk hağğında gösterdiği ehemmiyete cânı şıkılıyordu. Nihâyet ertesi gün gidip 'âşkıını hâlden haberdâr etmeği taşmîm eyledi.

Akşam olur olmaz Madam Şantağaryo bağçeye indi, leylâkların arasında bir gölge müşâhede etmesiyle ayaklarının ucuna basarak oraya toğru gitdi ve hafif bir şadâ ile:

- Arman sen misiñ? dedi.

Kara tavuk hayretle:

- Vay! Siz burada beni mi bekliyordunuz?

- Evet, ah! Eğer bilmiş olsanız!

- Ne var?

- İş meydâna çıktı.

- Mümkün değil.

- Zevcim sesiñizi işitdi.

- Ne olmuş? Şübhe mi ediyor?

Genç kadın nefes almak için biraz sükût ettikten soñra yavaşça dedi ki :

- Emîn olunuz ki, şadânın sizden değil kara tavukdan şudûruna şüret-i kaç'ıyyede emîn oldu.

- Öyle ise?

Madam sözlerinde devām ile:

- Şoñra

- Şoñra ne oldu?

- Ne olacak kıara tavuğa mađām öğretmek için bir kıuş çalgısı aldı. Bu söz üzerine Arman bir kıahkıaha parlattı.

- Oh? Ricā ederim gülmeyiñiz. Zevcimiñ fikrini vehle-i evlāda bende şāyān-ı ĥande buldum. Lakin bilaĥire düşünerek: “Bu müdhiş bir ĥāl, artık yekdiğerimizi göremiyeceğiz.” dedim.

Arman sevgilisini şuşdurarak dedi ki:

- İsterseñiz bir kere ötüvereyim de görelim.

Genç kıadın kıara tavuđuñ ağzını tutarak dedi ki:

- Bedbaĥt dīvāne mi olduñ? Çalgısını alır da bağçeye çıkarsa ne yaparız?

- Ne olur, teşrif ederiz.

Arman bu sözü söyledikten şoñra ötdü. Madam Şantađaryoñ her a‘zāsı titriyordu.

Arman: Şus diñle!

Her ikisi de kıulağ kıabartdılar. Arman dedi ki:

- Zān eder isem Mösyö Şantağaryo işitmedi, bir daha öteyim.

Arman tekrār kıara tavuğ şadāsını tađlīd etdi. Şadā biter bitmez o kıarıfdan çalgı şadāsı işidildi. Mösyö Şantađaryoñ çalgısı kıırmızı çorablı Fransızlar şarkısını çalıyordu.

Arman dedi ki:

- Ne ‘ömr! Çalgıyı güzel kıullanıyor.

Genç kıadın maĥv olma derecesine gelerek titriyordu. Dedi ki:

- Dostum artık elverir elverir şimdi nerdeyse aşāđı iner!

Filĥaķīķa çalgı bir iki şaniye kıadar işidilmez oldu. Şoñra be-tekrār işidildi. Faķať bu sefer evden değil bağçeden geliyordu.

“Yād edip eyyām-ı vaşlñ ey güzel!” maṭla‘lı bir vals şarkıyı icrā ediyordu. Madam Şantağaryo haykıracak:

- Ooo! Bağçeye inmiş, kaçınız!

Arman ma‘şukasını bīzār etmemek için kaçdı. Şantağaryo hālā:

“Yād edip eyyām-ı vaşlñ ey güzel!” şarkısını çalarak tolaşıyordu. Zavallı ihtiyār Madamñ ihtifā-gāhından tebā‘id eder etmez Armanñ şadāsı işidildi:

- Sevgilim yarın... dedi.

Bu sözler Madam Şantağaryoyu titretti. Bir demet çiçek topladı. Qalbine ‘arız olan çarpıntıdan hemān düşercesine yürümeğe başlayıp eviñ yolunu tuttu.

Yarı yolda zevcine teşādūf etdi. Şantağaryo zevcesini görür görmez dedi ki:

- Ay ! sen leylāklar arasında mı idin? Qara tavuğu işitmediñ mi?

Şantağaryo boynunda aşılı olan çalgınıñ kayışını çıkarıp dedi ki:

- Artık içeri girmeyecek misin? Bīçāre hayvānı tedhīş ediyorsun. Lakin dostum sañā içeri gir diyorum.

Madam Şantağaryo zevcine iṭā‘at etdi. Bir iki hatve atdıktan soñra yine çalgı şadāsı işidildi, faķaṭ kara tavuķ artık muķābele etmiyordu. Mösyö Şantağaryo hiddetlenerek maķāmı değiştirdi. Şarı gözlerle esmer gözleriñ şarkısını çalmağa başladı, lakin beyhūde zaḥmet. Mırıldanarak dedi ki:

- Allah cezāsını vermesin! Ğālibā kara tavuķ uçdu.

Ba‘de zevcesiniñ yanına gidip bir hayli tekdīr ettikten soñra dedi ki:

- Şimdiden soñra sā‘at dörtde bağçeye çıkmamağı şūret-i kaṭ‘ıyyede tenbīh ediyorum.

- Pek iyi ama, şabāḥ sofrası için çiçeği nasıl toplarım?

- Artık senden çiçek istemem. Senden istediğim bir şey varsa o da kuşlarımıñ rāḥatsız olmasıdır.

Genç kadın bu yolda edilecek müdāfa‘anıñ kārğir te’şir olamayacağını añladı faķaṭ sevdā-i perişānesine muķābele edemedi.

Hemân ertesi gün yine görüşmeye başladılar. Kara tavuğun ilk nağmesine Şantağaryoñ orğu peyrev olmağa başlıyor. Yavâş yavâş bağçeye çıkıncaya kadar kara tavuk ‘ömr sürüyordu.

‘Âşık ile ma‘şûk Şantağaryo buradan bîzâr olarak artık leylâklar arasında görüşüyorlardı. Şantağaryo bağçeye çıktığı zamân kara tavuk Madamiñ oçasına geliyor orada görüşüyorlardı. Şantağaryo da hayret! Diyordu ki:

- Bizim kara tavuk maķâmı güzel taķşîl etdi.

Artık leylâklara gelmiyor. Şarkılarının hepsini öğrendi. Mûsîkaniñ şadâsına ‘âşık olduğu için pencereye konuyor. Bahtiyârim.

Filhakîka kara tavuk orğun hâvî olduğu şarkılarının hepsini öğrendi. Faķat ne çâre ki Mösyö Şantağaryo çırağı olan kuşu kışın dinleyemiyor, zavallı hayvân soğuk münâsebetiyle bağçeye gelemiyordu. Faķat bahârda şabâh akşam ve hatta mehtâblı gecelerde bile gelip icra-yı nağme ederdi.

Mösyö Şantağaryo bu yolda sebkât eden emeği ile hâşıl eylediği netîce haķķında bir lâyiha kaleme alarak fûnûn-ı ifâde mebâsına verip mûkâfât olarak biñ frank aldı.

İşte o günden beri koca mûsikâr çalgısının mânîvelâsını kemâl-i meserretle çevirip turuyor, kara tavuk da o nisbetde teraķķî ediyor. Vaktiyle mûsîkîden hoşlanmayan Madam orğun hânesine dahil olduğu günü hemân maķşûşadan biri kadar hürmetle yâd ediyor. Cümlesi mesrûrâne ‘ömr sürüyor.

Hitâm

TUĞAF HİKÂYE¹⁹⁹

Rahib Roķo Moniğa’yı sor. Moniğa Ėâzed gölünün sâhilinde tarz-ı cedîd üzre inşâ edilmiş bir şatonun etrafındaki zümrüdîn şaħra kenârında mebni güzel bir köydür. Büyük ve güzel çiçeklerinin kalın çatılı arabalıkları, geniş kaldırımli yolları, maģzenleri, hâneleri, ipek böceği yetiştirmeğe maģşûş oğaları, saķıfları, büber ağacından ma‘mûl müdevver güğercinlikleri sâde bir hey’et ‘arz eder. Tağ aşmaları Ėâyet maģşûldârdır. Niyâķu nehrini güzel zeytûn ağaçları sâyedâr eyler.

¹⁹⁹ Âlem Matbaası, İstanbul, 1311.

Maḥşŭlâtıñ bereketli zamānında köylü kadınlar başlarına, parmaklarına, gerdānlarına, kulaqlarına altun taḫarak i‘lān-ı sürŭr ederler. Senjanu manāstırında muḫīm olup fuḫarāya verilmek ūzre para toplayan Rahib Roḫo ḫasen ūretle ḫabul olunur.

Rahib Roḫo ūzeri sepetlerle tolu merkebiyle nehriñ ūst tarafındaki yoldan ‘‘Haydi Ğalban! Gidelim ‘azīzim’’ diye ḫayḫırarak gelirken köylŭler mesrŭr olur. Kŭçük çocuklar eṫrāfına toplanarak ‘‘Sevgili baba haydi bizim eve gel de teksīn-i ḫarāret eyle. Saña ḫuḫ kirazı ūerbeti iḫirelim’’ derler.

Kendisine ta‘zīm deĝil belki bir sā’iḫa meyl ve muḫabbetden tolayı peder tesmiye olunan ḫoca ūadaḫacı ağır ṫavr ile gider taḫdīm olunan hedāyāyı alır, muḫarremāne sŭzler diñler, naḫīhatlar verir, resm ve madalyonlar taḫsīm eder ba‘zı kere de sevgili dostlarına ḫidmet emeliyle fāmilyā iḫlerine de muḫarremāne el uzatır.

Temmŭz ayınıñ ūıcaḫ bir ikindi zamānında idi ki Rahib Roḫo Moniĝa ḫaryesiniñ eñ zengin ve eñ ‘ālī-cenābı olan Sinyora Coze Penya Marḫonid ile gŭrŭşdŭĝŭ ūırada:

- ‘Azīzem Madam biñ kere teḫekkŭr biñ kere teḫekkŭr! Size aḫlā ḫidmete muvaffiḫ olamadıĝım ḫāilde bugŭn yine mŭstaĝrak lŭṫfuñuz olmaḫla mŭbāhī bulunuyorum. Faḫat... bu arzŭñuz...

Madam Coze Penya ḫafif ūadā ile:

- Olur deyiñiz ‘Azīz Baba!

- Pek a‘lā! Pek a‘lā! Faḫat naḫıl?

- Bu aḫḫam Madelna’yı gŭrecek misiniz?

- Luici Dardano’nuñ ḫızı mı?

- Evet, Baba Efendi kendisine bizim Dominḫo iḫin bir ḫaḫ sŭz sŭylemeĝe muvaffiḫ olabilirdiñiz.

-Ah! Pek nŭkteli!... Pek nŭkteli!... Bir sŭz.

- Ah peder! Yegāne olan oĝlumuz Dominḫo’yu evlendirmek istiyor idik. Faḫat o Madelna’dan baḫḫasıyla izdivāc edemeyeceĝine yemin ediyor.

- O ḫāilde ne iḫin izdivāc etmesinler? Yoḫsa genḫ ḫız ḫabŭl etmiyor mu?

- Hayır hayır! Dominiço'muzu etmemek mi? Red değil naz eyliyor. Ne lâ ve ne de na'im demek istiyor. Madelna pek şüh-meşrebdir. Dominiço, Jan Batisto, Antonio, Tımazu, Jirulamu ile dans eder. Taqdım olunan çiçek ve kurdelerleri kabül eder. Geceleri penceresinin altında icrâ edilen âhengi diñler vel-añir...

- Şoñra da güler değil mi? Bu hâli re'y-ül-'ayn müşâhede etdim. Ma'mâfih Madelna 'işmet-me'abdir.

- Toğru! Afife olmasa idi oğlumuz Dominiço için istemez idik. Ah! Kuzum Baba Efendi, kendisini iknâ'ya sa'y ediniz.

- Gayret edeceğim! Çalışacağım! Ümîd ediniz 'azîzem Madam.

Söz burada nihâyet buldu. Rahib Roço merkebinin yularından tutarak bağçelerin maħallesine toğru gitdi.

Yolda giderken fıçı i'mâlınden hâşıl olan tokmak şadaları işidiliyor, bu sene maħşül ziyâde olduğundan bâğ bozumu hâlâ devâm eyliyordu.

Rahib Roço biraz daha gittikten şoñra aşmalı bir eviñ karşışında tırdı.

Madelna kapının önünde oturmuş hafif şadâ ile bir oyun havası teganni ederek yün büküyordu.

Madelna on yedi yaşında tatlı esmer renkli, kiraz gibi kırmazı dudaklı, gözlerinde nür-ı sürür lema'an eder bir kız idi. Gerçi Madam Coze Penya kendisini şüh-meşreb diye tavşif etmiş idiyse de üzerindeki elbise o 'unvâna şâhib olamayacak derecede sâde idi.

Koyu renk bir fistan giyinip önüne hâneli başmadan bir öñlük bağlamış, boynuna kenârı şaçaksız bir mendil, başına da gelişi güzel bir ipekli kumaş şarmış ve hâşıl genç kız şu sâde ziynet ile bir kır çiçeğihâline girmişdi.

Rahib Roço kıza toğru ilerleyerek:

- Da'ima mesrûr! Dedi.

- Evet! Evet! Ğâ'ile zamânı henüz gelmedi.

- İzdivâc zamânı demek istediđiñize şübhem yok

- Aşlâ hâtır u hayâle gelmiyen bir şey.

- Ma'mâfih?

Genç kız revîş-i mukâlemeyi değişdirmek için dedi ki:

- Baba Efendi bugün merkebiñiz niçin maħzûn turuyor. Pek mükedder bir hâlde görüyorum. Vâlide gel bak bu merkebi bu günkü kadar maħzûn bir hâlde gördük mü?

Madelna oturduğu şandalyeden uzanarak vâlidesini çağırđı. Merķûme ise aşağı katdaki şofada bir tahta iskemle üzerine oturmuş uyuķlıyordu.

Vâlidesi hayķırarak:

- İşte yine divânelik ediyorsuñ. Git Baba Efendi için řakladıęıñ yumurtaları getir.

Rahib Roķo:

- Bırak gülsün bîçâre Ğalibano'nun bugünkü hâl-i hüznüne dâ'ir olan hikâyeyi şimdi nakl edeceğim. Bu hikâyeye ğayet muğhikdir.

- Oķ! Söyleyiniz! Söyleyiniz!

Ğalibano ile bu şabâhki devrimizi ancak toķuzda bitirmiş idik. Sepetlerimiz sebze, meyve, balık ve yumurta ile tolu idi.

Ğamd olsun bu köyd ince mürüvvet-mend adamlar var. Ğatta bir fabrika önünden geçerken bir kuću kibrit verdiler. Ne güzel ihtirâ'! Artık çakmak çakış kav yakış meřakķatinden âzâde olmuşdum. Bu eşnâda fikrime insânlarıñ eñ 'âlîcenâbı olan Ğonet Arķole 'arz-ı ihtirâm etmek lüzümü tebâdür eyledi, řatonuñ kapısından altmış haķve ileride idim... Lakin bağçeye Galibano ile girmek istemiyordum.

Madelna:

- Niçin? diye sordu.

- Çünkü, evet! Çünkü Ğalibano taķdir terbiye görmüş olsa baęçeniñ kumlu yolları üzerine çekinmez bu hâl ise Madam Kontes Ğazretleriniñ başırası ile şâmmesine pekde iyi gelmez.

Madelna kâhķaha ile gülererek:

- Böyle kuşurlara bakılmaz! dedi

- Evet, evet... Bırakiñız da ikmâl edeyim. Bonato ormanı ile baęçeniñ duvarı arasında az ağaçlı bir maħâl gördüm ki taze uzun otları te'şîr-i harâret-i şems ile şolgun bir

h ale gelmiŐdi. Galibano da böylesini süre bir çok deve dikenini kırmızı ve mor çiçekleri ile ‘arz-ı end m eyliyordu. Merkebi oraya götürerek:

“Yavrum beni biraz burada bekle. İŞte artık Ken‘ n ilinde bulunuyorsun istediğin gibi otlar.” dedim. Ba‘de Őatoya toğru yürümeğe başladım. Yolda giderken arĐama bakarak Galibano‘yu tecessüs ediyordum.

VaŐı hayv n! Deve dikenlerine kem l-i iŐtiha ile nekr n olarak nazarıyla ekl eder görünüyordu. Lakin toğunamıyordu. Ő bhesizdir ki Galibano çok gördüğü için hangisinden baŐlayacaĐını ŐaŐırmıŐdı. Ansızın bir tavr-ı meserret alarak eğimi bol yerde haykırap yuvarlanmağa başladı. Pek çok seslendim k r etmedi. Galibano sebzelerini, meynelerini balığlarını, yumurĐalarını ezerek yuvarlanmağda dev m ediyordu.

Madelna bir ahaha parladaarak:

- Oh Baba, ne güzel omlet!

- G l, g l küçük merĐametsiz! Bunun  zerine kaldırmağa gitdim. G  h l ile bağe apısına bağlayabildim ve artık kendine bir cez  olmak üzere: evl d sen bugün gur b-ı Őemse adar perh z tutup ettiğin ab hata tövbe eyleyeceksin. dedim.

- Ay zavallı hayv n rerh z tuttu mu?

- Evet evl dım mükedder t ruŐuna sebep budur.

Genç ız dedi ki:

- Baba Efendi annıma alırsa Galibano‘dan ziy de sizin mükedder olmanız itiz  eder zir  manastıra g t receğiniz Şeyler bütün mağv olmuş.

- Evet, güzel ızım! Teşekkür olunur ki ba‘zı erb b-ı merĐamet ziy nımı ikm l etdiler.

- H keten oyle, sepetleriniz zarar-d de olmamıŐ gibi tolu t ruyor.

- Bunlarıbaňa hediye eden Senyora Coze Penya‘dır. H ne halkı s r r içinde, h Őil aŐlıyor musun? Avuç tolusunu veriyorlar. Bu h l genç zevcini sa‘ dete iŐ al edecektir.

Madelna tel Ő ile:

- Genç zevcini mi dediğiniz?

- Evet, evet zir  Markoniler oğulları Dominiko‘yu evlendiriyor!

- Ah! Dominiko evleniyor mu? Kimi alıyor?

Madelna'nın şararmış göz kıpaqları kenārında inci danesi gibi yaşlar görünmeğe şadāsı titremeğe başlamışdı.

Rahib Roko şiddetli bir tavr ile sözünde devām ederek dedi ki:

- Kimi alacağını sū'al ediyorsuñ bunu bilmeyecek ne var?

- Ğayet sevdiği bir kıızı ki şu anda karşımda bulunuyor. Ya'ni Madelna Dardano'yu!

Madelna göz yaşlarını silerek:

- OhBaba Baba! İşin bu kadar ileri gideceğini bilmiyordum. Biraz bekleyiñiz, gideyim size üç düzine yumurta arayım.

Bir ay sonra Madelna ile Dominko izdivāc etdi. Rahib Roko o akşam düğün eğlencesinde bulunup cem'iyete vedā' ederken gelin ile güveye dedi ki:

- Artık zevc ve zevce olduñuz. Kemāl-i bahtiyāri ile ma'mur oluñ. Faķaķ zavallı Galibano'yu da hātırdan dūr etmeyiñ.

- Nihāyet-

SONUÇ

Hazırlanmış olan bu tez çalışmasında, Bursa’da çıkartılmış olan Fevâ’id gazetesinin bir dönem başyazarlığını yapmış olan Celal Paşazâde Mehmed Rıf’at Efendi’nin eserlerinin transkripsiyonlu çevirisi, edebi kişiliğinin belirlenmesi ve şiirlerinin incelenmesi yapılmıştır.

Şairler ve yazarlar yaşadıkları dönemden günümüze uzanan köprü misali dönemlerinin özelliklerini bize yansıtırlar. Bu çalışmada ele aldığımız Mehmed Rıf’at Efendi bize kendi döneminin edebî anlayışını ve zihniyetini yansıtmıştır.

Dil kültürün en önemli yapı taşlarından birisidir. Dilin mimarı olan yazarlar kültürümüzün oluşmasında etkin rol oynarlar. Bu tez çalışmasında bu mimarlardan birisi olan Mehmed Rıf’at Efendi’nin divan şiirine bakışını, dönemin hakim sanat anlayışını belirledik. Şairimizin “divan şiirinden usandık” sözü bize nasıl bir ortamda sanatını sürdürdüğünü göstermesi bakımından önemliydi. Servet-i Fünûn edebiyatçıları ile yakın ilişki içinde olması ve şiirlerinin onlarınki ile benzerlik göstermesi edebi kişiliğini belirlememizde epeyce yararlı oldu.

Mehmed Rıf’at Efendi yeni edebiyat anlayışına sahip olmasının yanında divan edebiyatının nazım şekilleriyle de şiirler yazmıştır. Bu durum geçiş dönemi olarak değerlendirilebilecek bir ortamda eser vermesinden kaynaklanmaktadır.

Mehmed Rıf’at Efendi döneminde edebiyatla uğraşanlar tarafından epeyce tartışılan “Dekadanlar” ve “abes-muktebes” olarak da bilinen kafiye meselesi hakkında makale yazmıştır. Bu durum onun Bursa’ya sıkışıp kalmadığının açık bir göstergesidir. Mehmed Rıf’at Efendi İstanbul ile yakın temas içindedir. Özellikle İsmail Safâ ile çok iyi bir dostluğu vardır. Onun Fevâ’id’in başına geçmesinden sonra devrin büyük şairleri eserlerini bu gazeteye göndermiştir. Onun Fevâ’idin başına gelmesiyle birlikte gazetenin çehresi değişmiş, divan şiiri anlayışındaki şiirlerden ziyade “Edebiyat-ı Cedîde”nin özelliklerine uygun eserler yayınlanmaya başlamıştır.

Mehmed Rıf'at Efendi vatanına bağlı bir şairdir. Askerlerimize yardım amaçlı çıkardığı Fevâ'id'in Nüşa-i Güzide'si buna en güzel örnektir. Bu nüshaya, yardım amaçlı başta babası Celal Paşa olmak üzere, Tevfik Fikret, Cenab şehabettin gibi önemli isimler de şiir ve yazılarını göndermiştir. Askerlerimize karşı ayrı bir sevgisi olan şairimiz şiirlerinde de bu konuyu işlemiştir.

Onun şiirleri ile birlikte nesirlerinin ve hikayelerinin bulunması şairimizin, çok yönlü bir yazar olduğunu göstermektedir. İyi derecede Fransızca bilen Mehmed Rıf'at Efendi'nin tercüme eserler de vermiştir.

Bir milleti ayakta tutan değerler vardır. şairlerimiz de bu değerler arasındadır. Söz hazinemiz onlar sayesinde nesilden nesle aktarılır. Atalarımızdan alınan söz bayrağı onlarla taşınır. Bunu yapan şairlerimizi unutmamak ve onlara sahip çıkmak hepimizin görevidir. Biz de taşın altına elimizi koyduk ve unutulmaya yüz tutan bir şairimizi edebiyat dünyasına tanıtmak istedik.

KAYNAKLAR

- AKTAŞ Şerif, **Şiir Tahlili Teori-Uygulama**, 1.b., Akçağ Yayınları, Ankara, 2009.
- AKYÜZ Kenan, **Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri**, İstanbul, 1995.
- BAYRAK M.Orhan, **Türkiye’de Gazeteler ve Dergiler Sözlüğü(1831-1993)**, Küll Yayınları, İstanbul, 1994,
- ÇETİŞLİ İsmail, **Batı Edebiyatında Edebi Akımlar**, 5.b., Akçay Yayınları, Ankara, 2003.
- ÇETİŞLİ İsmail, **Metin Tahlillerine Giriş-Şiir**,4.b., Akçağ Yayınları, Ankara,2006.
- DEVELLİOĞLU Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, 19.b., Aydın Kitabevi Yayınları, Ank., 2002.
- DİLÇİN Cem, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, 5.b., Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1999.
- DİLÇİN Cem, **Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)**, Türk Dil Kurumu, Sayı 415-416-417/ Temmuz-Ağustos, Ankara, 1986.
- ERDOĞAN Mustafa, **Türk Edebiyatında Muhammes**, 1.b., Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.
- Fevâ’id**, 4. sene, Matba-ı Emri, Bursa, 1312-1313.
- Fevâ’id**, Nüsha-i Güzîde, Matba-ı Emri, Bursa, 1313.
- İPEKTEN Haluk, **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, 4.b., Dergah Yayınları, İstanbul, 2001.
- KAPLAN Mehmet, **Tevfik Fikret (Devir-Şahsiyet-Eser)**,4.b., Dergah yayınları, İstanbul, 1995.
- KARAALİOĞLU Seyit Kemal, **Ziya Paşa Hayatı ve Şiirleri**, İnkılap Kitabevi, İst., 2004.
- KUTEL Asiye, **Ma’ârif Ve Hazine-i Fünûn Ve Bu Mecmualardaki Edebî Faaliyetler**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2010.
- LEVEND Agâh Sırrı, **Divan Edebiyatı Kelimeler Ve Remizler Mazmunlar Ve Mefhumlar**, 2.b., İnkılap Kitabevi, İst. 1943.
- Ma’ârif**, Yay. Ahmet Naci, İst., 1308-1311.

- Ma'ârif**, Yay. İsmail Safâ, İst., 1311-1312.
- MACİD Muhsin, **Divan Şiirinde Âhenk Unsurları**, 1.b., Akçağ Yayınları, Ankara, 1996.
- Ma'lûmât**, Yay. Artin, İst., 1308-1311.
- Ma'lûmât**, Yay. Mehmet Tahir, İst., 1311-1319.
- "Ma'lûmât", **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, C.7, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1986.
- Mekteb**, Karabet Matbaası, İst., 1307-1314.
- MENGİ Mine, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, 6.b., Akçağ Yayınları, Ank., 2000.
- OKAY M.Orhan, **Türk Şiiri Özel Sayısı IV**, (Çağdaş Türk Şiiri), Türk Dil Kurumu, Sayı 481-482/Ocak-Şubat 1992, 2.b., Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1992.
- ÖZTAHTALI İbrahim İmran, Bursalı Emrî Murad Efendi Ve Divanı, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2009.
- ÖZTAHTALI İbrahim İmran -Cansu ERTUĞRUL, "19. Yüzyıl Bursa Kültürünü Besleyen Fevâ'id Gazetesinin Nüsha-i Güzidesi", **U.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 22, S. 22, Yıl 13, Bursa, 2010.
- ÖZTAHTALI İbrahim İmran, "XIX. Yüzyıl Bursa Kültür Hayatında Önemli Bir Dönemeç: Fevâ'id", **TÜBAR**, S. 32, Ankara, 2012, ss. 269-284.
- PALA İskender, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, 6.b., Ötüken Neşriyat, İst., 1999.
- PALA İskender, **Divan Edebiyatı**, 13.b., Kapı Yayınları, Ankara, 2010.
- Servet-i Fünûn**, Nu.363, İst., 1313.
- SÜMBÜLLÜ Hasan Tahsin, "Mehmet Rifat Bey'in Hazırladığı 'Yeni Şarkı Mecmuası' Adlı Eser Üzerine Bir İnceleme", **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S. 46, Erzurum, 2011, ss.333-358.
- TANPINAR Ahmet Hamdi, **19'uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, 9.b., Çağlayan Kitabevi, İst., 2001,
- TÜMER Cem Şems, "Mekteb`Mecmuası -Tahlilî Fihrist İnceleme ve Seçilmiş Yazılar, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1994.
- TÜMER Cem Şems, "Mekteb Dergisi Ve Hakkında Yapılan Çalışmalara Dair Bazı Dikkatler", Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S.21, Erzurum, 2003, ss.323-338

EKLER

Ek. 1: Nesirlerinden Örnek Metinler

(قوائے)	نومرو ۱
<p style="text-align: center;">۲</p> <h3 style="text-align: center;">ادبیات</h3> <p style="text-align: center;">❦ افادہ مخصوصہ ❦</p> <p>عالم مطبوعانہ سے ہونے والی خدمت فوق العادہ ہے۔ ضمیرِ اخری اولیٰ فکر حیثاً انہ سید فراڈک شکلاً و عجباً بر صورت مستحسنہ افزائی نصیم ایلین کنائی غیر امری افندی رسالتک قسم ادب بخجودہ بعض تعبدات اجرا ایتک از رہ فقیری (محرر ادبی) انتخاب ایلدی.</p> <p>ہون دہ، اقتدار سز لغوی پیلدیکم حالہ مجرد ادبیات اولانہ بیوک بیوک حرمتلر بمر قارشی کو جو جہک بر خدمت کو سترہ پیلیرم ظنیلہ قبولہ درد ایلدیم.</p> <p>موقیعتی جناب جقدہ تمنی ایلہ بو بابہ بر ایکی سوز سوبیلک ایسترم.</p> <p>بندہ کز طرز عتیق دشمنی اولامقلہ برابر ادبیات ہدیہ طرفداری ہم.</p> <p>یعنی طرز عتیق ایلہ طرز ہدیہ شو بولدہ محاکمہ ایلدیم:</p> <p>ادبیات بر قومک کردور اعصار ایلہ اقتساب ایلدیکی ترقیات مدنیہک درجہات مختلفہ کورہ تأسس ایلد.</p> <p>مثال اولدوق، صنایع نفیسہک مہر</p>	<p>طفولیتی اولانہ مصر قدیم ادبیاتنی الہ الہوی اولدور سو مسئلہ عرض دیدار حقیقت ایلر.</p> <p>معلومہ کہ مصر صنایع نفیسہ سی ال قدیم اولقلہ برابر زاکت فکرہ نقطہ نظر نہ ادیانہ اارہ صنایع نفیسہ نہ نفوی ایدہ ما مشر. بولدہ سبب، ہر قومک صنایع نفیسہ سی اقلملرینک لطافت آب دھواسی نسبتہ ترقی یذیر اولور حکمت فلسفہ فیصد.</p> <p>چونکہ ہر قوم افرادینک جملہ عصبہ سی محاط بولندہ یعنی ہوانک تحت تاثر نہ قالرو یا ترقی ایلر دیا بر نقطہ ثابت قالیر.</p> <p>ابستہ برو حقیقتہ مبنی در کہ مصر صنایع نفیسہ سی یونستانہ کجہ کی زمانہ اولادہ فوق العادہ ترقی کو ستر مسہ وقومدہ قومہ سیر ایلہ اولدو یا اہالیہنہ انتقال ایلدیکی زمانہ ہر بسہ قلمندہ یعنی شعر، رسم، موسیقی، صناعات، ہیئتہ اقلقدہ بو کونہ بزی سر پیچ ہیرت ایدہ مرتبہ مکملیتہ صہود ایلدیم.</p> <p>بزدہ دہ بویلہ اولسہ!</p> <p>ادبیاتمخز کندی فکر مزہ، کندی صہرہ موافق بر صورتہ ظہور ایتمیکون بعض شیرہ ہشمانہ قدما بزہ معلوم اولیانہ بر فکر غرائب پسندانہ قایلدوق خیالاتک</p>

قوانین

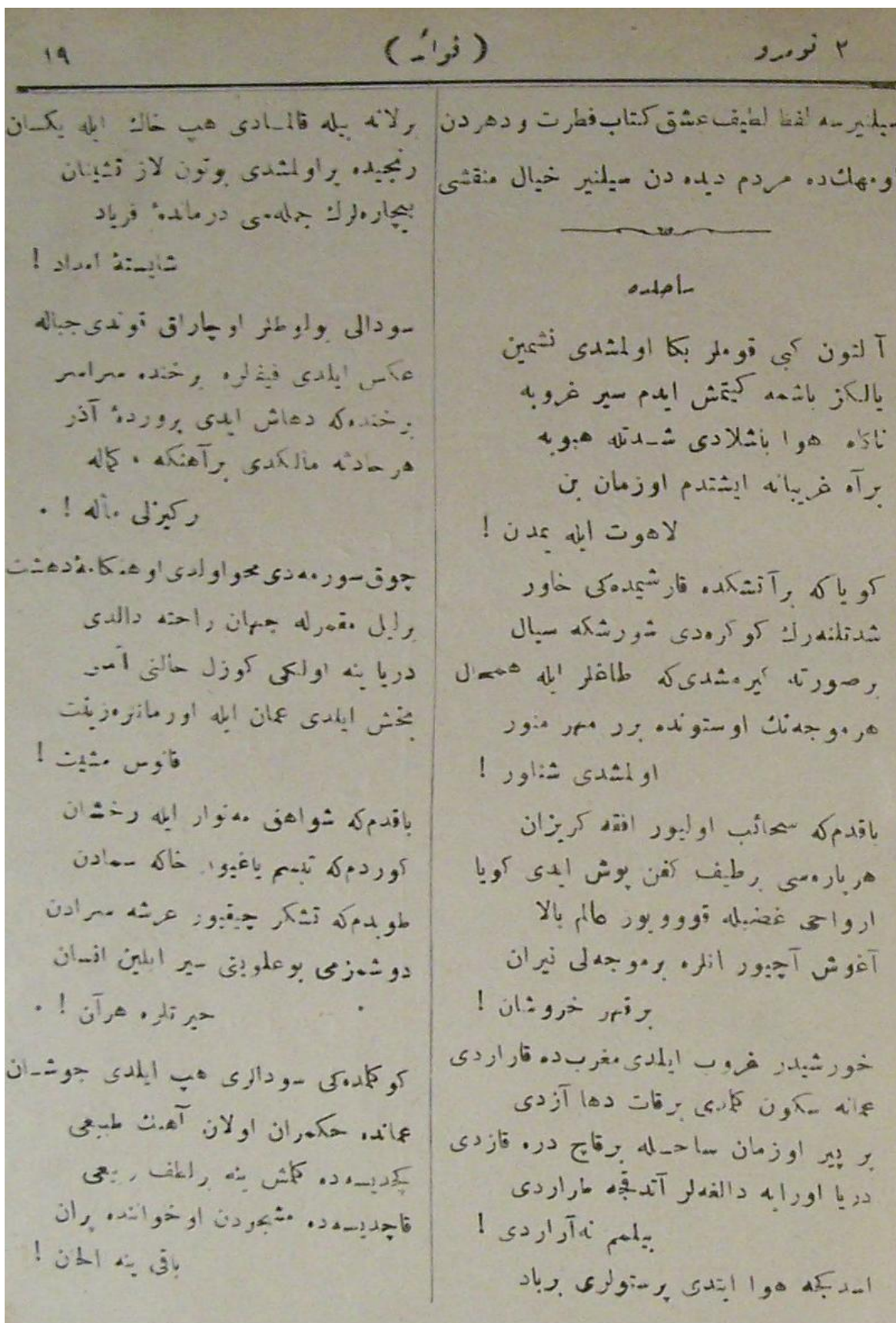
مقدمه :

حين ظهورندن بری عالم انسانیتہ مائر عالیجنابانہ اراز ایلمکله مشهور آفاق اولان دولت ابد مدت عالیہ ایله یونان حکومتی بیننده تحدث ایدوب یک شانلی برصورتده نتیجهلنن ، کره ارض اوزرنده کی عموم موحدینک وجدانلرینه برسرور سرمدی القا ایله یین محاربه زائله اناسنده هیئت اجتماعیه مزنی تشکیل ایدن افرادک هربری عهده صدائتده مصیب وظائف ملیه وحمیتمندانه یی همان وسععلری خارجنده دنیله جیک برصورتده ایفا ایله اسلاملر بیننده جایکیر اولان حب وودادک نه قدر عالی برمرتبهده بولندیغی یاز وانغیره قارشی یک پارلاق صورتده اثبات ایتدیلمر .

دور تأسسدن بری برچوق تعرضاته اوغرامش و فقط او تعرضلرک عمومیه ، تاریخلره التون یازیلرله یازلمغه شایان رشوق موحدانه برسطوت دلیرانه ایله لوکس کرمش اولان و هر برنقری برسرور آهین حکمنده بولنان اردولره مالک برارسلان جمعیتیه قارشی ، اویله امور داخلیه نی اداره ن عاجز مفلس برحکومتک عرض اعصیان ایلمسنه جهان مدنیتده قهقهه زن استخفاف اولمادق فرد آفریده قلمادی .

دولت عالیة عثمانیه دن کوردیکی الطاف بی غاییه قارشی شیره طینتک اظهار و دول معظمه نك آرای خرده بینانه - نهده نصب نظر احتقار ایله یین بوجاهل جوجوق ، مرورایتمک آرزو - نهده بولندیغی ره نارفته ده کی غور فلاکتیه دوغرو یوارلانوب کیتدی . بز شوحاله قارشی [من خفر بئر فقط وقعه فیہی] دیمکله اکتفا ایدهرز .

[جهاد] نام مبعجانی دویار دویماز سوکیکی وطنلرینک ، شهدا قانیله تطهر ایتمش

باق باق نہ خوس شو فستانی کو کسبندہ بر چیچٹ!

لکن قیرم! ۰۰

-- عجیب شونی و برزمی ایستہ سیک ۰۹

— البتہ!

— صاحبی اونی پک چوق سور دیمک ۱۹

— کلز اوسوسلی قیر پزہ!

— بر کرہ صور نینہ!

— کلز دیدم چو حق بنی قیر و برہہ سن ینہ!

— بن کیشم ایسترم اونی!

— کل آرتق آویرر!

— صور آتہ صور قوزوم اگر ایسترایسہ کورر!

کیرم شدی کار کاہہ قادیں فکر تار ایله

قیرلز آیردی ننتہ، مندیله، چوراب، فیلہ!

— او غلوم! شو سوسلی قیر قاچہ ۹

— صوک سوزله سکسہ نہ!

— الله اسیر کہ سین! ۰۰

— خانم ائو ابی ننتہ!

— بر کرہ باق ینہ پک سوسلی پک کوزل!

— یاوروم بہالی ۰۰ ایتمہ!

— قوزوم آتہ کیتمه کل!

— بر باشقہ وار خانم! ۰۰ دھااھونجہ ۰۰ اون بشہ!

— آل آتہ!

— صوص قیرم! تہ کی یاقہ آتہ!

— ویرسہ م اولورمی اون غروش ۰۰ ۹

ایندیکہ تنفس او جیاد تلی هوایی

کزدیکہ او قوم منقری، اورمانلری یکسر

اولد قیجہ لب جودہ خیالات ایله همسر

آکرم طوباراق جودہ کی -- وزشلی نوایی

هر لحظه (صفا) بی!

محمد رفعت

طول قادیں

بومنظوم فرانسزک (نانورازم)

دیگرلری مسلکی تقیلاً بازمشرد.

تأمین ایدر خداسنی هپ شست جامه دن

ماجز فقط حیاتی ارتق ادامه دن!

صواش جالی، نظره منی مغموم، ال خراب

برقیر چو جقله چکمه ده هر کون جفا، عذاب!

؟

بر کون اونده بولادی بر بارچه نان بیله

ویرم شدی قومشومی اکا پیک امتان ایله

بر چاره بواق اوزره قوبولدی تأمله!

مجبور کوردی کندینی ارتق تسالہ!

ال آچدی بیک سجاب ایله اصحاب ثروته

بر قاچ غروش بولنجه قیام ایندی هودته!

حاتون بولنده حزن ایله ایلمر ایکن دوام

برس جبقاردی یاورومی برس که پزغرام!

— باق آتہ باق آمان نہ قدر سوسلی بر بیک!

ترانه بهار

سما ، زمین ، چمن ، بحار باقک نه رنبه آبدار
 شکوفه لر کولر ، بوتون کولکلر اولدی نشوهدار
 حیات جاودان اینر بوخا کدانه نور ایله
 چیقار سمایه روحلر ، قوشار ، اوچار سرور ایله
 دیرم : سما مشیمه خیال ذی مآلدیر
 بولوط تبخر ایله مش جمال پرکآلدیر !
 بهار ، اودلبرنهان ، که حسنی اولمش آشکار
 ایدر صدای خنده سی بتون جهانی بی قرار
 یوزاله لی شکوفه لر بوتون آنک جواهری
 که غبطه کش ایدر کالی جوهری ماهری
 صاچوبده پیش نظریه دیور اودخت پروقار :
 — اوت ، نیم ! بهار ، اودلبر فرید و ذی یسار !
 بشر حیاتی آکلایور بوتون دم بهارده
 بولور صفای سرمدی لیالده ، نه ارده
 بولور غدای روحنی ترانه هزارده
 کورور مال شعرینی پری مرغزارده
 طویار فغان قلبی صدای مرغزارده
 قالیرمی دلده دردوغم بهار پرمسارده ؟
 طلوع نجم صبح ایله جبال اولور ضریق نور
 فشافش حزن ایله کزر کبی پری هور
 ایدر نسیم دلکشا چچکلری اوپوب سرور
 ایدر بوشوق اکله خدای لم یزل ضرور
 بشر ، دوشر زمین معجزه باکمال احترام
 اولور احوال وجد ایله فؤاد وروسی برضرام
 شعاعی مهر فاریک افقده لاله زار اولور
 نسیم خوش وزان ایله یازق که تارمار اولور
 دالار جهان سکونته کولکلده ناله کار اولور

اوچار خیال اودم ظلام ایچنده بی قرار اولور
 دوشر زمینه عاقبت فغان که برغبار اولور
 درون رود رشخه داره عکس اینجه ماهتاب
 شیده شیچراغ اولور اوقطره لر که بی حساب
 کهمی اوچار سکون ایله اولور هواده شعله ور
 کهمی اینر اولور چنده لرزه لرله جلوه گر
 سما کولر ، تری کولر ، نسیم اسر ، هزار اوتر
 کوزل خلاصه پک کوزل بهارده شب وسحر .

محمد رفعت

نظیره

حیاته ناله زندر ! سوزش افزا احتساساتم
 آجیقلی نوحه لر ایجاد ایدر دائم خیالاتم
 تفکر ایله دم مغز سرم آتش فکن اولدی
 نهیه منجر اولور بیلم شو مایوسانه حالاتم ؟
 ضروب ایتمشدر ! ارتق پیکر رخشنده شوقم
 ظلام حزن ایله آرتار انکچون انفعالاتم
 نیچون گلز دل محزونمه آثار شوق آیا ؟
 نیچون تابنده اولمز صحنه شبرنگ مرآت ؟
 همیشه آغلارم ! برهیکل کریام طلده
 نیم روی حیاته آغلامقدر ! ابتساماتم
 سمای فکریمی ستر ایشدر کریه ماتم
 انکچون ظلمت افزا اولده همدردلو نیاتم
 نیم مردم بورتبه آغلامقدن خوشلانیر ، روحم ؟
 نیم رقت فزادر ! طرز تحریر مقالاتم ؟
 ادرنده مهدی

امور تحریریه ایچون فؤاد بکه
وامور اداره ایچون آرتین آفتدی به
مراجعت اولنور.

مسلمهزه موافق آثار قبول اولنور.
درج ابدلین اوراق اعاده اولماز.

مَعْلُومَات

اداره خانه سی باب عالی جاده سنده
۵۲ نومرولو « شرکت مرآتیه »
مطبعه سیدر.

استانبول ایچون سنه لکی مطبعه دن
آلتیق شرطیله ۴۰، طشره لره پوسته
اجرتیله برابر ۶۰ غروشدر.

نسخه سی ۱ غروش

نسخه سی ۱ غروش

پنجشنبه کوندری نشر اولنور ادبی، فنی و صناعی غزدر

نظیره { فکرت }

دل حزنم بنه غمکله
مجتسکله بر ایتلادن
مجتسک بر بلادر اما
چکن بیلیرکیم نه خوش بلادر
جمال پاکک صالنجه بر تو
کوکلده قالماز لبال محنت
لیال محتمی قور کوکلده
بوزک که مهر صفا فزادر
صباحه بکزر ضیای حسنتک
لیاله بکزر سیاه زلفک
لیال ایچینده صیاحی کورمک
نه حیرت افزا نه دلربادر
طلوعی حسنتک بوزنده تابان
بهاری عشقک کوزنده خندان
لیال وصلت صاچنده بنهان
جهان سودا دیسهم روادر
سماده انجم زمینده ازهار
صبح والوان، بهار وانوار
برستش ایلر بو حسنه هر بار
بو حسن و آنه جهان فدادر

اوت فدادر بو حسن و آنه
بتون بو انجم بتون بوازار
بتون لطائف بتون بدایع
سنکله زبرا صفا نمادر
سنکله عالم بدیمه بیدندر
سنکله شاعر بدیمه زادر
سنکله دنیا اسیر سودا
سنکله سودا چهار بادر
کنهی باقق بو رنگ آله
سن ایله انصاف اولور می طاق
سماده انجم سکا آچامش
عیون حسرت دیسهم سزادر
ط. محمد

سیسلر آلتنده گورنجه کونشی
حسنکک وار سه دیدم ایشته اش
شو سحاب نه من هر، نه کوزل!
افقک اوستندم کی ابر سیار
نچیه سودالری ایله ازهار
بکزیور زلفک (جانا)، نه کوزل!
چیقلم سیره سنکله ای یار
سکی کور سونده او تانسین ازهار
کوزلم باقییم و صحرا، نه کوزل!
محمد رفعت

عود چالهرق شرفی سویله بن بر کوزله:
بر غملی کوکلدن می عجب تازی بو عودک
بیلیم نه به محرق بو قدر چنک و سرودک
ای مطربه! بر معجزه در دهره و رودک
سازک کبی صوتک کبی باق چشم بودک
احیا ایدیور کوکلی سن سویله دوام ایت!
چال عاشق بیچاره کی ای ماه بکام ایت!
اوردقچه او مضرابکی سن پرده اوجه
لاهوته صعود اتمده بیک نغمه لی موجه
ای یار صاقن پرده شهنازی اونو تمه!
اول نغمه زینتده هر سازی اونو تمه
سن چال او کوزل اللره حیران اولیم چال!
چال سودیچکم چال سکا قربان اولیم چال!..

نه کوزل!
ایدیور قلبه مسرت ایشار
رخنک رنگی ایلر اظهار
شو سحر لوحه سی ای مه، نه کوزل!
طرب افزا اولیور باق کلشن
بوده بکزر دیورم نغمه که بن
قوشلرک لوحه سی ای مه، نه کوزل!
نه کوزل حاله کتیرمش شبنم
گولیور صانک شو [ورد مریم]
گردنک بو بنسه بکزر، نه کوزل!

اداره خانه سی

باب عالی جاده سنده قصابار کتبخانا.
سیدر. رساله به متعلق کافه مسئولیت
و خصوصیات ایچون (قصابار کتبخانه
سنه) صراحت اولونور.

نسخه سی ۲۰ یاره در

آبونه بدلی

برسنه لك الی ایکی نسخه سی بوسته
اجرتیه برابر بوجه پیشین ۳۵
غروش، استانبول ایچون اداره.
حاجان آتلی اوزره ۲۰ غروشه در.

نسخه سی ۲۰ یاره در

معارف

پنچشنبه کونلری نشر اولونور فنی و ادبی رساله

(محرری : اسماعیل صفا)

مناجات :

(غزل) - (چوبان قیز) - (صفا زاده مینی مینی الهامی) -
(مخمس) - (مقاله تجاریه) - (یاکیزه [ما بعد] - (تکمل [ما بعد])
(مانون لسقو [ما بعد]) - (کنصلاک حفظ الصحه سی [ما بعد]) .

غزل

گوزمله شوق لقا گزده مشترکمیسنز ؟
گوزمده ای گوزنک نوری مردمکمیسگنز ؟
گورولمهش گوزلم بر نظیری حسنگرنک
عجب پریمیسنز یوقسه بر ملکمیسنز ؟
نه در او زانف سمنا ؟ نه در او عارض پاک ؟
بورنک و بو ایله نورسته بر چیچکمیسگنز ؟
جهان عشق پرستار حسنگزدر هپ
یکانه ماه صنمخانه فلکمیسگنز ؟
ننا یتیمبور ای نونهال حسنگز
مثال خاوه آصف جهانده تکمیسنز ؟
م . آصف

چوبان قیز [۱]

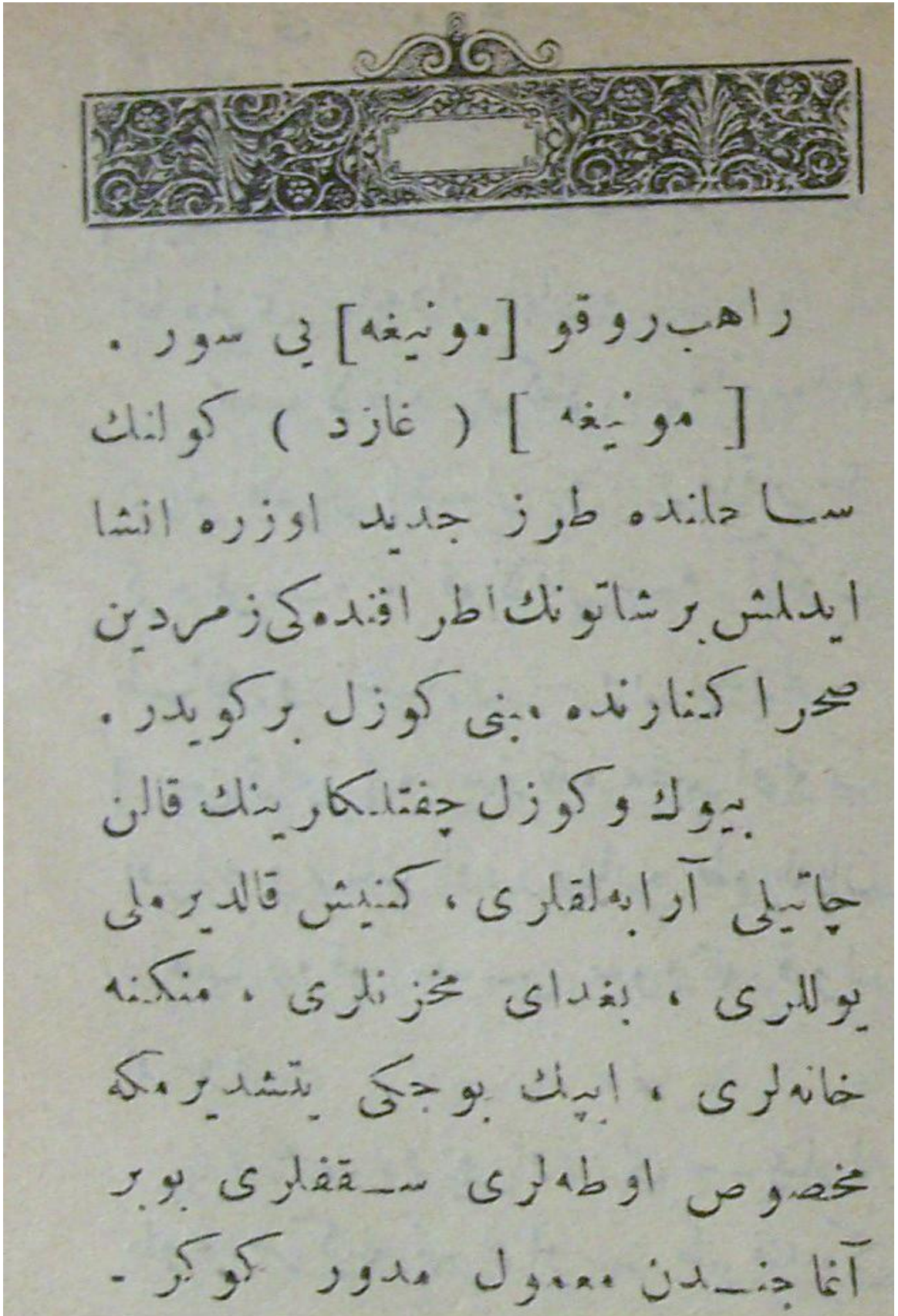
دوشمش ورم دیدکاری علتله ناتوان
اون بش یاشنده کی بو پری زاده قیز چوبان
صولش بهار حسنه چوکش یازیق ملال
سومش او نور دیده که عاشقدی اختران
عطف ایله مش نگاهنی خورشید طالعه
اولمشدی منجلی اکا اسرار آسمان :

مالی فرانسه دن .

آفاق ، طاغیر یله سحر ایسی متبسم ،
اشجار نودمیده سی ، ازهار ی بو فشان
شادی نمود ، هریری مسرور و خنده ور
لکن بشر دکلدی او عالمده ساکنان
برصمت ذی مال ایله طائر دی سرتر
گلر صاچاردی گوکلره برچوق فرشتگان
تعقیب ایلوب سروش لری وجد حال ایله
آغوش آچاردی گلره ارواح قدسیان .
باقدرجه قیز بو عالمه کوردیکه اونلری
بر شوق معنوی ایله اولمشدی شادمان
نارک شفق بلوط لری شکنده بر ملک
برچوق چیچک دمتری اوستونده ناکهان ،
عرض وجود ایلوب دیدی برطور رحم ایله :
ترک ایت ! بوکهنه ارضی همان شیمدی ای جوان
کلدک نه لذت اگلادک آبا بو عمر دن
تعقیب ایدر سرورینی اقداری هر زمان
ترک ایت ! بو جای فتنه فزایی سایه کل !
کل کل ! که بکله یور سگی بر عمر جاودان !
بر فیض سرمدی به خدا مظهر ایله مش ،
هردم بهار اولور بو موآقعه بوق خزان .
دیگر دی قیز بو سوز لری فرط سرور ایله ،
طوتمق دیلردی او ایله گوزل یرده آشیان .
وقتا که ایندی مغربه مهر اولدی ل رنگ
چیقمشدی آسمانه تبسمله قیز چوبان !

محمد رفعت

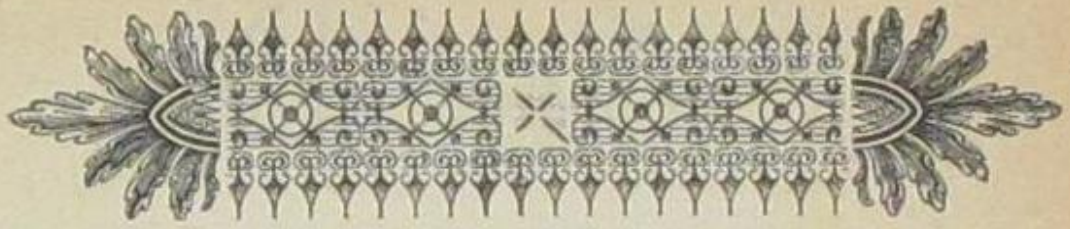

جیندکاری ساده بر هیئت عرض ایدر .
 طاغ آصمه لری غایت محصولدار در .
 [نیساقو] نهرینی کوزل زیتون
 اغاجلری سایه دار ایار .

محصولاتک برکتلی زماننده
 کویلو قادنلر باشلرینه ، پرماقلرینه
 کردنلرینه ، قولاقلرینه آلتون
 طاقه رق اعلان سرور ایدر لر .
 [سن ژانو] مناسترنده مقیم اولوب
 فقرایه ویرمک اوزره پاره طویل یان
 راهب روقو حسن صورتله قبول
 اولنور .

راهب روقو اوزری سپتارله
 طولومس کلاه نهرک اوست طر فنده ک

قره طاوق حکایه سی

قورنه لیوس شانتاغریو ، صنایع پیاغوسندن
بشیوز فراتق قزاندیغنی خبر الیر الماز اودرجه
ممنون اولدیکه مدت عمرنده بو قدر مسروریت
حس ایتمدی دیسه ک سزادر .

یوارلق چهره سنده کلرنکی ماهات مشاهده
اولیور ، کوزلری پارلیوردی .

شانتاغریو دیدی که :

— ارتاق شممدی بر دانه (اورغ) المق

ایسترم ! .

ایرتسی کون ایستدیکنه نائل اولدی .
زوجه سی که مائی کوزلی غایت کنج برقادیندی ،
چالنی قوطوسنی کورر کورمن چهره سنده علام

ÖZGEÇMİŞ			
Adı, Soyadı	Muammer		HARDAL
Doğum Yeri ve Yılı	Şarkikaraağaç		1985
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi	İngilizce		
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	1999	2002	Gönen Anadolu Öğretmen Lisesi
Lisans	2002	2007	Selçuk Üniversitesi
Yüksek Lisans	2010	2013	Uludağ Üniversitesi
Doktora			
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurumun Adı
1.	2009		Işıklar Askerî Hava Lisesi
2.			
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayımlar:			
Diğer:			
İletişim (e-posta):	muammerhardal@hotmail.com		
	Tarih		
	İmza		
	Adı Soyadı		